

VERSLAG

VAN HET

BEHEER EN DEN STAAT

DER NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN EN KOLONIEN

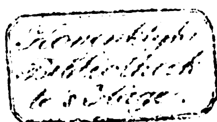
IN

OOST- EN WEST-INDIE EN TER KUST VAN GUINEA

OVER

1850,

INGEDIEND DOOR DEN MINISTER VAN KOLONIEN.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1858.

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1850.

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

'S GRAVENHAGE, *den* 9*den October* 1852.

Ter voldoening aan artikel 60 der Grondwet, heb ik de eer aan U Hooged. Gestr. te doen toekomen het Verslag van het beheer der Kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, en van den staat, waarin zij zich bevinden, loopende over het jaar 1850.

De Minister van Kolonien,
CHS. F. PAHUD.

Aan
den Heer Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal.

INHOUD.

Verslag van het beheer van Nederlandsch Indie en van den staat waarin hetzelve zich bevindt over het jaar 1850.

Verslag van het beheer van Suriname en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt over het jaar 1850.

Verslag van het beheer van Curaçao en Onderhoorigheden en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1850.

BIJLAGEN *gevoegd bij het Verslag van het beheer van Curaçao en onderhoorigheden over* 1850.

Verslag van het beheer van de kust van Guinea en Onderhoorigheden en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1850.

BIJLAGE *gevoegd bij het Verslag van het beheer van de kust van Guinea en Onderhoorigheden over* 1850.

VERSLAG van het beheer van Nederlandsch Indie en van den staat waarin hetzelve zich bevindt, over het jaar 1850.

EERSTE HOOFDSTUK.

Grondgebied en bevolking waarover beheer gevoerd wordt.

A. Grondgebied.

§ 1. *Bestanddeelen.*

JAVA EN MADURA.

De administrative verdeeling van het Nederlandsch-Indische grondgebied heeft gedurende het jaar 1850, voor zooveel Java en Madura betreft, eenige veranderingen ondergaan, van meer of minder gewigt.

1°. In de residentie Cheribon bepaalde zich de verandering tot het verplaatsen van den zetel eens districtshoofd en het geven van een anderen naam aan het door dezen beheerde district.

Het in het regentschap Madjalengka gelegen district Kedondong, namelijk, werd hernaamd Djati-Wangie, eene verandering waartoe overgegaan werd omdat het belang der politie medebrengt, dat de wedhono van Kedondong zijn verblijf vestigde in de dessa Djati-Wangie, in welker nabijheid eene suikerfabriek werd opgerigt, terwijl alle Cheribonsche districten, volgens de van oudsher bestaande *adat*, de namen voeren der dessa's, alwaar de districtshoofden hun verblijf houden.

2°. Belangrijker verandering onderging de residentie Bezoekie door de bepaling, dat de onder-afdeelingen Panaroekan en Bondowosjo, met uitzondering van het district Wringien, hetwelk bij de afdeeling Bezoekie werd gevoegd, een afzonderlijk regentschap zullen uitmaken, onder het bestuur van eenen adsistent-resident.

Reeds in het jaar 1847 werd de wenschelijkheid betoogd, om, in het belang der justitie, behalve de reeds in die residentie gevestigde landraden, nog eenen

landraad zamen te stellen voor de opgezetenen der beide genoemde — uit aanmerking van derzelver uitgestrektheid, bevolking en inkomsten, voor het Gouvernement zeer belangrijke — onder-afdeelingen.

Daarbij voegden zich later de overwegingen:

a. dat de afdeelingen te ver van de hoofdplaatsen Bezoekie en Probolingo verwijderd liggen, om de voorkomende politie-zaken behoorlijk te kunnen afdoen, en van den inlander billijkerwijze niet kan noch mag worden gevorderd, dat hij voor het onderzoek en de bestraffing van soms zeer geringe vergrijpen, dikwijls dagen achtereen van zijne haardstede verwijderd blijve, waarom dan ook vroeger de afdoening dier zaken oogluikend aan de aldaar geplaatste controleurs der landelijke inkomsten en cultures werd overgelaten, welke schikking echter, afgescheiden van het bezwaar, hetwelk daarin, uit aanmerking van den gewonen en reeds uitgebreiden werkkring dier uitsluitend voor de cultures bestemde ambtenaren, gelegen was, vervallen moest door de bij artt. 81 en volgende van het reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in Nederlandsch Indie gemaakte bepaling, dat aangelegenheden van dien aard tot de kennisneming behooren van het regentschapsgeregt, hetwelk in elk regentschap behoord gevestigt te zijn;

b. dat bovendien het overgroot getal misdaden in de residentie Bezoekie, en vooral in de meergenoemde onder-afdeelingen, gepleegd wordende, onder eene bevolking, welke grootendeels uit Madurezen bestaat, en dus in geenen deele met die van andere gedeelten van Java kan worden gelijkgesteld, dringend vorderde, dat voorzien werd in de gebrekkige regtsbedeeling aldaar en in de behoefte aan eene waakzame politie; en

c. dat de ontwikkeling der productive kracht, welke de residentie Bezoekie sedert eenige jaren tot een der belangrijkste gewesten op Java had gemaakt, en die zich vooral in de afdeelingen, van welke hier rede is, had doen kennen, en ook de vermeerdering der bevolking in die streken, het nemen van maatregelen van voorziening in het belang der cultures moesten wettigen. Om die reden is dan ook overgegaan tot de aanstelling van eenen adsistent-resident, met het voor zijn bureau benoodigde personeel, onder verdere bepaling dat de zetel van dat bestuur zal zijn gevestigd te Pradjekan.

Ten gevolge van den onderwerpelijken maatregel zijn in October 1850 nadere regelingen gemaakt ten aanzien van het voor het nieuwe regentschap benoodigde inlandsche personeel, hetwelk, behalve den Regent, den Pateh, den Djaksa en den Panghoeloe, werd zamengesteld uit het noodig aantal mindere beambten.

3°. Nagenoeg om dezelfde redenen als in de residentie Bezoekie, is in 1850 ook verandering gebragt in de administrative verdeeling der residentie Kedirie.

De districten Blitar en Sringat (Kedirie) verkeerden in eenen bijzonderen, voor hunne ontwikkeling zeer ongunstigen toestand.

Die landschappen, gedeeltelijk grenzende aan de residentie Passaroeang en gezegd wordende eene oppervlakte van ruim 1000 vierkante palen te beslaan, waren, hoezeer vroeger volkrijk, bij den overgang onder 's Gouvernements bestuur slecht bevolkt en boden aan het wild gedierte dien ten gevolge veilige schuilplaatsen aan.

De verre afstand derzelve van de hoofdpunten van gemeenschap met de overige gedeelten der residentie Kedirie en met de residentie Passaroean, deed het tevens onraadzaam achten, die districten bij aangrenzende regentschappen in te deelen. Zij stonden geheel op zich zelve, onder een zoo karig mogelijk ingerigt bestuur, regtstreeks ondergeschikt aan den resident, die echter, wegens den verren afstand, zich vroeger weinig aan die schaars bevolkte oorden kon laten gelegen liggen.

Het Europeesch bestuur bestond er uit eenen opziener, speciaal belast met het toezigt over den te Blitar aanwezigen houtzaagmolen en over de houtbosschen.

Hoezeer de aan dit toezigt verbondene werkzaamheden het grootste gedeelte van zijnen tijd vorderden, hebben echter de door denzelve aangewende pogingen om den landbouw en de nijverheid aldaar te bevorderen, vrij goede uitkomsten geleverd.

Immers bedroeg de opbrengst der koffij-kultuur in 1836 slechts 805 pikols, en na eene trapsgewijze vermeerdering, in 1848 ruim 11,000 pikols.

Het was dus te verwachten dat de uitkomsten, bij een meer naauwlettend en gestadig toezigt, spoedig in belangrijkheid zouden toenemen, vermits de grond overal kenmerken droeg van vruchtbaarheid en rijkdom van water. Ook voor de rijstteelt werd de daarstelling van eene betere contrôle wenschelijk geacht.

Bovendien werd de noodzakelijkheid eener reorganisatie van het bestuur gevoeld door de overtuiging, dat het bestaande personeel ten eenen male ontoereikende was tot handhaving eener goede politie in die voor misdadigers en landloopers veilige streken, en ook doordien de bevolking gebukt ging onder de willekeur en de afpersingen der geheel aan zich zelven overgelatene inlandsche hoofden.

Hoezeer de bevolking op het oogenblik voor een groot gedeelte verloopen was, hoofdzakelijk door den schrik, dien de verwoestingen aangerigt door de jongste uitbarstingen van den berg Kloet hadden verspreid, mogt zulks geen bezwaar tegen het daarstellen van een beter geregeld bestuur opleveren, omdat de ondervinding, ook elders en in vroegere jaren, bewezen had, dat de verhuisden van lieverlede terugkeerden, en het cijfer der opgezetenen alzoo langzamerhand en vooral onder de werking van een billijk bestuur, weder spoedig de vorige hoogte zoude bereiken en overtreffen.

Ten gevolge van een en ander werd besloten, om de districten Blitar en Sringat te vormen tot een op zich zelf staand onder-regentschap, onder den naam van Blitar en verdeeld in vier districten, met namen Blitar, Sringat, Wilingie en Lodoije, terwijl tevens het inlandsch personeel daarvoor werd vastgesteld.

BUITENBEZITTINGEN.

1°. Een belangrijk werk werd in 1850 met betrekking tot de buitenbezittingen ten einde gebragt, namelijk het formeren van eenen staat van de menigvuldige eilanden en eilandjes onder die bezittingen respectivelijk sorterende.

2°. Op aanwijzing en onder toezigt van eenen daartoe in commissie gestelden ambtenaar werden in 1850 grenspalen, voorzien van het Nederlandsche wapen, opgerigt op verschillende punten van dat gedeelte van Nieuw-Guinea, hetwelk beschouwd wordt tot het Nederlandsche gebied te behooren en aangewezen is in eene vroeger vastgestelde grens-omschrijving van het gouvernement der Moluksche eilanden.

De bedoelde palen werden op Poeloe Run, Poeloe Jobi en Poeloe Sowok opgerigt. Eene poging evenwel om de Bougainville-baai, alwaar de grens van het Nederlandsch gebied op de noordkust valt, te bereiken, moest ten gevolge van tegenwind opgegeven worden.

§ 2. *Oppervlakte.*

Ten aanzien van de oppervlakte der Nederlandsche Oost-Indische bezittingen meent men te kunnen verwijzen tot de opgaven van verleden jaar. De te werk gesteld wordende pogingen om tot eene meer naauwkeurige kennis te dien opzigte te geraken, zullen later tot meer juiste opgaven kunnen leiden.

B. Bevolking.

Volgens de laatst ingekomene verslagen werd de bevolking van Java en Madura begroot, als volgt:

LANDEN. Hoofddeelen.	LANDEN. Onderdeelen.	Europeanen en daarmede gelijkstaanden.	Chinezen.	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Lijfeigenen.	Totaal.
JAVA EN MADURA.	Bantam. . .	231	1,207	98	468,825	20	470,381
	Batavia. . .	3,774	40,578	»	296,417	7,556	348,325
	Buitenzorg .	545	8,135	»	273,070	146	281,896
	Krawang . .	113	2,023	41	122,921	14	125,112
	Preanger . .	259	254	354	736,590	9	737,466
	Cheribon . .	672	9,940	762	563,356	»	574,730
	Tagal . . .	299	2,857	800	251,946	34	255,936
	Pekalongan. .	365	2,975	591	219,834	87	223,852
	Samarang . .	2,623	9,268	2,342	610,672	450	625,355
	Japara . . .	376	6,470	824	333,365	105	341,140
	Rembang . .	529	10,320	927	524,555	147	536,478
	Soerabaija. .	1,881	5,327	3,018	928,314	547	939,087
	Madura en Bawean . . .	413	6,917	11,911	325,859	71	345,171
	Passaroean. .	842	2,639	1,002	359,721	293	364,497
	Bezoekie . .	510	1,359	2,159	496,519	30	500,577
	Banjoewangie.	96	195	1,815	28,520	8	30,634
	Banjoemaas .	247	2,156	83	334,226	12	336,724
	Bagalen. . .	238	1,594	342	526,538	16	528,728
	Kadoe . . .	219	2,989	30	396,817	2	400,057
	Djokjokarta .	707	1,362	85	361,856	35	364,045
	Soerakarta. .	863	1,649	1,200	600,000	47	603,759
	Madioen. . .	158	1,250	138	305,471	12	307,029
	Patjitan. . .	39	124	»	88,112	3	88,278
	Kedirie. . .	173	2,346	»	238,245	2	240,766
	Totaal. .	16,172	123,934	28,522	9,391,749	9,646	9,570,023

Ten aanzien van de buitenbezittingen meent men te kunnen refereren aan het verslag over 1849.

Eenige bijzonderheden van meer plaatselijken aard verdienen hier nog vermelding.

Na de in Januarij 1850 plaats gehad hebbende instorting van den bergrug Handjawaar van den vulkaan Goentoer in de Preanger Regentschappen, werd uit de afdeeling Bandong eene volksverhuizing waargenomen. Eene menigte huisgezinnen, vroeger uit de residentie Cheribon naar de Preanger Regentschappen geweken, keerden derwaarts terug.

De vermindering der bevolking in de residentie Tagal werd door den resident toegeschreven:

1°. aan de aldaar geheerscht hebbende epidemie, waardoor het cijfer der geborenen door dat der overledenen verre werd overtroffen;

2°. aan den terugkeer naar de residentie Cheribon van eene menigte huisgezinnen, die zich in vorige jaren, ten gevolge der in de afdeeling Indramaijoe bestaan hebbende doch sedert ingetrokkene rijstpel-inrigting en tabaks-contracten van daar hadden verwijderd; en

3°. aan eene minder naauwkeurige opgave; wordende verondersteld, dat een aantal ingezetenen niet werkelijk verhuisd waren, maar zich in andere districten der residentie ophielden.

De beduidende vermindering, die het bevolkingscijfer in de residentie Samarang in 1850 onderging, behoeft geene breedvoerige toelichting. De aldaar geheerscht hebbende epidemie en hongersnood hebben daartoe, afgescheiden van het volksverloop, 't welk dien ten gevolge waargenomen werd, ruimschoots het hunne bijgedragen.

De vermindering der bevolking in de residentie Japara wordt daaraan toegeschreven, dat zich in dezelve, even als in de jaren 1848 en 1849, eene epidemische ziekte vertoonde. Ook droeg verhuizing naar andere residentien grootendeels tot de vermindering der bevolking bij.

Volgens latere berekeningen bedroeg de bevolking op Riouw en onderhoorigheden, Tanjong Pinang, Bintang, Linga enz., Notorié- en Anambas-eilanden, 26,479 zielen.

De tegenwoordige resident van Timor berekent, dat de bevolking van dat eiland en van de omliggende eilanden bedraagt als volgt:

Rottie	75,000	zielen,
Savoe en Randjaca	31,250	„
Solor	15,000	„
Adanara	36,250	„
Lomblem	120,000	„
Pantar	60,000	„
Allor	193,750	„
Soemba	1,000,000	„
Timor (Nederlandsch gedeelte)	722,000	„
Douw	1,500	„
Semauw	8,000	„
te zamen	2.272,750	zielen.

Wat Sumatra's Westkust betreft, aldaar wordt algemeen vermeerdering onder de bevolking bespeurd.

De grootste oorzaak daarvan is de vooruitgang van de rijstcultuur, en de welvaart die allerwege heerscht, waardoor de bevolking een ruimer voedsel bekomt en de huwelijken toenemen.

Hoewel de zucht om lang jong te schijnen als eene medewerkende oorzaak moet beschouwd worden, dat eene Maleische vrouw ongaarne meer dan drie kinderen wenscht te bezitten, zoo is het toch ook buiten allen twijfel, dat de schaarschheid

of duurte der eerste levensbehoefte daartoe veel heeft bijgedragen, omdat volgens de instellingen van het *soekoe*-(familie)bestuur, de moeder voor de opvoeding der kinderen moet zorgen.

Met de Niassche en Battasche vrouwen is dit het geval niet, omdat hare kinderen het eigendom worden van den vader. Doch het lagere standpunt van beschaving, waarop deze volksstammen in vergelijking der Maleijers nog staan, brengt mede, dat van het vrouwelijke geslacht te veel arbeid gevorderd wordt, hetgeen natuurlijk deszelfs vruchtbaarheid belemmert of tegenwerkt. Voor zoover het Europesche gezag zich uitstrekt, wordt deze schadelijke gewoonte tegengegaan. Zoo ziet men niet meer, als vroeger, de vrouwen tot allerlei koeliediensten gebruiken. Ook in den veldarbeid is de leiding van het bestuur steeds aan het mannelijk geslacht gegeven, zoodat over het algemeen het zwakkere geslacht een beter maatschappelijk standpunt bereikt heeft, hetwelk de vruchtbaarheid voordeelig te gemoet komt.

De invoering en het welslagen der vaccine heeft vooral veel tot de vermeerdering der bevolking bijgedragen.

In de XIII Kotta's wordt de bevolking door endemische en epidemische ziekten geteisterd, die de vermeerdering in gelijke mate als elders in den weg staat.

In de residentie Sibogha bespeurt men ook vermeerdering van bevolking, door verhuizing van de afhankelijke districten naar 's Gouvernements gebied. Onlangs zijn van Dollok (landschap Padang Lawas) 500 huisgezinnen naar Ankola verhuisd.

De bevolking uit het district Broemon, ook in het landschap Padang Lawas gelegen, heeft haar verlangen te kennen gegeven, om naar Groot-Mandheling te verhuizen, zonder dit voornemen (voor zoover de laatste berigten gaan) evenwel nog te hebben uitgevoerd. Van de zijde van het Bestuur worden die verhuizingen door allerhande wettige middelen bevorderd.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Middelen van beheer.

EERSTE AFDEELING.

ORGANISATIE EN STAAT WAARIN ZIJ ZICH BEVINDEN.

A. Opperbeheer.

§ 1. *Gouverneur-Generaal.*

Bij den aanvang van het jaar 1850 was het dagelijksche beheer der zaken nog aan den vice-president van den Raad van Indie, jhr. *J. C. Reijnst*, opgedragen.

De Gouverneur-Generaal nam hetzelve op den 11den Januarij weder op zich.

De herstelling der in de residentie Bantam verstoorde rust maakte in het laatst des jaars 1850 het aanwezen van den Gouverneur-Generaal in dat gewest voor eenige dagen wenschelijk. Gedurende de afwezigheid des Landvoogds van den zetel van het bestuur (van 28 November tot 6 December) was het dagelijksche beheer van zaken aan den toenmaligen waarnemenden vice-president van den Raad van Indie, *C. S. W.* graaf *van Hogendorp*, overgelaten.

De Minister van Staat, Gouverneur-Generaal *Rochussen*, zijn verlangen hebbende doen kennen om naar het Vaderland terug te keeren, werd bij Koninklijk besluit van 13 September 1850, n°. 14, de heer mr. *G. J. Bruce*, tot zijnen opvolger benoemd. Het viel echter den heer *Bruce* niet te beurt de waardigheid van Gouverneur-Generaal te aanvaarden, daar hij, aan boord van Zijner Majesteits korvet *Sumatra*, welk oorlogsschip hem naar zijne bestemming moest overvoeren, op 30 December van dat jaar overleed.

§ 2. *Raad van Indie.*

Bij dit hooge collegie hadden, gedurende het jaar 1850, gewigtige mutatien plaats.

1°. werd de vice-president van dien raad, jhr. *J. C. Reijnst*, bij besluit van 11 Januarij 1850, n°. 2, op de meest eervolle wijze en uit kracht van eene daartoe door den Koning verleende magtiging, van de verdere waarneming dier betrekking ontheven; terwijl bij hetzelfde besluit, in opvolging van art. 4 van het Reglement op het beleid der regering in Nederlandsch Indie, het lid in den Raad van Indie *C. S. W.* graaf *van Hogendorp* tot de tijdelijke waarneming der functien van vice-president werd geroepen, en zulks tot dat daarin door het Opperbestuur zou zijn voorzien.

2°. Dit vond plaats bij Zijner Majesteits besluit van 10 October 1850, n°. 51, bepalende de optreding als zoodanig van Mr. *J. F. W. van Nes*, destijds gepensioneerd lid van meergenoemd regerings-collegie.

3°. In de maand Junij aanvaardde het reeds in 1849 benoemde lid in den Raad van Indie *J. P. C. Ruloffs*, zijne betrekking.

4°. In den loop van het jaar werd daarentegen aan het Opperbestuur kennis gegeven van het door de leden jhr. *J. P. Cornets de Groot* en *J. du Puy* successivelijk te kennen gegeven verlangen, om van de verdere waarneming dier betrekking te worden ontheven.

De raad was op ultimo 1850 te zamen gesteld als volgt:

mr. *J. F. W. van Nes*, vice-president (nog niet in Indie aangekomen),

C. S. W. graaf *van Hogendorp*, } leden.
J. du Puy,
jhr. *J. P. Cornets de Groot*,
J. P. C. Ruloffs, staatsraad in buitengewone dienst,

B. Gewestelijk beheer.

Mededeelenswaardige bijzonderheden vallen over dit gedeelte van het beheer in 1850 hier niet te vermelden.

Alleen kan hier aangeteekend worden, dat na het afsterven van den adsistent-resident te Amboina, tevens secretaris, en bij de gelijktijdig toenemende ziekte van den gouverneur der Moluksche eilanden, die kort daarna insgelijks overleden is, de voornaamste ter voornoemde plaatse aanwezige ambtenaren zich met den luitenant-kolonel militairen kommandant vereenigd hebben tot daarstelling van eenen raad van voorloopig bestuur.

In dezen maatregel is door den Minister van Staat Gouverneur-Generaal berust; zijnde verder bij besluit van dien landvoogd van 25 Junij 1850, n°. 18, in de te Amboina ontstane vacatures voorzien.

C. Militair beheer.

I. LANDMAGT.

§ 1. *Kommandement.*

Het kommandement bleef gedurende 1850 in handen van den generaal der infanterie Zijne Hoogheid *Karel Bernard* Hertog *van Saksen-Weimar-Eisenach*.

§ 2. *Algemeen beheer en bijzonderheden omtrent de onderscheidene takken van militaire dienst.*

In 1850 toonde de kommandant van het Indische leger de noodzakelijkheid aan, van eene reorganisatie van den zoogenaamden generalen staf (eigenlijk bureau van het militair departement) in verband met de groote vermeerdering van werk, ontstaan sedert de formatie van dat bureau; eene vermeerdering, welke het onmogelijk maakte, met het beschikbaar personeel al datgene te verrigten, wat van het kommandement des legers moet kunnen worden verlangd.

De kommandant van het Indische leger droeg daarom eene ontworpene nieuwe formatie van den staf voor, waaraan gevolg werd gegeven, en volgens welke bij den generalen staf van onderscheidene wapens of diensten kunnen worden gedetacheerd 8 officieren, waarvan vier in den rang van kapitein en vier in den rang van 1sten of 2den luitenant; terwijl bij dien staf nog als gedetacheerd wordt gevoerd een kapitein of 1ste luitenant, om dienst te doen op het bureau van den militairen kommandant ter westkust van Sumatra.

Militairen beneden den rang van officier, die wegens ongeschiktheid voor de dienst uit het leger worden verwijderd, doch geene aanspraak hebben op gagement, bekomen bij het gewoon paspoort een onderstand voor één s.

Ofschoon de hoegrootheid van dien onderstand is geregeld, werd echter tot de betaling daarvan telkens eene speciale magtiging *door* of *van wege* den Gouverneur-Generaal gevorderd.

Uit aanmerking van de wenschelijkheid, en dikwerf ook van de noodzakelijkheid, om de afgekeurde militairen zoo spoedig mogelijk te ontslaan, werd, ter vermijding van onnoodige formaliteiten, verklaard, dat de bedoelde onderstand, voorgeschreven bij artt. 4 en 5 van het Koninklijk besluit van 1 November 1848, n°. 84 (*Indisch Staatsblad* 1849, n°. 8), van wege den Gouverneur-Generaal door het militair departement zal worden toegekend.

Voor den directeur der genie bestond nog geene instructie, zoodat die hoofdofficier, zoowel met betrekking tot zijne verhouding tegenover de overige militaire autoriteiten en de hoofden van algemeen en gewestelijk bestuur, als ten aanzien van zijne verpligtingen, dikwerf in het onzekere verkeerde.

Eene instructie, als blijvend en verbindend document, werd mitsdien van groot belang voor de dienst geacht, en dan ook voor dien hoofd-officier ontworpen en voorloopig gearresteerd.

Om dezelfde redenen als hierboven zijn opgegeven, werd ook voor den chef van het wapen der artillerie eene instructie voorloopig vastgesteld.

Ter voorziening in de ontoereikende bergruimte voor de successivelijk uitgezondene projectilen, werd magtiging verleend tot daarstelling van een tweede kogelpark binnen den ringmuur van het arsenaal te Weltevreden.

In 1850 werd bepaald, dat 's Lands constructie-winkel te Soerabaija, te rekenen van den 1sten Januarij 1851, zou zijn een *militair etablissement*, behoorende tot het wapen der artillerie en den naam zou voeren van *artillerie-constructie-winkel.*

Luidens art. 17 van het reglement op de militaire geneeskundige dienst (*Staatsblad* 1849, n°. 14) moest door den chef *halfjaarlijks* een summier zieken-rapport voor Java en Madura worden ingediend. Uit aanmerking van de daaraan verbondene moeijelijkheden, werd bepaald, dat dit rapport jaarlijks zal worden ingezonden.

Bij het tarief van de reis- en verblijfkosten voor alleen reizende officieren (vervat in het 6de hoofdstuk van het algemeen reglement van administratie der landmagt) is aan de officieren, die met postpaarden moeten reizen, geen reiswagen, noch vergoeding voor de huur of het gebruik van zulk een voertuig toegekend.

Ofschoon niet uitdrukkelijk voorgeschreven, was het echter gebruikelijk, dat officieren, die uit den aard hunner betrekking verpligt waren tot het doen van inspectie-reizen op gezette tijden, voor eigen gebruik een reiswagen aanhielden, of zich daarvan tijdelijk voorzagen, hetgeen evenwel moeijelijk te vergen was van officieren die niet in dat geval verkeerden; zoodat de billijkheid medebragt om deze laatsten voor de daaraan verbondene uitgaven schadeloos te stellen, te meer, om-

dat de indemniteiten voor reis- en verblijfkosten toegestaan, veelal ontoereikende waren om andere onvermijdelijke kosten goed te maken.

Het werd wenschelijk geacht om ten dien aanzien maatregelen te nemen, zoowel in het belang der betrokkene officieren, als in dat van den lande.

Uit dien hoofde werd bepaald, dat officieren, die niet uit hoofde hunner betrekking of volgens hunne instructie verpligt zijn op gezette tijden te reizen, bij reizen in dienst, en wanneer hun gelast is *met spoed* te reizen, aanspraak zullen hebben op het kosteloos gebruik van eenen reiswagen, voor rekening van den lande.

Het militair departement werd tevens aangeschreven, om telkens, wanneer tot voorschreven einde een reiswagen zal moeten worden ingekocht, dezen op eene der hoofdplaatsen van Java te doen aanhouden, en daarmede voort te gaan, tot dat op elke hoofdplaats *twee* of op de *drie* hoofdplaatsen te zamen *zes* reiswagens zullen beschikbaar zijn.

Met wijziging van het besluit van 28 December 1837, n°. 3, werd een nieuw tarief gearresteerd voor de toelagen te genieten door de officieren uitmakende de directie der genie, zoomede door de officieren, adjudant-onderofficieren, magazijnmeesters en opzigters der genie en officieren van gezondheid, dienstdoende bij de buitengewone fortificatiewerken op Java.

Aan de officieren van het leger, met uitzondering van die der administratie en geneeskundige dienst, werd vergund om *sabels* in plaats van *degens*, te dragen.

Naar aanleiding van daartoe strekkende voorstellen, werd de Koninklijke magtiging verleend, om voortaan de *met verlof* uit Indie vertrekkende subalterne officieren tot en met den rang van kapitein, bij hunne corpsen te doen vervangen, mits daartoe niet worde overgegaan, dan nadat het hoofd des bestuurs in elk geval door opgaven van het militair departement omtrent de eerlang terug verwacht wordende verlofgangers en omtrent de vermoedelijk op handen zijnde aankomst in Indie van in Nederland bij het Indische leger overgeplaatste of benoemde officieren, de overtuiging zal hebben erlangd, dat die vervanging voor den geregelden gang van de dienst noodig is.

Bij dezelfde gelegenheid werd aan het Indisch Bestuur aanbevolen, om niet dan bij onvermijdelijke noodzakelijkheid over te gaan tot de vervanging van met verlof vertrekkende hoofd-officieren, en meer in het bijzonder van kolonels, terwijl tevens gewezen werd op de noodzakelijkheid, om voor te komen, dat door een en ander, in verband met het verleenen van inactiviteits-tractement aan van verlof terugkeerende officieren, die niet dadelijk na hunne aankomst in activiteit kunnen worden hersteld, de fondsen bij de militaire begrooting en voor verloftractementen toegestaan, noodeloos worden bezwaard.

Vermits deze in beginsel aangenomene regelingen de intrekking vorderden van art. 7 van het Koninklijk besluit van 22 April 1843, n°. 69 *(Indisch Staatsblad* n°. 25), omtrent de bevordering van Indische officieren gedurende hunne afwezigheid buiten Nederlandsch Indie, en waarbij het vervangen van hoofd-officieren, die gedurende hun verlof buiten Indie werden bevorderd, onvoorwaardelijk verboden was, werd tevens ook deze bepaling buiten werking gesteld.

Bij onderscheidene gelegenheden had het militair departement aangetoond, dat het officiers-kampement te Weltevreden, zoowel door onvoldoend getal woningen, als door den slechten toestand in welken de bestaande zich bevonden, niet in dien staat was, dat het aan deszelfs bestemming kon beantwoorden.

Het gevolg hiervan was, dat aan de officieren en militaire ambtenaren indemniteiten werden toegekend, vroeger voldoende, doch door den op de hoofdplaats Batavia, sedert aanzienlijk gestegen huurprijs der particuliere woningen volstrekt buiten verhouding met de behoefte, om op eene betamelijke en met den rang van officier passende wijze huisvesting te erlangen.

Op grond van die omstandigheid en in afwachting dat op dit onderwerp, na een ingesteld onderzoek, nader zou worden teruggekomen, stelde het militair departement, omtrent de indemniteiten voor huishuur voor de garnizoenen te Weltevreden, Rijswijk en Meester Cornelis, eene *tijdelijke* afwijking voor het tarief n°. 36, behoorende bij het algemeen reglement van administratie der landmagt.

Dienvolgens werd, onder nadere goedkeuring des Konings:

1°. vastgesteld, dat telkens wanneer aan hoofd-officieren geene gouvernements-woning kon worden aangewezen, eene speciale voordragt aan het Gouvernement zal worden gedaan tot toekenning van huishuur, in verband met de plaatselijke omstandigheden; en

2°. het bedrag der indemniteit voor huishuur aan subalterne officieren te verleenen, bepaald.

Deze maatregel werd door het Opperbestuur goedgekeurd, doch slechts tot zoolang, dat, door reparatie en uitbreiding van gouvernements-woningen voor de betrokken hoofd- en andere officieren, de mogelijkheid zal bestaan dit geldelijk bezwaar te doen vervallen. Tevens werd aan het Bestuur in Indie Zijner Majesteits bedoeling kenbaar gemaakt, dat daarin, zoodra zulks zal kunnen geschieden, worde voorzien.

Op het daartoe door het militair departement gedaan voorstel werd bepaald, dat *de burgerlijke opzieners bij de genie* voortaan zullen worden genoemd architecten van de 1ste, 2de en 3de klasse.

§ 3. *Zamenstelling en voltalligheid van het leger.*

In de aanvulling van het leger werd op de gewone wijze, door uitzending uit Nederland en door werving en reëngagementen in Indie, voorzien.

Uit Nederland werden tot dat einde, in den loop van 1850, 670 manschappen gezonden.

In dat jaar werd hier te lande eene bepaling daargesteld, strekkende tot het niet aannemen voor de koloniale dienst van staatkundige uitgewekenen en militairen van het ontbonden Sleeswijk-Holsteinsch leger.

Ook werd geen hand- en aanbrenggeld voor vreemdelingen meer verleend.

§ 4. *Inrigtingen tot het leger betrekkelijk.*

a. Voor stoffelijke behoeften.

Als zoodanig komen in aanmerking:

1°. de magazijnen;

2°. het kleedermakers-atelier;

3°. „ officiers-kleeding-magazijn:

4°. de geweermakers-ateliers;

5°. „ buskruidmolens;

6°. „ hospitalen en

7°. „ apotheken.

Ten aanzien dezer inrigtingen valt, wat het jaar 1850 betreft, aan te teekenen, te weten:

Ad 1*um*. Bij de magazijnen der genie te Batavia en Soerabaija werden magazijnhouders aangesteld.

Op grond van de daartoe bestaande noodzakelijkheid werd bepaald, dat binnen de *Welkomstbatterij*, aan de haven der stad Batavia, een gebouw zou worden opgerigt, bestemd voor een genie-magazijn.

Gelijktijdig werd vastgesteld, dat de localen in het fort Prins Frederik, dienende tot genie-magazijn, zullen worden ingerigt tot *wapenmagazijn* voor de artillerie, zoodra de zich daarin bevindende geniegoederen naar het bovenbedoelde magazijn zullen zijn overgebragt.

In verband met de voor Soerabaija gearresteerde verdedigingsplannen, werd magtiging verleend tot den opbouw van een *bomvrij* buskruid-magazijn aldaar.

Over het algemeen genomen, was de toestand van 's Lands magazijnen van oorlog, gedurende 1850, allezins voldoende.

Het arsenaal te Batavia werd voorzien van eene nieuwe loods, naast het magazijn voor *lederwerken*, *ijzer* enz. Ook de affuit- en houtloods werd aanzienlijk vergroot.

Hiervoren werd reeds aangeteekend, dat een nieuw kogelpark werd aangelegd.

Ook het arsenaal te Samarang onderging eenige doelmatige veranderingen, waaronder voornamelijk het aanbrengen van eene nieuwe loods voor constructie-hout, en nieuwe stellingen voor het geschut, terwijl tevens een begin werd gemaakt met de ophooging der binnenruimte, ten einde dezelve voor den hoogen waterstand te beveiligen.

De artillerie-constructiewinkel te Soerabaija, waarvan reeds vroeger gewag is gemaakt, zou op den 1sten Januarij 1851 als zoodanig beginnen te werken.

Ad 2um. De in 1849 bij wijze van proef bij het kleedermakers-atelier op het fort Erfprins opgerigte *schoenmakerij* werd in 1850 met eenen gunstigen uitslag voortgezet.

Daarvoor werden 40 Europesche gevangenen afgezonderd.

Ad 3um. Omtrent de *kleedingmagazijnen* valt over 1850 niets bijzonders te vermelden.

Ad 4um. In den loop van 1850 werd een *inspecteur* benoemd voor de *draagbare wapenen van het leger in Nederlandsch Indie* en te Meester Cornelis bij Batavia eene *geweermakersschool* opgerigt, ter vervanging van den aldaar bestaanden *buitengewonen geweermakerswinkel.*

Deze laatste inrigting werd mitsdien op den 15den September 1850 opgeheven.

Ad 5um. De buskruidmolen te Bodjong (Samarang) kon op het einde van 1850 geacht worden in eenen vrij goeden staat te zijn.

Men werkte in 1850 aan de daarstelling van een reeds in 1849 geprojecteerd *buskruidetablissement* te Ngawie.

Ad 6um. De Staat van 's Lands hospitalen liet gedurende 1850 over het algemeen weinig te wenschen over.

Het groot militair hospitaal te Weltevreden onderging eenige doelmatige verbeteringen, en werd in 1850 bepaald, dat bij hetzelve in het daarop volgende jaar een gebouw zou worden opgerigt tot huisvesting van een 12tal bedienden, voor welke geene localen aanwezig waren.

In verband met het in het vorige jaar (1849) bepaalde, dat bij 's Lands militaire hospitalen aan een 30tal jongelieden uit de Javaansche bevolking de gelegenheid zou worden verschaft, om zich kosteloos voor het vak van inlandsch geneeskundige en vaccinateur te bekwamen, werd magtiging verleend, om bij genoemd hospitaal een blok gebouwen op te rigten, geschikt tot huisvesting van dezelven.

Deze woningen werden in 1850 voltooid, terwijl op het einde van het jaar nog in aanbouw was het locaal, dat dienen moet voor een bij hetzelfde hospitaal geprojecteerd *verloskundig gesticht.*

Voor zooveel Batavia betreft, kan nog worden aangeteekend, dat het *magazijn voor geneesmiddelen*, hetwelk allezins voldeed, in 1850 voorzien was van geneesmiddelen van de beste qualiteit, waarom dan ook hulde werd gedaan aan de goede zorg, aan de uitzending in Nederland besteed.

Ook het *scheikundig laboratorium* te Weltevreden en het *anatomisch pathologisch kabinet* aldaar beantwoordden ten volle aan de verwachting.

Op de voordragt van het militair departement, en hoofdzakelijk omdat daaruit vereenvoudiging in de administratie en eene betere contrôle van den administrateur zouden voortvloeijen, werd bepaald, dat het garnizoens-hospitaal te Padang

zou aangemerkt worden als een groot militair hospitaal, welken rang die inrigting overigens door de gemiddelde sterkte der daarin opgenomen wordende zieken allezins verdiende.

Reeds in den aanvang van 1850 werd magtiging verleend om het provisioneel bad-etablissement te Plantoengan te voorzien van de noodige gebouwen tot huisvesting van een onder-officier, met de politie bij die inrigting belast, en van een tweetal cellen voor gestraften.

De proef in 1849 genomen. om het fort te Oenarang in te rigten tot een *convalescentenhuis*, voldeed aan de verwachting, en er werden in 1850 nog verschillende maatregelen genomen, om die stichting aan het doel te doen beantwoorden.

Ten aanzien der militaire zieken-gestichten kan nog worden gewag gemaakt van eene Koninklijke magtiging om de vereischte maatregelen te nemen, ter vervanging van de vroeger bestaande *zieken-oppassers en bedienden* door een blijvend militair personeel.

Dienvolgens werden bepalingen vastgesteld, *betreffende het huishoudelijk personeel bij de militaire ziekengestichten in Nederlandsch Indie.*

Voorts werd bepaald, dat de gegageerde militairen, die bij de invoering dier verordeningen reeds bij de genoemde gestichten in dienst waren, bij eventueel engagement als *militaire hospitaal-beambten* in het genot blijven van hun gagement.

Aan de eerstaanwezende officieren van gezondheid bij de militaire zieken-gestichten is in 1850 de bevoegdheid toegekend, om, in bijzondere gevallen, aan enkele zieken verstrekkingen te doen van buitengewone voedingsmiddelen, niet op het *tarief* voorkomende, mits de verlangde artikelen plaatselijk verkrijgbaar zijn en de noodzakelijkheid der verstrekking door die officieren telkens worde gecertificeerd.

Ad 7um. Hierboven werd reeds melding gemaakt van den staat van het *magazijn van geneesmiddelen* te Weltevreden.

Alleen te Soerabaija bestaat eene garnizoens-apotheek. De uit dezelve verstrekte geneesmiddelen waren steeds van eene goede qualiteit.

b. Voor zedelijke en verstandelijke behoeften.

Ten gevolge van het bij het vorig verslag medegedeelde omtrent de verstrekking van boeken, platen, kaarten en instrumenten aan het leger, tegen betaling, kan worden aangeteekend: dat daarvan gedurende 1850 voor eene waarde van ruim *f* 18,000 onder het leger werd verspreid.

In den loop van dat jaar had ook de uitzending plaats van de boekwerken voor de *garnizoens-bibliotheken*, welke mede in het vorige verslag zijn vermeld.

Wat het corps pupillen betreft, zoo werd deze inrigting in het laatst van 1849 en in September 1850, zoowel door den chef der geneeskundige dienst, als door den kommandant der 2de militaire afdeeling bezocht.

Beide hoofd-officieren roemden zeer de wijze, waarop dezelve wordt beheerd, terwijl hun voldoende bewijzen werden geleverd van de goede vorderingen door de pupillen gemaakt, in de verschillende vakken waarin zij onderwijs genieten.

Alleen werd eenige moeijelijkheid ondervonden in het verkrijgen van geschikte sujetten om de jongelieden te onderwijzen.

46 pupillen werden in het schoenmaken en een gelijk aantal in het kleedermaken onderwezen; 24 andere leerden het timmermans-ambacht.

Degenen, die in het geweermaken werden geoefend, leverden het vooruitzigt van goede werklieden te zullen worden.

Over het algemeen mogt men zich vleijen, dat deze inrigting meer en meer aan haar doel zou beantwoorden, en bij voortduring een heilrijk toevlugtsoord blijven voor behoeftigen en andere afstammelingen van Europeanen in die gewesten.

§ 5. *Toestand en verrigtingen van het leger in het algemeen.*

Ook in 1850 zijn alle bereikbare middelen aangewend om den toestand van het Indisch leger te verbeteren.

Onder de vele moeijelijkheden die hetzelve te verduren had, bleef het voortdurend met eenen goeden geest bezield.

De onlusten welke in den loop van 1850 in Palembang, op Banka en de residentie Bantam plaats hadden, alsmede het verzet van een der hoofden van de Batoe-eilanden en dat der Chinezen van Montrado (Borneo's Westkust), verschaften aan het Nederlandsch-Indische leger gelegenheid om blijken van opgemelden geest en te gelijk bewijzen van moed en beleid aan den dag te leggen.

§ 6. *Gewapende corpsen niet regtstreeks tot het leger behoorende.*

Het beheer over deze corpsen onderging in 1850 geene verandering.

Met de verstrekking van slagvuurwapenen werd voortgegaan, onder het nemen van de noodige bepalingen, zoowel ten aanzien van de kosten aan het onderhoud daarvan verbonden, als met betrekking tot het toezigt over dezelve.

De formatie dezer corpsen onderging mede geene verandering; alleen werd magtiging verleend om de te Saparoea (Molukken) te organiseren compagnie schutterij zamen te stellen overeenkomstig het bepaalde bij art. 16 van het reglement voor de schutterijen op Java (*Staatsblad* 1838 n°. 22).

Als een vervolg op het medegedeelde bij het vorige verslag strekke het volgende uittreksel uit het door den inspecteur dezer corpsen over den toestand derzelve gedurende 1850, ingediende rapport.

Schutterijen.

De staat, waarin zich de schutterijen op Java bevinden, kan als voldoende beschouwd worden.

Aan die te Pasoeroean, Soerakarta en Djokjokarta waren nog geene slagwapenen verstrekt.

Omtrent de geoefendheid der schutterijen in de buitenbezittingen worden gunstige berigten ontvangen. De verwisseling der silex- tegen slaggeweren, die bereids te Padang plaats vond, kan, blijkens de van den kolonel, chef van het wapen der artillerie, ontvangen mededeeling, voor de schutterijen in de Moluksche eilanden en te Macassar al spoedig volgen.

Papangers.

De staat der geoefendheid van de Papangers, Mooren en Bengalezen, zoomede die hunner kleeding en wapening, geeft reden tot tevredenheid. Over hunne dienstverrigtingen wordt niet geklaagd.

Djaijang-sekars.

Even als in het vorige jaar werd gerapporteerd, kan ook thans vermeld worden, dat de Djaijang-sekars aan het doel hunner instelling beantwoorden, en des gevorderd goede diensten presteren.

De krijgsverrigtingen in het Bantamsche strekken hiertoe ten bewijs.

De belooningen aan enkelen dergenen die zich onderscheidden, toegekend, getuigen dat hunne onversaagdheid en volharding bij de ontmoeting van den vijand, der opmerkzaamheid waardig waren.

De bij de staking der werving te Macassar genomen beschikking, vermeld in het verslag over 1849, tot voltalligheouding dezer corpsen, heeft de voldoendste uitkomsten opgeleverd.

Het gedrag der op Java aangeworven rekruten laat niets te wenschen over.

Pradjoerits.

Sedert het vorige jaar heeft men een aanvang gemaakt met de verwisseling tegen slagwapens der oude silex-geweren bij de corpsen pradjoerits in gebruik. Ten gevolge van dezen maatregel waren de pradjoerits in de afdeeling Krawang, in de residentien Preanger Regentschappen en Cheribon, bij het einde van 1850 met percussie-geweren gewapend.

De verbetering, die hunne uitrusting hierdoor heeft ondergaan, kan belangrijk genoemd worden.

De verstrekking van kleeding, bij het reglement voorgeschreven, vond regelmatig plaats.

Lijfwachten dragonders te Soerakarta en Djokjokarta.

De toestand, waarin deze corpsen verkeeren, laat niet veel te wenschen over.

Legioen van den pangeran Adipatti Ario Mangkoe Negoro.

De contracten tot instandhouding van dit corps, met den pangeran *Adipatti Mangkoe Negoro* gesloten, worden getrouw nagekomen.

De staat, waarin zich het legioen bevindt, kan voldoende genoemd worden.

De wapening heeft, bij de verstrekking van slagwapens aan dit legioen, eene aanzienlijke verbetering ondergaan.

Legioen van den pangeran Adipatti Pakoe Alam.

Hetgeen van het legioen van *Mangkoe Negoro* werd gezegd, is op dat van *Pakoe Alam* geheel toepasselijk.

Barissans op Madura.

De staat, waarin de barissans verkeeren is, ten gevolge der verstrekking van slagwapenen aan dezelve, veel verbeterd.

Aan het naleven der met de regenten van Madura geslotene overeenkomsten wordt, zoo noodig, herinnerd.

II. Zeemagt.

§ 1. *Kommandement.*

Ten gevolge van het overlijden van den vice-admiraal *J. P. Machielsen* (op 15 November 1849), stond het zeewezen op den 1sten Januarij 1850 nog onder de tijdelijke bevelen van den kapitein ter zee *J. G. Huijs* en zulks tot den 15den Mei, als wanneer het kommandement van Zijner Majesteits zeemagt in Oost-Indie, met de daaraan verbondene betrekking van inspecteur der Marine, krachtens Koninklijk besluit van 22 November 1849, n°. 12 overging in handen van den inmiddels tot vice-admiraal bevorderden schout-bij-nacht *E. B. van den Bosch*.

In Julij 1850 gaf deze het verlangen te kennen om zich de aankomst van den hoofd-ingenieur voor het stoomwezen in Oost-Indie ten nutte te maken, om met denzelve de aangelegenheden van de fabrieken te Soerabaija, waarin stoom- en andere werktuigen voor Zijner Majesteits zeemagt, voor het militair departement en voor de particuliere industrie vervaardigd en hersteld worden, plaatselijk te regelen, tot welk einde de vice-admiraal zich, na bekomene autorisatie, op den 1sten Augustus 1850 derwaarts begaf.

Dezelfde aangelegenheden vorderden ook in December 1850 de tegenwoordigheid van den vice-admiraal te Soerabaija en werd gedurende zijne afwezigheid van Ba-

tavia de hoofd-administratie der Marine met de afdoening der dagelijksche zaken belast.

§ 2. *Nederlandsch eskader.*

Spoedig na zijne optreding was de nieuw benoemde kommandant van Zijner Majesteits zeemagt in de gelegenheid, een belangrijk overzigt te geven van den staat, waarin zich destijds het Nederlandsch eskader bevond, met aanwijzing der schepen welke voor de active dienst onbruikbaar waren geworden en van die welke voorzieningen en herstellingen behoefden.

Zijner Majesteits fregat *de Rijn* en Zijner Majesteits korvet *Argo*, respectivelijk onder de bevelen van de kapiteins ter zee *F. A. Johr* en *C. van der Hart*, vertrokken op den 1sten en 6den September 1850 naar Nederland.

Daarentegen kwam Zijner Majesteits fregat *Prins Hendrik der Nederlanden*, onder bevel van den kapitein ter zee jhr. *H. A. van Karnebeek*, als bestemd om eerstgenoemden bodem te vervangen, op den 8sten Januarij 1851 ter reede van Batavia aan.

Zijner Majesteits schoenerbrik en schoeners *Windhond*, *Circe* en *Janus* werden respectivelijk op den 1sten Julij, den 1sten October en den 1sten November 1850 buiten dienst gesteld en later, wegens onbruikbaarheid, in het openbaar verkocht, terwijl Zijner Majesteits schoener *Anadyomene*, na op den laatsten Maart 1850 buiten dienst gesteld te zijn, aan de gouvernements-civile marine werd overgegeven, om daarbij verder dienst te doen.

Zijner Majesteits schoenerbrik *Egmond* werd op den 1sten Julij in dienst gesteld, na eene belangrijke reparatie te hebben ondergaan.

Met inbegrip van het vaartuig hetwelk *de Rijn* vervangen heeft, doch eerst op 8 Januarij 1851 ter reede van Batavia aankwam, kon Zijner Majesteits zeemagt in Indie op den 31sten December 1850 gerekend worden te zijn zamengesteld uit:

het fregat *Prins Hendrik der Nederlanden;*
de korvetten *Boreas* en *Nehalennia;*
„ brik *Zwaluw;*
„ schoenerbrikken *Huzaar*, *Dolfijn*, *Egmond*, *Banka*, *Banda*, *Ambon* en *Saparoea;*
„ adviesbrik *Pylades*;
„ schoeners *Argo*, *Kameleon* en *Aruba;*
„ stoomschepen *Bromo*, *Etna*, *Vesuvius*, *Hecla*, *Phoenix*, *Samarang*, *Borneo*, *Onrust*, *Tjipannas* en *Batavia;*
ééne kanonneerboot, en
uit de schoenerbrik *Sylph*, die destijds op de helling te Onrust in reparatie lag.

De totale Europesche bemanning dier schepen bestond uit 1885 koppen en het getal inlandsche matrozen en vuurstokers bedroeg 510 koppen, dat is 194 Europesche en 19 inlandsche schepelingen *minder* dan op den 1sten Januarij 1850.

§ 3. *Gouvernements-schoeners en kruisbooten.*

Het beheer dezer vaartuigen werd in den loop van 1850 aan den, onder het genot van pensioen, eervol uit het corps zee-officieren ontslagen kapitein ter zee *W. J. Schüler* opgedragen.

De sterkte bestond op ultimo 1850, uit:
drie schoeners van het 1ste charter;
twee „ „ „ 2de „
en vijf en vijftig kruisbooten, derhalve ééne kruisboot meer dan volgens de laatstelijk bepaalde formatie mogt aanwezig zijn.

Van de schoeners van het 1ste charter waren *twee* in de wateren van Banka gestationneerd, terwijl de derde ter westkust van Borneo dienst deed. Deze schoeners waren bemand met 10 Europeanen en 88 inlanders.

Een der schoeners van het 2de charter was mede ter genoemde kust en de andere ter zuid- en oostkust van Borneo gestationneerd. Deze beide laatste vaartuigen waren bemand met 5 Europeanen en 41 inlanders.

Al de schoeners van het 1ste charter verkeerden in eenen goeden staat. De andere vereischten min of meer eenige reparatien.

Van de 55 kruisbooten, elk met 20 inlanders bemand, bevonden zich:

7 te Batavia,
2 „ Cheribon,
1 „ Tagal,
1 „ Pekalongan,
1 „ Samarang,
1 „ Japara,
1 „ Joana,
2 „ Rembang,
1 „ Soerababaija,
2 „ Grissee,
1 „ Sumanap,
1 „ Passaroean,
2 „ Bezoekie,
2 „ Banjoewangie,
4 ter westkust van Sumatra,
3 te Palembang,
6 „ Banka,
5 „ Riouw,
3 „ Sambas,
3 „ Pontianak,
3 „ Banjermassing en
3 „ Macassar,

Totaal 55.

Daarvan waren 7 in eenen slechten staat, en één gestrand. Van de overige waren enkele reeds oud, doch nog bruikbaar.

In den loop van 1850 werd magtiging verleend tot het doen aanbouwen van een vijftal nieuwe kruisbooten, terwijl in dat jaar de schoener *Alcinoë* wegens onbruikbaarheid werd verkocht en ééne kruisboot werd gesloopt.

§ 4. *Administratie.*

In den loop van 1850 werden bepalingen gemaakt betreffende de toekenning van verblijfkosten en soldij aan officieren, onder-officieren en manschappen van de marine, die tot het verrigten van militaire diensten aan den wal worden ontscheept.

Die bepalingen zijn opgenomen bij het *Indisch Staatsblad* van 1850, n°. 39.

Voorts werd bij het besluit van den Gouverneur-Generaal van den 19. April 1850, n°. 6 (opgenomen in het *Indische Staatsblad* van dat jaar, n°. 14) eene premie vastgesteld voor kommanderende officieren van Z. M. schepen en vaartuigen van oorlog voor den overvoer van geld-vertegenwoordigend papier, edele metalen, juweelen en andere kostbare voorwerpen, zoowel ten dienste van het Gouvernement als voor rekening van particulieren, wanneer deze laatsten, door tusschenkomst der bevoegde autoriteit, hunne hulp daartoe mogten inroepen.

Ook aangaande de voeding van inlandsche hoofden, gezanten of staatsgevangenen, bij overvoer aan boord van Zijner Majesteits vaartuigen, werden bij besluit

van 14 September 1850, n°. 13, bepalingen gemaakt, welke in het *Indische Staatsblad* van dat jaar onder n°. 27 zijn opgenomen.

§ 5. *Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk.*

Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten.

Deze inrigting had in 1850 met vele moeijelijkheden te kampen.

Boven en behalve het gemis van eene behoorlijke pers en andere onmisbare werktuigen, moesten hare werkzaamheden eene groote vertraging ondervinden door eene langdurige en met den dood geëindigde ongesteldheid van haren teekenaar.

Desniettemin levert het verslag harer verrigtingen gedurende 1850 het bewijs op van den ijver dien de leden der commissie en eenige met dezelve in betrekking staande zee-officieren bezielde tot verspreiding van de zoo hoogst nuttige kennis der Indische vaarwateren.

Terwijl de luitenant ter zee *H. D. A. Smits* voortging met de vervaardigde kaarten voor den druk gereed te maken, werd de hydrographische kennis verrijkt door de resultaten der opnamen, door de luitenants ter zee *H. A. Modderman* en *J. van Maurik* bewerkstelligd van de noordelijke vaarwaters bij Macassar tot aan Parre-Parre, en van de Batoe- en Banjak-eilanden bij Sumatra.

De luitenant ter zee *P. F. Uhlenbeck* leverde verscheidene hydrographische bijdragen omtrent de westkust van Borneo en de Klabatbaai op Banka; de luitenant ter zee *G. F. de Bruyn Kops* van Bawean en Banjoewangie; de luitenant *G. M. Bleekman* omtrent de oostkust van Borneo; de luitenant *R. L. de Haes* omtrent de Tominibaai en de noordkust van Celebes; de luitenant *P. Toutenhoofd* eene opname van het rif van Pamanoekan; de luitenant *P. van der Velde Erdtrink* van de reede van Bangaai; de luitenant *A. W. Keuchenius* van de reede Kebola, eiland Ombaai; de adelborst *A. van Kerkwijk* van de reede bij Gisser in de Molukko's enz., terwijl de togt van Zijner Majesteits schoener *Circe* naar Nieuw Guinea zeer veel bijbragt tot de vermeerdering der hydrographische kennis van dat eiland.

Aan de commissie werd het toezigt opgedragen over de bebakening van de reede van Batavia, en werden aldaar de vereischte bakens behoorlijk opgesteld. Ook de baak op Ontong-Java werd van eenen bal voorzien, met dat gevolg, dat die verbetering, als bijzonder aan het doel beantwoordende, ook elders zou worden toegepast.

Voorts werd de bebakening van de vaarwaters van Tjilatjap en Soerabaija tot stand gebragt.

Bij dit gedeelte van het tegenwoordige verslag kan nog melding worden gemaakt van de benoeming van eenen geographischen ingenieur voor Indie.

Ofschoon in de laatste jaren veel gedaan was om de hydrographische werkzaamheden meer en meer uit te breiden, en men daardoor meer dan vroeger in de gelegenheid was geweest om van de gedane opnemingen zeekaarten uit te geven, welker gebruik veel heeft bijgedragen tot de zekerheid van de scheepvaart naar die bezittingen, ontbrak nog aan de verschillende resultaten een *algemeen verband* en misten de kaarten, in weerwil van de aanzienlijke sommen gelds aan dezelve besteed, en van den belangrijken arbeid van onderscheidene verdienstelijke zee-officieren, nog eenen vasten grondslag, waardoor derzelver waarde aanmerkelijk verminderde, dewijl men de middelen niet bezat om eene *aardrijkskundige* plaatsbepaling in acht te nemen, zoodat de juiste ligging van vele punten nog onzeker bleef.

De vordering der wetenschap en in het bijzonder van de *toegepaste sterrekunde*, en de daardoor bestaande mogelijkheid om de juiste kennis dier ligging te erlangen, deden den vice-admiraal *E. B. van den Bosch*, nog in *Nederland* zijnde, de wenschelijkheid inzien, om te trachten een en ander ook voor onze Oost-Indische gewesten te benuttigen.

Na daartoe gedurende eenigen tijd door den hoogleeraar *Kaiser* te Leyden te zijn opgeleid, werd de luitenant ter zee *de Lange* door het opperbestuur belast met de taak, om eene astronomische plaatsbepaling in Indie te beproeven.

Hij ontving, zoo als boven is gezegd, den titel van ***geographischen ingenieur***, en werd bij zijne komst in Indie, en als daartoe reeds in Nederland bestemd, onder de leden der bovenbedoelde commissie opgenomen.

Maritiem etablissement op Onrust.

Ten gevolge van hetgeen bij het voorgaand verslag aangaande den gezondheidstoestand van dit eiland is gezegd, kan worden aangeteekend, dat dezelve in 1850 beter was dan in 1849. Intusschen was die toestand verre van bevredigend te zijn en gaf zulks in 1850 aanleiding tot de verwijdering van dit eiland van een aantal aldaar te werk gestelde veroordeelden.

Op dit etablissement werden, gedurende dat jaar, onderscheidene oorlogschepen en enkele koopvaarders gerepareerd. De werkzaamheden aan het drooge dok gingen echter niet merkbaar vooruit.

Maritiem etablissement te Soerabaija.

De werkzaamheden tot daarstelling van het nieuw maritiem etablissement te Soerabaija maakten gedurende het jaar 1850 goede vorderingen.

Volgens opgaven van den ingenieur van den waterstaat *Geil*, is van af het jaar 1847, toen met de werkzaamheden begonnen werd, tot en met 1850, in het geheel uitgebaggerd ongeveer 190,000 kubieke ellen, terwijl ongeveer 90,000 kubieke ellen vaste specie in diepte gewonnen is, waarvan ongeveer 30,000 kubieke ellen in het haven-kanaal en 60,000 in het bassin. Die ingenieur berekent wijders, dat er toen nog 230,000 kubieke ellen specie moesten worden uitgehaald, en hij vleide zich, dat men met behulp der beide baggermolens het bassin in drie jaren tijds over de geheele oppervlakte van ruim 60,000 vierkante ellen, die door 1700 ellen steenen kaaijen ingesloten is, op de diepte van 26 voeten bij springtij zoude kunnen brengen.

Eene ondervinding van vier jaren heeft wijders aangetoond, dat men, hoezeer ook in en voor de monding van het bassin aanslibbing plaats heeft, hieromtrent, bij het aanwezen der stoombaggermolens en nog andere middelen van redres, geene zorgen voor de toekomst behoeft te koesteren.

De vier kapitale steenkolen-loodsen met eene oppervlakte of bergruimte van ruim 800 vierkante ellen, werden voltooid en aan de oprigting der andere loodsen, zoomede der smederij, begonnen. Aan den ketelbok werd voortgewerkt, en is die in het jaar 1851 gereed gekomen en opgerigt.

Met het drijvende drooge dok werden steeds de beste diensten bewezen. Gedurende het jaar 1850 zijn in dat dok opgenomen en hebben meer of min belangrijke reparatien ondergaan, 15 gouvernements-vaartuigen en 5 schepen van particulieren, makende met de vroegere in het geheel 24 schepen.

De fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid te Soerabaija onderging gedurende het jaar 1850 merkelijke verbeteringen. Het smeden, draaijen en ketelmakerswerk wordt daar met zorg verrigt, en in het gieten heeft men mede groote vorderingen gemaakt, hoewel de gieterij te klein is, en door eene ruimere zal worden vervangen.

§ 6. *Toestand en verrigtingen der zeemagt in het algemeen.*

Afgescheiden, in zooverre, van hetgeen hierboven omtrent den toestand van de zeemagt in 1850 werd aangeteekend, kan, met betrekking tot hare verrigtingen, het deswege door den tijdelijken kommandant uitgebragt berigt hier worden overgenomen, luidende:

„Ten einde zooveel mogelijk systematisch te werk te gaan, zal ik de verrigtingen van Zijner Majesteits schepen op de verschillende stations en in de verschillende gedeelten van Indie achtereenvolgens behandelen.

De kust van Java.

In verband met de in den aanvang van het jaar 1850 uitgebroken onlusten in het Bantamsche, zijn de korvet *Boreas* en verscheidene van Zijner Majesteits stoomschepen derwaarts gezonden en hebben er belangrijke diensten bewezen, zoo door het spoedig overbrengen der troepen, als het bewaken der kust en het onderscheppen van de gemeenschap met de Lampongsche districten, waarvan een gedeelte der bevolking met de oproerlingen in Bantam gemeene zaak maakte. Ten gevolge van de genomen krachtige maatregelen, zijn de onlusten in de residentie Bantam spoedig gedempt en heeft de marine niet weinig toegebragt om dat doel te bereiken.

Sommige vaarwaters langs de noordkust van Java werden gedurende het jaar 1850 door zeeroovers voor de inlandsche scheepvaart onveilig gemaakt, en het eiland Bawean in de Java-zee had zelfs eene landing van het rooversgespuis te verduren, welke door eene zoodanige stoutheid van de zijde der roovers gekenmerkt was, als waarvan men in de laatste tijden slechts weinige voorbeelden kan opnoemen.

De zeeroovers die deze zeëen bezochten waren van tweederlei aard: ten eerste de bewoners van sommige eilanden van den Linga-archipel en de zuidkust van Billiton, zoomede van het eiland Lepar, die, met hunne praauwen ter tripangvangst uitgerust, zich slechts, wanneer de gelegenheid zich aanbiedt, met zeerooverij bezig houden; de tweede soort van roovers is gevaarlijker. Zij behooren op het eiland Magindano en de daarbij gelegene Soeloe-eilanden te huis; hunne praauwen zijn grooter, sterker bemand, beter gewapend en geheel tot den zeeroof uitgerust.

Uit dit verslag zal blijken, dat door de marine de grootste activiteit is aan den dag gelegd om de zeeroovers op te sporen en de scheepvaart te beveiligen.

De luitenant ter zee der 1ste klasse *H. Camp*, met Z. M. stoomschip *Vesuvius*, ontdekte op den 24sten Maart bij de Boompjes-eilanden, gelegen ten noorden van den hoek van Indramaijoe, 7 verdachte praauwen, welke bij de nadering bleken zeeroovers te zijn. Twee gewapende sloepen, onder bevel van de luitenants ter zee *P. M. van der Haak* en *P. Buddingh*, werden naar het rif en tegen de rooversvaartuigen afgezonden. Het eerste vuur werd van twee der rooverspraauwen gegeven, waarop een allerhevigst gevecht volgde, hetwelk eindigde met het enteren, veroveren en verbranden dezer praauwen door onze schepelingen. De roovers hebben een zeer hevigen tegenstand geboden. Het verlies aan hunne zijde wordt op een 20tal dooden geschat, terwijl men van onze zijde 9 gekwetsten bekwam (dat is nagenoeg het ¼ van de bemanning der sloepen) van welke 4 zwaar gewond waren en één den dag na het gevecht overleed. Drie roovers werden gevangen genomen. Intusschen hadden de andere praauwen een goed heenkomen gezocht, doch werden door het stoomschip en de andere sloepen van dien bodem met zulk een goeden uitslag vervolgd, dat nog drie praauwen in onze handen vielen, hoewel het der bemanning gelukte zich met de vlugt op het rif en op de overblijvende praauwen te redden. In het geheel zijn 5 rooverspraauwen vernield geworden.

Hetzelfde gedeelte der kust van Java, namelijk van Krawang tot Pamanoekan en Indramaijoe, werd na het gevecht van de *Vesuvius* nog gedurende verscheidene maanden nu en dan door kleine zeerooverspraauwen onveilig gemaakt.

Verscheidene oorlogsstoomschepen, met name de *Phoenix*, *Borneo*, *Samarang* enz., werden herhaaldelijk naar die vaarwaters afgezonden, doch deze expeditien hadden gewoonlijk niet het gewenscht gevolg, dewijl de roovers zich tijdig genoeg wisten weg te maken. Echter had de luitenant ter zee der 1ste klasse *J. Andreae*, in de eerste dagen van Julij, met Zijner Majesteits schoomschip *Phoenix*, het geluk om 18 inlanders te redden, die, door de roovers gevangen gemaakt, op een der Sadoelang-eilanden waren gedeponeerd. Door den luitenant ter zee der 2de klasse *R. A. Houck* en den luitenant ter zee der 1ste klasse *J. L. van Florensteijn*, achtereenvolgens en elk aan het hoofd van eene expeditie van een kleinen schoener en eenige praauwen naar de reeds genoemde kust gezonden, zijn al de eilandjes, reven, rivieren en kreeken, die den roovers tot schuilplaats zouden kunnen strekken, met de meeste zorg onderzocht geworden, en men kan het aan deze herhaalde

maatregelen toeschrijven, dat de roovers de kust verlieten en de inlandsche vaart weder hare vorige veiligheid verkreeg.

De aanval in de maand October 1850 door de Illanosche zeeroovers op Bawean gedaan, was van een veel ernstiger aard dan de zoo even vermelde rooverijen.

Gebruik makende van een tijdstip, dat een groot deel der mannelijke bevolking van Bawean met hunne praauwen ten handel uit waren, zijn 15 groote rooverspraauwen het eiland genaderd, en hebben de roovers onverwacht aan de noodwestzijde voet aan land gezet, aldaar eenige kampongs geplunderd en verwoest, veel geweldenarijen gepleegd en eene menigte der vreedzame inwoners met zich als slaven medegevoerd.

Naauwelijks was de tijding van eene landing der Illanons op Bawean bekend geworden, of de *Hecla* werd in aller ijl van Batavia, en Zijner Majesteits schoenerbrikken de *Huzaar* en *Banda* met een particulier stoomscheepje en een paar kruisbooten van Soerabaija, derwaarts gezonden. Bij hunne aankomst te Bawean echter waren de roovers weder vertrokken, zonder dat men wist waarheen. De *Hecla* trachtte hen dadelijk op te sporen, en bezocht tot dat einde de Karimon-Java-, Boompjes- en Sadoelang-eilanden, doch het bleek, dat zij den steven naar elders hadden gerigt. Zijner Majesteits stoomschepen *Bromo* en *Hecla* onderzochten vervolgens met hetzelfde doel de zuidkust van Borneo, zoomede de verscheidene eilandjes in de Java-zee en in het zuidelijk gedeelte van straat van Macasser, die tot schuilplaats van roovers zouden kunnen strekken. Dit onderzoek had mede geen gewenscht resultaat. De gouvernements-schoener *Zeemeeuw* echter heeft in November vijf van die praauwen op de hoogte van Sampit (zuidkust van Borneo) ontmoet, en is eenigen tijd met hen slaags geweest. Stilte en de invallende nacht zijn oorzaak geweest, dat deze praauwen ontsnapten.

Na vele vruchtelooze kruistogten, is het eerst in den aanvang van het jaar 1851 (Januarij) aan den luitenant ter zee der 1ste klasse *P. A. M. Hinlopen* met Zijner Majesteits stoomschip *Hecla* gelukt, dezelfde rooversvloot, die Bawean geteisterd had, in eene baai bij het zuidwesteinde van Kangeang aan te treffen en den roovers eenen zeer gevoeligen slag toe te brengen.

De uitslag van dit gevecht is algemeen bekend gemaakt, doch de bijzonderheden daarvan worden, als niet tot het jaar 1850 betrekking hebbende, hier met stilzwijgen voorbijgegaan; stippende ik hier alleen nog aan, dat het sedert nog gelukte verscheidene andere schuilhoeken der roovers te ontdekken en hun zoo veel schade toe te brengen, dat het waarschijnlijk is, dat men thans vooreerst niet meer van hen zal hooren.

De westkust en oostkust van Sumatra.

Op de westkust van Sumatra waren gedurende het jaar 1850 in station Zijner Majesteits schoenerbrik *de Dolfijn* en Zijner Majesteits schoener *Argo*. Zijner Majesteits fregat *de Rijn* en schoener *Kameleon* kwamen in het begin van Maart van die kust te Batavia terug, en Zijner Majesteits stoomschip *Phoenix* deed in Januarij eenen togt heen en weder naar Padang, waarop ook Benkoelen aangedaan werd.

De *Dolfijn* en *Argo* hebben, van Padang uit, verschillende togten langs de kust gedaan en herhaaldelijk de noordelijke havens en het eiland Nias bezocht, alwaar eene gewenschte rust heerschte.

In de maand Mei deden deze vaartuigen eene expeditie naar de Batoe-eilanden, ter bestraffing van zeker hoofd *Lawan Olanda* van de kampong Sie Gesse, op het eiland Gata, die zich in openbaar verzet tegen het Gouvernement had gesteld. De expeditie stond onder bevel van den luitenant ter zee der 1ste klasse *C. J. Berghuis*, kommandant van de *Dolfijn*; de *Argo* werd aangevoerd door den luitenant ter zee 1ste klasse *J. van Maurik*, terwijl op de vaartuigen nog ingescheept was een detachement van 25 inlandsche militairen van het garnizoen te Padang.

Nadat het gebleken was, dat met zachte middelen niets te verrigten viel, beval de luitenant ter zee *Berghuis* op den 14den Mei eene landing bij de kampong Kabo Sietera.

De magt bestond uit 36 matrozen en mariniers en 25 militairen, te zamen 61 geweerdragende manschappen. De luitenant ter zee *Berghuis* stelde zich zelven aan het hoofd en had nog vier officieren onder zich. Terwijl de beide schoeners, die zich intusschen voor de vijandelijke kampong geposteerd hadden, een welgerigt vuur daarop geopend hadden, rukte de gedebarqueerde magt langs het strand naar Sie Gesse op. De schepen daarop hun vuur stakende, werd de genoemde kampong na een hardnekkigen tegenstand, waarbij man tegen man gestreden werd, door de onzen ingenomen en in brand gestoken. Het oproerig hoofd *Lawan Olanda*, die zich met de vlugt had gered, werd drie dagen later door de bevolking zelve uitgeleverd en aan boord van de *Dolfijn* naar Padang overgebragt.

De uitslag van deze expeditie heeft het gewenscht gevolg gehad, daar het Nederlandsch gezag op de Batoe-eilanden daardoor geheel hersteld is geworden.

De zeelieden en landtroepen hebben zich zeer moedig gedragen, doch gelukkig heeft men slechts enkele gewonden te betreuren gehad, waaronder zich ook de luitenant ter zee der 2de klasse *D. van der Gronden* bevond. Het verlies van dooden en gekwetsten aan de zijde des vijands moet vrij aanmerkelijk zijn geweest.

De zuidkust van Sumatra (de Lampongsche districten) is verscheidene malen door zeil- en stoomschepen, onder andere door Zijner Majesteits korvet *Boreas* en de stoomschepen *Vesuvius* en *Phoenix*, bezocht geworden, vooral in het eerste gedeelte des jaars, tijdens de onlusten in Bantam, dewijl het gebleken was, dat de inwoners van het zuidelijke district der Lampongs met de muitelingen van de overliggende Javasche kust gemeene zaak maakten.

Ten gevolge van de beëindiging der onlusten in het Palembangsche zijn de troepen, die in het laatst des vorigen jaars derwaarts waren overgebragt, met een stoomschip weder afgehaald, en is eerst in April de commissaris *Buschkens*, en daarna in Mei de benoemde resident *Meis*, mede met een stoomschip, naar Palembang overgevoerd.

Banka, Billiton, Riouw.

Zijner Majesteits stoomschepen hebben tijdens de onlusten, die gedurende het jaar 1850 op Banka geheerscht hebben, bijzonder goede diensten bewezen. Zoodra de opstand onder *Amir* het nemen van krachtige maatregelen noodzakelijk had gemaakt, zijn door verscheidene stoomschepen troepen van Java derwaarts overgebragt. De *Borneo* bragt in April eenige troepen naar de oostkust van Banka en later voerden Zijner Majesteits stoomschepen *Bromo*, *Onrust* en *Tjipannas* eene grootere militaire magt naar Muntok, de Klabatbaai en andere plaatsen des eilands. Het bevel over deze verschillende stoomschepen is eenige maanden uitgeoefend geworden door den kapitein-luitenant ter zee *J. W. Stoll*, kommandant van de *Bromo*, en daarna door den luitenant ter zee der 1ste klasse *T. Nieuwenhuizen*, kommandant van de *Onrust*. Ook de luitenant ter zee der 1ste klasse *P. F. Uhlenbeck*, als kommandant van de *Tjipannas*, maakte zich zeer verdienstelijk.

In het laatst des jaars namen de zaken op Banka eenen gunstigen keer, daar *Amir*, van punt tot punt door onze troepen vervolgd en in het naauw gebragt, geene uitkomst meer ziende, in onderwerping kwam, welk voorbeeld later door de andere hoofden der muitelingen gevolgd is.

Deze gunstige uitslag is echter niet dan na vele inspanning verkregen. De troepen hebben in het binnenland zeer vermoeijende togten moeten doen, en deze vermoeijenissen zouden zeker nog veel grooter en langduriger geweest zijn, indien niet deze troepen met de stoomschepen met gemak en in korten tijd langs de kust en naar de punten, die het meest bedreigd werden, waren overgebragt.

De genoemde stoomschepen bragten ook veel bij om de kust van Banka tegen aanrandingen van zeeroovers te beveiligen. Een paar enkele gevallen van zeerooverij, die aldaar voorvielen, waren van weinig beteekenis. Zijner Majesteits stoomschip *Bromo* deed ook in October eenen togt naar Tjeroetjoep op het eiland Billiton, om berigten in te winnen ten aanzien van de zeeroovers, de zoogenaamde Orang-Laut of Orang-Sekkat, die de zuidkust van genoemd eiland en Poelo-Lepar bewonen.

Het bleek, dat deze lieden zich in den regel met de visch- en tripangvanst bezig houden en dat zij zich slechts wanneer die vangst tegenvalt, of wanneer zich eene goede kans aanbiedt, aan zeeroof overgeven.

Hunne praauwen zijn klein en slecht uitgerust en alleen voor kleinere inlandsche handelsvaartuigen gevaarlijk. Hunne woningen zijn gelegen tusschen de reven en op voor schepen van eenigen diepgang ongenaakbare plaatsen. Dit was de reden, dat de *Bromo* zich niet derwaarts kon begeven, doch eene expeditie van kleine oorlogsbodems werd als wenschelijk aangegeven.

Sedert in dit jaar een oorlogsschip in de wateren van Billiton gestationeerd werd en zich eene particuliere onderneming tot ontginning der tinmijnen op dat eiland vestigde, heeft men van geene rooverijen der Orang-Sekkat meer vernomen, en is het te vertrouwen, dat zij tot een rustig leven zijn teruggekeerd.

In den archipel van Riouw en Linga was, gedurende het jaar 1850, steeds een schoenerbrik gestationeerd, welke de verschillende vaarwaters aldaar bezocht en geregeld doorkruist heeft.

Westkust van Borneo.

De opstand tegen het Nederlandsche gezag van de Chinezen van Taykong, gevestigd in het Rijk van Sambas, heeft in het jaar 1850 belangrijke krijgsverrigtingen in dat gedeelte onzer bezittingen ten gevolge gehad.

Reeds sedert langen tijd liet de geest onder de Chinesche volkplanters veel te wenschen over. Men achte daarom, dat eene vertooning op de westkust van Borneo van Zijner Majesteits fregat *de Rijn*, dat naar China bestemd was, eene goede uitwerking zou hebben.

Gemeld fregat, vergezeld van Zijner Majesteits stoomschip *Tjipannas*, kwam in de laatste helft van Mei voor de rivier van Pontianak ten anker. Zoowel hier als te Sambas, had eene wisseling van beleefdheden tusschen het état-major van het fregat en de Sultans en rijksgrooten plaats, waarbij de goede gezindheid van die vorsten jegens ons bestuur bleek.

Op voorstel van den resident besloot de kapitein ter zee *F. A. Jöhr*, bevelhebber van Zijner Majesteits fregat *de Rijn*, tot het doen van eene militaire demonstratie tegen Sadouw, eene plaats bewoond door de Chinezen van de konsie Taykong en gelegen aan de rivier van Sadouw, die hare uitwatering heeft op de westkust van Borneo, ongeveer halverwege tusschen Sambas en Pontianak. Deze demonstratie zoude ten doel hebben de bemagtiging van een smokkelvaartuig, dat te Sadouw was binnengeloopen en hetwelk de Chinezen weigerden uit te leveren.

De *Rijn* en *Tjipannas*, zoomede drie kruisbooten, den 5den Junij voor de Sadouwrivier ten anker gekomen zijnde, en de Chinezen niet voldoende aan de herhaalde sommatie tot uitlevering der smokkelpraauw, gaf de kapitein ter zee *Jöhr* den 7den Junij bevel tot de landing der troepen. Deze bestonden uit 120 mariniers en matrozen van het fregat, met geweren gewapend, 20 man infanterie van het garnizoen te Sambas, en gewapende sloepen van het fregat, en omstreeks 300 man hulptroepen van den Sultan van Sambas. Ten 12 ure de troepen aan den wal zijnde, zette de magt zich in beweging; de 20 man infanterie met 120 man hulptroepen, onder bevel van den luitenant ter zee der 1ste klasse *P. F. Uhlenbeck*, rukte aan den regter oever der rivier voorwaarts; het 2de peloton schepelingen, met een ander gedeelte der hulptroepen, onder den luitenant ter zee der 2de klasse *J. W. van Rhijn*, aan den linker oever, terwijl de hoofdmagt in de vier sloepen, onder persoonlijke aanvoering van den kapitein ter zee *Jöhr*, de rivier oproeide.

Ten 12¾ ure tot nabij de versterkte koeboe of dorp Sadouw genaderd zijnde, begonnen de Chinezen een geweer- en geschutvuur, dat van onze zijde van de kruisbooten en barkas dadelijk beantwoord werd. De luitenant ter zee *Uhlenbeck* naderde de vijandelijke benting tot nabij den wal, doch moest, toen de hulptroepen bij het eerste schot op de vlugt gingen, en hij met den luitenant der infanterie *Pfeiffer* en 20 militairen alleen was gebleven, retireren, hetgeen in goede orde geschiedde, nadat een Europeesch korporaal gedood en een inlandsche sergeant zwaar gekwetst waren geworden.

De luitenant *van Rhijn*, op den linker oever der rivier, konde, wegens het moeijelijke, steile en ondoordringbare van het terrein, weinig of niets uitrigten, en nadat het vuur over en weêr eenigen tijd had aangehouden, besloot de kapitein ter zee *Jöhr* het bevel tot den terugtogt te geven. Het lafhartig gedrag der hulptroepen, waarvan niet één man staan bleef, de onbekendheid met de werkelijke sterkte van den vijand, het moeijelijke van het terrein en het vallend water, waardoor de sloepen weldra op droog zouden zijn blijven zitten, en nog andere omstandigheden, hebben den genoemden hoofd-officier tot het nemen van dit besluit geleid.

Dezelfde hoofd-officier heeft voorts vermeend, dat zijne instructie hem geene vrijheid verleende om met het fregat zijn verblijf op de westkust van Borneo te verlengen, en heeft dien ten gevolge den 12den Junij de reis naar China voortgezet.

De slechte uitslag van de landing te Sadouw en de meer en meer vijandelijke houding der Chinesche opstandelingen, die nu zelf tegen Sambas oprukten, hadden het zenden van eene expeditie derwaarts zeer noodzakelijk gemaakt.

De maritime magt daarheen vertrokken, bestond uit Zr. Ms. korvet *Boreas*, Zr. Ms. schoener *Kameleon* en Zr. Ms. stoomschip *Borneo*, zoomede uit de gouvernements-schoener *Haai* en eenige kruisbooten, gezamenlijk onder bevel van den kapitein ter zee *J. G. Huijs*, bevelhebber van de *Boreas*. De versterking der troepen werd op bovengemelde schepen, zoomede op een particulier transportschip, overgebragt, terwijl het opperbevel over de expeditie te land was opgedragen aan den luitenant-kolonel der infanterie *Sorg*.

Zoodra deze laatste meende, dat hij genoegzaam sterk was, werd er tot een aanval op Pamangkat besloten. Deze aanval had werkelijk op den 11den en 12den September plaats en behaalden de Nederlandsche wapenen bij die gelegenheid eene luisterrijke overwinning. Ruim 300 man troepen werden aan boord van Zijner Majesteits stoomschip *Borneo*, onder bevel van den luitenant ter zee der 1ste klasse *F. J. E. van Gorkum*, met veel gemak van Sambas gehaald en in weinig tijds naar de monding der rivier, van waar de aanval uit zoude gaan, overgebragt.

Het debarquement dier troepen had in den morgen van den 11den September in goede orde plaats. 35 mariniers van Zijner Majesteits korvet *Boreas*, onder aanvoering van den luitenant ter zee der 2de klasse *J. C. van der Bank*, waren bij die magt ingedeeld, welke moedig tegen Pamangkat oprukte.

De kapitein ter zee *Huijs* bestuurde de verrigtingen der marine. Hij liet van de schepen *Borneo*, *Kameleon* en *Haai* eerst een hevig vuur openen op de versterkingen van den vijand op den rivier-oever, vooral in de nabijheid van het bergje Penieboengan. De Chinezen daaruit verdreven zijnde, zette de marine-divisie, sterk 79 met geweren gewapende schepelingen, onder bevel van den luitenant ter zee der 1ste klasse *A. F. Siedenburg*, voet aan wal, nam van de versterking bij Penieboengan bezit, en rukte vervolgens tegen Pamangkat op, alwaar zij juist deboucheerde, toen de landmagt een zeer hevigen tegenstand des vijands ontmoette. De verschijning van het marine-detachement aldus eene gunstige diversie te weeg gebragt hebbende, viel de vereenigde land- en zeemagt op het versterkte Kongsiehuis aan, hetwelk, na een hardnekkig gevecht, stormenderhand ingenomen werd. Het gros der vijandelijke bezetting, dat stand gehouden had, werd over de kling gejaagd. Intusschen beproefden de Chinezen de benting te hernemen, gedurende den nacht van den 11den op den 12den September, en in den morgen van den 12den deden zij verscheidene verwoede aanvallen op onze troepen, die echter alle moedig en met groot verlies aan de zijde des vijands afgeslagen werden.

De magt der Chinezen, waartegen gestreden is, wordt op 5000 man geschat. De zege is echter niet dan na een gevoelig verlies aan dooden en gekwetsen behaald geworden. Onder laatstgenoemden bevonden zich de overste *Sorg*, bevelhebber der expeditie, die kort daarop aan zijne wond bezweek, de luitenant ter zee *van der Bank*, de luitenant der genie *Maarschalk* en de officier van gezondheid der marine *Muller*. De marine-troepen hebben geteld 3 dooden en 24 gekwetsten, en de land- en zeemagt te zamen 8 dooden en 67 gekwetsten.

De positie te Pamangkat niet geschikt geoordeeld wordende, werd zij verlaten en daartegen de benting op den heuvel Penieboengang in goede orde gebragt, en

tot een vast punt onzer troegen gemaakt. In dit fort, later fort *Sorg* genaamd, werd een detachement, te zamengesteld uit militairen en de mariniers van de *Boreas*, in bezetting gelegd.

De Chinezen echter nog niet in onderwerping komende werd tot een nieuwen aanvoer van troepen van Java overgegaan; daarbij bewezen Zijner Majesteits stoomschepen *Etna* en *Borneo* wederom goede diensten.

De luitenant-Kolonel *Le Bron de Vexela*, die, na den dood van den overste *Sorg*, deze in het bevel der landmagt opgevolgd was, deed met laatstgenoemd stoomschip eene militaire verkenning langs de kust, waarbij de rivieren Manpawa, Doerie, Radja enz. bezocht werden. De zeemagt ging voort de kust streng geblokkeerd te houden.

In het laatst van November hadden eenige hevige gevechten tegen de Chinezen plaats. De landmagt zoude den aanval tegen de Chinesche versterkingen van Pamangkat aan de oostzijde doen, terwijl eene divisie van schepelingen de Sebankouw-rivier zoude binnen varen, ten einde aan die zijde eene diversie te weeg te brengen. Laatstbedoelde divisie werd, op last van den kapitein ter zee *Huijs*, die thans op nieuw het bevel over de gezamentlijke zeemagt uitoefende, aangevoerd door den luitenant ter zee der 1ste klasse *A. F. Siedenburg*. Zij bestond uit de gouvernements-schoener *Haai*, drie kruisbooten en een detachement van 40 matrozen van Zijner Majesteits korvet *Boreas*.

Den 20sten November voer deze magt de Sebankouw-rivier binnen, en werden, na een hevig vuur, de Chinezen op de vlugt gejaagd. De hoofdmagt der expeditie, waarbij een detachement mariniers onder den luitenant der mariniers *R. J. Gaerthé*, en een detachement matrozen onder den luitenant ter zee der 2de klasse *A. A. 's Graeuwen* was ingedeeld, bivouaequeerde in den nacht van den 20sten op den 21sten November aan den oever der rivier bij den heuvel Penieboengan. Des morgens ten 7 ure van laatstgenoemden dag rukte deze magt voorwaarts. De vijand bood eenen allerhardnekkigsten tegenstand, doch moest wijken voor den moed onzer dapperen. Zoowel door de manschappen van zee- als landmagt werd dapper gestreden en de Chinezen verdedigden iederen voet gronds met veel verwoedheid. Bij een aanval hunnerzijds sneuvelde de 2de luitenant der infanterie *van Winsheijm*, aan wien met een detachement Madurezen, de bedekking van eenige artillerie was toevertrouwd. De houwitsers zelve vielen eenige oogenblikken in de handen des vijands, doch werden weldra door de hoofdkolonne onder kapiteins *Bade* en *Smits*, en waarbij de schepelingen zich mede zeer onderscheidden, heroverd.

Intusschen had de luitenant ter zee der 1ste klasse *Siedenburg* dezen dag den aanval op de Sebankouw-rivier herhaald en al de daar omstreeks gelegen bentings, na een hevig kanon- en geweervuur, vernield.

De luitenant-kolonel *Le Bron*, ontwarende, dat de vijand niet zonder een zeer groot verlies aan manschappen geheel van Pamangkat te verdrijven zoude zijn, besloot den voorwaartschen marsch niet te vervolgen, maar het bij de behaalde voordeelen te doen blijven. De troepen keerden in de beste orde naar het bivouac bij het fort Sorg terug, van waar zij weder met de Borneo naar Sambas werden teruggevoerd.

De beste verstandhouding en zamenwerking heeft bij deze gelegenheid tusschen de land- en zeemagt geheerscht. De totale sterkte der marine, die op den 20sten en 21sten November, zoo aan den wal als in de gewapende sloepen, een regtstreeksch deel aan de krijgsverrigtingen heeft genomen, bedroeg 151 officieren en manschappen, behoorende tot de equipagien van Zijner Majesteits korvet *Boreas*, stoomschip *Borneo*, schoener *Kameleon* en civile schoener *Haai*.

Nadat de Chinezen nu ook bij eenige nachtelijke aanvallen op het fort Sorg, telkens met groot verlies hunnerzijds, waren teruggeslagen, en zij meer en meer de overtuiging kregen, dat zij tegen onze troepen niet bestand waren en dat zij ten gevolge der voortgezette blokkade der kust, die hun allen toevoer van buiten afsneed, tot het uiterste waren gebragt, gaven zij in het einde des jaars hunnen wensch te kennen, om in onderwerping te treden.

De onderhandelingen deswege door den resident van de wester-afdeeling van

Borneo aangeknoopt, hebben in het voorjaar van 1851 tot een gewenschten vrede geleid.

Zuid- en Oostkust van Borneo.

Reeds met een woord is hierboven melding gemaakt van de kruistogten van Z. M. stoomschepen langs de zuidkust van Borneo tot opsporing der rooversflotille, die Bawean geteisterd had, zoomede van eene ontmoeting met eenige der rooversprauwen door de gouvernementsschoener *Zeemeeuw*.

Behalve die kruistogten werd Banjermassing in het begin van het jaar bezocht door Z. M. stoomschip *Borneo*, tot het overbrengen onder anderen van eenige beambten voor de steenkolenmijnen nabij die plaats, en deed Z. M. stoomschip *Samarang*, onder bevel van den luitenant ter zee der 1ste klasse *J. J. Wichers*, in de maanden October en November 1850, eene belangrijke reize naar de oostkust van Borneo. Nadat genoemd vaartuig eene stoomprauw, bestemd tot het slepen der kolenvaartuigen van de mijn te Pengaron van Soerabaija naar Banjermassing had gesleept, scheepte zich op de *Samarang* in de resident van de zuid- en oosterafdeeling van Borneo, aan wien eene zending naar de Rijken op de oostkust van dat eiland opgedragen was. Op de uitreis werden achtereenvolgens bezocht de plaatsen Tabeniouw, Pagattan, Pamantengan, op Poelo-Laut; Tengaroeng en Samarinda op de Koeteirivier; Goenong Tabor op de Koeranrivier; zoomede de San-Boeloegang- of Kaijanrivier, welke laatste echter wegens de vele banken en reven niet verder dan tot de monding ingevaren werd. Op de terugreize zuidwaarts werd de baai van Passier, Poelo-Laut en Batoe-Litjin aangedaan. Op verschillende der bezochte plaatsen (met name te Pamantengan, Samarinda en in de Segahrivier, een der takken van de Koeranrivier) werd uit de daar aanwezige steenkolenlagen het stoomschip van kolen voorzien. Over het algemeen voldeed deze brandstof goed en werd weinig afwijkende bevonden van de steenkolen der mijnen te Pengaron.

Celebes.

De kapitein ter zee *C. van der Hart*, met Z. M. korvet *Argo* en stoomschip *Bromo*, deed gedurende de maanden Februarij tot Julij 1850 eenen zeer belangrijken togt om de vlag te vertoonen en den stand van zaken op te nemen langs de geheele oostkust van Celebes, de Bangaai- en Soela-eilanden en de kusten der geheele residentie Menado.

Den 17den Februarij van Macassar vertrokken, bezochten de genoemde schepen achtereenvolgens Boeton, de Vosmaer's of Kendariebaai, Taboinkoe, Tomaiki, Bangaai, Soela en de kust van Balante, en arriveerden den 30sten Maart te Amboina. Van hier ging de reis eerst naar Ternate en Kema, en bezocht men vervolgens in de Tominibaai de plaatsen Gorontalo, Moton, Parigie, Todjo en Togiun. Na nogmaals Kema en ook Menado aangedaan te hebben, ging de togt langs de noord- en noordwestkust van Celebes, alwaar de plaatsen Bolang Magondo, Bolang Banka, Bintanna, Bolang Itam, Kaijdipang Bwool, Tontolie en Palos werden bezocht, terwijl de schepen den 20sten Julij te Macassar wederkeerden.

De kapitein luitenant ter zee *C. Noorduijn*, met Zijner Majesteits brik de *Zwaluw* en schoenerbrik *Ambon*, deed in de maand Junij van uit Macassar een togt langs de westkust van Celebes, gedurende welken contracten werden hernieuwd met Balanipa, Tjerana, Madjéné, Binoeang, Pamboeang, Mamoedjoe en Tappalang. Het hoofdzakelijke doel dezer contracten is de hernieuwing der vriendschapsbetrekkingen tusschen de vorsten van genoemd land en het Nederlandsch-Indisch Gouvernement, de bevestiging van de Nederlandsche suprematie, en het weren van strandroof bij schipbreuken op hunne kusten.

Op de terugreis van Macassar naar Java, bezocht Zijner Majesteits stoomschip *Bromo*, onder bevel van den kapitein-luitenant ter zee *J. W. Stoll*, de eilanden Tana, Tjampea en Kalatoea, gelegen ten zuid-oosten van Saleijer, om zich te

overtuigen, of daar soms zeeroovers aanwezig waren. Op eerstgenoemd eiland werd geen spoor van roovers gezien, doch op het eiland Kalatoea ontmoette de luitenant ter zee der 2de klasse *R. L. de Haes*, aan het hoofd van een detachement, eenige roovers, waaruit eene schermutseling volgde, waarbij een roover gedood werd. Een twintigtal huizen werden tevens in de asch gelegd en eene rooversprauw verbrand.

Moluksche eilanden en nieuw Guinea.

De in den Molukschen archipel gestationneerde schoenerbrikken deden gedurende het jaar 1850 verscheidene togten. Zoo deed de Saparoea, onder bevel van den luitenant ter zee der 1ste klasse *A. D. Kluijskens*, in de maand Januarij eene expeditie naar de baai van Amahay aan de zuidkust van het eiland Ceram en bragt de bevolking van Elpapoeti onder het wettig Nederlandsch gezag terug, waaraan zij zich sedert eenigen tijd onttrokken had. Ditzelfde vaartuig bezocht in Maart en April de eilanden Soela en Bangaai, en in Augustus en September nogmaals Ternate. Zijner Majesteits schoenerbrik *Banda* deed eene reize naar Banda, de Zuid- Ooster- en de Aroe-eilanden, en Zijner Majersteits stoomschip *Etna* bewerkstelligde in Julij en Augustus eenen togt van Soerabaija via Maccassar naar Amboina en terug.

Zijner Majesteits schoener *Circe*, onder bevel van den luitenant ter zee der 2de klasse *J. M. J. Brutel de la Rivière*, deed in de maanden Maart tot Julij met den gecommitteerde *D. J. van den Dungen Gronovius* eene belangrijke reize van de Molukkos naar de noordkust van nieuw Guinea.

Achtereenvolgens werden het eiland Geby, de baai van Dorey met de negorij Loufabe, het eiland Roen of Run in de Geelvinkbaai, het eilandje Ansoes, ten zuiden van Jobie en het eilandje Krudo bezocht. De togt strekte zich ook beoosten de Geelvinkbaai uit, tot nabij de baai van Bougainville, doch uit hoofde van de ongewoon sterke stroomen, konde men die plaats niet bereiden, hoewel men reeds de oosterlengte van 140°41 bereikt had. De *Circe* keerde van daar westwaarts terug, deed het eiland Sowok aan, en bragt nogmaals eenigen tijd in de haven van Dorey door. De bewoners dezer streken zijn cijnsbaar aan den Sultan van Tidore en staan als zoodanig onder de souvereiniteit van Nederland.

Timor en eilanden ten oosten van Java.

Zijner Majesteits adviesbrik *Pylades*, onder bevel van den luitenant ter zee der 1ste klasse *L. Nicolson*, deed in de maanden Junij tot September eenen togt in de wateren van Timor en bezocht de plaatsen Koepang, Dilly en Attapoepo op Timor, de eilanden den Panter en Ombaai, het eiland Rottie, de haven van Ambogaga op Endeh of Floris, en de reede van Nangamessie op Soemba of Sandelhout-eiland.

In de wateren van Balie en Lombok was steeds een oorlogsvaartuig gestationneerd, eerst Zijner Majesteits schoenerbrik de *Huzaar* en later Zijner Majesteits schoener *Janus*. In verband met de politieke verhouding van de genoemde eilanden tot ons Gouvernement, was het oorlogsvaartuig ter beschikking gesteld van den Nederlandschen gecommitteerde voor de zaken van Bali en Lombok, en deed het van tijd tot tijd reizen naar onderscheidene plaatsen van die eilanden.

Maildienst.

De maildienst tusschen Batavia en Singapore werd gedurende 1850 door Zijner Majesteits stoomschip *Batavia* verrigt, met uitzondering van de maanden Mei tot en met Augustus, als wanneer de stoomschepen *Phoenix* en *Borneo* daartoe werden gebezigd.

Voor de maildienst tusschen Soerabaija en Macassar (aangevangen in 1850) werd eenmaal zijner Majesteits stoomschip aangewezen."

III. STELSEL VAN VERDEDIGING.

In het jaar 1850 werd overgegaan tot de zamenstelling van eenen *raad van verdediging*, bestemd om den kommandant van het leger voor te lichten in zijne aan het Gouvernement te doene voorstellen, de verdediging van Java betreffende.

Ook werd het noodige verrigt voor het onderhoud en de verbetering der gewone fortificatiewerken, zoo op als buiten Java; terwijl de buitengewone defensie-werken groote vorderingen hebben gemaakt.

In 1850 werden daarin geene beduidende tegenspoeden ondervonden, en kwam men vele bezwaren, die zich in vorige jaren hadden voorgedaan, te boven.

Ook met betrekking tot den gezondheidstoestand der arbeiders had men redenen van tevredenheid. Overal, zelfs op Onrust was dezelve vrij gunstig, met uitzondering evenwel van Tjilatjap, alwaar eene epidemie heerschte, die op den voortgang der werken eenen zeer nadeeligen invloed uitoefende.

Ten einde tegen eenig volksverloop gewaarborgd te zijn, stelde men, met goed gevolg pogingen in het werk, om bij de groote werken de vestiging van eene koelie-bevolking in de hand te werken, waardoor ook de arbeidsloonen zeer waren gedaald.

D. Regtswezen en politie.

I. BESTANDDEELEN DER WETGEVING.

§ 1. *Strafregt.*

De commissie, aan welke de zamenstelling van een *Wetboek van Strafregt* voor Nederlandsch Indie in 1848 werd opgedragen, gaf der Regering tegen het einde van 1849 in overweging, om zich vooraf te verklaren:

1°. of het *Nederlandsche Wetboek* van Strafregt, voor zooverre hetzelve destijds was gearresteerd, tot leidraad zou worden genomen bij de te ontwerpen strafwetgeving voor Nederlandsch Indie; en

2°. of de Nederlandsch-Indische strafwetgeving uit twee verschillende wetboeken zou behooren te bestaan, namelijk één ingerigt voor *Europeanen* en daarmede gelijkstandigen, en het andere voor *inlanders* en daarmede gelijkgestelde personen, dan wel, of die wetgeving in één en hetzelfde boek zou kunnen worden begrepen.

De laatstgestelde vraag gaf aanleiding tot het inwinnen van het gevoelen deswege der hoofden van gewestelijk bestuur, wier rapporten dienaangaande aan de bovenbedoelde commissie werden toegezonden, ten einde het Gouvernement te berigten, in hoeverre de daarin vervatte overwegingen leiden konden tot eene wijziging van de door de commissie aanvankelijk uitgebragte meening, dat één wetboek gevoegelijk het strafregt voor geheel Nederlandsch Indie zou kunnen bevatten.

In voldoening daaraan, gaf de commissie te kennen, dat de onderwerpelijke rapporten, op zich zelf beschouwd, *niet* in staat waren geweest, eenige wijziging te brengen in haar ter zake vroeger geuit gevoelen, doch dat er zich omstandigheden zouden kunnen voordoen, welke haar eene andere zienswijze zouden kunnen doen aankleven, zoo als onder anderen eene ontkennende beantwoording van de zijde der Regering der in de eerste plaats gestelde vraag;

terwijl de meerdere of mindere mate, waarin de inlander aan het Europeesch strafregt onderworpen, dan wel, even als ten aanzien van het burgerlijk en handelsregt, in het bezit zijner eigene wetten en gebruiken gelaten zoude worden, ook

min of meer tot het vaststellen van afzonderlijke strafbepalingen zou moeten doen overhellen;

en dat eindelijk, bijaldien in de sedert 1°. Mei 1848 in werking getredene voorschriften omtrent de strafvordering onder de inlanders en de met hen gelijkgestelde personen, wijzigingen mogten worden noodzakelijk geacht, vooral opzigtens het stelsel van *bewijs* en dat van *revisie*, alsdan zoodanige wijziging noodwendig de commissie verpligten zou, andere beginselen bij de vervaardiging van het ontwerp van een *inlandsch strafwetboek* aan te nemen, dan bij het onveranderd behouden van de aangenomene beginselen van strafvordering.

Aangezien het Indisch Bestuur het noodzakelijk achtte, om, ten opzigte van een en ander, den arbeid der commissie in zekeren zin te leiden, werd haar, door hetzelve, in antwoord op de eerste vraag, te kennen gegeven, dat het reeds voor een gedeelte gearresteerde Nederlandsche Strafwetboek te regt tot leiddraad behoorde genomen te worden.

Destijds waren nog aanhangig de beraadslagingen over het wijzigen van het *Reglement op de uitoefening der politie, de burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder de inlanders en de daarmede gelijkgestelde personen.*

Vermits voorzien werd, dat deze taak, welke de beantwoording der bedoelde vragen vertraagd had, niet spoedig zou zijn beëindigd, werd der commissie verder medegedeeld, dat van haar voorloopig slechts één wetboek van strafregt voor Nederlandsch Indie, toepasselijk op de Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen, werd verlangd; ten einde na de vaststelling van dusdanig wetboek, naar het voorbeeld van art. 7 van 's Konings besluit van 16 Mei 1846, n°. 1 (*Indisch Staatsblad* 1847, n°. 23), in overweging te nemen, welke bepalingen van hetzelve vatbaar zouden zijn, om onveranderd, dan wel met eenige wijziging, op de inlandsche bevolking, of op een gedeelte derzelve, toepasselijk te worden verklaard.

De in 1849 door Zijne Majesteit bekrachtigde *Bepalingen tot regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving welke eene dadelijke voorziening vereischen*, bleven gedurende 1850 in volle werking.

§ 2. *Regtsvordering en regterlijke magt.*

Ten einde het Hooggeregtshof in de vertraagde afdoening der menigte bij hetzelve in *revisie* hangende vonnissen in zaken van misdrijf te gemoet te komen, werd bij art. 8 der publicatie van 17 Januarij 1849 bepaald, dat tot tijd en wijle die zaken bij de Tweede Kamer van genoemd collegie zouden zijn afgedaan, de kennisneming in *revisie* van zoodanige vonnissen, door de binnen ieders ressort gevestigde landraden na de dagteekening dier publicatie geslagen, aan de raden van justitie zou zijn opgedragen.

In Februarij 1850 was het Hooggeregtshof met de bijwerking van dezen achterstand zoo ver gevorderd, dat gemeld art. 8 der aangehaalde publicatie in de daarop volgende maand kon worden ingetrokken (*Indisch Staatsblad* 1850, n°. 10).

Krachtens art. 3 van het besluit van den 15den December 1836, n°. 3 (*Staatsblad* n°. 56), moest door de wees- en boedelkamers in Nederlandsch Indie en het collegie van boedelmeesteren voor onchristenen te Batavia, bij wege van *edictale citatie* worden geprocedeerd tegen elk en een iegelijk, die vermeenen mogt eenig regt of aanspraak te kunnen maken op boedels, welke meer dan een derde eener eeuw onder de administratie dier instellingen zijn geweest, zonder dat zich regthebbenden op dezelve hebben opgedaan, ten einde bij ontstentenis van zoodanige regthebbenden de betrokkene boedels aan den lande vervallen te doen verklaren.

Naar aanleiding der sedert ingevoerde nieuwe wetgeving, werd, met wijziging van gezegd artikel, bepaald, dat de daarbij bedoelde regtsvorderingen zullen worden gevoerd *door of van wege de Regering van Nederlandsch Indie, als vertegenwoordigende den lande* (*Indisch Staatsblad* 1850, n°. 3).

Bij gelegenheid dat door het hof werd gediend van consideratien en advies nopens de benoeming van leden in eenen landraad, gaf hetzelve te kennen, dat het hooren van dat collegie (het Hooggeregtshof) in dergelijke zaken niet gebruikelijk

was, en ook niet aan te bevelen, omdat de ondervinding had geleerd, dat somtijds door inlandsche regtbanken geslagene vonnissen moesten worden vernietigd op grond dat dezelve *onwettig zamengesteld* waren; weshalve, wanneer het hof eenmaal nopens de benoeming der betrokkene leden dier regtbanken advies had uitgebragt, hetzelve moeijelijk later over de al of niet wettigheid van derzelver zamenstelling een oordeel vellen kon.

Vermits dienaangaande geene bepaalde voorschriften bestonden, werd het gevoelen van het Hooggeregtshof, en dat van den procureur-generaal bij hetzelve ingewonnen nopens de vraag, welke regel zoude moeten worden betracht, betrekkelijk het hooren van het hof, deszelfs president of den procureur-generaal, omtrent benoemingen van boven bedoelden aard.

Naar aanleiding der nader deswege gewisselde schrifturen, werd bepaald:

„dat de president van het Hooggeregtshof van Nederlandsch Indie zal worden geraadpleegd over benoeming en bevordering van Europesche regterlijke ambtenaren, mitsgaders van *inlandsche regterlijke ambtenaren, wanneer daartoe bij het Gouvernement aanleiding bestaat.*"

In verband met art. 73 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie wordt verklaard, dat de griffiers van alle regterlijke collegien *niet* gehouden zijn aan de opvolging der bepalingen betrekkelijk het aanstellen van klerken ter griffie, boven de *f* 60 's maands, vastgesteld bij besluit van 1 Februarij 1845, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 5).

Artikel 16 van het besluit van 30 Maart 1848, n°. 6 (*Staatsblad* n°. 15), luidt als volgt:

„De landraden in de adsistent-residentien Krawang, Buitenzorg en Patjitan zullen, bij afwezigheid, belet of ontstentenis van den adsistent-resident, voorzien bij het 1ste lid van art. 93 van het Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie, worden voorgezeten door den ter hoofdplaats gevestigden ambtenaar, onmiddellijk in rang volgende op den adsistent-resitent."

Krachtens gezegd art. 93 treden bij de landraden op de hoofdplaatsen der residentien, bij belet, afwezigheid of ontstentenis van de residenten, in hunne plaats als voorzitter op: de op de plaats aanwezige adsistent-residenten, en bij belet, afwezigheid of ontstentenis van dezen, de secretarissen der residentien.

Ten einde den adsistent-resident van Banjoewangie (aan wien de behandeling van 's Gouvernements belangen ten aanzien der Balische aangelegenheden is opgedragen) bij eventuele afwezigheid te vervangen, werd denzelven een controleur der landelijke inkomsten en cultures toegevoegd, die dan ook, bij eene voorgekomene verhindering van den adsistent-resident, den landraad in die afdeeling had voorgezeten.

De omstandigheid, dat de onder zijn presidium geslagen vonnissen door den betrokken raad van justitie vernietigd werden, gaf aanleiding om het bovengemelde artikel 16 van het besluit van 30 Maart 1848, n°. 6, op de adsistent-residentie Banjoewangie van toepassing te verklaren.

Naar aanleiding van door den procureur-generaal geopperde bezwaren over de zamenstelling van een der op Java gevestigde regtbanken van omgang, en de door het Hooggeregtshof betoogde noodzakelijkheid, om organiek en gelijkvormig het getal leden vast te stellen, die in elke regtbank van omgang zitting zullen hebben, werd met het oog op art. 100 van het *Reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie*, bepaald, dat de residenten bij hunne jaarlijksche voordragt tot benoeming van leden in die regtbanken, voor zooveel daartoe een voldoend aantal geschikte personen aanwezig is, *vier gewone* en *vier buitengewone* leden zullen voordragen.

Uit hoofde van het gewigt en den omvang der bij den landraad der stad en voorsteden van Batavia behandeld wordende zaken, werd bepaald, dat de funtien van griffier bij die regtbank, welke, bij afwisseling, nu eens door eenen afzonderlijk daartoe gedesigneerden ambtenaar op wachtgeld, dan weder door den secretaris der residentie, of wel door een der commiesen bij het residentie kantoor, ten nadeele van andere werkzaamheden, werden waargenomen, zullen zijn opgedragen aan eenen vasten griffier, bij voorkeur te kiezen uit in de regten gegradueerde personen.

§ 3. *Militair regtswezen.*

Door den adsistent-resident op eene der buitenbezittingen waren, bij afwezigheid van den resident, eenigen door eenen krijgsraad aldaar gewezene vonnissen geapprobeerd, welke dien ten gevolge denzelfden dag werden ten uitvoer gelegd.

De advocaat-fiscaal voor de land- en zeemagt betoogde bij eene ter zake aan het Hoog Militair Geregtshof gediende conclusie, des adsistent-residents onbevoegdheid tot het verleenen dier goedkeuring, doch het hof, ofschoon ten volle de noodzakelijkheid beseffende om dergelijke handelingen tegen te gaan, kende geene wettelijke verordeningen, op grond waarvan dezelve zonder eenige nadere voorziening konden worden geweerd; en werd daarom, op het daartoe aan het Gouvernement gedaan voorstel vastgesteld; dat op vonnissen, door *krijgsraden* op de bezittingen buiten Java en Madura gewezen, van toepassing zal zijn het bepaalde bij art. 2 der resolutie van 7 Mei 1831, n°. 27 (*Staatsblad* n°. 31), luidende:

„Dat alle ambtenaren op de buiten-etablissementen, die bij afwezigheid van „den resident of de hoogste plaatselijke autoriteit, tijdelijk met het civiel gezag „bekleed zijn, geene bevoegdheid zullen hebben tot bekrachtiging van vonnissen, „welke, volgens de bestaande bepalingen, aan de herziening van den resident „of de hoogste plaatselijke autoriteit zijn onderworpen, maar dat dusdanige von„nissen tot des residents terugkomst ter plaatse zullen moeten worden aangehou„den, dan wel, naar gelang der omstandigheden, aan het Hooggeregtshof ter „bekrachtiging moeten worden aangeboden."

II. TOESTAND VAN DE REGTSBEDEELING IN HET ALGEMEEN.

Hierboven is reeds gezegd, dat de achterstand in de behandeling der door de landraden gewezene criminele vonnissen bij het Hooggeregtshof in den beginne van 1850 was bijgewerkt en de raden van justitie op Java mitsdien ontheven werden van de hun tijdelijk opgelegde taak, om, na een zeker tijdstip, die vonnissen in revisie af te doen.

Even als ook in 1849 het geval was geweest, was de omgaande regter in de 4de afdeeling, uit hoofde van menigvuldige bezigheden om de Oost, niet bij magte om zich bij tijds met de tot zijne kennisname behoorende regtszaken op het eiland Madura in te laten. Mitsdien werd, in Maart 1850, een lid van den raad van justitie te Soerabaija tot afdoening dier zaken in commissie gesteld.

Een gelijke maatregel werd in de maand Augustus van 1850 herhaald.

III. POLITIE.

§ 1. *Beheer.*

Geene veranderingen worden gemaakt in de bestaande voorschriften nopens het beheer.

Er zijn geene voorvallen van eenig aanbelang bekend geworden, die op deze of gene plaats eenige buitengewone voorziening noodig maakten, komende de verslagen der meeste provincien daarin overeen, dat men zich met vrucht beijverde om de inwendige rust te bevorderen, dáár waar dezelve, gelijk in het Bantamsche, niet door buitengewone omstandigheden werd verstoord.

§ 2. *Verordeningen.*

a. Algemeene.

De politie werd gehandhaafd krachtens vroegere, voor het meerendeel plaatselijke verordeningen, in verband met de deswege bij de nieuwe wetgeving voorkomende algemeene voorschriften.

b. **Regt van verblijf.**

In 1850 werden verleend:
acten van *vast* verblijf,
aan 68 Nederlanders,
en aan 12 vreemdelingen,
te zamen 80;
en acten van *tijdelijk* verblijf,
aan 29 vreemdelingen.

Naar aanleiding der daartoe aan den Gouverneur-Generaal toegekende bevoegdheid, werd wijders aan *twaalf* vreemdelingen toegestaan om, in het belang der nijverheid, zich elders dan te Batavia op te houden.

c. Passen voor personen.

Bij besluit van den 19den Junij 1840, n°. 3, werd ten gevolge van den deswege gerezen twijfel aangeteekend, dat het niet in de bedoeling van het Gouvernement lag, om de bij het *Staatsblad* 1837, n°. 29, vastgestelde strafbepalingen op den overvoer van passagiers, die niet van behoorlijke passen voorzien zijn, toe te passen op inlanders, Chinezen en daarmede gelijkgestelde personen.

Dit besluit werd echter niet gepubliceerd, ten gevolge waarvan, op een der buitenetablissementen, een Maleijer ter zake voorschreven werd verwezen in eene boete van *ƒ* 1000, terwijl hem hoogstens eene boete van *ƒ* 25 à *ƒ* 30 had moeten worden opgelegd.

Ter voorkoming van dergelijke, niet met de inzigten van het Bestuur strookende handelingen, werd, nadat de bedoelde Maleijer van de betaling dier boete ontheven was, bij publicatie verklaard: „dat het bepaalde bij het 1ste lid van het besluit van 20 Mei 1837, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 21), alleen van toepassing is voor „Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen, en niet op inlanders of met hen „gelijkgestelde personen; zullende aan deze, in den geest der bepalingen, opgenomen in § 1 van het besluit van 24 Julij 1829, n°. 13 (*Staatsblad* n°. 70), en „art. 1 van het besluit van 14 November 1837, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 58), voor „het reizen zonder van passen voorzien te zijn, slechts kunnen worden opgelegd „eene boete van *ƒ* 25 tot *ƒ* 50, te verbeuren zoowel door die personen zelven, als „door de gezagvoerders van vaartuigen die hen medenemen."

Die publicatie is opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van 1850, onder n°. 6.

d. **Begrafenissen en begraafplaatsen.**

Onder de inlanders te Batavia bestond de gewoonte om hunne lijken overal op velden in de kampongs, in stede van op bepaalde plaatsen, ter aarde te bestellen.

Hoewel dit misbruik ook elders werd waargenomen, deed zich alleen voor genoemde hoofdplaats de behoefte gevoelen aan maatregelen tot tegengang van hetzelve.

Dienvolgens werd magtiging verleend om een vijftal aldaar gelegene stukken gronds, waarvan een tweetal door de eigenaren kosteloos daartoe werden afgestaan, tot begraafplaatsen voor de inlandsche gemeente te doen inrigten.

Het Gouvernement behield zich tevens voor, om, nadat die begraafplaatsen in gereedheid zouden zijn gebragt, de noodige bepalingen ter zake uit te vaardigen.

Aan den kerkeraad der Protestantsche gemeente te Cheribon werd, ten behoeve der Christelijke gemeente aldaar, een stuk gouvernementsgrond tot den aanleg van een nieuw kerkhof afgestaan.

e. **Invoer en bezit van wapens en kruid.**

Met ampliatie van het besluit van 25 Februarij 1831, n°. 7 (*Staatsblad* n°. 17),

werd bepaald, dat de plaatselijke autoriteiten bevoegd zijn om aan iedereen, voor den aanmaak van lustvuurwerken, tegen betaling van het kostende, te doen verstrekken *buskruid* tot vermaling bestemd of voor krijgsgebruik afgekeurd.

f. Passen voor vaartuigen.

In 1850 werden verleend twee en twintig zeebrieven voor reeds in de vaart zijnde, en negen zeebrieven voor nieuwe schepen, alzoo te zamen 31 stuks.

g. Uitwijking van stoomschepen.

De bij het Koninklijk besluit van 29 Januarij 1850 (Nederlandsch *Staatsblad* nº. 68) vastgestelde nadere bepalingen op het voeren van seinlichten op stoomschepen in zee, ter verkenning van den koers bij nacht, werden in Indie openbaar gemaakt.

§ 3. *Plaatselijke verordeningen.*

De plaatselijke politiekeuren, voor zooverre die geacht werden niet door de nieuwe wetgeving vervallen te zijn, ondergingen in 1850 geene veranderingen.

IV. EENIGE MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

a. Burgerlijke stand.

In 1850 werd ingetrokken art. 6 van het besluit van 10 Mei 1849 nº. 4 (*Staatsblad* nº. 25), voor zooveel daarbij, in verband met het vastgestelde bij besluit van 26 April 1847, nº. 1 (*Staatsblad* nº. 20), werd bepaald, dat de kommandant van het fort te Beliling (eiland Balie) bij voortduring ambtenaar van den burgerlijken stand aldaar zal zijn.

Ook werd bepaald dat de boeken, registers en andere bescheiden, in welke vóór de invoering van registers van den burgerlijken stand de inschrijvingen en aanteekeningen van geboorten, huwelijken en sterfgevallen in de residentie Timor werden gehouden, zullen bewaard worden bij den ambtenaar van den burgerlijken stand te Koepang, met bevoegdheid aan dezen om daarvan uittreksels te verleenen.

b. Translateurs.

In navolging van het bepaalde bij besluit van den 15den Januarij 1839, nº. 11, ten opzigte van de translateurs voor de inlandsche talen, werd vastgesteld, dat, gerekend van af 1º. Januarij 1851, met intrekking op dat tijdstip van de bestaande tolken voor de Chinesche taal bij de raden van justitie op de drie hoofdplaatsen van Java, zouden worden in dienst gesteld *plaatselijke* translateurs voor die taal, ondergeschikt aan de residenten aldaar en met verpligting om bij de civiele en militaire regtbanken dienst te doen.

Deze translateurs kunnen voor vertalingen ten behoeve van particulieren in rekening brengen de betalingen bij het *Staatsblad* 1819, nº. 79, vastgesteld.

c. Weeskamers.

Hierboven (sub lit. D. I. § 2) werd reeds aangeteekend, welke bepaling genomen werd, ten aanzien van het vervallen verklaren aan den lande van overjarige boedels.

Aangaande die instellingen werd nog bepaald:

1°. dat de kosten van zegels en leges, verbonden aan verzoeken, welke door dezelve, krachtens de wet, aan den regter moeten worden gerigt, en van de daarop te verkrijgen beschikkingen, voor zooverre die kosten niet op de betrokkene personen of boedels kunnen worden verhaald, uit hare fondsen bestreden zullen worden, met vrijlating om de *niet* verhaalbare uitgaven van de jaarlijksche overwinsten af te trekken (*Staatsblad* 1850, n°. 40);

2°. dat op de aan de weeskamers in Nederlandsch Indie vervallen nalatenschappen van in 's Lands burgerlijke dienst overledene personen en van burgerlijke en militaire gepensionneerden, toepasselijk zal zijn de bij Koninklijk besluit van 6 Mei 1844, n°. 63, gemaakte bepaling, dat de in Indie aan die kamers vervallen militaire nalatenschappen, *f* 250 en minder bedragende, ten gerieve der belanghebbenden, in Nederland zullen worden uitbetaald (Koninklijk besluit de dato 24 November 1849, n°. 81, (*Staatsblad* 1850, n°. 8);

3°. dat voortaan het beheer van de weeskamer te Amboina zal zijn opgedragen aan eenen afzonderlijken ambtenaar, onder den titel van president, bijgestaan door twee onbezoldigde leden en eenen secretaris.

Over 1850 waren de geldelijke uitkomsten der op Java gevestigde weeskamers als volgt:

	BATAVIA.	SAMARANG.	SOERABAIJA.
Inkomsten.			
Renten op kapitalen	*f* 198,352	*f* 96,902	*f* 51,295
Provisie	7,151	11,784	3,417
Salaris, leges enz.	355	1,772	1,345
	f 205,858	*f* 110,458	*f* 56,057
Uitgaven.			
Renten op kapitalen enz.	*f* 82,541	*f* 48,224	*f* 34,342
Administratie-kosten enz.	68,697	46,170	30,406
	f 151,238	*f* 94,394	*f* 64,748
Meer baten	*f* 54,620	*f* 16,064	»
» lasten	»	»	*f* 8,691

De inkomsten en uitgaven van het *collegie van boedelmeesteren* te Batavia, als weeskamer, bedroegen in 1850:

Inkomsten.

Renten op kapitalen	*f* 124,674
Provisie, salaris, leges, boeten	22,011
Toegewezen belastingen	3,206
Diverse kleine dito	322
	f 150,213

Uitgaven.

Renten op kapitalen	*f* 74,362	
Administratie-kosten	48,085	
Diverse.	10,950	
		133,397
Winst. . .		*f* 16,816

Het fonds voor administratie en reserve bedroeg op ultimo 1850 eene som van *f* 389,524.

d. Gevangenissen.

In 1850 werd voltooid het voor Serang, residentie Bantam, geprojecteerde nieuwe kettinggangers-kwartier.

De ongezondheid en de bekrompenheid van de oude zoogenaamde Stads-boeijen te Batavia hadden reeds sedert geruimen tijd de wenschelijkheid doen inzien eener voorziening in de behoefte van eene meer geschikte gevangenis voor inlanders, en werd daarom in 1847 eene som van *f* 183,000 voor den opbouw van nieuwe localen beschikbaar gesteld, mitsgaders voor een hospitaal voor zieke gevangenen en kettinggangers.

Dit etablissement, op een open veld, in de nabijheid der oude stad Batavia, was op het einde van 1849 zoo verre gevorderd, dat hetzelve op den 1sten Januarij 1850 voor een groot gedeelte is kunnen betrokken worden.

Eenige gevangenhuizen, zoo als te:

Tangerang (Batavia),
Poerbolingo (Banjoemaas),
Poerworedjo (Bagelen),
Wonosobo (Bagelen),
Temangoeng (Kadoe),
Soerakarta,
Demak (Samarang),
Koedoes (Japara),
Toeban (Rembang),
Soerabaija,
Passaroean,
Malang (Passaroean),
Palembang,
Amboina (Molukken),

werden verbeterd en uitgebreid, of daarvoor in 1850 de noodige gelden beschikbaar gesteld.

In 's Lands gevangenis te Batavia werd eene proef bevolen met het aanmaken van inlandsche kleedingstukken, benoodigd voor de tot dwangarbeid veroordeelden.

E. Eeredienst.

I. PROTESTANTSCHE.

Naar aanleiding van het Koninklijk besluit van 3 Augustus 1849, n°. 64 *(Indisch Staatsblad* n°. 58), bij hetwelk verordeningen werden daargesteld ten aanzien

van het aantal, de bezoldiging en de regeling van standplaatsen der predikanten in Nederlandsch Indie (omschreven in het voorgaande verslag); werd in 1850 bepaald:

a. dat te Batavia voorloopig drie predikanten, ieder op eene jaarwedde van *f* 6000, zullen dienst doen, met verdere bepaling, dat bijaldien binnen den tijd van één jaar geene vereeniging tusschen de Evangelisch-Luthersche en Hervormde gemeente aldaar tot stand gekomen mogt zijn, de benoeming van een vierden predikant niet langer van die vereeniging zou worden afhankelijk gemaakt;

dat voorts zullen gevestigd zijn:

te Samarang:

een predikant op eene jaarwedde van *f* 6000 en een op *f* 4800;

te Soerabaija:

een predikant op eene jaarwedde van *f* 6000 en een op *f* 4800;

te Tagal:

een predikant op eene jaarwedde van *f* 4800;

te Soerakarta:

een predikant op eene jaarwedde van *f* 4800;

te Passaroean:

een predikant op eene jaarwedde van *f* 4800;

te Amboina:

twee predikanten, ieder op eene jaarwedde van *f* 4800;

te Saparoea:

een predikant op eene jaarwedde van *f* 3600;

te Hiela:

een predikant op *f* 3600;

te Banda: een op *f* 4800;

„ Macassar: een op *f* 4800;

„ Padang: een op *f* 4800;

„ Riouw: een reizend predikant op *f* 3600;

en voor Borneo en Benkoelen een reizend predikant op *f* 3600 's jaars, met bepaling dat deze laatste te Batavia zal resideren;

b. dat zal zijn opgedragen:

aan de predikanten te Batavia, om maandelijks de gemeente in de adsistent-residentie Buitenzorg te bezoeken, en twee maal 's jaars de residentien Bantam, Preanger Regentschappen en de adsistent-residentie Krawang;

aan den predikant te Tagal om iedere maand de dienst te vervullen, eenmaal in de residentie Cheribon en eenmaal in de residentie Pekalongan;

aan de predikanten te Samarang, tweemaal 's jaars de bediening der residentien Banjoemaas, Bagelen, Kadoe en Japara;

aan den predikant te Soerakarta, eenmaal 's maands de bediening van Djokjokarta en tweemaal 's jaars de bediening van de residentie Madioen en de adsistent-residentie Patjitan;

aan de predikanten te Soerabaija, de bediening van Grissee eenmaal 's maands; en van de residentien Rembang, Kedirie en het eiland Madura tweemaal 's jaars,

aan den predikant te Passaroean de bediening van de residentie Bezoekie en de adsistent-residentie Banjoewangie tweemaal 's jaars;

aan de predikanten te Amboina, de bediening der Christen-gemeenten onder die afdeeling behoorende;

aan den predikant van Saparoea, de bediening der Christen-gemeente tot die afdeeling behoorende;

aan den predikant van Hiela, de bediening van de Christen-gemeenten van die afdeeling;

aan den predikant te Banda, de bediening van de gemeente dier residentie;

aan den predikant van Macassar, de bediening der gemeente tot het gouvernement van Celebes en onderhoorigheden behoorende;

aan den predikant van Padang de bediening van Sumatra's Westkust;

aan den reizenden predikant van Riouw, de bediening van Banka en Palembang tweemaal 's jaars, met bepaling, dat hij, tot dat einde, het kosteloos gebruik zal hebben tot Muntok, van de passerende gouvernements-paketstoomboot van en naar Singapore;

aan eenen reizenden predikant, telkens daartoe aan te wijzen door het kerkbestuur, de bediening van de gemeente op Borneo en Benkoelen.

Aan de predikanten werd voorts vrije woning of eene indemniteit voor huishuur toegekend, met de bevoegdheid om de gewone reis- en verblijfkosten vastgesteld bij het *Staatsblad* 1828, n°. 25, in rekening te brengen.

Door vrijwillige bijdragen van de gemeente was de kerkeraad te Soerabaija in staat gesteld tot den aankoop van een kerkorgel. Uit 's Lands kas werd eene soms van *f* 600 beschikbaar gesteld ter bezoldiging van eenen organist.

II. ROOMSCH-KATHOLIEKE.

Aan het Roomsch-katholiek kerkhoofd te Batavia werd toegestaan eene kerkelijke reis te ondernemen naar Samarang en Soerabaija, benevens het fort Erfprins in de residentie Passaroean.

Gelijke reizen werden, na bekomene toestemming, ondernomen:

door den Roomsch-katholieken pastoor te Soerabaija, in de Soerabaijasche afdeeling;

door den onder-pastoor te Batavia, in de Bataviasche afdeeling;

door den pastoor te Samarang, in de 2de afdeeling, en

door den pastoor te Batavia, naar Benkoelen.

III. MOHAMMEDAANSCHE

Geene organieke verandering en geene meldenswaardige bijzonderheden vallen hieromtrent op te teekenen. Ook in 1850 gaf de uitoefening dezer eeredienst geene aanleiding tot klagten.

Te Bandong werd voor 's Gouvernements rekening eene Mohammedaansche kerk (misdjied) opgerigt.

De resident van Palembang betoogde de wenschelijkheid om aan den hoogbejaarden hoogepriester aldaar, *Pangeran Nata Agama*, iemand toe te voegen, die hem in zijne werkzaamheden kon bijstaan, en eventueel kon opvolgen. Dienvolgens werd een *tweede* hoogepriester ter genoemde plaatse aangesteld.

Gedurende 1850 zijn van Java en Madura 69 personen naar Mekka ter bedevaart vertrokken en 209 personen van daar op die eilanden teruggekeerd.

F. Instellingen van liefdadigheid.

In of door liefdadige instellingen worden verpleegd of bedeeld:

PLAATSEN.	GEDURENDE 1850.				OP ULTIMO 1850.			
	CHRISTENEN.		ONCHRISTENEN.		CHRISTENEN.		ONCHRISTENEN.	
	Voor rekening van		Voor rekening van		Voor rekening van		Voor rekening van	
	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.
Batavia.								
In het Parapatten-weeshuis	»	71	»	»	»	65	»	»
» » Diakonie-armenhuis.	»	58	»	»	»	58	»	»
» » Chinesche hospitaal	»	»	»	397	»	»	»	245
Door den Prot. kerkeraad.	»	42	»	»	»	42	»	»
» » Roomsch-kathol. kerkeraad.	»	12	»	»	»	12	»	»
Door de comm. tot ondersteuning van behoeftige Christenen	140		»	»	140		»	»
Samarang.								
In het Protest. weeshuis .	206	6	»	»	199	6	»	»
» » R.-katholieke weesh.	257	4	»	»	229	4	»	»
» » Oudemannen-huis .	94	»	»	»	70	»	»	»
» » Chinesche hospitaal.	»	»	43	»	»	»	46	»
» » Bedelaars-gesticht .	»	»	375	»	»	»	307	»
Door den Prot. kerkeraad.	»	54	»	»	»	58	»	»
» » Roomsch-kathol. kerkeraad	»	9	»	»	»	9	»	»
Door de comm. tot ondersteuning van behoeftige Christenen	37		»	»	35		»	»
Soerabaija.								
In het Diakonie-weeshuis .	»	20	»	»	»	15	»	»
» » Bedelaars-gesticht .	»	»	»	58	»	»	»	65
Door den Prot. kerkeraad.	»	31	»	»	»	27	»	»
» » Roomsch-kathol. kerkeraad	»	9	»	»	»	18	»	»
Door de comm. tot ondersteuning van behoeftige Christenen	89		»	»	87		»	»

Gedurende het jaar 1850 zijn uit 's Lands kas betaald:

aan het Parapattan-weeshuis	*f*	6,000
„ de commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen te Batavia		19,040
„ idem te Soerabaija		7,400
„ idem te Samarang en het bedelaarsgesticht aldaar		3,500
„ uitgaven voor onderhoud van kinderen in de Protestantsche en Roomsch-katholieke weeshuizen te Samarang, wegens tractement van het personeel dier beide instellingen en bij het oudemannenhuis aldaar, en verpleegkosten in dat gesticht, mitsgaders voor onderhoud van leprozen te Amboina, Banda, Ternate en Menado, te zamen		39,602
en aan materiele verstrekkingen voor eene som van		2,183
aan het armbestuur te Amboina		2,000
„ tegemoetkomingen voor onderscheidene personen (Europeanen enz.)		6,621
„ noodlijdenden onder de inlandsche bevolking in de residentie Japara		10,000
in de residentie Samarang		26,500
„ „ „ Tagal		19,903
te zamen	*f*	142,749

ongerekend eenige andere uitgaven, ten bedrage van *f* 17,400, die mede tot liefdadige en daarmede gelijkgestelde einden zijn besteed geworden.

Het fonds van het Chinesche hospitaal te Samarang bedroeg onder ultimo December 1849			*f* 80,495.22
en de inkomsten gedurende 1850:			
aan interesten op uitgezette kapitalen		*f* 4,064.84	
„ leges voor verleende trouwbewijzen en licentien tot begraven		3,360.00	
„ legaten		76.00	
		f 7,500.84	
De lasten bedroegen daarentegen:			
aan bijdragen voor het bedelaarsgesticht	*f* 3,000.00		
„ diverse	2,966.47		
		5,966.47	
meer *baten* dan *lasten*			1,534.37
Weshalve het fonds onder ultimo December 1850 bedroeg			*f* 82,029.59

G. Burgerlijke geneeskundige dienst.

De organieke bepalingen op de burgerlijke geneeskundige dienst ondergingen in 1850 geene veranderingen.
Bij besluit van 12 Junij 1850 werd bepaald:

dat proeven zullen genomen worden met de opleiding van inlandsche vrouwen in de practische verloskunde;

dat tot dit einde zal worden opgerigt een verloskundig gesticht, te plaatsen achter het militaire hospitaal te Weltevreden, en

dat het onderrigt in dat gesticht zal worden gegeven door eene der stads-vroedmeesteressen.

Het bedoelde gesticht was bij het einde van 1850 nog in aanbouw, terwijl de benoodigdheden voor het te geven onderwijs uit Nederland werden ontboden.
In 1850 verklaarde het Gouvernement zich bereid, om op enkele plaatsen waar zulks noodzakelijk zijn zoude, bij behoefte aan militair geneeskundig personeel, particuliere geneesheeren *tijdelijk* met de militaire geneeskundige dienst te belasten, en zulks onder genot eener toelage.

Met betrekking tot de vaccine kan worden aangeteekend, dat in 1850 eene verhooging van de daarvoor vroeger beschikbare fondsen met ƒ 30,000 werd toegestaan, tot het in werking brengen van zoodanige verbetering en regeling, als in overleg met den chef over de geneeskundige dienst noodig zou voorkomen.

Ten aanzien van het geneeskundig personeel, viel in 1850 geene merkwaardige verandering voor.

Ook de geneeskundige geschiedenis van Nederlandsch Indie over dat tijdvak, levert geene bijzonderheden van overwegend belang op, kunnende echter dienaangaande het navolgende worden aangeteekend.
Bij den aanvang van het jaar waren bij de civile geneeskundige dienst:

	op Java en Madura,		op de Buitenbezittingen,	
in behandeling	1,006	zieken,	229	zieken,
in den loop van 1850 zijn bijgekomen .	23,272	„	5,306	„
	24,278	„	5,535	„
daarvan herstelden	20,481	„	5,160	„
van de overige	3,797	„	375	„
stierven	2,025	„	163	„
zoodat bij het einde van het jaar onder behandeling bleven	1,772	„	212	„

De hieronder volgende opgaven doen zien, hoedanig dit aantal in de onderscheidene residentien en afdeelingen verdeeld was:

JAVA EN MADURA.

NAMEN DER PLAATSEN.	Onder behandeling.	Bijgekomen.	Hersteld.	Overleden.	Blijven onder behandeling.
Batavia	294	2809	2406	429	268
Buitenzorg	8	238	211	20	15
Cheribon	19	4060	3753	25	301
Indramaijoe	„	46	46	„	„
Krawang	6	141	147	„	„
Serang	2	267	232	31	6
Tjandjor	3	181	176	3	5
Banjoemaas	10	136	103	21	22
Djokjokarta	10	586	543	34	19
Gombong	„	11	10	1	„
Kedongkebo	16	258	259	„	15
Klatten	„	47	44	„	3
Madioen	3	253	238	7	11
Magelang	10	443	415	22	16
Ngawie	„	94	94	„	„
Oenarang	„	33	27	3	3
Pattie	5	„	5	„	„
Pelantoengan	13	24	28	„	9
Patjitan	6	186	179	1	12
Pekalongan	19	356	331	19	25
Rembang	„	„	„	„	„
Samarang	176	2817	1790	659	544
Salatiga	„	176	158	12	6
Soerakarta	22	1254	1250	14	12
Tagal	3	3542	3449	84	12
Tjilatjap	6	831	702	33	102
Willem I	64	1026	779	265	46
Bangcallang	9	152	149	10	2
Banjoewangie	36	566	485	91	26
Bezoekie	19	249	251	14	3
Grissee	„	69	68	1	„
Kedirie	„	42	39	2	1
Passaroean	4	112	110	2	4
Probolingo	„	63	45	3	15
Soerabaija	237	2135	1886	219	267
Sumanap	6	69	73	„	2
	1006	23,272	20,481	2025	1772
	24,278		24,278		

BUITEN-ETABLISSEMENTEN.

NAMEN DER PLAATSEN.	Onder behandeling.	Bijgekomen.	Hersteld.	Overleden.	Blijven onder behandeling.	*Aanmerkingen.*
Sumatra's westkust .	2	97	92	4	3	
Benkoelen	»	»	»	»	»	Geen rapport ingekomen.
Telokbetong . . .	5	93	93	3	2	
Palembang. . . .	5	240	227	11	7	
Banka	5	419	400	12	12	
Riouw	9	92	91	2	8	
Banjermassing. . .	7	190	184	10	3	
Pengaron	»	»	»	»	»	Idem.
Pontianak	»	2	2	»	»	
Sambas	»	16	16	»	»	
Macassar	5	401	364	22	20	
Menado	»	202	190	5	7	
Amboina en Wahaai.	60	2173	2115	41	77	
Banda	110	844	862	29	63	
Ternate	16	324	322	12	6	
Timor	5	213	202	12	4	
	229	5306	5160	163	212	
	5535		5535			

De sterfteverhouding was dus 1 : 11.9, en bij gevolg gunstiger dan in 1849, toen het aantal zieken tot dat der overledenen stond als 1 : 10.3.

In de eerste afdeeling, bevattende de residentien Bantam, Batavia, Preanger Regentschappen, Cheribon en de afdeelingen Buitenzorg en Krawang, was de gezondheidstoestand zeer voldoende, en werden alle pogingen aangewend om dien te bevorderen.

Het aanwezen van moerassen in en nabij de stad en voorsteden van Batavia verwekte nog eenige bezorgdheid, doch het voornemen bestond om dezelve te dempen.

In het Buitenzorgsche, alwaar de syphilis zich veelvuldig voordeed, werden maatregelen tot het tegengaan van dat kwaad genomen.

In het bijzonder wordt, bij het door den chef over de geneeskundige dienst ingediende verslag, de gezondheidstoestand in de residentie Cheribon geroemd. Een voordeelige oogst en een ruime voorraad van levensmiddelen schijnen daartoe veel te hebben bijgedragen. Nogtans hadden zich aldaar nu en dan epidemien voorgedaan.

Daarentegen was de gezondheidstoestand bij de bevolking in de 2de afdeeling over het algemeen ongunstig, gelijk blijken kan uit de volgende opgave der geborenen en overledenen, hebbende in eenige residentien het aantal der laatste dat der eerste aanmerkelijk overtroffen.

	Geboren.	Overleden.
Bagelen	10,855	16,932
Madioen.	7,551	9,178
Pekalongan	3,195	4,109
Afdeeling Salatiga	2,105	4,289
	23,706	34,458

Alleen werd eene aanwinst waargenomen in de residentie Kadoe van 2391, in de adsistent-residentie Patjitan van 1198 en in de afdeeling Kendal van 277 zielen.

Hoewel het aantal overledenen dat der geborenen in de afdeeling Salatiga zoo aanzienlijk overtrof, onderscheidde zich desniettemin deze afdeeling nog gunstig van de overige deelen der residentie Samarang, gelijk dit te zien is uit het hierna volgende extract uit den bevolkingsstaat dier residentie. In gemelde afdeeling was eene verspreiding der syphilis merkbaar, en werd dit ook in de residentien Soerakarta, Djokjokarta en Madioen waargenomen.

In de residentien Bagelen en Kadoe bleef de bevolking gedurende het geheele jaar 1850 vrij van epidemische ziekten. Daarentegen braken op verschillende plaatsen in de residentie Banjoemaas koortsen uit, die, vooral in de afdeeling Tjilatjap, vrij hevig woedden en wel in dien graad, dat op ultimo 1850 ¼ gedeelte der bevolking daaraan leed.

Meer dan in eenig ander landschap had de bevolking in de Banjoemaas te kampen met *scabies*, tegen de verspreiding van welke kwaal wel maatregelen genomen werden, doch welker uitroeijing men ondenkbaar achtte.

Even als in het vorige jaar, werd de bevolking in de residentie Tagal geteisterd door epidemisch-heerschende koortsen, welke ook hier en daar in de residentie Pekalongan werden waargenomen.

Omtrent den gezondheidstoestand in de 3de afdeeling, bevattende de residentien Soerabaija, Passaroean, Bezoekie, Kedirie en de afdeeling Banjoewangie, werden gunstige berigten ontvangen. Passaroean wordt echter ook gerangschikt onder die gewesten alwaar de syphilis sterk heerscht. Door goede politie-maatregelen kon deze ziekte in de residentie Soerabaija van lieverlede beter worden bestreden.

De epidemische ziekte welke onder de inlandsche bevolking in de residentie Samarang heerschte, maakte aldaar vele slagtoffers. Ook talrijke verhuizingen waren daarvan het gevolg.

Verscheidene misgewassen, hooge waterstand en andere bijkomende omstandigheden worden als oorzaken der ziekte opgegeven.

Zooveel doenlijk heeft het bestuur getracht, zoo door uitdeelingen van rijst, als het verleenen van geneeskundige en andere hulp, den kommervollen toestand der noodlijdende bevolking te verzachten en te verbeteren.

Eene beschouwing van de cijfers der zieken en overledenen doet de volgende uitkomst nopens de epidemie in globale getallen verkrijgen.

Afdeelingen.	Tijdperken.	Overleden.	Zieken.	Sterfte.
Samarang	22 Mei — 31 Augustus	1,200	9,000	1 : 7.5
Demak	1 Januarij — 10 September	10,000	18,000	1 : 1.8
Grobogan	1 Januarij — 31 Julij	2,400	8,000	1 : 3.3
		13,600	35,000	1 : 2.6

Als geneeskundig behandeld en hieraan overleden zijn:

Afdeelingen.	Overleden.	Behandeld.	Sterfte.
Samarang	130	3,257	1 : 2.5
Demak	1,495	6,642	1 : 4.5
Grobogan	1,149	4,938	1 : 4.3

Vollediger gevolgtrekkingen betrekkelijk de ramp, welke in 1850 deze afdeeling teisterde, laten zich uit den bevolkingsstaat der residentie Samarang opmaken.

Daaruit worden de volgende veranderingen van de sterkte-cijfers der bevolking verkregen:

1850.

Afdeelingen.	Sterkte op 1°. Jan.	Geboren.	Overleden.	Van elders gekomen.	Naar elders vertrokken.	Sterkte op 31 Dec.
Samarang	143,840	3,287	13,688	4,069	6,619	130,889
Demak	207,651	2,477	22,480	5,528	50,730	142,446
Grobogan	52,589	427	7,479	8,350	4,127	49,760
Totaal	404,080	6,191	43,647	17,947	61,476	323,095

	Geboren tot de sterkte.	Overleden tot de sterkte.	Meer overleden dan geboren.
Samarang	1 : 43.7	1 : 10.5	10,401 of 7.2 pct.
Demak	1 : 83.8	1 : 9.2	20,003 „ 9.6 „
Grobogan	1 : 123	1 : 7	7,052 „ 13.4 „
	.....	.....	... „
Totaal	1 : 65.3	1 : 9.3	37,456 „ 9.2 „

Ontvolking.

Samarang	12,951	of 9 pct.
Demak	65,205	„ 31 „
Grobogan	2,829	„ 5.4 „
		...
Totaal	80,985	„ 20 „

„De gewone epidemische ziekte" (zegt de chef over de geneeskundige dienst in zijn verslag) „heeft zich meer in de laatste helft des jaars geopenbaard en wel in de residentien „Tagal, Japara, Rembang, Madioën en Patjitan".

1°. *Tagal.* Volgens eene algemeene beschrijving van den plaatselijken geneesheer, ontwikkelden zich in de maand Junij epidemische koortsen onder de bevolking van het regentschap Brebes en later ook in Tagal.

Het numeriek rapport over deze ziekte loopt van 3 Julij tot en met 10 December. Het geheele aantal zieken bedoeg 4484 op eene bevolkingssterkte van 176,302 of 1 : 39. Geneeskundig zijn behandeld 2394 of 1 : 1.9 zieken.

Van het totaal getal zieken zijn gestorven 808 = 1 : 5.5, van de niet geneeskundig behandelden 748 = 1 : 28. en van de geneeskundig behandelden 60 = 1 : 39.9, zoodat van hen, die geneeskundige hulp verwierven, 33.5 pct. minder gestorven zijn, dan van hen, aan wie zulks niet ten deel viel.

2°. *Japara.* Volgens de berigten van den plaatselijken geneesheer, heerschte de ziekte in deze residentie bijna twee jaren, nu eens met meerdere dan eens met mindere hevigheid.

„In de lagere districten, aan welke men algemeen wegens stilstaande poelen, „moerassen enz. eene meerdere mate van nadeeligen invloed op de gezondheid „toekent, waren aanvankelijk de ziektegevallen minder talrijk en ook minder hevig, „terwijl men in de hooger gelegene of bergdistricten, anders algemeen wegens gezondheid bekend, juist het tegenovergestelde ontwaarde.

„Dit was vóór het invallen der westmousson. Na dien overgang verminderde „de ziekte in de bergstreken en nam in de lage districten toe. Opmerkelijk is „het echter, dat alleen in de hooge of bergstreken de intensiteit zoodanigen graad „bereikte, dat de lijders na weinige uren stierven."

In Augustus 1849, was de ziekte weder bijzonder toegenomen en zulks duurde tot het einde van Januarij 1850. In die maand kwamen nog 188 zieken voor, van welke 26 zijn gestorven = 1 : 7.3.

Evenwel berigtte gemelde geneesheer nog onder dagteekening van 4 Maart: „dat „hoewel ten gevolge der aangebragte hulp der epidemie wel veel verminderd is, „zij toch nog niet heeft opgehouden, en nog dikwerf ontving ik uit verschillende „districten aanzoek om hulp."

In September werd het weder noodzakelijk derwaarts een officier van gezondheid te zenden. In een zijner berigten vindt men het volgende betrekkelijk de oorzaken der ziekte aangeteekend:

„De ziektegevallen komen weder onder de behoeftige volksklasse voor; mijns inziens „meest ontstaande door gebrek aan goed en genoegzaam voedsel, gebrek aan goed „drinkwater, en het gebruik van den onrijpen komkommer (kray) met de vuile stroop „der suikerfabrieken, welke in den tegenwoordigen tijd menigvuldig verkocht wordt."

In een later berigt leest men:

„De meeste ziektegevallen kwamen onder die soort van menschen voor, die men „onder de verhuizende klasse rekent, geene bepaalde dessa tot hun verblijf heb- „bende, hier en daar hun onderhoud zoekende bij hunne naburen. Dikwijls was „het onzeker of zij zulks zouden vinden, ja dan neen; uit hoofde verscheidene „dessabewoners door gebrek aan karbouwen en gereedschappen, hunne gronden „niet konden ontginnen, zoo vonden zij zich veelal te leur gesteld.

„De Javaan, die voor zijne dagelijksche voeding een kattie (1¼ Amsterdamsch „pond) rijst noodig heeft, doch zulks uit hoofde der boven aangehaalde omstan- „digheden niet kon bekomen, heeft dit gemis trachten te vergoeden door surroga- „ten, namelijk: den wortel van *gadong*, *melis*, *obie oelo*, *obie oetau;* de bladen van „*kankong*, *katjang*, *loentar toerrie*, *semangie*, *pare.* De vruchten van *kray katjang* „*kedele.* Hiervan hebben zij ongeveer drie maanden gebruik gemaakt."

Het geheele getal zieken bedroeg van 1 September tot 15 October slechts 626. Van deze zijn gestorven 342 = 1 : 1.8.

3°. *Rembang.* De ziekte openbaarde zich hier in de afdeeling Blora en wel van Maart tot het laatst van Junij.

Een civiel geneesheer berigtte daaromtrent het volgende:

„Den 27sten April heb ik het eerst van het bestaan der ziekte kennis gedragen.

„Het is echter zeker, dat de eerste ziektegevallen reeds in de maand Maart zijn „waargenomen, ofschoon pas den 27sten April door den waarnemenden regent van „Blora eene opgave van het getal lijders en overledenen aan het bestuur is inge- „zonden geworden, welke ziektegevallen hoe langer hoe meer zijn geworden, naar „mate de bevolking meer den nadeeligen invloed van het door haar gebruikte na- „deelige voedsel heeft ondervonden.

„De voor de gezondheid nadeelige zaken, die als voedsel gebruikt werden, „waren voornamelijk de areng- en papaijaboomen, uit wier vleezig gedeelte eene „soort van meel bereid werd; alsmede de bladen van laatstgenoemden en wel van „vele in het wild groeijende planten en derzelver wortels.

„De hooge prijs der rijst kan niet wel als de oorzaak aangemerkt worden, dat „de bevolking zich met die zaken gevoed heeft, maar wel het misgewas der padie, „alsmede van het tweede gewas, daar de bevolking, vooral der afdeeling Blora en „wel van het district Ngawan, zoo behoeftig is, dat, al ware de prijs der rijst „nog zoo gering geweest, zij er zich toch niet van had kunnen voorzien, aange- „zien zij niets bezit, hetwelk aan geldswaarde tegen rijst zou kunnen verwisseld „worden en der arme bevolking aldus niets overbleef dan òf hunne woonplaatsen „te verlaten, even zoo als dit in het district Ngawan met 700 huisgezinnen het „geval was, òf om zich door het gebruik van allerlei zaken ziekten op den hals te halen."

Ook de resident stelde de eerste oorzaak der ziekte in gebrek aan voedingsmiddelen, blijkens zijnen brief van 28 Junij 1850, n°. 1653, gerigt aan de Regering, waarin men leest:

„Door het opzettelijk door mij bevolen onderzoek naar de oorzaken van deze „epidemie is het bewaarheid geworden, dat, zoo als ik bij mijne gemelde missive „(van 30 April 1850, n°. 1129) reeds opmerkte, dezelve ontstaan is door gebrek „aan genoegzaam gezond voedsel, waarvan vele dessabewoners nagenoeg drie maan- „den verstoken waren gebleven, terwijl zij zich gedurende dat tijdvak met voor de „gezondheid nadeelige zaken hebben moeten voeden; en ten andere, aan de op „eenmaal opgehouden regens, die zoo menigvuldig in de afdeeling Blora vielen en door „eene felle hitte zijn opgevolgd, waaruit eene ontwikkeling en opstijging van dampen „zijn ontstaan, die op de gezondheid der bevolking zeer nadeelig hebben teruggewerkt.

„De niet verdere uitbreiding en het spoedig tegengaan door geschikte genees- „middelen mag dan ook aan de spoedig aangebragte geneeskundige hulp worden „toegeschreven."

Aangaande de gezindheid der bevolking jegens onze geneeskunde, zegt de bovengemelde geneesheer het volgende:

„De gunstige werking der geneesmiddelen maakt dat dezelve bij de nog zieke „bevolking zeer gewenscht worden."

„En verder: De Javanen nemen, daar zij er de goede uitwerking van zien, „gaarne de geneesmiddelen, en dit werd mij te meer bevestigd, omdat sommigen „zich tot mij begaven om geneesmiddelen voor hunne huisgenooten, die zelven „niet komen konden."

Ten slotte: „Ik ondervind, als een gevolg der ten dezen opzigte gegeven be- „velen van den resident, alle medewerking van het inlandsch bestuur."

Het cijfer der zieken was 4412, van welke zijn gestorven 1531 = 1:2.9; van 1745 lijders die geneesmiddelen ontvingen, zijn slechts 21 gestorven = 1:83.

4°. *Madioen.* Het laat zich eenigzins betwijfelen of de ziekte, welke zich hier van Mei tot September in de afdeelingen Madioen en Magettan openbaarde, niet eer tot eene gewone tusschenpoozende koorts, dan wel tot de eigendommelijke epidemie behoorde. Vroeger, in 1848, werden ook hier de bergdistricten aangetast, doch ten vorige jare en vooral nu, de laag gelegene districten.

Een civiel geneesheer, die aldaar de ziekte behandeld heeft, zoekt de oorzaken in kosmischtillurische invloeden, en zegt wijders in zijn verslag:

„Andere oorzaken, voornamelijk hongersnood, welke op andere plaatsen mog- „ten bestaan, zijn hier niet denkbaar.

„In het algemeen zijn de Javanen in deze residentie goed gezeten landbouwers, „de meesten hebben hunne buffels en paarden, of kunnen die tot bewerking „hunner velden van anderen huren. De prijs der rijst was in de maand Mei „*ƒ* 1.80 en dus dit hoofdvoedsel voor den Javaan gemakkelijk te bekomen."

Voorts berigt hij omtrent de gezindheid der bevolking jegens de Europeesche geneeskunde:

„Ik ben er zoo verre in geslaagd de Javanen langzamerhand meer vertrouwen „in onze geneesmiddelen te doen stellen, *dat ik later nergens te vergeefs zieken „kwam bezoeken en zij niet alleen de hun toegediende medicamenten gebruikten, maar „die ook uit eigene beweging bij de dessa-hoofden kwamen vragen.*"

„Ik twijfel dus niet of langs dezen weg zal ook eenmaal de Javaan der binnen- „residentien niets tegen zijne opneming in hospitalen hebben."

„Zoolang eene geregelde behandeling in hospitalen niet wordt ingevoerd, zal „voornamelijk het slechte en ondoelmatige diëet, hetwelk de Javanen in hunne „ziekten volgen, nog menig lijder ten grave slepen."

Het geheele getal epidemische lijders in deze residentie bedroeg 3726, van welke overleden 273 = 1:13.6. Geneeskundig behandeld zijn 2664, van welke zijn gestorven 56 = 1:47.5.

5°. *Patjitan.* In December openbaarde de ziekte zich ook weder in deze streek. Van den 1sten tot den laatsten dier maand bedroeg het totale ziekencijfer 1831, van welke stierven 110 = 1:16.6.

Door den aldaar geplaatsen officier van gezondheid werden geneeskundig behandeld 119, van welke aan het einde der maand 36 hersteld en nog geene gestorven waren.

Het bovenstaande nu zamenvattende, heeft men voor 1850 de volgende totalen van zieken en dooden aan de epidemie (Samarang, Demak en Grobogan niet medegerekend):

	Zieken.	Dooden.
Tagal	4,484	808
Japara	814	368
Rembang	4,412	1,531
Madioen	3,726	273
Patjitan	1,831	110
Totaal	15,267	3,090

Hieruit verkrijgt men als generale sterfte-evenredigheid 1:4.9 of 20.4 pct. der lijders.

Voor de geheele epidemie, van af haar begin in Februarij 1846, heeft men de volgende getallen:

	Dooden.	Zieken.	Sterfte.
1846	6,220	20,732	1:3.3
1847	39,370	83,830	1:2.1
1848	25,000	60,500	1:2.4
1849	11,857	50,000	1:4.2
1850	3,090	15,267	1:4.9
Totaal dooden in 5 jaren	85,537		

Behalve de eigenlijk epidemische ziekte op Java hebben ook in het Cheribonsche gedurende bijkans het geheele jaar zich vele intermitterende koortsen vertoond en wel hoofdzakelijk in de regentschappen Koeningan en Madjalengka.

De aldaar aanwezige officier van gezondheid der tweede klasse heeft zich bijzonder in de behandeling der zieken beijverd en zulks met zeer gelukkige uitkomsten.

Bij zamentelling der door hem ingediende numerieke staten verkrijgt men een totaal zieken van 3161, van welke gestorven zijn 186 = 1:17.

Geneeskundig werden behandeld 2643, van welke 11 stierven = 1:240, terwijl van 518 niet geneeskundig behandelden 175 personen overleden zijn = 1:2.9.

Blijkens den bevolkingsstaat van 1850 zijn in de afdeelingen Cheribon, Ploembon en Koeningan te zamen 3000 inlanders meer gestorven dan geboren.

De berigten nopens den gezondheidstoestand der bevolking in de Lampongs, de residentien Palembang, Riouw, Menado, Timor en Banda en de afdeelingen Sambas en Pontianak, gedurende 1850, leveren geene meldenswaardige bijzonderheden op.

Op Sumatra's Westkust, waar in het algemeen de gezondheidstoestand zoowel voor Europeanen als inlanders gunstig is, nemen laatstgemelden zelden hunne toevlugt tot onze geneeskundigen. Hunne doekons en inlandsche kruiden zijn hun voldoende, terwijl de Heidensche stammen daarbij nog voegen bezweringen van booze geesten, die zij meenen dat de ziekte aanbrengen. Bij de Niassers vooral is dit laatste in hooge mate in gebruik, daar zij veeleer hun herstel verwachten van eenen geestenbezweerder, dan van eenen Europeschen geneesheer.

In Mandheling heeft men echter de neiging naar Europesche hulp grooter ge-

vonden, en wordt zulks daaraan toegeschreven, dat welligt dit eenigermate beschaafder volk geene de minste notitien van geneeskunde heeft en die toch verlangt te bezitten. Vele vrouwen sterven aldaar door gemis van verloskundigen voor het geval dat eene verlossing eenigzins moeijelijk is. De Gouverneur van Sumatra's Westkust berigtte, dat hij den Djang di Pertoean van Kotta Sianter had aangeboden, om eenige intelligente jongelieden te Padang Siedompoeang door den officier van gezondheid aldaar in de verloskunde, beenbreuken en andere dusdanige gevallen te doen onderwijzen, welk aanbod met graagte aangenomen en dadelijk tot uitvoering gebragt is.

Uit dat gouvernement werd ook geschreven, dat de koepok-inenting aldaar, in afgelegene en weinig bevolkte of slechts in schijn onderworpene streken uitgezonderd, bijna overal ingevoerd en geslaagd is, terwijl de geneeskundige dienst deze nuttige kunstbewerking op eene allezins loffelijke wijze ondersteunt. In de benedenlanden werden op eene bevolking van 122,000 zielen gevaccineerd 3853 kinderen, waarvan 3285 geslaagd en 568 niet geslaagd zijn.

In de bovenlanden werden gevaccineerd 15,103 kinderen op 462,000 zielen, waarvan 14,018 geslaagd, 1085 niet geslaagd zijn;

in de residentie Tappanolie gevaccineerd 1810 kinderen op 52,000 zielen, waarvan 1775 geslaagd en 35 niet geslaagd;

Aijer Bangies en Rau 505 op 27,000 zielen, waarvan 388 geslaagd en 117 niet geslaagd.

Door den gedurende dat jaar op Banka gevoerden strijd tegen de muitelingen *Amir c. s.* heeft de bevolking aldaar veel geleden.

De vermeerdering van diensten, waartoe zij daardoor verpligt werd en de verhinderingen in het bebouwen van hare rijstvelden, noodzaakten haar voedsel te gebruiken, hetwelk voor de gezondheid nadeelig was, niettegenstaande door het Bestuur doeltreffende maatregelen genomen waren, om in de behoefte van hen, die het meeste door de onlusten leden, te voorzien.

De algemeene gezondheidstoestand op 's Gouvernements grondgebied in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo was vrij gunstig, doch op de landen van den Sultan ontwikkelde zich eene kwaadaardige pokken-epidemie, die de bevolking tot de vlugt aanzette, ten gevolge waarvan de verspreiding der smetstof allezins bevorderd werd. Niet zelden werden de lijders zoo ver mogelijk van hunne woningen gedragen en slechts van weinig voedsel voorzien, aan hun lot overgelaten.

Intusschen werd geene moeite ontzien om de inlandsche grooten met goede raadgevingen bij te staan, zoowel met betrekking tot het nemen van algemeene veiligheids-maatregelen, als ten aanzien der toepassing van geneeskundige voorschriften tot tegengang van het kwaad.

Van Macassar werden gunstige berigten ontvangen. De bestendiging van een vreemd, en elders hoogst zeldzaam verschijnsel, namelijk de *klem* bij pas geboren kinderen, eene ziekte, welke in die streken vele slagtoffers maakt, gaf den berigtgever echter aanleiding om daarvan in het bijzonder te gewagen. Men was nog niet geslaagd de oorzaak daarvan op te sporen en de aangewende pogingen om de lijders te redden, bleven zonder onderscheid vruchteloos.

Gevallen van syphilis kwamen niet voor. Deze ziekte schijnt aldaar weinig verspreid te zijn.

De lepra kwam daarentegen niet zeldzaam voor en zelfs onder de Creoolsche bevolking, doch werden de lijders zorgvuldig door de naastbestaanden aan de oogen van het publiek onttrokken.

Het getal geregtelijk-geneeskundige ziektegevallen was op Macassar gedurende 1850 vrij aanzienlijk. De Macassaar trekt zijnen kris bij de minste aanleiding en vermoordt al wat hem in den weg staat. Van daar dat zeldzaam eene maand verstrijkt, zonder dat er een of twee, soms meer van dergelijke moordpartijen voorvallen.

Het jaar 1850 was voor de bevolking van Amboina en alle onder die afdeeling behoorende eilanden minder gunstig dan vorige jaren.

De epidemische koortsen, gedurende een tijdperk van ruim 13 jaren aan Amboina eigen, waren niet alleen algemeen verspreid, maar er heeft zich ook eene

influenza-epidemie vertoond, welke wel is waar niet vernielend in haar verloop en niet van langen duur was, doch door hare gevolgen menig offer wegsleepte, en eenen grooten schrik onder de bevolking verwekte.

Algemeen dacht men eene ziekte te zien ontstaan, zoo als die, welke zich in 1837 en 1838 vertoonde.

Op Ternata kende men vroeger geene epidemische ziekten. Sedert de aardbeving van 1839 echter, schijnen de tusschenpoozende koortsen aldaar zeer te zijn toegenomen. Ook de lepra moet op dat eiland in de laatste jaren meerdere lijders tellen, zonder dat het den berigtgever echter mogelijk was daaromtrent numerieke opgaven te doen, omdat de familien, even als op Macasser, hunne lijders zorgvuldig verbergen of naar andere plaatsen zenden.

Hoezeer Japan niet behoort tot Nederlandsch Indie, zoo wordt hier evenwel omtrent de vaccine aldaar medegedeeld, hetgeen de te Decima aanwezige officier van gezondheid, in zijn verslag van den 1sten October 1849 tot den 1sten October 1850 deswege rapporteert:

„De vaccine is thans over geheel Japan verspreid.

„Reeds tegen het einde der maand December 1849, was naar de drie groote „hoofdplaatsen, Ohosacca, Miaco en Jedo, koepokstof overgebragt. Toen de heer „*Levyssohn* en ik den 19den en 24sten Maart daaraanvolgende op beide eerstge„noemde plaatsen aankwamen, waren wij in de gelegenheid verschillende kinderen met „likteekens, of het nog voorhanden exanthem van onlangs ingeënte pokken te zien. „Op de eerste plaats bedroeg het getal der toen reeds gevaccineerden 870, en op „de tweede 2460, welke opgaven als juist kunnen aangenomen worden, dewijl „dezelve, op mijn verzoek, door de ambtenaren aldaar naauwkeurig zijn opge„maakt. Vooral te Miaco waren twee Japansche geneesheeren ijverig bezig om de „vaccine in te voeren en te doen vooruitgaan. Een hunner, genaamd *Seking*, „heeft reeds proeven genomen met het overbrengen van een vaccine-exanthem op „koebeesten. De omstandigheid, dat deze experimenten zijn gelukt, heeft, zoowel „bij hem als bij anderen, veel bijgedragen om het geloof aan de zuiverheid en „goede qualiteit der door den chef over de geneeskundige dienst gezondene lymphe „te staven.

„Den 10den April te Jedo aankomende, werd mij door een Hollandschen tolk „bij de zoogenaamde astronomische school, *Paknosio*, berigt, dat de koepokinenting „in deze verbazend groote, door 5,000,000 zielen bewoonde stad, den allermeesten „voortgang had gevonden.

„Volgens aan hem door eenen der voornaamste geneesheeren te Jedo, *Gembok* „genaamd, gedane mededeeling, werden in die stad dagelijks ruim 500 kinderen „ingeënt.

„Bij onze terugreis van Jedo hebben wij ons meer en meer van de toenemende „verspreiding der vaccine in het Japansche Gouvernement overtuigd.

„Ook zijn door mij pogingen aangewend om de vaccine op het schiereiland „Korea te doen verspreiden. Omtrent de derwaarts gezondene koepokstof is nog „geen nader berigt ontvangen.

„In dat Rijk, hetwelk ongeveer 10,000,000 zielen bezit, is de vaccinatie tot heden onbekend."

H. Onderwijs.

I. BEHEER.

Het presidium van de hoofd-commissie van onderwijs bleef gedurende 1850 nog opgedragen aan het lid van den Raad van Nederlandsch Indie jhr. *J. P. Cornets de Groot*, zoodat in gemeld jaar nog geen gebruik werd gemaakt van de verkregene bevoegdheid, om die commissie, in afwijking der ter zake bestaande bepaling, te doen voorzitten door iemand, buiten den Raad van Indie, doch die door zijnen stand of door wetenschappelijke kennis daarvoor geschikt kan worden geacht.

II. ONDERWIJS VOOR EUROPEANEN.

Na het daaromtrent verhandelde bij het voorgaande verslag, kan men bij het tegenwoordige, met betrekking tot dit onderwerp, des te korter zijn, vermits in 1850 weinig meldenswaardigs voorviel, en de te vermelden feiten zich bepaalden bij:

de zamenstelling van eene sub-commissie van onderwijs te Timor Koepang, ten gevolge der in 1849 verleende magtiging tot weder-oprigting eener gouvernements-lagere school aldaar;

de opheffing bij besluit van 17 Januarij 1850, n°. 4 (*Staatsblad* n°. 1), van het algemeen geldelijk schoolfonds en bepalingen ten aanzien van de ontvangst van schoolgelden en de bestrijding van uitgaven voor het schoolwezen, ten einde den secretaris der hoofd-commissie, vroeger tevens thesaurier, in het belang der overige van hem gevorderd wordende diensten, van alle bemoeijenis daarmede te ontheffen en tevens te voldoen aan de strekking der jongste finantiele bepalingen, volgens welke de bestendiging van afzonderlijke fondsen dient te worden tegengegaan;

den aankoop van een huis, om te dienen voor een schoolgebouw te Menado;

de goedkeuring door het Opperbestuur van de in 1849 door het Bestuur in Indie bevolene oprigting van gouvernements- lagere scholen te Buitenzorg, Kedirie en Probolingo, en de toekenning van eene geldelijke toelage aan eenen particulieren onderwijzer te Pattie (residentie Japara);

mitsgaders bij de in dat jaar bevolene splitsing der lagere school te Soerabaija, in eene *eerste* en *tweede* lagere school, en de bij besluiten van 27 Augustus en 2 September 1849, n°. 27 en 37, genomene maatregelen tot uitbreiding van het lager onderwijs in Nederlandsch Indie;

de magtiging tot oprigting van een schoollocaal te Kedirie;

de goedkeuring van den opbouw van een gelijk locaal te Timor,

en eindelijk nog eene magtiging tot den opbouw van een nieuw schoolgebouw te Soerabaija.

I. Kunsten en wetenschappen.

Op het gebied der kunsten en wetenschappen viel in 1850 weinig belangrijks voor.

De bijzonderheden die eenige melding verdienen zijn de navolgende.

Aan het Departement van Kolonien werden ingediend tabellen van op Decima (Japan) gedane meteorologische waarnemingen in 1850. (*)

Eenige wetenschappelijke mannen, „dirigerende leden der natuurkundige vereeniging in Nederlandsch Indie" deden het verzoek om, en verkregen magtiging tot de uitgifte van een natuurkundig tijdschrift voor Nederlandsch Indie.

De sedert in het licht verschenen afleveringen van dat tijdschrift getuigen van den ijver der ondernemers en de belangrijkheid hunner bijdragen tot verspreiding der kennis van de natuur- en scheikunde, geologie, mineralogie, physische, geographie, botanie, zoölogie en anthropologie van den Indischen archipel.

Bij dit overzigt wordt gevoegd een exemplaar van het in het licht verschenen Verslag over 's Lands Plantentuin te Buitenzorg in 1850. (*Bijlage* A.)

(*) Dezelve zijn ten gebruike toegezonden aan de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam.

J. Geldelijk beheer.

I. GELDSOMLOOP.

Bij 's Lands kassen waren aan koperen duiten (de gulden berekend tegen 120 duiten) aanwezig:

	OP ULTIMO.				
	1846.	1847.	1848.	1849.	1850.
Afgezonderd als depôt voor recepissen . .	ƒ 7,288,230	ƒ 13,974,371	ƒ 13,824,370	ƒ 15,573,000	ƒ 17,067,000
In kas met inbegrip van het buitengewone depôt voor recepissen .	8,339,637	9,066,977	10,109,132	9,578,390	6,140,620
Totaal. .	ƒ 15,627,867	ƒ 23,041,348	ƒ 23,933,502	ƒ 25,151,390	ƒ 23,207,620

Terwijl alzoo de voorraad der in de eerste vier jaren bij 's Lands kassen teruggevloeide koperen munt allengskens vermeerderde, onderging dezelve in 1850, in vergelijk met 1849, eene vermindering van ƒ 1,943,770, welke dus in den omloop terugkwam.

In 1850 heeft de behoefte van 's Lands kassen, in verband met eenen ruimen oogst van producten voor de Europesche markt, nieuwe emissien van recepissen, tegen nederlegging van geldswaarde, noodzakelijk gemaakt, hetgeen blijkt uit het volgende overzigt van den staat der recepissen.

	1846.	1847.	1848.	1849.	1850.
Gereed voor uitgifte. .	ƒ 21,636,400	ƒ 22,838,800	ƒ 23,158,000	ƒ 23,743,600	ƒ 33,838,800
Daarvan was niet uitgegeven maar onder speciale bewaring gesteld, om alleen op bijzondere magtiging van den Gouverneur-Generaal te worden uitgegeven	9,005,325	7,838,800	8,158,000	6,343,600	2,838,800
Er was dus in omloop.	ƒ 12,631,075	ƒ 15,000,000	ƒ 15,000,000	ƒ 17,400,000	ƒ 21,000,000
Hiervan bevonden zich in 's Lands kassen en onderweg van de eene kas naar de andere .	ƒ 4,395,890	ƒ 5,093,745	ƒ 4,138,417	ƒ 3,414,321	ƒ 6,796,191
en buiten 's Lands kassen	8,235,185	9,906,255	10,861,583	13,985,679	14,203,809
Als boven . .	ƒ 12,631,075	ƒ 15,000,000	ƒ 15,000,000	ƒ 17,400,000	ƒ 21,000,000

	1846.	1847.	1848.	1849.	1850.
Als waarborg voor de recepissen gedeponeerde geldswaarde . .	*f* 12,619,075	*f* 15,000,000	*f* 15,000,000	*f* 17,400,000	*f* 20,937,000
Bovendien afgezonderd als buitengewoon depôt tot verzekering van den recepissen-maatregel, dekking van verliezen enz. .	4,000,000	4,000,000	4,000,000	4.000,000	1,000,000
Depôt. . .	*f* 16,619,075	*f* 19,000,000	*f* 19,000,000	*f* 21,400,000	*f* 21,937,000

De gedeponeerde geldswaarde bestond op ultimo:

	1846.	1847.	1848.	1849.	1850.
Van het gewoon depôt:					
In zilvergeld	*f* 25,630	*f* 925,630	*f* 1,175,630	*f* 1,827,000	*f* 3,842,000
„ recepissen - vertegenwoordigend bankpapier	400,000	„	„	„	„
„ koperpapier . . .	4,905,215	„	„	„	„
„ kopergeld	7,288,230	13,974,370	13,824,370	15,573,000	17,067,000
„ recepissen (tijdelijk)	„	100,000	„	„	28,000
	f 12,619,075	*f* 15,000,000	*f* 15,000,000	*f* 17,400,000	*f* 20,937,000
en van het buitengewoon depôt:					
In zilvergeld	„	*f* 325,000	„	„	„
„ kopergeld	*f* 4,000,000	3,675,000	*f* 4,000,000	*f* 4,000,000	*f* 1,000,000
	f 4,000,000	*f* 4,000,000	*f* 4,000,000	*f* 4,000,000	*f* 1,000.000

Uit de bovenstaande opgave blijkt alzoo, dat van de *f* 3,600,000, welke op ultimo 1850 meer dan op ultimo 1849 in omloop waren, zich het grootste gedeelte in 's Lands kas bevond, en de omloop buiten 's Lands kas op het einde van 1850, in vergelijk met 1849, slechts met *f* 218,130 vermeerderd werd.

Tevens blijkt, dat van het in vorige jaren voor de uitgifte van recepissen gestelde buitengewone depôt van *f* 4,000,000 onder ultimo 1850 slechts *f* 1,000,000 overbleef, een gevolg zoowel van ruimen oogst, zoo als hierboven reeds is aangemerkt, als van buitengewone uitgaven, ontstaan uit militaire expeditien enz., waardoor een gedeelte van dat buitengewoon depôt weder als *betaalmiddel* bij de landskassen beschikbaar gesteld is geworden.

4*

In den loop van 1850 werden tot de navolgende sommen aan *wissels* op het Departement van Kolonien afgegeve; te weten:

in Januarij	ƒ	798,000
„ Februarij		618,000
„ Maart		339,000
„ April		361,000
„ Mei		561,000
„ Junij		389,000
„ Julij		351,000
„ Augustus		299,000
„ September		410,000
„ October		585,000
„ November		432,000
„ December		260,000
Te zamen	ƒ	5,403,000

II. JAVASCHE BANK.

Het boekjaar $18^{50}/_{51}$ heeft in vergelijk met het voorgaande zeer gunstige resultaten opgeleverd.

De behaalde voordeelen laten zich omschrijven als volgt:

Escomptes	ƒ	144,962
Beleeningen		24,945
Deposito's, crediten enz		130
Buitengewone beleeningen		11,829
Provisie voor onderscheidene commissien		27,663
Pakhuishuur (zuiver)		6,483
Aan ingekomen gelden van reeds afgevoerde failliete massa's		3,828
Onverdeelde winst van het vorige boekjaar		559
Totaal baten	ƒ	220,399

Lasten.

Aan vast personeel	ƒ 65,176		
„ wisselvallige uitgaven	12,149		
Gratificatie aan de Nederlandsche Handelmaatschappij voor in Nederland verrigte werkzaamheden	600		
Verponding en onderhoud van het gebouw te Samarang	400		
Totaal lasten			78,325
werkelijk behaalde voordeelen		ƒ	142,074
ten regte		ƒ	142,077
waarvan $^1/_3$, ad.		ƒ	47,359
sterkte tot aanvulling van het reservefonds, hetwelk bij de sluiting van het vorige boekjaar een saldo aanwees van			49,112
en alzoo vermeerderde tot een bedrag van		ƒ	96,471

terwijl het overgeblevene $^{5}/_{6}$ gedeelte, ad. . . . . ƒ 94,718
onder de deelhebbers werd verdeeld, behoudens eene som van ƒ 270, welke op de rekening van het volgende boekjaar werd gebragt, vermits er 3855 aandeelen waren, en voor elk derzelve ƒ 24.50 werd uitgekeerd.

III. BEHEER DER KASSEN IN INDIE.

In 's Lands kassen waren op ultimo 1850 voorhanden:

	Goud en zilver.	Bankpapier.	Recepissen.	Kopergeld.	TOTAAL.
Op Java en Madura	ƒ 855,483	ƒ 127,925	ƒ 2,799,429	ƒ 3,959,698	ƒ 7,742,535
„ de buitenbezittingen. . . .	628,453	„	1,603,262	730,922	2,962,637
Onderweg . . .	„	„	2,393,500	450,000	2,843,500
Totaal . .	ƒ 1,483,936	ƒ 127,925	ƒ 6,796,191	ƒ 5,140,620	ƒ 13,548,672

IV. BEGROOTING.

Omtrent de begrooting en de uitkomsten derzelve over het jaar 1850 wordt verwezen naar de hiernevens gevoegde staten sub litt. B—E.

V. LANDSGEBOUWEN EN WATERSTAAT.

§ 1. *Personeel.*

Bij besluit van 6 December 1850, n°. 10, is bepaald, dat de *militaire gebouwen*, vroeger onder *civiel* beheer, van af 1 Januarij 1851, onder het opzigt der *militair* genie zouden worden gesteld.

§ 2. *Materieel.*

De voornaamste in 1850 ten uitvoer gebragte werken zijn de volgende:

Pakhuizen.

Marine-pakhuis te Batavia. (Verbetering.)
Koffij-pakhuis „ Pekalongan.
Eene suikerloods „ Passaroean.
Suiker-pakhuis „ Panaroekan. (Voltooijing.)
Rijst-pakhuis „ Koba. (Banka.)
Producten idem „ Padang.
Steenkolen-loodsen „ Poeloe Pinang.
Civiel pakhuis „ Macassar.

Kantoren, geldkamers enz.

Geldkamer en kantoor te Pandeglang. (Bantam.)
Geregtszalen in de Ommelanden van Batavia.
Bureau en geldkamer te Salatiga.
Geldkamer te Japara.

Ambtenaars-woningen en andere gebouwen.

Civile gebouwen	te Rankas-Betoeng. (Bantam.)
Schouts-woning	„ Bekassie. (Batavia.)
„	„ Batavia.
School	„ Weltevreden. (Verbetering.)
Krankzinnigen-gesticht	„ Samarang.
Regents-woning	„ Grissee. (Reparatie.)
Gouvernementswoning	„ Ambon.

Waterstaatswerken, bruggen enz.

Vuurtoren te Anjer. (Suppletie.)
Kaaimuur bij 's Lands werf te Batavia.
Vernieuwing van bruggen „ „
Aanleg van eenen rijweg en eene brug nabij de woning van den kommandant van het Indische leger te Weltevreden.
Vernieuwing eener brug op Pasar-Pisang. (Batavia.)
Vernieuwing der zoogenaamde roode brug te Buitenzorg.
Voltooijing der bruggen over de rivier Tjiliwong.
Herstelling der brug over de Maribaija. (Tagal.)
Het aanleggen eener beschoeijing langs de rivier te Pekalongan.
Voltooijing van de brug over de Progo.
Vernieuwing eener brug op den weg van Samarang naar Salatia.
Vernieuwing der riolen en goten te Samarang.
Vernieuwing der bruggen te Brandjangan. (Soerabaija.)
„ „ „ „ Greger. „
„ „ „ „ Manja. „
„ „ „ „ Lengkong „
„ „ „ over de Porrong. „
„ „ „ te Genting. „
Herstelling van de stroomweer in de rivier Moesie. (Palembang.)
Uitdiepen der Padangsche rivier.
Vernieuwing eener brug te Padang.
Het aanbouwen van drie zeesteigers te Macassar.

Militaire gebouwen.

Herstellingen der infirmerie te Bantam.
Veranderingen aan Hoofdofficiers-woningen te Weltevreden.
Reparatien aan officierswoningen „ „
Opbouw van affuitlootsen „ „
Opbouw van een wachthuis bij de kommandantswoning te Weltevreden.
Vernieuwing der Societeit Concordia te Weltevreden.
Verbouwing eener woning te Meester Cornelis, tot officierswoningen.
Het bijbouwen van arrestantenkamers bij de kazerne te Samarang.
Vernieuwing der Wurtembergsche kazerne te Samarang.
Id. der gebouwen van het artilleriepark te Samarang.
Id. van het kleedingsmagazijn te Samarang.
Id. der kazerne voor doorreizende troepen te Samarang.
Id. van den stal der djaijang-secars te Samarang.
Opbouw eener kazerne voor de pradjoerits te Grissee.
Vernieuwing van het hospitaal te Simpang. (Soerabaija.)
Inrigting der buitenboeijen te Simpang tot eene kazerne voor de artillerie.
Veranderingen aan de hoofdwacht te Simpang.
Vernieuwing der ramen van het hospitaal te Simpang.
Opbouw van een militair hospitaal te Palembang.

Herstelling der kommandants-woning te Singkel. (Sumatra's Westkust.)
Vernieuwing der wester-kazerne te Padang.
Herstelling van de militaire gebouwen te Padang.
Veranderingen aan idem.
Vernieuwing der kommandants-woning te Singkel.
Opbouw van een magazijn te Padang.
Veranderingen aan de infirmerie te Padang.
Voltooijing van het buskruidmagazijn te Macassar.
Opbouw van een passantenhuis te Macassar.
Verbeteringen aan het militair hospitaal.
Reparatie aan het fort Oranje te Ternate.
Idem aan het fort Amsterdam te Menado.

Behalve de bovenbedoelde werken, werd in 1850 voltooid een gebouw, bestemd voor bureaux van den ontvanger der inkomende en uitgaande regten te Batavia, waarvan de daarstelling in 1848 werd geautoriseerd.

Ook zijn de verschillende werken ten behoeve van het maritime etablissement te Soerabaija in 1850 met ijver voortgezet, terwijl de bevaarbaarmaking der Solosche rivier op nieuw een punt van onderzoek uitmaakte.

Men meent dat hier te pas komt de vermelding van twee gebeurtenissen, welke in 1850 hebben plaats gehad, namelijk: de overstroomingen in Samarang en Soerabaija in den aanvang van hetzelve, en de brand die op den 4den October het stadhuis te Samarang voor een gedeelte in de asch heeft gelegd.

VI. VERVOERWEZEN.

§ 1. *Binnenlandsch.*

Ten aanzien der brievenposterij (voor zooveel Java en Madura betreft) werd bepaald, dat drukwerken in het algemeen, van af 1°. Januarij 1851, tegen een verminderd port kunnen worden verzonden, op de voorwaarden, omschreven bij het *Staatsblad* 1850, n°. 41.

Gedurende 1850 werden uit en naar plaatsen op Java en Madura ontvangen en verzonden 304,582 brieven.

In 1849 bedroeg dit aantal 286,541, zoodat bij vergelijking voor 1850 eene vermeerdering wordt waargenomen van 18,041 stuks.

Ten aanzien van het transport van goederen werd in 1850 de grond gelegd voor eene belangrijke verbetering, door de sluiting van een contract voor den afvoer van gouvernements-producten van Toelong-Agong en Kedirie naar Soerabaija, en den opvoer van zout van Grissee, waardoor niet alleen eene aanmerkelijke bezuiniging in de transportkosten en eene vermindering in het aantal praauwvoerders worden gebragt, maar tevens vele verliezen voor den vervolge voorgekomen.

Reeds in 1848 werd in overweging genomen om het regt tot den bovenbedoelden afvoer voor den tijd van 10 jaren af te staan, onder voorwaarde dat het Gouvernement den aannemer, tegen een renteloos voorschot van ƒ110,000, slechts drie vierde gedeelten der vroeger betaalde transportloonen zoude voldoen, terwijl deze de verpligting op zich zou nemen, om voor zijne rekening eene ijzeren stoomboot, benevens de noodige ijzeren *laadbooten*, te doen aanbouwen en voor den afvoer slechts 100 in stede van 2400 praauwvoerders daags te bezigen.

De onderhandelingen over dit belangrijk onderwerp ontmoetten eigenaardige zwarigheden, ten gevolge waarvan het bedoelde contract niet voor Augustus 1850 tot stand kwam.

§ 2. *Over zee, tusschen deelen van Nederlandsch Indie.*

De gemeenschap over zee onderging in 1850 eene aanmerkelijke verbetering door de opening (bij wijze van proef) van eene maandelijksche vaart tusschen Soe-

rabaija en Macassar, door middel van het particuliere stoomschip *Langen Lamongan*, terwijl in verband daarmede werd bepaald, dat Zijner Majesteits schoener *Aruba* om de twee maanden, en wel na de aankomst van genoemd stoomschip te Macassar, eene reis zoude doen van die plaats naar Amboina en terug, ter overbrenging van brieven en pakketten.

Aan de directie der Nederlandsch-Indische Stoomboot-maatschappij werd uit 's Lands kas een voorschot verleend voor den aanbouw eener tweede stoomboot.

In 1850 kwam mede tot stand een contract tot daarstelling eener geregelde stoomvaart in Nederlandsch Indie, volgens hetwelk, na ommekomst van eenen gestelden termijn tot het doen van proeftogten, eene stoomvaart-linie zal worden geopend tusschen Padang en Batavia, Batavia en Macassar via Soerabaija, en tusschen Macassar en Menado via Amboina en Ternate.

Eene commissie, ingesteld tot het onderzoek naar de middelen om de kustvaart te verbeteren, en die hare werkzaamheden deswege in 1849 ten einde bragt, had onder anderen ook gewezen op de wenschelijkheid om de Nederlandsche schepen tot de kustvaart in Nederlandsch Indie toe te laten.

Blijkens art. 3 der publicatie van 23 December 1850 (*Staatsblad* n°. 42), werd daaraan, ook naar aanleiding der wet van 8 Augustus te voren (Nederlandsch *Staatsblad* n°. 47), gevolg gegeven, met wijziging van art. 2 der ter zake uitgevaardigde publicatie van 31 December 1825 (*Staatsblad* n°. 48) en met bepaling, dat die toelating zou plaats vinden op denzelfden voet en onder dezelfde verordeningen, als de schepen in Nederlandsch Indie te huis behoorende.

§ 3. *Tusschen Nederlandsch Indie en het Moederland.*

Naar aanleiding der in Nederland uitgevaardigde wet van 12 April 1850, houdende vaststelling van het briefport en regeling der aangelegenheden van de brievenposterij, werd bij publicatie van 23 Julij van dat jaar (*Indisch Staatsblad* n°. 22), het zoogenaamde *zeeport* verminderd tot 48 duiten voor elken brief of elk pakket, wegende één Amsterdamsch lood en daarbeneden, met bepaling voorts, dat aan de gezagvoerders van particuliere schepen, met welke zeebrieven worden aangebragt, op de vroeger gevolgde wijze eene remuneratie van 12 duiten zal worden uitgekeerd.

In den loop van 1850 werden van en op Java en Madura verzonden en ontvangen:

naar en uit andere landen *over zee, langs den gewonen weg* . .		28,273	stuks	brieven,
in 1849 daarentegen.		35,790	„	„
minder in 1850 . .		7,517	„	„
en langs den zoogenaamden *landweg:*				
in 1850	75,783			
en in 1849.	69,025			
meer in 1850		6,758	„	„
in het geheel in 1850 minder		759	stuks.	

§ 4. *Tusschen Nederlandsch Indie en vreemde landen.*

Het aantal gewisselde brieven is begrepen in de cijfers hierboven § 3 opgenomen.

Naar aanleiding van door den gouverneur van West-Australie bij het Indisch Gouvernement aangewende pogingen, om bekend te worden met de middelen tot bevordering der gemeenschap tusschen Australie en Singapore door tusschenkomst van het Nederlandsch-Indische postwezen, werd de directeur der producten en civile magazijnen gemagtigd:

1°. om, in afwachting van nadere schikkingen met het gouvernement van West-Australie omtrent de door hetzelve voorgenomene daarstelling van gemeenschap tusschen die kolonie en Java, overeenkomstig het daartoe door den postmeester-generaal te Perth gedaan verzoek, de te Batavia van Singapore ontvangen wordende en voor West-Australie bestemde brieven naar Anjer te verzenden, om van die plaats, met daartoe door dat gouvernement af te zenden vaartuigen, tegen voldoening der daarop vallende onkosten te worden afgehaald, en om eveneens te handelen ten aanzien van de te Anjer voor Singapore aankomende brieven;

2°. om, in afwachting der bovenbedoelde beschikkingen, geen porto te doen heffen voor de brieven komende van en bestemd voor West-Australie, voor het traject tusschen Anjer en Singapore, via Batavia.

VII. VOORZIENING IN DE MATERIELE BEHOEFTEN VAN HET BEHEER.

§ 1. *Gouvernements-inrigtingen in Indie.*

a. 's Lands drukkerij.

De baten der Landsdrukkerij hebben in 1849 bedragen	*f*	67,007.00
en de lasten.		56,455.00
meerdere baten	*f*	10,552.00

b. Stoom- en andere werktuigkundige inrigtingen.

De hoofd-ingenier voor het stoomwezen in Nederlandsch Indie, die, blijkens het vorige verslag, verpligt was zich in 1849, om gezondheids-redenen, naar Nederland te begeven, kwam in 1850 van daar terug. Door zijne bemoeijenis en uit aanmerking van de steeds uitgebreider wordende behoefte in Nederlandsch Indie aan middelen tot herstel der stoomwerktuigen van 's Rijks stoomschepen en van particuliere inrigtingen van nijverheid, werd in Nederland in 1850 tot de uitzending van eenige werklieden voor de dienst bij het stoomwezen besloten.

Bij besluit van 19 September 1850, n°. 8, werd bepaald, dat de fabriek van stoom- en andere werktuigen, genaamd *Phoenix*, te Soerabaija, welke reeds in 1849 door het Gouvernement werd aangekocht, op 1°. Januarij 1851 zou worden gebragt onder het beheer der Marine en dat de directie van die fabriek, aan welke de naam van *Fabriek voor de marine*, *het stoomwezen en de nijverheid* werd gegeven, zou staan onder de onmiddellijke bevelen van het Marine-departement te Batavia.

c. Constructie-winkel.

Bij het hoofddeel C (*Militair beheer*) werd reeds ter loops aangeteekend de bepaling, dat 's Lands constructie-winkel te Soerabaija, te rekenen van 1°. Januarij 1851, zou zijn een *militair etablissement*, behoorende tot het wapen der artillerie, en den naam zou voeren van *Artillerie-constructie-winkel.*

Deze maatregel vond zijnen grond in de waarschijnlijkheid der vervulling van de behoeften, zoowel van het militair departement, in verband tot de verdedigingswerken van Java, als van de in Indie steeds toenemende stoomvaart en suiker-fabricatie.

Eene gezette overweging van de geschiktste wijze waarop èn de constructie-winkel èn de fabriek *Phoenix* dienstbaar moesten worden gemaakt aan het beoogde doel, had ten gevolge de bepaling, dat de localen van laatstgenoemde fabriek voor den artillerie-constructie-winkel, en de gebouwen tot deze behoorende, voor de fabriek voor de *marine*, het *stoomwezen* en de *nijverheid* zouden worden ingeruimd.

De geldelijke uitkomsten van den constructie-winkel in 1849 waren als volgt:

baten	*f*	481,063.00
lasten.		659,322.00
meerdere lasten. .	*f*	178,259.00

d. **Steenkolenmijnen.**

Volgens berigt van de plaatselijke autoriteit bevestigde zich meer en meer de gegrondheid der gissingen omtrent den rijkdom en de regelmatigheid der kolenlagen in de mijnen te Pengaron (Z.-O.-afdeeling van Borneo) zoomede omtrent de meer gunstige resultaten der werkkrachten van de inlandsche mijnwerkers, tegenover die der Europeanen.

In den loop van 1850 werd verkregen:

aan stukkolen	3043 ton
„ gruis.	1300 „

waarvan echter alleen 2051 ton stukkolen zijn kunnen worden afgevoerd, ten gevolge der sterke droogte en van het gebrek aan de noodige transportmiddelen.

In dit laatste is sedert op eene betere wijze voorzien, terwijl ook in 1850 de Europesche werklieden bij het voorgaande verslag bedoeld, te werk werden gesteld.

Om, voor zooveel uit de uitkomsten van 1850 en vroeger kon worden afgeleid, een overzigt te geven van hetgeen deze mijnen verder zouden opbrengen, kan worden gewezen op een in het laatst van 1850 genomen besluit, waaruit blijkt:

dat de uitgaven voor de steenkolenmijnen in de Z.-O.-afdeeling van Borneo over 1851 waren geraamd als volgt:

voor kosten van eerste daarstelling	*f*	23,016
„ „ „ exploitatie		40,675
„ „ „ transport		18,982
te zamen . .	*f*	82,673

waarbij nog gevoegd moet worden:

voor daggelden van een officier van gezondheid, aan wien de geneeskundige dienst bij die mijnen was opgedragen		*f*	183
voor reiskosten van een opziener.			400
en voor verstrekkingen uit 's Lands voorraad.			3,452
zoodat de lasten voor 1851 werden gesteld op. . . .		*f*	86,708
dat daarentegen werd berekend, dat gedurende 1851 eene hoeveelheid van 5000 ton steenkolen te Banjermassing zou worden geleverd, van welke werd geraamd, dat aan de Spaansche stoomschepen, varende tusschen Manilla en Singapore, eene hoeveelheid van 300 ton zou worden verkocht, tegen den in 1849 gestelden prijs van 9 piasters voor elke ton of. . . . . *f*	6,885		
terwijl de overige 4700 ton, berekend tegen den voor de uit Nederland ontvangen steenkolen bepaalden prijs van *f* 20 per ton, zouden opleveren	94,000		
			100,885

waaruit volgt dat over 1851, de ontvangsten voor de steenkolen te Banjermassing *f* 14,177 meer bedragen zouden dan de uitgaven.

Aan een der in 1850 uit Nederland aangekomen mijn-ingenieur werd eene zending naar Pengaron opgedragen.

Vermits door de komst van deskundigen geacht kan worden een nieuw tijdperk voor het mijnwezen in Nederlandsch Indie te zijn aangebroken, en verwacht kan worden dat men bij de indiening van het verslag over een volgend jaar, beter in staat zal zijn op meer wetenschappelijke gronden op te geven, wat bij voortduring èn van de bovenbedoelde mijnen èn van de exploitatie van andere, op onderscheidene plaatsen gevonden kolenlagen kan worden verwacht, zal men zich voor alsnog bij het bovenstaande bepalen.

e. Houtbosschen.

Bij het vorige verslag werd onder anderen ten aanzien der houtbosschen op Java medegedeeld, dat derzelver verminderende rijkdom het wenschelijk had doen achten, om in de behoefte aan hout op de buiten-etablissementen uit eigen middelen te doen voorzien.

Een in 1849 ingesteld onderzoek deed blijken:

dat de te Amboina voorhanden inlandsche houtsoorten steeds tot alle voorkomende werken gebezigd werden, en op grond daarvan de verzending van djatiehout naar de Molukko's als overbodig werd geoordeeld, doch daarentegen de aanplant van verschillende aldaar aanwezige en voor 's Lands werken zeer geschikte houtsoorten aan te prijzen was, waartoe dan ook de noodige bevelen werden gegeven;

dat in de residentie Menado en in de afdeeling Gorontalo voor de werken van het bouw-departement steeds wordt gebruik gemaakt van het aldaar in de bosschen aangekapt wordende hout;

dat ook in de residentie Ternata, met enkele uitzonderingen, uit eigen voorraad in de behoefte aan hout voor den huisbouw en den waterstaat wordt voorzien;

dat de eilanden Cajoa en Batchian wel geen djatiehout, doch andere zeer goede houtsoorten opleveren, welke bij voorkomende behoefte voor de residentie Ternata worden aangekapt, hoewel het transport met eenige moeijelijkheden gepaard gaat;

en dat, ofschoon de Molukko's in het algemeen weinig djatiehout schijnen op te leveren, echter gebleken was, dat 's Rijks bezittingen aldaar andere houtsoorten opleveren, die voor den huisbouw zeer voldoende geschiktheid bezitten, en reeds daarvoor benuttigd worden.

Naar aanleiding daarvan werd bepaald:

dat voortaan geene houtwerken meer van Java ten behoeve van het bouw-departement naar de Moluksche eilanden zullen worden verzonden;

dat nogtans aan aanvragen om djatiehout zal worden gevolg gegeven, wanneer de onvermijdelijke behoefte daaraan genoegzaam bewezen wordt;

en dat zou worden gezorgd, dat op de hoofdplaatsen der tot genoemd gouvernement behoorende residentien steeds een voldoende voorraad inlandsche houtwerken aanwezig zij.

Ook in de residentie Palembang werden, zoo men vermeende, goede houtsoorten aangetroffen, en zouden eenige monsters naar Java worden overgezonden, om derzelver deugdzaamheid nader te doen onderzoeken.

Sumatra is in het algemeen overdekt met vele en uitgestrekte bosschen, die het eigendom zijn der bevolking onder wier gebied zij behooren. Zij bevatten vele goede producten, zoo als: benzoin, dammer, getah-pertja, cassia, kamfer, rottingwas, gom-elastiek, benevens eenige andere gomsoorten, mitsgaders eenige houtsoorten, die voor timmerwerk zeer geschikt zijn, waaronder behooren de djoar (eene soort van ebbenhout), soerian, marabouw, kapini (eene soort van ijzerhout), twee soorten rassa, medang, de kamferboom, tembesoebalam (waarvan de getah-pertja

getrokken wordt) en rangie. Deze houtsoorten zijn voor den huisbouw zeer geschikt, maar men kan dezelve alleen op bestellingen bekomen, hetgeen oorzaak was dat het Gouvernement bij werken, die geen lang uitstel kunnen gedoogen, eleer verpligt was ongeloogd groen hout te verwerken, hetgeen door de oprigting ener stapelplaats voor hout veel verbetering heeft ondergaan. De groote bosschen, die zich onafgebroken van de stranden naar de bergen opvolgen, bevatten ongetwijfeld nog vele goede onbekende houtsoorten.

De Batoe-eilanden en Poggy-eilanden bezitten vooral goed timmerhout, en hout dat voor den scheepsbouw geschikt is.

Volgens eene in 1842 gemaakte bepaling, was de aankap van hout in de gouvernementsbosschen op Java voor iedereen *vrijgesteld*, voor zooveel het hout dienen moest voor den aanmaak van praauwen voor de riviervaart en van karren en pedatties met wagenwielen.

De aanvragen om vergunning tot het kappen, moesten aan de plaatselijke autoriteiten worden gerigt, doch het Gouvernement behield zich het regt voor, om zich de gekapte houtwerken kosteloos toe te eigenen, wanneer het bleek dat dezelve niet tot voorschreven einde werden aangewend.

Tevens werden de plaatselijke autoriteiten aangeschreven, om naauwkeurig toe te zien, en te doen waken, dat ten gevolge der voorschrevene bepaling de bestaande djatiebosschen niet werden vernield; en om jaarlijks een overzigt van de gedane aankappingen aan den directeur der cultures in te dienen.

Het bleek echter niet dat die overzigten tot noemenswaardige bemerkingen aanleiding gaven, tot dat uit een door eenen resident ingediend verslag ontwaard werd, dat zijnerzijds vergunningen werden verleend tot het kappen van hout tot andere einden, dan geoorloofd was, en ook de overtuiging verkregen werd, dat van de erlangde vergunningen, ook in de gevallen bij het bovenvermeld besluit bedoeld, een al te ruim gebruik werd gemaakt.

Om aan een en ander een einde te maken, werd in 1850 bepaald, dat tot den aankap van hout tot ander particulier gebruik dan voor den aanbouw van vaartuigen, en van pedatties of karren, vooraf eene speciale vergunning zal moeten worden verkregen.

De beperking welke, in opvolging der gegevene bevelen, gebragt werd in het toestaan van aankappingen in 's Gouvernements bosschen heeft reeds in 1850 eene goede uitkomst opgeleverd, zijnde in dat jaar ruim 7000 balken minder aangekapt dan in het vorige.

Voor het grootste deel zijn de aankappingen gedurende 1850 geweest voor gouvernements-werken en voor fabrikanten, die volgens de met hen geslotene contracten daarop aanspraak hebben.

Het militair departement heeft voor de vestingwerken te Salatiga en Ambarawa met aannemers schikkingen gemaakt, waardoor hetzelve buiten bezwaar der bevolking in de behoefte aan hout voorziet.

Ter voorziening in de behoefte van particulieren wordt steeds gezorgd dat eene hoeveelheid hout op de verschillende stapelplaatsen aanwezig is.

In de residentien Soerabaija en Bezoekie wordt tot dat einde jaarlijks eene zekere hoeveelheid houtwerken gekapt, die daarna in veiling worden gebragt.

In de residentie Samarang hebben particulieren gelegenheid zich van houtwerken te voorzien bij eenen ondernemer, met wien het Gouvernement een contract heeft aangegaan tot uitkapping van eenige bosschen, waarvoor hij een vijfde der aangekapte houtwerken kosteloos aan het Gouvernement moet leveren.

Voor eene jaarlijksche beplanting werd behoorlijk gezorgd, zijnde gedurende 1850 ruim 286,000 boomen aangeplant.

In de residentie Bantam is als eene proefneming de aanplant van ijzerhout bevolen.

De uitgestrektheid der bosschen in 1850 blijkt uit den volgenden staat:

RESIDENTIEN.	Getal der bosschen.	Uitgestrektheid in vierkante palen.			Getal jonge boomen in 1850 aangeplant.			*Aanmerkingen.*
		Bevattende geheel of grootendeels djatiehout.	Bevattende een gedeelte djatie-, doch meestal ander hout.	Bevattende in het geheel of bijna geen djatie.	Geregelde nieuwe plantsoenen.	Minder geregeld of nabij oude bosschen.	Te zamen.	
Krawang .	72	$22\frac{7}{8}$	$14\frac{3}{4}$	$189\frac{1}{4}$	»	»	»	
Cheribon .	3	28	14	»	»	»	»	
Tagal . .	202	165	242	665	»	* 46,300	* 46,300	* Langs de groote wegen.
Pekalongan.	124	$37\frac{3}{8}$	24	53	»	»	»	
Samarang .	58	213	188	177	»	»	»	
Japara . .	126	48	$28\frac{1}{4}$	$27\frac{3}{4}$	45,000	5,742	50,742	
Rembang .	60	1464	»	»	»	»	»	
Soerabaija .	62	122	203	504	»	»	»	
Passaroean.	66	$19\frac{1}{2}$	1	$16\frac{1}{2}$	11,000	»	11,000	
Bezoekie .	5	44	4	»	»	»	»	
Banjoewangi	»	$10\frac{3}{4}$	»	»	100	»	100	In deze afdeeling zijn aanwezig 9440 boomen.
Kedirie . .	41	$215\frac{1}{2}$	117	294	»	»	»	
Madioen .	5	$195\frac{3}{4}$	$22\frac{1}{4}$	4	»	»	»	
Kadoe . .	»	»	»	»	»	46,557	46,557	Het getal djatieboomen in deze residentie bedraagt 382,984.
Bagelen. .	14	»	»	»	46,875	20,000	66,875	
Banjoemaas.	»	$60\frac{1}{4}$	»	»	64,500	»	64,500	In deze residentie zijn thans 400,000 boomen aanwezig.
Te zamen	838	2646	$858\frac{1}{4}$	$1930\frac{7}{20}$	167,475	118,599	286,074	

Uit den hieronder geplaatsten, volgens de algemeene boeken opgemaakten staat, blijkt dat de geldelijke administratie der houtbosschen in 1849 een nadeelig resultaat heeft opgeleverd van *f* 4018.

OMSCHRIJVING.	1849. Stuks.	1849. Geldswaarde.		*Aanmerkingen.*
Baten.				
Verkocht	29,024	*f* 130,159	14½	
Verzaagde houtwerken. . . .	2,912	»		
Verstrekt voor diverse werken .	41,306	235,819	62½	
Verzonden naar diverse plaatsen:				
van Batavia . . .	15	249	18	
» Soerabaija . .	4,416	9,911	94	
Vergoeding voor te min geleverde houtwerken	»	1,175	30	
Vergoeding van in 1844 minder gestort op verkochte houtwerken	»	101	01½	
Rendement van verkochten houtzaagmolen en toebehooren. .	»	2,794	84	
Winst bij den aankap van houtwerken, bedoeld bij besluit dd. 16 Februarij 1848 n°. 4 . .	»	3,578	43	
Restant onder ultimo December 1849	163,244	784,524	113	Nadeel Java en Madura . . . *f* 8,312 102½
	240,917	*f* 1,168,313	100½	Banka . 383 02
Nadeel . .	—	8,312	102½	*f* 8,645 104½
	240,917	*f* 1,176,626	83	Af voordeel Macassar. . . . 4,627 14
Lasten.				Gelijk aan de algemeene boeken.— Nadeel. . . . *f* 4,018
Ingekocht	65	*f* 1,546	102½	
Wegens aangehaalde en geconfisqueerde houtwerken . . .	12	132	104	
Overbevonden.	1,768	»		
Aangezaagd	24,462	»		
Aangekapt	29,740	»		
Betaalde kosten,				
Voor tractementen, daggelden, transportkosten enz..	»	210,344	47½	
Ontvangen van diverse plaatsen	7,880	150,090	119	
Restant op 1°. Januarij 1849 .	176,990	814,511	70	
	240,917	*f* 1,176,626	83	

f. Houtzaagmolens.

De houtwerken, benoodigd voor de constructie van artillerie-voorwerpen, werden van de civile houtstapelplaatsen ontvangen en ook door de zorg van het civiel departement gezaagd.

Vermits de zaagmolen te Ngawie bij voortduring goede resultaten opleverde, kwam men op het denkbeeld om daarvan ook voor de artillerie partij te trekken, en werd, op het daartoe door den kommandant van het leger gedaan voorstel, magtiging verleend, om genoemden molen voor het zagen van de bedoelde voorwerpen te bezigen.

Deze molen leverde in 1849 een voordeel op van *f* 6728.

Ten aanzien der overige bij het vorige verslag bedoelde molens, zijn geene bijzonderheden te vermelden.

VIII. BRONNEN VAN INKOMSTEN.

§ 1. *Belastingen in het algemeen.*

De opbrengst der verschillende belastingen over 1850 blijkt uit de staten bij dit verslag gevoegd.

§ 2. *Verpachte belastingen en monopolien.*

De voorwaarden voor de onderscheidene verpachtingen voor 1850 werden geregeld bij de publicatien van 1; 7, 12 en 20 October 1849, opgenomen in de Staatsbladen van dat jaar n°s. 52, 53, 54 en 55, tot den inhoud waarvan kortheidshalve wordt verwezen.

Uit aanmerking van de bezwaren, uit de zoogenaamde *pacht der kusten en wildernissen* van het westelijk gedeelte der residentie Bantam voortvloeijende, met opzigt tot de ontwikkeling van den landbouw en van de nijverheid onder de bevolking, werd die pacht ingetrokken.

§ 3. *Onverpachte belastingen.*

a. Belastingen in arbeid opgebragt.

Na hetgeen hieromtrent bij het vorig verslag werd medegedeeld, valt ten aanzien van het aangenomen beginsel, om te trachten den verpligten arbeid bij 's Lands werken zooveel mogelijk door eene vrijwillige opkomst van arbeiders te doen vervangen, in het algemeen op te merken, dat het jaar 1850 ruimschoots bijdroeg om het heilzame van dien maatregel door de gunstigste uitkomsten aan te toonen.

Van het oogenblik af, dat het getal gedwongen koelies voor de geniewerken te Soerabaija van 1600 tot 500 werd gereduceerd (gelijk gedurende den planttijd moest plaats vinden), nam het aantal vrije koelies trapsgewijze aanmerkelijk toe, hetgeen toegeschreven werd aan de omstandigheid, dat onder de afgedankte 1100 koelies velen waren, die tegen betaling in de plaats van de dienstpligtigen waren opgetreden.

Dit verschijnsel leide het plaatselijk bestuur tot het voorstel, om in het belang en ter verligting der bevolking te bepalen, dat het getal van 500 gedurende den planttijd, en van 1600 à 1650 gedurende het overige gedeelte van het jaar te leveren *gedwongen* koelies zou worden verminderd met het getal dergenen, die zich vrijwillig als arbeiders kwamen aanbieden.

Aan dit voorstel, even als aan een ander, om naar aanleiding van den watersnood en de daaruit voortgevloeide en op de bevolking drukkende reparatien van bruggen als anderzins, het aantal der voor de geniewerken te leveren koelies, gedurende 1850, te verminderen tot 250 en 800, werd gelijktijdig gevolg gegeven.

Dewijl het zich liet aanzien dat op sommige plaatsen, als te Anbarawa, Salatiga

en Ngawie, de toevloed van vrijwillige werklieden bij de aldaar onderhanden werken de behoefte zou overschrijden, werd in het aannemen dier lieden eenige behoedzaamheid aanbevolen, en het militair departement aangeschreven om het aantal te werk gestelde koelies te verminderen, naar gelang de middelen van bestaan voor de bevolking zouden toenemen, en daarmede voort te gaan, om daardoor te verhoeden, dat bij de naderende voltooijing der werken, op eens een al te groot getal koelies buiten arbeid en verdiensten geraken.

Ook bij de buitengewone werken te Tjilatjap kon men overgaan tot eene vermindering van het getal der verpligte koelies.

b. Belastingen in geld opgebragt.

Reeds vroeger was de vraag gerezen, welke zekerheid er bestond, dat de uitgaande regten op suiker niet ontdoken werden, door, wel is waar, bij den afscheep met Nederlandsche schepen, aan te geven dat zij naar Nederland was bestemd, doch niettemin de suiker in eene vreemde haven te lossen; en of het mitsdien niet wenschelijk zou zijn, om de bepalingen, in dat opzigt voor de koffij vastgesteld, algemeen te maken.

Eenige daartegen ingebragte bezwaren deden voorloopig van dien maatregel afzien, doch werd nader ondervonden, dat de gekoesterde vrees niet ongegrond was, en werkelijk voorzorgmaatregelen noodig waren.

Een aantal voorbeelden van zoodanig misbruik werden bekend, en zelfs in eene prijscourant openlijk bevestigd.

Niet alleen in het belang van 's Lands schatkist, maar ook in dat van den naauwgezetten koopman, werd daarom bepaald:

dat bij aangifte tot uitvoer van *suiker* naar Nederland in Nederlandsche schepen, borg moet worden gesteld voor het uitgaand regt, ten bedrage van 6 per cent van de waarde, volgens een bij de publicatie van 10 November 1837 (*Staatsblad* n°. 57) gearresteerd tarief, verschuldigd bij den uitvoer van suiker met andere dan Nederlandsche schepen, of wel met Nederlandsche schepen naar elders dan Nederland;

dat, wanneer binnen den tijd van 18 maanden na den dag van het vertrek van het schip in Indie, niet is ingediend een behoorlijk door het Departement van Kolonien geautentiseerd bewijs van ongebroken aanbreng en lossing in Nederland van de derwaarts afgescheepte suiker, het uitgaande en het 5 percents additionnele regt moeten worden voldaan, behoudens het regt tot eene vroegere invordering daarvan, wanneer vóór de ommekomst van gemelden termijn mogt komen te blijken, dat de lading geheel of gedeeltelijk elders is ingevoerd en gelost.

Naar aanleiding van daartoe door een gezantschap van den vorst van Trengano (schiereiland Malakka) aangewende pogingen werden, in overeenstemming met de Britsche autoriteiten in die gewesten, de schepen van dien inlandschen Staat beschouwd als behoorende tot eenen *onafhankelijken inlandschen Staat, met welken het Nederlandsche Gouvernement niet in vijandschap is*, en mitsdien bevelen gegeven tot opheffing van den vroeger bestaanden twijfel omtrent het heffen van regten van goederen, met de bedoelde schepen of vaartuigen in Nederlandsch Indie aan- en uitgevoerd wordende.

Op den 23sten December 1850 werden bij publicatie geregeld de belangen van de Nederlandsche scheepvaart, voor zooveel aangaat de bezittingen van het Rijk in Nederlandsch Indie (*Staatsblad* 1850 n°. 42), en zulks naar aanleiding der wet van 8 Augustus van dat jaar (Nederlandsch *Staatsblad* n°. 42).

c. Onverpachte monopolien.

aa. Zout.

Vroeger werden de zout-aanmakers, gedurende den tijd dat zij zich met den aanmaak en de opschuring van het zout bezig hielden, voor eigen gebruik voorzien van de noodige hoeveelheid zout.

Die hoeveelheid mogt echter niet te boven gaan *vijf katties* van elken koijang dien zij aanmaakten, en de verdeeling geschiedde door tusschenkomst van het bestuur.

Men bespeurde echter, dat die verstrekkingen niet aan het daarmede beoogde doel (om de zoutmakers vrij te waren tegen de verzoeking om zich op eene clandestine wijze van zout te voorzien) beantwoordden, en zulks omdat die eerst plaats vonden *na* afloop van den zoutaanmaak, waardoor belemmeringen ontstonden in het ontdekken van gestolen zout, aangezien bij huis-onderzoekingen na den afloop van den aanmaak, het bij de zoutmakers gevonden wordende zout steeds werd opgegeven als afkomstig te zijn van die verstrekkingen.

Om aan dergelijke misbruiken een einde te maken, werden deze versterkingen in 1850 ingetrokken.

In 18$^{48}/_{49}$ werd een onderzoek ingesteld nopens de mogelijkheid, om aan de zuidkust van Java zout aan te maken, ter besparing van de transportkosten, spillagie enz., verbonden aan het vervoer van zout uit de hoofd-depôts naar de pakhuizen aan de zuidkust gelegen.

Het hoofd van het betrokken departement berigtte, dat dit onderzoek, hetwelk in 1831 reeds ingesteld werd, doch ongunstige resultaten had opgeleverd, ook nu weder weinig goeds beloofde, omdat de zaak, door natuurlijke en onoverkomelijke beletselen, voor geene verwezenlijking vatbaar scheen.

Aangezien intusschen een deskundigen zich aanbood, om door middel van koking en verdamping van het zeewater op de bedoelde plaatsen zout aan te maken, werd die persoon in de gelegenheid gesteld, om plaatselijk te onderzoeken in hoever zijn plan of wel eenig ander voor uitvoering vatbaar was. Het resultaat van dat onderzoek zal later worden medegedeeld.

Reeds in 1849 werden bij het Gouvernement voorstellen ontvangen tot intrekking van den zout-aanmaak, onder anderen te Paradessie, Siedoijoe en Pamakassan.

Men kwam op die voorstellen in 1850 terug, onder te-kennen-geving, dat de intrekking van eenige aanmaakplaatsen van het zout, in het belang der zaak, in het algemeen was aan te bevelen, omdat het beter moest worden geacht eenige van dezelve geheel te doen stilstaan en andere daarentegen met volle kracht te doen werken, dan alle aan de noodige beperking in den aanmaak te onderwerpen, dewijl de arbeid nagenoeg gelijk is, of er veel dan wel weinig zout wordt aangemaakt, en dat in het bijzonder Paradessie daarvoor in aanmerking kwam, als minder goed gelegen voor den afscheep van het zout.

Vermits het wenschelijk toescheen om de inlandsche grooten en de bevolking, bij den aanmaak te Pamakassan belang hebbende, in het genot der daaraan verbondene voordeelen te laten, werd aanvankelijk slechts overgegaan tot de intrekking van den aanmaak te Paradessie en Sidoijoe.

Blijkens het *Staatsblad* 1850, n°. 30, werden voorschriften uitgevaardigd ter verzekering van een beter toezigt over de administratie bij de zoutverkoop-pakhuizen.

bb. Openbare verkoopingen.

Het bedrag der in 1850 verkochte goederen was:

voor rekening van:

	het Gouvernement.	Particulieren.
te Batavia	ƒ 618,210	ƒ 2,087,515
„ Samarang.	5,553	636,826
„ Soerabaija.	158,418	741,726
elders op Java en Madura. . .	61,091	1,363,277
	ƒ 843,272	ƒ 4,829,344
op de Buitenbezittingen. . . .	80,567	590,632
Totaal .	ƒ 923,839 (*)	ƒ 5,419,976 (*)

(*) Enkele opgaven van de buitenbezittingen ontbreken.

Te Batavia werd voor rekening van het Gouvernement verkocht:

aan Japansch koper	*f*	367,377
„ Japansche kabaaijen en watten		2,981
„ „ kamfer		19,647
„ vogelnestjes		119,925
„ stofgoud		59,181
„ kruidnagelen		16,930
„ zwarte koffij		2,996
„ suiker		869
„ diamanten, brillanten enz.		677
„ diverse goederen		9,953
„ vaste „		13,489
„ militaire „		4,185
Totaal als boven	*f*	618,210

In het begin van 1850 werd ontdekt, dat gedurende een aantal jaren bij het vendu-kantoor te Batavia malversatien waren gepleegd, waardoor een gedeelte van deszelfs inkomsten zijn verloren gegaan.

Ten gevolge van het overlijden van den vermoedelijken dader was het misdrijf niet vatbaar voor geregtelijke vervolging.

Degenen aan wie het toezigt der administratie onmiddellijk was toevertrouwd, werden later met het geconstateerde deficit belast.

cc. Tin op Banka.

De leverantie van tin bedroeg in 1850	$51,356^{50}/_{100}$	pikol,
dat is $24,996^{54}/_{100}$ pikols minder dan geraamd werd en	$26,517^{835}/_{1000}$	„
minder dan in 1849, toen geleverd werden	$77,874^{335}/_{1000}$	pikols

Het verschil in de werkelijke *productie* in beide jaren was echter minder nadeelig.

In 1849 werd, gelijk gezegd is geleverd		$77,874^{335}/_{1000}$	pikols.
Op 1°. van dat jaar was een restant van $441^{1}/_{2}$ vracht erts, welke behoorden tot de productie van 1848.			
Onder ultimo 1849 waren restant	$285^{17}/_{100}$		
zoodat	$156^{33}/_{100}$		
of		$3,908^{25}/_{100}$	„
behoorden tot de productie van 1848, en de werkelijke productie in 1849 geweest is		$73,965^{765}/_{1000}$	pikols.

Op ultimo 1850 was er een restant:

van	$568^{49}/_{100}$	vrachten erts.	
hiervan af de van 1849 overgehoudene	$285^{17}/_{100}$	„ „	
blijft .	$283^{32}/_{100}$	„ „	
Of tegen 25 pikols per vracht eene hoeveelheid van	7,083	pikols.	
Ook waren onder ultimo 1850 nog niet afgeleverd 2488 schuitjes tin van het district Soengyleat of.	1,244	„	
te zamen. .	8,327	„	
De leverantie in 1850 bedroeg . .	$51,356^{50}/_{100}$	„	
dus de geheele productie in dat jaar.			$59,683^{50}/_{100}$ pikols.
of			$14,282^{285}/_{1000}$ pikols.

minder dan in 1849.

Deze minder voordeelige uitkomst werd toegeschreven aan de buitengewone droogte welke gedurende 1850 op Banka heerschte, en nadeelig op den mijn-arbeid, waarbij het water zoo hoog noodig is, terugwerkte.

Doch ook de oproerige bewegingen der bevolking in sommige mijn-districten droegen veel bij tot dit resultaat.

Dezelfde omstandigheden hadden nog ten gevolge, dat de op de mijnen rustende schulden over 1850, in vergelijk met 1849, met bijna 2 tonnen gouds vermeerderd zijn.

Dezelve bedroegen, namelijk:

onder ultimo 1849	ƒ 440,911
in 1850 afgeschreven als hopeloos	249,070
rest. . . .	ƒ 191,841
onder ultimo 1850 beliep de schuld	390,252
dus toegenomen met.	ƒ 198,411

De schulden op ultimo 1850 lieten zich verdeelen als volgt:

goede schulden.	ƒ 118,854
onzekere	172,926
kwade.	98,471
	ƒ 390,251

naar gelang van de al dan niet gunstige vooruitzigten der mijnen, waarop dezelve rusten.

IX. NIJVERHEID (VOOR ZOOVER DIE NIET ONDER ANDERE HOOFDEN VAN DIT VERSLAG VERHANDELD IS).

a. Landbouw en bereiding van- zoomede beschikking over het product van den grond.

§ 1. *Op gouvernements-gronden.*

Hieromtrent worden de volgende bijzonderheden medegedeeld, welke getrokken zijn uit het algemeen cultuur-verslag over het jaar 1850.

Koffij-cultuur.

De koffijoogst van 1850 is het voordeeligst geweest in de residentien Bezoekie en Passaroean, alwaar gemiddeld 106 en 110 boomen één pikol koffij hebben afgeworpen, terwijl de productie in 1850 het nadeeligst was in de afdeeling Buitenzorg, alwaar van 1528 en in de residentie Banjoemaas, waar van 717 boomen gemiddeld een pikol koffij is verkregen.

Eene vergelijking der uitkomsten van de oogstjaren 1849 en 1850 toont aan:

1°. dat in 1850 7,061,030 vruchtdragende koffijboomen meer aanwezig waren dan in het vorige jaar;

2°. dat in 1850 515,687 pikols koffij meer zijn verkregen dan in 1849;

3°. dat in 1850 gemiddeld van 241 boomen een pikol koffij is verkregen, terwijl in 1849 daarvoor vereischt werden 491 boomen;

4°. dat de transportkosten tot in de strand- of afscheeppakhuizen in 1850 hebben bedragen *f* 1,115,513.13, nederkomende op *f* 1.17 per pikol, terwijl dezelve in 1849 beliepen *f* 690,031, of gemiddeld *f* 1.60 per pikol, en

5°. dat in 1850 de koffij het Gouvernement gemiddeld 110 duiten per pikol goedkooper te staan is gekomen dan in 1849.

De voor de koffij-cultuur geschikte gronden begonnen overal schaarsch te worden, bijzonder in de residentien Bantam, Samarang, Kadoe, Japara, Soerabaija, Madioen en de afdeeling Buitenzorg.

In deze laatste vooral, alwaar in 1839 nog 11,952 pikols koffij werden verkregen, was de teelt van dit product trapsgewijze achteruitgegaan, naar mate de bestaande tuinen door ouderdom minder productief werden en uit gebrek aan geschikte gronden door geene nieuwe aanplantingen konden worden vervangen.

De oogst van 1849 bedroeg daar niet meer dan 816 pikols, terwijl evenwel die van 1850 nog 1967 pikols heeft afgeworpen.

Men heeft zich dan ook in de laatste jaren meer bepaald, het bestaande te behouden, en de handhaving en uitbreiding der koffijcultuur niet zoo zeer gezocht in een groot getal boomen, maar in eene zorgzame en doelmatige cultuur, inzameling en bereiding van het product.

Dien ten gevolge heeft zich de in 1850 aan de koffijcultuur gegeven uitbreiding bepaald tot een getal van 6,407,256 boomen, terwijl voor inboeting en bijbehouding van de bestaande aanplantingen zijn aangeplant 17,779,992 boomen.

Was de oogst van 1849 als zeer ongunstig te beschouwen, die van 1850 moet daarentegen onder de meest voordeelige gerangschikt worden, hebbende het product meer dan het dubbele van dat van 1849 bedragen, terwijl het dat van alle vorige jaren, met uitzondering van 1843, heeft overtroffen.

De berigten van meest alle residentien kwamen overeen, dat deze voordeelige oogst voornamelijk toe te schrijven is aan de bijzonder gunstige weêrsgesteldheid, ten gevolge van welke de vruchten zich behoorlijk hebben kunnen zetten en tot rijpheid zijn gekomen.

Over de qualiteit der op de Braziliaansche wijze bereide koffij werd door de Handel-maatschappij een zeer gunstig oordeel geveld, terwijl ook het bij de particuliere pelmolens op de West-Indische wijze bereide koffij-product aan de vereischten voldoet.

Ten aanzien eener in 1849 ingekomen klagt over eene kunstmatige kleuring der koffij bij den pelmolen te Sisier (Passaroean) bewerkt, is een naauwgezet plaatselijk en scheikundig onderzoek ingesteld, hetwelk de volkomene ongegrondheid dezer klagt heeft bewezen.

Eene geringe hoeveelheid in 1849 uit Arabie voor zaad ontvangen Mokka-koffij, werd onmiddellijk gezonden aan de residenten der Preanger Regentschappen, van Cheribon en Bezoekie, met aanbeveling, om bij de uitplanting de meeste zorg te doen besteden.

Deze proef is evenwel geheel mislukt, zijnde op de genoemde drie plaatsen niet één enkele boon opgekomen.

Eene andere proef, om koffij van Menado op Java over te planten, schijnt geen beteren uitslag te beloven; althans waren reeds uit drie van de zes residentien, werwaarts deze zaadkoffij was gezonden, de berigten ontvangen, dat dezelve niet is opgekomen.

Het mislukken dezer beide proeven wordt toegeschreven aan den slechten staat van het zaad, dat gedeeltelijk te oud en gedeeltelijk bedorven is aangebragt.

De volgende uitkomsten van den koffij-oogst zijn verkregen:

In	Getal vruchtdragende koffijboomen, van welke geoogst is.	Verkregene hoeveelheid koffij, zonder de bij het ledig vallen der pakhuizen bevonden overwigten. — Pikols.	Hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van de koffij aan het Gouvernement geleverd. — De gulden van 120 duiten.	Gemiddelde prijs waarop de pikol koffij van 100 katties aan het Gouvernement te staan komt, berekend over de geheele ontvangene hoeveelheid tot aan de afscheep-pakhuizen.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde koffij per pikol — Nederl. courant.	
						Bruto.	Netto.
1849	226,640,769	456,094	461,038	f 4,779,524	f 10.44	f 27.87	f 19.31
1850	233,701,799	967,723	976,728	9,231,952	9.54	33.93	25.14

In de regeling der aan de Europesche en inlandsche ambtenaren toe te kennen percentsgewijze belooning, zoo als dezelve was vastgesteld bij art. 12 der resolutie van 3 Februarij 1833, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 7), is in 1850 eene verandering gebragt, bij besluit van den 21sten Augustus 1850, n°. 18 (*Indisch Staatsblad* n°. 24).

Het is te verwachten, dat deze maatregel zal medewerken tot bevordering van de belangen der koffij-cultuur.

Ten opzigte der koffij-cultuur op Sumatra's Westkust wordt het volgende aangeteekend.

Bekend is het, dat de daling der koffij aan de Europesche markt eenen grooten achteruitgang in het koffij-product in die landstreek heeft veroorzaakt.

De uitvoer die in:

1843 had bedragen . . . . 100,384 pikols,
1844 „ „ . . . . 74,938 „
1845 „ „ . . . . 83,204 „

bedroeg in:

1846 . . . . 66,973 „
1847 . . . . 58,224 „
1848 . . . . 37,566 „
1849 . . . . 55,458 „
1850 . . . . 71,118 „

En het kon ook niet anders, daar in 1846 voor een pikol koffij aan de markt te Priaman of Padang niet meer dan *f* 9 à *f* 10 bedongen konde worden, en dit product bovendien nog met *f* 5 à *f* 6 transportloon bezwaard was (welligt nog ongerekend de kosten van den tusschenhandel), zoodat den eigenlijken planter luttel loon voor zijn werk overbleef. De koffij was buitendien slecht bereid en op de Europesche markt onder de minste soorten genoteerd. Dit gaf aanleiding tot het stelsel dat thans is ingevoerd, om namelijk de levering van de koffij verpligtend te maken in de kleine pakhuizen die in elk district zijn opgerigt ter plaatste waar de groote passars gehouden worden.

De koffij wordt daar dagelijks, zelfs bij de kleinste hoeveelheden, à contant aangenomen. Aanvankelijk baarde deze maatregel bij den achterdochtigen Maleijer welligt ongerustheid. Zoodra echter de Maleijers de overtuiging verkregen hadden, dat achter dezen maatregel geen list verscholen was, en dat zij den pikol koffij, de eerste soort à *f* 7 en de tweede soort à *f* 6 konden verhandelen; d. i. hooger dan zij dien aan de opkoopers van den tusschenhandel konden van de hand zetten, vond deze gemakkelijke wijze, om het product tot geld te maken, bijval. De koffij kreeg weldra de waarde van contant geld, en de tuinen die door de mannelijke bevolking ontgind en aangelegd worden, maar waarvan de pluk, de bereiding en de opbrengts aan de vrouwen wordt overgelaten, hebben den naam verkregen van tambangan pedoessie, dat is: goudmijnen der vrouwen.

Men kan nu ook met regt beweren, dat de verpligte levering van het koffijproduct aan de bevolking welgevallig is.

De lage opbrengst van de jaren 1847, 1848 en 1849 toont, hoe ver de koffijteelt gedaald was; en dat vermoedelijk, zonder de tijdelijke inmenging van het bestuur, deze belangrijke cultuur geheel te niet zoude zijn gegaan.

Thans begint deze cultuur zich van haren achteruitgang te herstellen. Het werd voor niet onwaarschijnlijk gehouden, dat het product gedurende 1851 wederom op 80,000 pikols zoude komen, de opbrengst van de zuidelijke afdeeling en de residentie Tappanolie daaronder begrepen.

De beste koffij die Sumatra opbrengt, is die van Poeloet Poeloet, in de Zuidelijke afdeeling.

In de residentie Tappanolie is de afdeeling Groot en Klein Mandheling een middelmatig koffijland. Deze cultuur hangt aldaar voornamelijk af van de zorgen der ambtenaren om voor den aanleg van tuinen goede gronden te kiezen, daar het gebleken is, dat vele gronden daarvoor ongeschikt zijn.

Oeloe en Pekanten zijn daarentegen goede koffij-districten; Ankola is mede een goed koffij-district, maar Sie Pierok geeft weinig verwachting.

Het aantal der aanwezige boomen bedroeg in 1850:

Padangsche bovenlanden	31,382,097
Residentie Tappanolie	2,734,356
Aijer Bangies en Rau	1,360,056
Zuidelijke afdeeling van Padang	1,056,652
Totaal	36,533,161

Het aantal boomen van Aijer Bangies en Rau moest echter eene nieuwe telling ondergaan, wijl dit cijfer niet in evenredigheid was met de onbeduidende opbrengst van 284 pikols koffij.

Suiker-cultuur.

De oogst van 1850 was zeer gunstig in vergelijking met dien van de beide vorige jaren.

In Cheribon is de productie in 1850 beduidend toegenomen, ten gevolge van meer zorg voor de cultuur.

De nieuwe ondernemingen in die residentie begonnen zeer goede resultaten op te leveren. Dezelve zouden worden vermeerderd met eene fabriek in het district Ploembon, waarvoor een contract op de nieuwe voorwaarden was geprojecteerd.

Het liet zich aanzien, dat in die residentie in 1851 zes fabrieken met stoomkracht zouden werken.

In Tagal zijn minder gunstige resultaten verkregen dan het geval zoude geweest zijn wanneer al de fabrieken behoorlijk hadden gewerkt.

In Pekalongan is de productie in 1850 bijzonder gunstig geweest, vooral bij de fabriek Serogie, hetgeen wordt toegeschreven aan de bedijking, de door het bestuur aanbevolene aanplanting met één in stede van twee stekken en het verwisselen der bibiet tegen die van het land Siembang.

De resultaten der Samarangsche fabrieken zijn bevredigend geweest en laten verbetering verwachten, ten gevolge der omstandigheid, dat aan de fabrieken meer capaciteit is gegeven, waardoor zij sneller kunnen afmalen, hetgeen voor deze residentie bijzonder noodig is.

Met betrekking tot de Japarasche ondernemingen is in 1850 een schoon vooruitzigt tot verbetering geopend, door de bestelling van stoommachines voor vier fabrieken, hetgeen door de Regering zooveel mogelijk is bevorderd, door uitstel van terugbetaling van voorgeschoten plantloon.

In de voor de suiker-cultuur minder geschikte residentie Rembang en Banjoemaas is de productie in 1850 voordeeliger geweest; in Rembang door betere keuze van gronden; in Banjoemaas door de buitengewone droogte.

Zoo als gewoonlijk, overtroffen de residentien Soerabaija, Passaroean en Bezoeki alle overige in de suiker-productie; zijnde aldaar in 1850 gemiddeld per bouw verkregen 36, 47 en 38 pikols. De fabrieken in die residentien hebben alle goed of redelijk gewerkt, op eene enkele uitzondering na. Twee fabrieken hebben met tegenspoeden te worstelen gehad.

In Bezoeki was men begonnen met de oprigting eener nieuwe fabriek te Lemadjang voor eene aanplanting vooreerst van 250 bouws.

Het meest viel te klagen over de Madioensche fabrieken, welke slecht zijn ingerigt en nog slechter beheerd worden, zoodat van de schoone aanplantingen gemiddeld slechts 18 pikols per bouw zijn verkregen. Maatregelen zijn genomen om de eigenaars tot verbetering te dwingen.

In Kedirie zijn de resultaten minder gunstig geweest dan in 1849, ten gevolge van overstrooming en slechte aanplanting. In 1851 zoude aldaar de Passaroeansche wijze van aanplanting gevolgd worden.

In 1850 is hier eene nieuwe onderneming geprojecteerd te Ngrowo ter vervanging van eene tabaksonderneming in het Samarangsche.

Eene voor de belangen van het Gouvernement en de bevolking zeer gewigtige verandering is in 1850 besloten met betrekking tot de Passaroeansche ondernemingen.

De voor dezelve gesloten contracten zouden worden verlengd met 10 jaren, op de nieuwe voorwaarden voor suikerlevering.

Daardoor zoude het Gouvernement suiker ontvangen van de standmonsters n° 14, 16 en 18 en aan de bevolking een billijk loon voor haren arbeid worden verzekerd, terwijl de fabrikanten verpligt zouden zijn binnen twee jaren verbeterde toestellen aan te schaffen. Met betrekking tot het cijfer der aanplantingen heeft het Gouvernement zich vermindering voorbehouden, in verband tot de krachten der bevolking, doch het liet zich aanzien, dat geene vermindering noodig zou zijn.

Aan de fabrikanten die genegen mogten zijn *dadelijk* de nieuwe voorwaarden aan te nemen werd voor elk jaar, dat door hen van hunne oude contracten zoude worden opgeofferd, drie jaren verlenging aangeboden.

Intusschen was bepaaldelijk besloten geene suiker aan te nemen beneden n°. 10 der standmonsters.

In 1850 is met goed gevolg gebruik gemaakt van de verbeterde ploeg van *Wray*.

Het planten met een in stede van twee stekken vond overal navolging en gaf zeer goede resultaten, evenzeer als eene nieuwe wijze van behandeling der bibiet.

De kennis der cultuur was bijzonder toegenomen, zonder te vervallen in kostbare proeven.

Over het algemeen werd bij de fabrikanten meer lust opgemerkt om zich op de verbetering der bereiding toe te leggen, vooral ook om zich betere toestellen aan te schaffen.

In Cheribon, Tagal en Samarang is het transport van het suikerriet minder bezwarend geworden voor de bevolking, terwijl overal met ernst is getracht de koeliediensten bij de fabrieken te verminderen en het werk door vrije arbeiders te doen verrigten.

Bijzondere ongelukken heeft het jaar 1850 niet opgeleverd, behalve het herhaald branden van riet in Panaroekan door kwaadwilligheid.

De vooruitzigten voor deze cultuur zijn zeer gunstig.

Eene vergelijking der uitkomsten van 1849 en 1850 doet zien:

1°. dat het getal etablissementen in 1850 met 2 is vermeerderd:

2°. dat de productie in 1850 meer heeft bedragen dan in 1849, 202.940.65½ pikols:

3°. dat het loon der suikerplanters in 1850 met ƒ 8 : 101 per bouw is vermeerderd;

4°. dat de inkoop en verdere kosten der suiker in 1850 is vermeerderd met ƒ 0: 09 per pikol;

5°. dat in 1850, 97,336 : 41¾ pikols suiker meer aan het Gouvernement zijn geleverd, dan in het voorgaande jaar, en

6°. dat 115,384 : 42⅞ pikols suiker in 1850 meer ter beschikking van de fabrikanten zijn gelaten.

Deswege wordt de volgende staat van uitkomsten bijgevoegd:

In	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der suikerriet-velden van welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Werkelijk van de velden verkregen suiker. — Pikols.	Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van deze suiker. — Guldens van 120 duiten.	Gemiddelde prijs waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens van 120 duiten.	Hoeveelheid suiker, die ter beschikking van de fabrikanten is gelaten. — Pikols.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde suiker per pikol: — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	97	40,143	1,203,523	949,329	ƒ 9,166,051	ƒ 9.78½	254,195	ƒ 17.74	ƒ 10.81
1850	99	41,151¾	1,406,464	1,046,666	10,187,370	9.88	369,580	17.24	10.30

Indigo-cultuur.

Deze cultuur gaat thans op Java jaarlijks achteruit.

Het resultaat van den oogst van 1850 is weder minder geweest dan dat van het voorgaande jaar.

Als eene der voornaamste oorzaken van den achteruitgang dezer cultuur, moet gerekend worden de uitputting der gronden tot welker verwisseling niet overal ruime gelegenheid bestaat.

Tot het ongunstig resultaat van den oogst van 1850 heeft echter veel bijgedragen de weêrsgesteldheid, die nadeelig op deze cultuur heeft gewerkt.

In de residentien Madioen en Pekalongan waren het regens en overstroomingen, die het gewas hebben benadeeld, terwijl daarentegen in de residentien Bagelen en Banjoemaas langdurige felle droogten den indigo deden sterven, zoodanig dat men moeijelijkheden ondervond in de verkrijging van stekken voor bibiet voor het bewerkstelligen van de vereischte inboetingen.

De aanplantingen hebben beduidende vermindering ondergaan.

In de residentien Kedirie en Cheribon en wel in de afdeelingen Ngrowo en

Ploembon, alwaar de indigo-cultuur voor de bevolking bezwarend beschouwd werd, is deze cultuur verwisseld voor de meer voordeel gevende cultuur van suikerriet.

De residentie Kadoe is de eenige die gunstige uitkomsten oplevert, omdat de cultuur aldaar nog niet zoo lang bestaat als elders, en dus de gronden niet zijn uitgeput. Een plaatselijk onderzoek heeft echter het bewijs geleverd, dat ook in die residentie eene uitbreiding groote bezwaren zoude opleveren.

Gedurende het jaar 1850 zijn de proefnemingen met den indigo fera argentea, anil (*) en coerulea, in de residentien Cheribon, Bagelen en Madioen voortgezet, doch even als in de residentie Banjoemaas, alwaar de proeven sedert zijn gestaakt, zijn de uitkomsten niet zeer bevredigend geweest, hoewel het verkregen product van fijne qualiteit was.

Over het algemeen heeft het product uit den oogst van 1850 weinig te wenschen overgelaten.

In de residentie Banjoemaas waren, als proef, bij drie fabrieken door water gedrevene klopraderen aangebragt, die, als zij aan het doel beantwoorden, vele handen zullen besparen.

In de residentie Madioen waren verbeteringen aan de fabrieken gemaakt, hoofdzakelijk bestaande in de vernieuwing der schepraderen.

De vooruitzigten voor den oogst van 1851 deden zich niet gunstig voor, aangezien van verschillende plaatsen reeds berigten ontvangen waren, dat de weêrsgesteldheid zich nadeelig had ingesteld.

De uitkomsten van 1849 en 1850 vergelijkende, verkrijgt men:

1°. dat in 1850 minder dan in 1849 zijn gesneden 2603 bouws;

2°. dat in 1850 281,152 pond indigo minder zijn verkregen dan in 1849;

3°. dat een bouw in 1850 8 pond minder heeft opgeleverd dan in 1849, en

4°. dat in 1850 de indigo 10½ duit per pond meer heeft gekost dan in 1849.

Hieronder volgen nog in cijfers de resultaten der indigo-cultuur op Java:

In	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der indigovelden op welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen indigo. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van den indigo aan het Gouvernement geleverd. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop een pond indigo aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van den in Nederland geveilden indigo, per Amst. pond: — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	509	28,640	895,919	ƒ 1,493,534	ƒ 1.80	ƒ 3.00½	ƒ 2.68¾
1850	482	26,037	614,767	1,072,825	1.89	3.49	3.12

Thee-cultuur.

De thee-heester tiert op Java welig en wordt gemiddeld van de aanplantingen eene vrij aanzienlijke hoeveelheid product verkregen, hebbende onder anderen in 1850

(*) Anil (Spaansche indigo). De benaming dezer indigo-soort op Java niet bekend zijnde, zoo wordt dezelve ter onderscheiding van de andere soorten *indigo anil* genoemd.

in de residentien Preanger Regentschappen en Bagelen dooreen elf heesters een Amsterdamsch pond thee opgeleverd.

De hoedanigheid der verkregen thee was echter, in verband tot de aanzienlijke kosten van productie, van dien aard, dat op den verkoop der thee aanzienlijke verliezen werden geleden, en hoezeer in den laatsten tijd in deze opzigten verbetering is waargenomen, zoo heeft men toch besloten tot eene inkrimping der primitief aangelegde thee-aanplantingen, en was op het einde van 1850 van de gouvernements-inrigtingen nog alleen in werking het etablissement te Wonosobo, in de afdeeling Ledok der residentie Bagelen, aan de intrekking waarvan voorloopig geen gevolg is gegeven, omdat hetzelve bij voortduring op de minst nadeelige wijze werkt, zijnde aldaar gedurende 1850 de thee, geheel bereid en afgepakt voor de Europesche markt, het Gouvernement te staan gekomen op 61 duiten per Amsterdamsch pond, welke prijs welligt nog voor vermindering vatbaar zou worden bevonden.

Ten aanzien van de met particulieren aangegane contracten voor de bereiding en levering van thee, was de Regering in Indie van gevoelen dat de val der ondernemers en van de ondernemingen, voor zooveel deze nog bestaanbaar te achten waren, moest worden voorgekomen, wanneer dit geschieden konde zonder een onverantwoordelijk verlies voor den lande.

Dien ten gevolge werd gelast dat aanvankelijk de thee gedurende 1850 nog zou worden aangenomen, ten einde daardoor de voortzetting der ondernemingen in dat jaar te verzekeren, terwijl later suppletoire contracten zijn gesloten met eenige contractanten in de Preanger Regentschappen, alsmede met eenen contractant in de residentie Cheribon, waarbij het Gouvernement, hetwelk volgens de primitive contracten van de aanneming der thee kon afzien, zich verbonden heeft tot de aanneming van dat product, geheel bereid en afgepakt voor de Europesche markt, tegen verminderde prijzen, voor den verderen duur der bestaande contracten.

Aan den lande zijn door de nieuwe contracten en door de intrekking van al de gouvernements-thee-aanplantingen, behalve die van Ledok, aanzienlijke verliezen bespaard.

Overigens was de theecultuur op Java, volgens de in 1850 werkende suppletoire overeenkomsten, voor de contractanten eene winstgevende zaak, daar zij voor hun product dooreen 85 à 90 duiten per Amsterdamsch pond erlangden, terwijl de kosten van bereiding, bij eene doelmatige werkwijze, stellig niet meer dan hoogstens 60 en 65 duiten per pond kunnen bedragen, zoo als blijkt doordien het theeproduct van Bagelen het Gouvernement ook slechts op 61 duiten komt te staan.

Voor de bevolking is deze cultuur hoegenaamd niet drukkend, daar alle werkzaamheden, met eene enkele uitzondering, door vrijwillig ingehuurde arbeiders worden verrigt, en de dagloonen redelijk zijn.

Hieronder volgt een staat der uitkomsten dezer cultuur.

In	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der theetuinen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen thee. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten der thee — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop het pond thee aan het Gouvernement te staan komt. — Duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde thee, per Amsterd. pond. — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	51	3,004	961,081	ƒ 662,653	83	57 c.	32½ c.
1850	33	2,315	825,021	537,999	78	75 c.	44½ c.

Kaneel-cultuur.

De resultaten der kaneel-cultuur zijn in het jaar 1850 over het algemeen niet

zeer gunstig geweest, hetgeen voornamelijk moet worden toegeschreven aan de ongunstige weêrsgesteldheid (aanhoudende felle droogte).

De in dat jaar in de residentie Kedirie verkregene ongunstige uitkomsten zijn gedeeltelijk veroorzaakt door de verwoestingen van eene windhoos, die eene menigte dadap(schaduw)-boomen heeft ontworteld, welke in hunnen val eene groote hoeveelheid kaneelboomen beschadigd hebben.

Met het oog op de resultaten tot dusverre dooreen jaarlijks van de kaneel-cultuur op Java verkregen, schijnt het er voor gehouden te mogen worden, dat de voor die cultuur gebezigde gronden over het algemeen uitmuntende geschiktheid daartoe bezitten. Na *drie* of *vier* jaren zijn de aanplantingen gewoonlijk reeds kapbaar, terwijl op Ceylon en elders daartoe in den regel zes à acht jaren vereicht worden.

Bij besluit van 9 Mei 1850, n°. 8, is bepaald, dat in het district Tjilatjap der residentie Banjoemaas, van waar tot dusverre het schoonste en beste product verkregen werd, aan de kaneel-cultuur eene uitbreiding zal gegeven worden van 100 bouws, beplant met 200,000 boomen.

De reeds in de verschillende residentien en afdeelingen bestaande aanplantingen verkeeren in eenen goeden staat en worden behoorlijk onderhouden.

De kaneel-olie-stokerijen in de afdeeling Krawang en de residentie Bagelen, alwaar in 1850 weder zijn verkregen 47 7/16 en 25 12/16 Amsterdamsche ponden, voldoen aan het oogmerk. In laatstgenoemde residentie is weinig olie vervaardigd bij gebrek aan grondstof (grove kaneel-afval enz.) ten gevolge waarvan de inrigting meestentijds heeft stil gestaan.

Aldaar heeft men eene proeve genomen met het stoken van olie uit de bladeren van den kaneelboom, even als ook wel op Ceylon en elders geschiedt.

De als monsters aan de directie der cultures toegezondene twee fleschjes olie zijn ter beoordeeling gezonden aan den landbouwkundigen chimist dr. *Tromberg*, wiens berigt ingewacht werd.

De uitkomst der kaneel-cultuur waren:

In	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen kaneel buiten den afval. — Amsterd. ponden.	Verkoopbare afval. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van de kaneel. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop het pond kaneel het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval mede gerekend. — Duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde kaneel per Amsterd. pond: — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	45	1966	159,636	15,583	f 111,019	f 0.76	f 1.05 c.	f 0.87 c.
1850	45	1964 1/2	133,036	12,500 1/2	100,105	0.82 1/2	1.17 1/2 c.	0.98 1/2 c.

Nopal-cultuur en cochenille-teelt.

De uitkomsten der cochenille-teelt waren in 1850 zeer gunstig. De productie in de residentien Cheribon en Bezoekie heeft zelfs meer dan het dubbele van 1849 bedragen.

Deze gunstige resultaten moeten worden toegeschreven zoo aan de bijzonder gunstige weêrsgesteldheid, als aan de meerdere ondervinding van de nopal-cultuur en cochenille-teelt verkregen.

In 1850 zijn de reeds vroeger genomene proeven met de cochenille-teelt op onoverdekte nopalplanten herhaald en hebben gunstige resultaten gegeven.

Vermits evenwel die gunstige uitkomsten welligt het gevolg zijn van de zeldzaam bestendige weêrsgesteldheid in bedoeld jaar, zoo waren de noodige bevelen gegeven, om die proeven in 1851 te herhalen.

De cochenille-soorten waren in 1850 van goede qualiteit, zijnde dezelve over het algemeen goed uitgezocht.

In Bezoekie heeft men, door eene bijzondere bewerking van het insect, aan de zacatillo eene gitzwarte kleur en eenen buitengewonen glans weten te geven.

De belooning der planters in Japara, die vroeger bij de nopal-cultuur tegen een ongeëvenredigd loon werden te werk gesteld, ongeacht de contractant, volgens zijne contract-bepalingen, met vrijwillig ingehuurde werklieden moest werken, is in 1850 in billijkheid geregeld.

Ook in Bezoekie is het loon der bij de nopal-aanplantingen te werk gestelde personen aanzienlijk verhoogd, zijnde hetzelve van 7½ duiten op 15 duiten daags gebragt.

Het transport van het cochenille-product, hetwelk vroeger in de residentie Bezoekie van Bondowosso, 20 palen ver, over het gebergte naar Bezoekie werd vervoerd, is in 1850 in dier voege geregeld, dat hetzelve met de karren van den aannemer van den koffij-afvoer naar Panaroekan plaats heeft.

Door deze regeling zijn vele handen uitgewonnen en groote uitgaven bespaard.

Onder de in 1850 plaats gevonden hebbende verbeteringen mag gerekend worden, dat de contractant in Japara zich heeft voorzien van de op het landgoed Pondok Gedé reeds in gebruik zijnde droogkamers tot het dooden van het insect.

Deze wijze van dooden, waardoor men in 24 uren tijds het insect gereed ter inpakking verkrijgt, heeft aan de verwachting beantwoord.

In Bezoekie en Banjoewangie bezigt men tot dat einde nog steeds de zoogenaamde bakovens, zijnde overigens, ten gevolge der drooge luchtgesteldheid, de invoering der bovenbedoelde droogkamers aldaar minder noodzakelijk.

De arbeid bij de nopal-cultuur en cochenille-teelt was in 1850 in Bezoekie zoodanig geregeld, dat voor een met bevolkten nopal beplanten bouw, met inbegrip van alle werkzaamheden, vier mannen voldoende werden geacht.

De nopal-aanplantingen verkeerden algemeen in eenen bloeijenden staat.

De uitkomsten waren:

In	Getal cochenille inrigtingen.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen cochenille. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten der cochenille aan het Gouvernement geleverd. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop het pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde cochenille per Amsterd. pond. — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	7	363½	81,038	ƒ 61,161	ƒ 1. 24	ƒ 2.55	ƒ 2.19
1850	6	351½	139,774	71,195	0.107	2.39	2.10

Tabaks-cultuur.

In de behandeling der aangelegenheden, de tabaks-cultuur betreffende, is, gedurende 1850, zooveel mogelijk de sedert het jaar 1848 ingeslagen weg gevolgd.

Daarbij is vooral in het oog gehouden:

1°. ten aanzien der aanplantingen:

beperking der uitgestrektheid, voor zooveel met het behoud der ondernemingen bestaanbaar kon worden geacht, en zulks ter bevordering van:

mindere geldelijke risico voor den lande;

betere bereiding van het product;

minder bezwaar voor de bevolking, en

gemakkelijker toezigt;

2°. ten aanzien der bevolking:

betere indeeling, hooger en gelijker loon en ontheffing van drukkende diensten;

3°. ten aanzien der bereiding:

aanmoediging der fabrikanten om de best mogelijke sorteringen te leveren;

evenredigheid en verbetering der bergruimte;

4°. ten aanzien der ondernemers:

toegevendheid met betrekking tot de schuldverevening voor hen, die toegetreden zijn tot de gouvernements-inzigten, en strengheid jegens de overigen;

5°. ten aanzien van den tabakshandel:

zoeken van den besten weg tot verkoop van het product en, waar mogelijk, terugkeeren tot het slechts tijdelijk verlaten beginsel van vrije beschikking;

6°. ten aanzien der ambtenaren en van den Lande:

herstel der percenten zoodra de ondernemingen den last derzelve konden dragen, en

waarborg voor de terugbetaling der verschuldigde gelden.

Naar gelang van de omstandigheden, waarin de verschillende tabaks-contractanten verkeerden, zijn, tot bereiking van het voorgestelde hierboven vermelde doel, verschillende wegen ingeslagen.

De oogst van het tabaks-product is in 1850 over het algemeen vrij gunstig uitgevallen.

Alleen in de residentie Rembang, en wel in de afdeelingen Rembang en Toeban, heeft een gedeelte der aanplantingen veel geleden van de felle droogte en is in eerstgemelde afdeeling eene uitgestrektheid van 64½ bouws en in laatstgemelde 44 bouws geheel mislukt.

Van alle tabaks-fabrikanten hebben slechts twee hun product op de termen der suppletoire overeenkomsten aan het Gouvernement geleverd, welk product op de gewone wijze door de factorij der Nederlandsche Handel-maatschappij was getaxeerd en in veiling moest worden gebragt.

Aan eenen ondernemer is toegestaan, om het verschuldigde plantloon uit den oogst van 1848 aan te zuiveren met sigaren, en zijn tot dat einde door denzelve 240 kisten, elk van 1000 stuks, geleverd, welke naar Nederland zijn gezonden om aldaar voor rekening van het Gouvernement te worden verkocht.

Aan de overige fabrikanten is de vrije beschikking over hun product verleend, tegen het stellen van voldoende garantie voor de terugbetaling der aan den Lande verschuldigde gelden.

Uit den oogst van 1849 is in 1850 aan het Gouvernement geleverd eene hoeveelheid van 105,426½ Nederlandsche ponden tabak, getaxeerd op 44 à 61 c. per Ned. pond.

Gedurende het jaar 1850 hebben onderscheidene ondernemingen aanzienlijke verliezen geleden, door het vernielen hunner tabaksloodsen, hetzij door brand, als door andere oorzaken.

Gedurende den loop van het jaar 1850 is de ontbinding tot stand gekomen van drie tabakscontracten, respectivelijk in de residentien Tagal, Rembang en Samarang, welke ondernemingen zijn ingetrokken tegen kwijtschelding der op dezelve rustende schulden aan den Lande.

Men trachtte overigens de tabaks-cultuur zooveel mogelijk eene vrije cultuur te doen worden, waartoe door sommige fabrikanten reeds pogingen in het klein waren aangewend. Zij verstrekten met dat doel aan de bevolking tabakszaad, hetwelk door deze werd gezaaid en verzorgd, zonder eenige bemoeijenis van den fabrikant, terwijl zij het product leverde tegen 1½ en 2 duiten per plant, naar mate der hoedanigheid.

De uitkomsten der tabaks-cultuur waren:

In	Getal tabaks-onderne-mingen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden van welke is geoogst. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Opbrengst — Pikols	Hoeveelheid tabak bereid voor de Europesche markt. — Pikols.	Genoten betaling door de tabaksplantende huisgezinnen. — Guldens van 120 duiten.
1849	24	1342¼	10,674	10,639	*f* 113,220
1850	19	1750½	14,252	14,252	151,241

Peper-cultuur.

De resultaten der peper-cultuur waren in 1850 over het algemeen gunstig.

Alleen de residentie Bantam maakte hierop eene uitzondering.

De steeds ongunstige resultaten en de weinig belovende vooruitzigten dezer cultuur in genoemde residentie, werden toegeschreven, behalve aan de in het vorig verslag reeds vermelde omstandigheden: aan de witte mieren, welke de opleiboomen vernielen, en aan de vogels; welke een groot gedeelte der vruchten rooven.

De resultaten waren:

In	Aanwezig getal peperranken.		Geleverde hoeveelheid. — Pikols.	Gezamenlijke kosten der aan het Gouvernement geleverde peper. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop de pikol peper aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde peper, per pikol. — Nederl. courant.	
	vrucht-dragende.	jonge.				Bruto.	Netto.
1849	474,139	1,200,476	281	*f* 1,903	*f* 6.93	*f* 16.66½	*f* 8.65
1850	765,652	811,228	4047 (*)	24,295	6.00	22.53	13,48

Wat van de peper-cultuur op Sumatra's Westkust worden zal, valt moeijelijk te zeggen. Deze cultuur kan aldaar als nieuw beschouwd worden, uit hoofde dezelve

(*) Waarvan 81 katties staartpeper.

sedert vele jaren zóó verlaten was, dat geen Maleijer die meer kende. De lage prijs van peper, welke eerst onlangs was gestegen, kon als geene belooning voor de moeijelijkheid der cultuur worden aangemerkt.

Bij de Maleijers vindt deze teelt weinig bijval. Hoewel te Atchin één man 2000 ranken onderhoudt, vindt een Maleijer zich bezwaard door een onderhoud van 250 ranken.

De peper is ter westkust van Sumatra ook van eene minder goede hoedanigheid, dan die van Atchin, en kon daarvoor in 1850 niet meer dan *f* 13 recepis per pikol worden bedongen, terwijl men op denzelfden tijd te Troemen en andere Atchinsche havens hoogere prijzen betaalde. De uitvoer van peper was in 1850 2506 pikols. Hier moet evenwel opgemerkt worden, dat deze productie nog niet den hoogsten trap bereikt had.

De districten alwaar de peper-cultuur was ingevoerd, waren: de afdeeling Padang, de zuidelijke afdeeling, het regentschap Priaman, Aijer Bangies, Natal en Baros, alwaar 1,776,240 ranken waren geplant.

In de zuidelijke afdeeling, het regentschap Priaman en Baros is de cultuur het beste gelukt.

Te Padang scheen de grond voor die cultuur niet te deugen en te Aijer Bangies en Natal waren de tuinen door gemis aan verzorging zeer achteruitgegaan. Door het aanstellen van Atchinezen als opzieners of het geven van grond tot het aanleggen van pepertuinen aan personen van dien landaard, trachtte men de kennis van die cultuur bij de Maleijers te verspreiden.

§ 2. *Op de gronden gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking.*

De rijst-cultuur heeft over een groot gedeelte van Java in 1850 met dezelfde ongunstige omstandigheden te worstelen gehad als in 1849, en mogten ook de resultaten, met betrekking tot het gewas, volgens de ontvangene opgaven, meer bevredigend zijn geweest, de gevolgen der in 1849 ondervonden en zich in 1850 herhaald hebbende rampen hebben op die cultuur eenen nadeeligen invloed blijven uitoefenen.

Ook gebrek aan ploegvee en landbouwgereedschappen in hetwelk niet overal door de hulp van het Gouvernement tijdig genoeg kon worden voorzien, gaf aanleiding dat in enkele residentien een gedeelte der aanwezige bouwlanden niet is kunnen worden beplant.

Van de geheele uitgestrektheid aanwezige velden, ten bedrage van 1,815,075 bouws van 500 vierkante roeden, zijn ten behoeve van het Gouvernement beplant . . . . 68,754 bouws,
door de bevolking voor eigen cultuur gebezigd voor de teelt van padie en tweede gewas . . . . 1,547,841 id.
en zijn alzoo onbeplant gebleven . . . . 198,480 id.
of nagenoeg een negende van alle bouwlanden. (*)

Hierin hebben voornamelijk gedeeld de residentien:

Cheribon,	voor	14,710	bouws,
Tagal,	„	18,955	„
Samarang,	„	50,314	„
Japara,	„	16,575	„
Rembang,	„	11,358	„
en Bagelen,	„	23,785	„

De padie-oogst is in het oostelijk gedeelte van Java vrij gunstig, doch overigens

(*) Onder die opgave is ook de residentie Soerabaija begrepen met 32,656 bouws onbeplant gebleven velden, doch dit is slechts veroorzaakt, doordien van het district Lingkeer geene opgaven waren ontvangen en om die reden al de aanwezige velden van dat district bij de niet beplante velden zijn opgenomen, ten einde in de berekening der gemiddelde opbrengst geen onjuist cijfer te verkrijgen.

middelmatig uitgevallen, en in eenige residentien zelfs geheel of gedeeltelijk mislukt.

Van de door de bevolking voor eigen gebruik gebezigde velden is, volgens de ontvangene opgaven, geoogst eene hoeveelheid van 25,491,958 pikols padie, nederkomende op circa 1647 pikols per bouw.

Dit totaal overtreft dat van 1849 met 158,297 pikols. De voordeeliger uitkomst is grootendeels toe te schrijven aan de meerdere opbrengst in de oostelijke residentien.

Ongelukkiger was het gesteld met de meeste residentien van Midden-Java, alwaar de oogst geheel of gedeeltelijk mislukte, terwijl ook in de residentien Bantam, Cheribon, Madioen en de afdeeling Patjitan het padie-gewas door de ongunstige weêrsgesteldheid veel te lijden heeft gehad, en in vergelijking met andere jaren slechts een gering product opleverde.

In de residentie Tagal zijn ruim 20,500 bouws met padie beplante velden totaal mislukt, en heeft zich in eenige districten, ten gevolge van dit misgewas en van het niet welslagen der tweede gewassen (poelowiedjo), gebrek aan voedsel vertoond.

In Samarang is de padie, over de geheele beplante uitgestrektheid van 158,652 bouws, òf door zware overstroomingen geheel vernield òf voor zooveel dezelve was behouden gebleven, zeer slecht geslaagd, zoodat voornamelijk in de afdeelingen Demak en Grobogan en een gedeelte van Samarang weder gebrek ontstond, hetwelk nog zou zijn vermeerderd geworden, ware het niet, dat de op de krachtige aansporingen van het gewestelijk bestuur overal aangeplante tweede gewassen, voor wier behoud bij de latere langdurige droogte mede vrees bestond, buiten alle verwachting bijzonder goed geslaagd zijn en daardoor in het gebrek spoedig voorzien werd.

De residentie Japara heeft in 1850 wel het meest onder de gevolgen der ongunstige weêrsgesteldheid geleden. Het padie-gewas, aanvankelijk belovende door eenen gunstigen en ruimen oogst het in 1849 geleden verlies te zullen vergoeden, mislukte voor het grootste gedeelte. Minder gelukkig dan Samarang, vond de Japarasche bevolking geene vergoeding in het welslagen der tweede gewassen, die ook hier door de zorg van het gewestelijke bestuur overal waren aangeplant. De felle hitte en langdurige droogte deden het grootste gedeelte derzelve uitsterven en gaven de door dat onheil getroffen bevolking ten prooi aan ellende en gebrek, welke slechts eenigzins kon gelenigd worden door de hulp der Regering en de pogingen der Europesche en inlandsche ambtenaren, om dezen noodlottigen toestand voor de bevolking zooveel mogelijk dragelijk te maken en door eene tijdige en geregelde beplanting der sawavelden het tijdstip voor de erlanging van beter en ruimer voedsel te vervroegen.

Ook de residentie Rembang heeft echter slechts voor eenige districten in deze ramp gedeeld. Ongeveer 10,000 bouws sawa's, met padie beplant, zijn aldaar mislukt.

Overal, waar bij het mislukken van den oogst, door de plaatselijke besturen de hulp van het Gouvernement tot leniging van den ongelukkigen toestand der bevolking werd noodig geacht en ingeroepen, bleef dezelve niet uit.

Aanmerkelijke sommen zijn ter beschikking van den betrokkene autoriteiten gesteld, met het doel om aan de hulpbehoevende bevolking te worden uitgedeeld, hetzij bij wijze van voorschotten voor den inkoop van zaadpadie en bibiet voor tweede gewassen, dan wel voor den inkoop van ploegvee en landbouwgereedschappen, of ook als liefdegiften tot voeding der behoeftigen, terwijl tevens, waar daartoe de gelegenheid bestond, zoo als te Samarang, Japara en ook in Bantam, de bevolking tegen voeding en een behoorlijk dagloon te werk werd gesteld aan het graven van kanalen en waterleidingen.

Ten einde meer handen voor het beplanten der sawa's beschikbaar te krijgen, is in Samarang de bevolking gedurende de jaren 1851 en 1852 ook vrijgesteld van den last der koelielevering voor de vestingwerken, van de boschwerkzaamheden en de tabaks-cultuur, en zijn aldaar in 1850 van de meest gegoeden onder de bevolking de landrenten in natura geheven, om tot voedsel te strekken of tot zaadpadie te worden gebezigd voor het noodlijdend gedeelte derzelve.

De maanden vallenden tusschen den oogst van het padie-gewas en het bewerken der velden voor een volgend jaar, worden door den inlander benuttigd tot het planten van veld- en aardvruchten, bekend onder den naam van tweede gewassen (poelowiedjo). Tot deze behooren de obie, ketella, kedeleh, djagong of maïs, katjang, komkommer, semangkah, enz. enz.

Dezelve maken een niet onaanzienlijk gedeelte van den Javaanschen landbouw uit, en hebben meer dan eens bij mislukking van den padie-oogst de bevolking tegen hongersnood en gebrek behoed.

Hier en daar heeft de bevolking de gewoonte, om padie als tweede gewas te planten. Zij bezigt daartoe de *padie-gendja*, eene padiesoort die minder tijd behoeft om rijp te worden, doch daarentegen ook een veel geringer en minder goed product afwerpt dan de zoogenaamde *padie-dalem*, die slechts eenmaal 's jaars kan worden geoogst.

De gewestelijke besturen zijn op het schadelijke van dit gebruik met nadruk opmerkzaam gemaakt en is op de afschaffing van hetzelve aangedrongen.

Ten behoeve der residentien Samarang, Soerabaija en Benjoemaas is van gouvernementswege zaadpadie van goede soorten in het Buitenzorgsche en Indramaijoesche ingekocht en kosteloos onder de bevolking uitgedeeld.

Ook ten behoeve der Padangsche bovenlanden is, ter verbetering van het padiegewas aldaar, Buitenzorgsche padie voor zaad ingekocht en derwaarts gezonden.

Zooveel mogelijk is tevens de teelt van goede djagong- of maïssoorten aangemoedigd en bevorderd, onder anderen door het inkoopen van zaad van de Mexicaansche maïs, waarmede proeven worden genomen in de residentie Cheribon, Tagal, Pekalongan, Samarang, Soerabaija en Banjoemaas.

Over het algemeen is in 1850 de gemiddelde prijs der padie gebleven beneden dien van 1849. Hij varieerde in eerstgemeld jaar gemiddeld tusschen ƒ 3:03 en ƒ 2:40 per pikol, terwijl in 1849 voor den pikol gemiddeld tusschen ƒ 3:112 en ƒ 2:51, of dooreen 30 duiten meer werd betaald.

Ter bevordering en uitbreiding der rijst-cultuur zijn in 1850 onderscheidene, in vroegere jaren begonnen waterwerken, voortgezet of ten einde gebragt, terwijl andere in dat jaar zijn begonnen en gedeeltelijk voltooid.

Tot de voornaamste dezer werken behooren:

het voortzetten der waterleidingen uit de Tjillemmer, Tjeparé en Tjikeroe, in de residentie Bantam;

het opdammen der rivieren Tjikemangis en Tjiwinong in de residentie Cheribon;

het leggen van eenen dam en graven van waterleidingen uit de rivier Laijangan in de residentie Tagal;

het voortzetten der bedijking van de oevers der rivier Seragie, ten behoeve der vlakte van Kurang Djatie, in de residentie Pekalongan;

het graven van onderscheidene belangrijke kanalen voor den afvoer naar zee van het overtollige water in de afdeelingen Kendal en Samarang;

het graven eener waterleiding uit de bron Serongo, in de residentie Rembang;

het aanleggen van een nieuw kapitaal sluiswerk in de Porong-rivier nabij Semandang, in de residentie Soerabaija;

het voortzetten der waterleiding uit de rivier Ello in de residentie Kadoe, en de afdamming der rivier Ketongo in de residentie Madioen;

terwijl de noodige opnamen nog werden bewerkstelligd voor de geprojecteerde belangrijke waterwerken aan de rivieren Toentang en Tangoelangien in de vlakte van Demak, residentie Samarang, ten einde deze afdeeling voor verdere overstroomingen en andere onheilen te vrijwaren en voor belangrijke aftappingen uit de Solorivier ten behoeve der residentie Soerabaija.

Betrekkelijk den rijstbouw op Sumatra's westkust kan worden aangeteekend, dat na jaren achtereen verwaarloosd geweest te zijn — zoodat, behalve een jaarlijksche invoer van 60 à 70 duizend pikols, vele misgewassen de bevolking verpligtten om tot allerlei surrogaten hare toevlugt te nemen, — deze belangrijke cultuur op eenen hoogen trap van vooruitgang gekomen is.

De uitvoer van rijst naar Java en andere havens heeft in 1850 bedragen 89,301 pikols en deze uitvoer zoude oneindig grooter geweest zijn, indien de minder hooge prijzen van de rijst op Java de specnlatie in dat artikel niet minder winstgevend had gemaakt, waarbij zich nog gevoegd heeft de hooge prijs der zeevracht, die, bij den grooten uitvoer van handels-artikelen van allerlei aard, met 100 per

cent gestegen is. Als een bewijs, dat de overvloed van rijst in de beneden- en bovenlanden van Padang groot is, kan worden aangehaald, dat bij den belangrijken uitvoer van dat graan, de prijs van de rijst nimmer boven ƒ 3 per pikol is gestegen, terwijl in 1845 daarvoor nog ƒ 10½ per pikol werd betaald.

In de residentie Tappanolie is de rijst-cultuur ook op eene goede hoogte. De afdeeling Mandheling teelt meer rijst dan voor de behoefte der bevolking noodig is. Deze schaars bevolkte residentie bezit rijstvelden genoeg om aan een millioen zielen voedsel te geven. Er ontbreken slechts handen, om deze residentie tot een der vruchtbaarste landen te maken..

Aan de strandposten Aijer Bangies, Natal, Singkel, was de rijst-cultuur nog zeer achterlijk. De schaarsheid van bevolking en derzelver vadzigheid zijn daarvan de voorname oorzaken.

De aanmoediging die gegeven is en de maatregelen die genomen zijn, deden hopen, dat in het jaar 1851 deze plaatsen voldoende rijst voor eigen gebruik zouden hebben. Het beter bevolkte Baros heeft nu reeds een goeden rijstbouw.

De rijst van Sumatra is niet geschikt om lang bewaard te worden en daarom voor den uitvoer naar Nederland niet gewild. De proeven genomen om de padie te verbeteren, door zaaipadie van Java te doen komen, zijn in de benedenlanden mislukt, doordien de eigenzinnigheid der Maleijers den aanplant van dat zaad minder goed heeft doen verzorgen.

De drie hoofdtakken van den landbouw ter Westkust van Sumatra zijn; de rijst-, koffij- en peper-cultuur, en verder nog de muskaatnoot, cassia, tabak, indigo (alleen natte voor de blaauwverwerijen), gambier, klappers, sago, pinang, sirie, djagong, aardappelen, obies, verschillende soorten van ooft en groenten en eenige verwstoffen.

De kamfer, benzoin, getah-pertja, getah-gomme, damar en rotting zijn natuurlijke voortbrengselen van den grond, die zonder aanplant in de bosschen gevonden worden.

De Batoe-eilanden leveren klapper-olie, damar, sago, tripang, schildpad, volgelnesten en koeliet kaijoe tanga, welk laatste door de blaauw- en zwartverwers gebruikt wordt.

De cassia wordt het meeste gevonden in de afdeelingen Agam, Bondjol, XIII Kotta's, Korintjie en Baliboekiet, waar zij in de bosschen als natuurlijk product welig groeit.

Die uit XIII Kotta's wordt in den handel voor de beste gehouden.

De afvoer van dit product is zeer toegenomen, sedert de verpligte levering van de koffij aan het Gouvernement. Zij die weleer van den tusschenhandel van de koffij leefden, hebben andere bronnen moeten zoeken. Ook de uitvoer van gambier, van pinangnoten, en van rotting is, om dezelfde reden, vermeerderd.

De gambier wordt voornamelijk in de afdeeling L Kotta's geteeld. In ankola vindt men eene wilde gambiersoort, die bijna dezelfde hoedanigheden heeft als de kunstmatig geteelde.

De getah-pertja en gom-elastiek groeit in al de bosschen, waarmede Sumatra zoo rijk voorzien is. De inzameling is echter luttel en schijnt nog al met moeijelijkheden gepaard te gaan. De vraag naar deze artikelen was nog al belangrijk.

Specerijen, zoo als muskaatnoten en kruidnagelen, zijn, behalve in de adsistent-residentie Benkoelen, meerendeels producten uit de afdeeling Padang en worden geheel uit vrijen wil aangeplant. De vruchten zijn kleiner en van mindere hoedanigheid dan die welke elders verkregen worden.

De kamfer en de benzoin groeijen tusschen de breedte van Natal en Singkel; de benzoin bijna uitsluitend in de onafhankelijke Batta-landen. De kafmer wordt het meest te Natal gevonden, zoomede in de bosschen, die tusschen Batang-taro en Loemoet liggen. De Batta-landen leveren ook kamfer op.

De tabak die te Sumatra geteeld wordt is van geringe qualiteit. Proeven, die weleer met goede Amerikaansche tabakssoorten genomen zijn, hebben geene goede resultaten opgeleverd. De bevolking maakt gebruik van Java-tabak, bij voorkeur boven dien van Sumatra, hoezeer eerstgemelde duur is en somtijds met ƒ 1 per kattie wordt betaald.

De indigo, die te Padang en Priaman geteeld wordt, is voor binnenlandsch gebruik. Hij wordt meestal door de Chinezen bereid en in vloeibaren staat gehouden.

De aanmoediging en uitbreiding van de cultuur van klapperboomen op Java, zoo ter bevordering van welvaart onder de bevolking, als ter verkrijging van eene grootere hoeveelheid klapperolie voor de algemeene behoefte, heeft in den laatsten tijd bijzonder de aandacht der Regering getrokken, zoodat te dien aanzien dan ook verschillende maatregelen genomen zijn.

Tot het bewerkstelligen van geregelde klapper-aanplantingen over het algemeen weinig gelegenheid bestaande, werd evenwel bij besluit van 8 Junij 1850, n°. 1, bepaald, dat als eene proef voor het aanleggen van klappertuinen in het groot, voor rekening van het gouvernement, in ieder der districten Oendaan en Bogoramé, residentie Japara, 400 bouws woeste gronden met 32,000 klapperboomen zouden worden beplant, terwijl tevens de noodige gelden werden toegestaan voor de ontginning dier gronden, den inkoop van bibiet, het onderhouden en toezigt over deze klappertuinen.

Voorts zijn de hoofden van gewestelijk bestuur bij eene kabinets-circulaire van 20 Januarij 1850, n°. 14, aangeschreven om de bevolking aan te sporen om klapperboomen aan te planten op eigen erf, als een geschikt middel waartoe onder anderen werd aangewezen de bewaring of bevestiging der op enkele plaatsen in stand geblevene; doch in de meeste oorden in onbruik geraakte gewoonte, dat ieder inlander verpligt is bij plegtige gelegenheden, als: huwelijk, geboorte en dergelijke, eenige klappers voor bibiet aan den geestelijke zijner dessa te overhandigen, welke vervolgens worden geplant.

Uit het algemeen cultuur-verslag over 1850 is dan ook gebleken, dat de plaatselijke autoriteiten zich beijverd hadden om aan de bedoelingen van het Gouvernement te voldoen, wordende daarbij opgegeven, dat in gemeld jaar over geheel Java, met uitzondering van Buitenzorg en Bezoekie, een getal van 1,508,208 boomen waren bijgeplant.

Veel schade heeft echter de in dat jaar geheerscht hebbende droogte aan de jonge aanplantingen toegebragt.

Alleen in de afdeeling Krawang zijn daardoor van de 8582 jonge planten 6180 gestorven.

Ingevolge de bovenbedoelde circulaire hebben de plaatselijke autoriteiten het vernielen der eekhorens en ander schadelijk gedierte bevorderd en het gebruik van klapperboomen tot herstelling van bruggen, dammen enz. zooveel mogelijk tegengegaan.

Hieronder volgt eene aantooning van de teelt van klapperboomen op Java, over 1850.

RESIDENTIEN.	Aanwezig getal klapperboomen op 1°. Januarij 1850.			Gedurende 1850 zijn		Aanwezig getal klapperboomen onder ultimo December 1850.			Gemiddelde prijzen der			
	Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	Uitgestorven of uitgeroeid.	Bijgeplant.	Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	Klappers per 100 stuks.		Klapperolie per pikol.	
Bantam	»	»	345,429	29,041	116,218	»	»	432,606	*f* 2	88½	*f* 24	68½
Buitenzorg	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Krawang	14,596	21,545	36,141	6,180	8,582	14,812	23,731	38,543	5	100	39	70
Preanger Regentsch.	»	»	671,144	62,233	155,682	»	»	764,593	»	»	20	75
Cheribon	120,923	128,053	248,976	963	32,257	120,225	160,045	280,270	»	»	»	»
Tagal	»	»	»	»	96,605	»	»	»	4	60	33	40
Pekalongan	»	»	226,770	»	28,856	»	»	255,626	3	»	20	»
Samarang	308,791	154,753	463,544	52,579	57,322	280,953	187,334	468,287	8	20	26	100
Japara	»	»	374,934	»	51,277	»	»	426,211	»	»	»	»
Rembang	335,321	290,817	626,138	»	161,857	335,321	452,674	787,995	6	30	19	90
Soerabaija	»	»	»	»	165,402	»	»	»	»	»	»	»
Passoeroean	»	»	»	»	204,202	»	»	»	5	75	30	30
Bezoekie	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	47	60
Banjoewangie	»	»	41,782	67	15,301	»	»	57,016	4	20	18	»
Kedirie	»	»	»	»	135,574	»	»	»	»	»	»	»
Madioen	»	»	203,737	»	35,827	»	»	239,564	7	60	35	»
Patjitan	65,518	47,060	112,578	»	38,524	65,518	85,584	151,102	»	»	»	»
Kadoe	175,694	139,716	315,410	»	44,123	175,694	183,839	359,533	»	»	18	40
Bagelen	»	»	»	»	100,000	»	»	»	2	60	16	80
Banjoemaas	311,051	194,099	505,150	13,896	60,569	»	»	551,823	3	40	23	40
Totalen			4,171,733					4,813,169				

§ 3. *Op particuliere landerijen.*

Uit de uit Indie gekomene opgaven is zamengesteld de navolgende staat der particuliere landerijen op Java over 1850, welke slechts weinig verschilt met die in het verslag over 1849 opgenomen.

GEWESTEN.	Uitgestrektheid landen, in bouws van 500 vierk. roeden.	Bevolking. — Zielen.	Aangeslagene waarde voor de verponding.
Bantam	32,000	27,195	*f* 1,150,000
Batavia.	383,346	257,823	11,151,650
Buitenzorg	413,066	281,896	9,871,950
Krawang	382,400	78,219	2,300,000
Cheribon	384,000	53,447	1,463,132
Samarang	$20,828\frac{2}{5}$	11,691	1,790,725
Soerabaija	$6,588\frac{1}{5}$	24,679	1,509,020
Te zamen	$1,622,228\frac{3}{5}$	734,950	*f* 29,236,477

Hiervan waren in het bezit van:

Europeanen	$1,290,854\frac{3}{5}$	bouws	*f* 18,078,932
Chinezen	$282,738\frac{2}{5}$	„	9,401,200
Inlanders en andere Oosterlingen.	$44,693\frac{3}{5}$	„	1,756,345
Het domein (domein Bloeboer)	3,942		

§ 4. *In Soerakarta en Djokjokarta.*

Omtrent de landerijen in deze vorstendommen aan Europeanen verhuurd, kan alleen het volgende over 1850 opgegeven worden.

	Uitgestrektheid der landerijen — Bouws van 500 vierk. roeden.	GEMIDDELDE JAARLIJKSCHE OPBRENGST.				
		Koffij. — pikols.	Suiker. — pikols.	Indigo. — Amst. ponden.	Cochenille — Amst. ponden.	Tabak. — pikols.
Soerakarta. .	$38,796\frac{1}{2}$	47,782	18,600	200	„	„
Djokjokarta .	13,023	110	„	185,192	6,903	133

b. Andere takken van nijverheid.

§ 1. *Veeteelt.*

De ontvangene opgaven nopens den veestapel op Java wijzen, met uitzondering der residentien Batavia, Soerakarta en Djokjokarta en eenige particuliere landen, het navolgende aan:

Aanwezig vee onder 1°. Januarij 1850.

Buffels	1,440,062
Runderen	522,083
Paarden	365,369

Vermeerderd gedurende 1850 met

Buffels	210,995
Runderen	102,380
Paarden	50,138

Verminderd gedurende 1850 met

Buffels	225,805
Runderen	94,446
Paarden	51,801

Aanwezig getal vee onder ultimo December 1850.

Buffels	1,425,252
Runderen	530,017
Paarden	363,706

Onder het getal vee, aanwezig onder ultimo 1850, zijn begrepen de trek- en draagdieren, ten getale van:

Buffels	328,334
Runderen	225,552
Paarden	126,586

Het blijkt derhalve, bij vergelijk met het aanwezig vee onder ultimo 1849, dat hetzelve is verminderd met:

Buffels	14,810
Paarden	1,663

doch daarentegen vermeerderd met

Runderen	7,934

De vermindering van den veestapel moet hoofdzakelijk worden toegeschreven:
aan de geheerscht hebbende ellende in de residentie Samarang;
min gunstige omstandigheden in andere residentien;
ziekten onder het vee en te zwaren arbeid aan het trekvee hier en daar, vooral in Japara, opgelegd.

Gedurende 1850 is veel gedaan om dit laatste te verbeteren en het laat zich aanzien, dat de maatregelen, genomen om de transporten bij de verschillende suikerfabrieken te verlichten gunstig zullen werken op het behoud der buffels.

In de afdeeling Kendal, residentie Samarang, heeft eene ziekte onder de paarden, en in de afdeeling Toeban, residentie Rembang, onder het horenvee gewoed.

Ook in de afdeeling Banjoewangie heeft eene ziekte onder het vee geheerscht, waaraan de vermindering van den veestapel met 513 buffels, 730 runderen en 57 paarden wordt toegeschreven.

Van de in de verschillende residentien tot verbetering van het paardenras gestationneerde hengsten zijn onderscheidene gestorven of, als ongeschikt, publiek verkocht.

§ 2. *Handel.*

Ten aanzien van den handel op Java en Madura wordt verwezen naar het gedrukte handels-verslag over 1850.

Om een overzigt te geven van den handel ter Westkust van Sumatra nu en vroeger, volgt hier eene opgave van 1842 tot 1850, als bevattende het tijdvak der openstelling van den grooten en transito-handel der havens van Baros en Singkel (*Indisch Staatsblad* n°. 40), met bijvoeging van het handelsvertier over een gelijk getal jaren, toen het Nederlandsch gezag zich niet verder uitstrekte dan tot Pontjan en wel over de jaren 1822 tot en met 1830.

	BEDRAG DES INVOERS.					
	Padang.	Ayer Bangies.	Natal.	Sibogha.	Baros.	Singkel.
1842.	*f* 3,690,713	*f* 17,526	*f* 16,755	*f* 17,034	*f* 428,296	*f* 43,595
1843.	2,926,861	180,705	30,600	104,326	493,204	117,856
1844.	2,204,031	186,705	100,300	124,121	444,828	83,976
1845.	3,119,608	166,851	203,719	231,302	334,885	107,992
1846.	3,766,884	200,897	385,300	124,115	440,269	269,657
1847.	3,790,044	136,725	361,532	160,840	504,985	242,877
1848.	3,290,573	192,950	355,417	247,547	524,602	177,883
1849.	3,386,059	168,606	456,124	168,869	551,671	296,738
1850.	3,457,936	135,069	265,549	237,884	462,850	318,118

Het omgezette handelskapitaal in de bovengemelde zeehavens gezamenlijk, is geweest:

	Invoer.	Uitvoer.	TOTAAL.
1842.	*f* 4,213,919	*f* 3,996,912	*f* 8,210,831
1843.	3,853,552	3,988,891	7,842,443
1844.	3,143,961	3,725,614	6,869,575
1845.	4,164,857	3,648,877	7,813,734
1846.	5,187,122	4,685,967	9,873,089
1847.	5,197,003	3,885,055	9,082,058
1848.	4,788,972	4,072,666	8,861,638
1849.	5,028,067	4,064,562	9,092,629
1850.	4,877,406	3,816,281	8,693,687
Te zamen. .			*f* 76,339,684

BEDRAG DES UITVOERS.

Padang.	Ayer Bangies.	Natal.	Sibogha.	Baros.	Singkel.	Goederen en contanten uit het entrepôt.	Overgemaakt door middel van wissels op 's Lands kas te Batavia.
ƒ 2,810,778	ƒ 36,818	ƒ 10,874	ƒ 20,925	ƒ 412,035	ƒ 58,317	ƒ 76,895	ƒ 570,270
2,717,638	175,061	20,650	107,350	393,557	133,673	46,524	394,438
1,924,926	181,061	80,383	114,887	442,159	102,492	55,896	823,810
1,868,622	179,269	102,298	197,789	411,886	98,373	1,147	789,493
2,569,643	213,405	327,873	133,241	400,561	214,646	71,330	755,268
1,790,897	142,060	301,172	130,762	462,146	267,350	30,232	760,436
1,976,038	136,826	394,270	157,757	391,734	209,402	6,900	799,739
2,230,265	105,168	456,449	149,081	373,104	268,192	3,700	478,603
2,431,282	90,764	324,618	155,366	305,212	299,699	28,129	181,211

Van 1822 tot 1830 is het bedrag van den in- en uitvoer dezer bezitting geweest, als volgt:

	Invoer.	Uitvoer.	TOTAAL.
1822.	ƒ 1,870,429	ƒ 1,597,709	ƒ 3,468,138
1823.	1,866,418	1,168,641	3,035,059
1824.	1,507,772	1,034,511	2,542,283
1825.	1,317,676	1,142,435	2,460,111
1826.	2,174,095	1,776,049	3,950,144
1827.	1,959,675	2,066,433	4,026,108
1828.	1,682,341	1,542,474	3,224,815
1829.	1,376,657	1,451,866	2,828,523
1830.	1,093,996	973,427	2,067,423
Te zamen. .			ƒ 27,602,604

Of bij doorslag over negen jaren *f* 3,066,956.

Bij vergelijking leveren de jongste negen jaren dus een voordeelig verschil van *f* 48,737,080.

De verminderde in- en uitvoer, tot eene waarde van nagenoeg vier tonnen gouds, over het jaar 1850, wordt toegeschreven aan oorzaken van tijdelijken aard.

De Pandangsche handel is toegenomen en daarmede ook die van Priaman, die, hoewel niet afzonderlijk bij het vorenstaande overzigt vermeld, uit hoofde van het naauw verband met den Padangschen handel, wel vermelding verdient, vermits de overgelegde staten aantoonen:

dat de geheele invoer heeft bedragen voor eene waarde van. . .	*f* 949,150
en de uitvoer.	1,486,942
te zamen	*f* 2,436,092

waaronder de uitvoer naar de noordelijke havens en Atchin deelt voor de belangrijke som van *f* 341,223.

Dat de scheepvaart ter bedoelde kust over het algemeen toenemende is, wordt uit het volgende overzigt bewezen.

	Nederlandsche vlag.		Engelsche vlag.		Fransche vlag.		Amerikaansche vlag.		Inlandsche en diverse Aziatische vlaggen.	
	Schepen.	Lasten.	Schepen.	Lasten.	Schepen.	Lasten.	Schepen.	Lasten	Vaartuigen.	Lasten.
Padang. . . .	52	6,287	4	206	1	125	3	536	426	2,366
Priaman . . .	2	386	»	»	»	»	»	»	758	4,270
Aijer Bangies. .	21	550	1	106	»	»	»	»	333	914
Natal	8	99	»	»	»	»	»	»	243	678
Sibogha. . . .	11	120	3	195	»	»	»	»	348	1,204
Baros	9	95	12	640	»	»	»	»	282	847
Singkel. . . .	7	132	12	510	»	»	»	»	185	386
Te zamen .	110	7,669	32	1,657	1	125	3	536	2,575	10,665
In 1849 bedroeg de scheepvaart in de verschillende havens .	124	6,650	37	2,052	»	»	»	»	2,252	6,932

Uit deze vergelijking blijkt, dat de Nederlandsche en inlandsche zoowel als de vreemde scheepvaart in 1850 het cijfer van 1849 aanmerkelijk heeft overtroffen.

TWEEDE AFDEELING.

PERSONELE VERORDENINGEN OMTRENT ALLE LANDSDIENAREN IN NEDERLANDSCH INDIE.

A. Burgerlijke ambtenaren.

I. EUROPESCHE.

Tot aanvulling van het reglement op het verleenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 10den April 1837, n°. 72, werd bij dat van 28 October 1849, n°. 68 (*Indisch Staatsblad* 1850, n°. 15), bepaald, dat bij de berekening van het pensioen naar de grondslagen van dat reglement, ook in aanmerking zal komen de tijd, gedurende welken Indische ambtenaren met verlof, op den voet van het Koninklijk besluit van 9 December 1843, n°. 114 (*Staatsblad* n°. 61), zitting zullen hebben in den Raad van State, onverschillig of zij daarvoor al dan nict eene toelage boven hun verlofstractement zullen genieten.

Met wijziging der ter zake bestaande bepalingen (*Staatsblad* 1841, n°. 41, resolutie 12 Augustus 1835, n°. 6, en *Staatsblad* 1842 n°. 55), werden bij besluit van 21 Augustus 1850, n°. 18 (*Staatsblad* 1850, n°. 24), nieuwe voorschriften gegeven nopens de toekenning van cultuur-procenten voor de Europesche en inlandsche ambtenaren.

Volgens het laatst ingekomen verslag nopens den stand van het civiel weduwen- en weezenfonds, bedroeg het kapitaal van dat fonds op 1°. Januarij 1849 eene som van . . . . ƒ 95,028.00

Gedurende 1849 werd meer uitgegeven dan ontvangen 25,212.00

Zoodat het kapitaal onder ultimo 1849 was verminderd tot . . ƒ 69,816.00

II. INLANDSCHE.

Het bovenbedoelde besluit omtrent de toekenning van cultuur-procenten is ook op deze ambtenaren van toepassing.

B. Landmagt.

EUROPESCHE OFFICIEREN.

In 1850 werd in Indie ontvangen en afgekondigd de Nederlandsche wet van 26 Mei 1849 (Nederlandsch *Staatsblad* n°. 24), houdende de onvervreemdbaarverklaring der militaire pensioenen, gagementen enz.

De stand van het verhoogd militair pensioenfonds was op ultimo 1850 ƒ 442,631; die van het militair weduwen- en weezenfonds ƒ 627,435.

C. Zeemagt.

I. OFFICIEREN EN MANSCHAPPEN VAN HET NEDERLANDSCH ESKADER.

Hieromtrent wordt verwezen naar het aangeteekende bij het IIde hoofdstuk, 1ste afdeeling, onderdeel C. II. (Zeemagt § 4).

II. OFFICIEREN EN VERDER PERSONEEL IN SEDENTAIRE BETREKKINGEN BIJ HET ZEEWEZEN IN NEDERLANDSCH INDIE.

Behalve de reeds bij het vorige verslag bedoelde bepalingen, die, na de daarop verkregene goedkeuring des Konings, in het *Staatsblad* van 1850, n°. 16, zijn opgenomen, kan slechts worden melding gemaakt van het Koninklijk besluit van 6 Maart 1850, n°. 6, houdende intrekking van de bepaling, dat ook aan inlandsche matrozen, dienende op 's Lands werven in Indie, de medaille voor 12- en 24jarige trouwe dienst kan worden uitgereikt.

De Minister van Kolonien,

CHS. F. PAHUD.

BIJLAGE A.

's LANDS PLANTENTUIN TE BUITENZORG IN 1850,

DOOR

J. E. TEIJSMAN.

Sedert het verschijnen van den Catalogus plantarum in Horto Botanico Bogoriensi cultarum alter van den heer J. K. Haskarl, in 1844, heeft men weinig meer van deze inrigting vernomen, en toch is daarin van dien tijd af tot heden zeer veel voorgevallen, wat wel der vermelding waardig mag gerekend worden.

Een zamenloop van omstandigheden heeft dit echter tot dusverre verhinderd en onder deze omstandigheden was niet de minst belangrijke het vertrek van den ijverigen en verdienstelijken botanist den heer H. Zollinger, die Java verliet, om naar zijne betrekkingen weder te keeren en voor zijn vaderland nuttig te zijn. De vele diensten, door den heer Zollinger aan den plantentuin bewezen, liggen nog versch in het geheugen en zullen wegens de menigte planten, die hij zoo van Oost-Java als van Bali, Lombok, Sumbawa en Macassar aan dezen tuin bezorgde, nog lang in gunstig aandenken blijven.

Kortelings is uit Nederland aangekomen de adsistent-hortulanus S. Binnendijk, waardoor mijne werkzaamheden aanmerkelijk zijn verligt geworden en waardoor, met gezamenlijke inspanning, nu ook weder wat ter bevordering der wetenschap kan gedaan worden. Hiermede is dan ook reeds een aanvang gemaakt, zoodat men in het aanstaande jaar weder eenen nieuwen catalogus van den plantentuin zal kunnen ter perse leggen, welke in alle deelen den vorigen, misschien niet in geleerdheid maar wel in belangrijkheid, verre zal overtreffen.

Het getal planten, in den vorigen catalogus opgenomen, bedroeg aan species en varieteiten p. m. 3300, terwijl dat van den nieuwen catalogus ten naastebij 5000 zal bedragen.

Onder dit vermeerderde getal bevinden zich, behalve de vele schoone sierplanten, verscheiden zeer belangrijke, zoowel huishoudelijke als geneeskrachtige gewassen, voor het grootste gedeelte verkregen uit de onderscheidene botanische tuinen in Nederland, waarvan den Hortus Botanicus te Amsterdam de meeste eer toekomt. Voorts ontvingen wij veel uit den Botanischen tuin te Calcutta. Ook van Bourbon, Sidney, Japan en onze eigene bezittingen in dezen archipel zijn vele schoone zaken verkregen, zoo als uit eenige der voornaamste, hieronder volgende plantennamen blijken zal. Zefs Java schijnt nog bij lange na niet uitgeput, daar nog steeds nieuwe species en genera gevonden worden. Ook de plantentuin levert van vroegere aanplantingen nog gedurig zoodanige, die nu van tijd tot tijd in bloei geraken, waardoor het mogelijk wordt om ze te bestemmen. De diagnosen dezer nieuwe

planten zullen vooraf in dit tijdschrift worden bekend gemaakt, om nader in den catologus van den tuin te worden bijeenverzameld.

In onze eigene bezittingen alhier blijft echter nog veel te verzamelen over, doch zoo men de moeijelijkheid, waarmede nieuwe of voor den tuin belangrijke en gewenschte zaken, door gebrek aan deskundigen, te verkrijgen zijn, in aanmerking neemt, dan zal men moeten besluiten, dat in de gegevene omstandigheden reeds veel gedaan is. Het blijft echter zeer te wenschen, dat ik, wanneer de werkzaamheden bij den tuin zulks zullen veroorloven, dezen archipel zal kunnen bereizen, om nog zooveel schoons, wat voorhanden is, voor den tuin te verzamelen, waardoor zijn bloei tot den hoogsten trap kan gevoerd worden. Ook die planten van gelijksoortige klimaten op Java, zoowel sierplanten als nuttige en geneeskrachtige, zijn bij voortduring zeer gewenscht, terwijl planten, aan koudere klimaten eigen, hier van geene de minste waarde zijn, zoo als de genomene proeven op den Pangerangoh ten duidelijkste bewezen hebben.

Dat van de menigte kisten met planten, tusschen Nederland en hier gewisseld, niet nog betere resultaten verkregen zijn, is voornamelijk daaraan te wijten, dat de gezaghebbers van schepen, die zich met de overbrenging daarvan belasten, in het algemeen geene genoegzame zorg voor de kisten dragen en in stede van ze op het dek te plaatsen, om er genoegzaam licht te laten invallen, ze meestal tusschendeks plaatsen, zoodat ze van het zoo noodige licht verstoken blijven, hetwelk den dood der planten ten gevolge heeft.

Van de planten, nog niet in den ouden catalogus vermeld, als eerst later verkregen, zijn eenigen der volgende de belangrijkste.

Cybotium glaucescens Kunze of *Panawar djambi*, door den heer baron de Kock uit het Rijk van Djambi op Sumatra verkregen, welks pluis een zeer doelmatig bloedstelpend middel oplevert en bij de Javanen zeer in achting is. Men voert de gedroogde exemplaren aan van Palembang, die bij de inlandsche doekoens tot eene Spaansche mat per stuk verhandeld worden. Deze plant is het zoogenaamde Scythische lam, hetwelk men vroeger voor een dier hield.

Rafflesia Rochussenii T & B., eene nieuwe soort van dit geslacht, waarvan de beschrijving in dit tijdschrift het licht ziet, en welke even als de

Rafflesia patma Bl. in den plantentuin is overgebragt. De laatstgenoemde is door de zorg van den heer H. H. Loudon van Noessa Kambangan aangevoerd, terwijl de eerste in het Buitenzorgsche gevonden wordt.

Cyperus papyrus L., zeer onlangs van den hoogleeraar Bergsma uit den academietuin van Utrecht ontvangen, is wegens hare bekendheid als het papier der Egyptenaren opleverende, belangrijk genoeg om ook hier aangeplant te worden.

Phormium tenax Forst., van den Hortus Botanicus te Amsterdam ontvangen. Dit is het zoogenaamde Nieuw-Zeelandsche vlas.

Yucca draconis L. en

Dracaena draco L., beiden uit den Hortus Botanicus te Amsterdam, en eene soort van drakenbloed opleverende.

Smilax syphilitica H. B., van den heer Weimar te Batavia ontvangen. Deze plant levert, zoo als bekend is, de sarsaparilla van den handel.

Vanilla planifolia Andr., door dr. Pierot het eerst in 1840 op Java ingevoerd. Deze plant is wel reeds vroeger in den catalogus opgenomen, doch heeft, hoewel sedert eenige jaren sterk gebloeid, nooit eene enkele vrucht voortgebragt, daar de vruchtbeginsels steeds eenige dagen na de bloeijing afvielen. Op het berigt dat zij kunstmatig moet bevrucht worden, is daarmede de proef genomen en men er eindelijk in geslaagd om deze bevruchtingswijze uit te vinden, waardoor thans alle bloemen vruchten zetten, zoodat men spoedig tot de cultuur hiervan in het groot zal kunnen overgaan en Java in den vervolge vanille in overvloed zal voortbrengen.

Musa textilis Nees, door wijlen den heer Cleerens van Amboina gezonden. Deze soort zoude het beste manilla-vlas opleveren.

Pandanus utilis Bory, van den Hortus Botanicus te Amsterdam, welks vruchten met die van den broodboom *(Artocarpus incisa)* het hoofdvoedsel der Zuidzee-eilanders uitmaken.

Calamus draco L. en

Calawus rotanga L., door de heeren baron de Kock en Gallois van Palembang en Bandjermassing overgezonden, welke eerste het drakenbloed en de tweede fraaije wandelstokken oplevert.

Sagus Ruffia Jacq., door den heer D. T. Pryce te Batavia van Bourbon ontvangen. Dit is de Madagascarsche sagoboom.

Elaeis guineënsis L., van den Hortus Botanicus te Amsterdam, en door den heer D. T. Pryce te Batavia van Bourbon ontvangen. Deze palm levert eene olie, welke ter Kust van Guinea een voornaam handelsartikel uitmaakt.

Araucaria excelsa Ait., door den heer White, Engelsch geestelijke te Singapoera, van zijne reize naar Sidney medegebragt, en

Araucaria brasiliana Lamb., van den heer Jongeling te Utrecht ontvangen. Deze fraaije Amerikaansche koniferen leveren niet alleen een zeer nuttig hout, maar zijn tevens ware sieraden van haar geslacht, geheel vreemd aan de Javasche vormen dier familie.

Quercus suber L., van den academietuin te Leyden. Deze kurkeik kan, zoo hij hier goed groeijen wil, op Java goede diensten bewijzen.

Artocarpus venenosa Z. et M., eene nieuwe soort van vergifboom, door den heer Zollinger op Java gevonden en door den heer W. J. M. van Schmid aan den tuin toegezonden.

Laurus nobilis L., van den heer von Siebold, en

Laurus nobilis L. var. *salicifolia* van den academietuin te Groningen; beide om de welriekende bladeren en gebruik in de huishouding genoegzaam bekend.

Santalum album L., pas kortelings van den heer baron van Lynden van Timor ontvangen. Deze boom, het echte sandelhout opleverde, is eene belangrijke aanwinst voor den tuin.

Nepenthes Rafflesiana Jacq. en

Nepenthes ampullacea Jacq., van den heer dr. Oxley te Singapoera, zeer merkwaardig wegens hare zonderlinge bladverlenging (ook genaamd kannekenskruid).

Cinchona alba Hort., van den Hortus Botanicus te Amsterdam. Indien het nader blijken mogt, dat deze heester eene genoegzame hoeveelheid *quinine* bevat, ware deszelfs voortplanting in hoogere streken zeer aan te bevelen.

Strychnos nux vomica L., van den Hortus Botanicus te Calcutta en

Strychnos tieute Lesch., door den heer W. J. M. van Schmid van Oost-Java toegezonden. Deze planten zijn genoegzaam bekend.

Cresentia cujete L., of kalabasboom, van den Hortus Botanicus te Amsterdam. Deze levert de in de West-Indien tot veelvuldig gebruik benuttigde drinknappen enz.

Isonandra gutta Hook., of Geta pertja, van Singapoera overgezonden. Deze levert de echte Geta pertja van den handel, welke nooit op Java is gevonden en er hoogst waarschijnlijk ook niet voorkomt, hoewel sommigen de *Ficus elastica* of *Karet*, ook *Kohlehlet* geheeten, als zoodanig gelieven aan te nemen.

Er zijn echter in den plantentuin verschillende boomen aanwezig, die verschillende soorten van *geta* opleveren, zeer verscheiden in kleur en hoedanigheid; deze zullen nader mede in dit tijdschrift worden bekend gemaakt.

Sideroxylon species, door de heeren Vertholen, van Lynden en Steinmetz van Borneo en Palembang overgezonden. Dit is het ware ijzerhout, waarvan onlangs, in de residentie Bantam, uit den voorraad van den plantentuin, eene aanplanting is geschied.

Anonaceae? — Minjak Tankawan, door den heer baron van Lynden van Borneo medegebragt. Deze alsnog onbekende boom is eene nieuwe soort van boterboom, op Borneo zeer geacht. De gestolde boter wordt door de Daijakkers op hunne reizen gemakkelijk in stukken medegevoerd en is voor de Europesche keuken zelfs niet te versmaden.

Cookia anisata Desf., door den heer D. T. Pryce te Batavia van Bourbon ontvangen. De bladen bezitten een aangenamen anijsgeur.

Callophyllum tacamahaca Willd., even als vorige verkregen. Deze plant levert de in den handel onder dien naam bekende gom.

Citrus aurantium L. Hiervan zond de heer Jongeling te Utrecht eene fraaije collectie.

Swietenia mahagony L., van den Hortus Botanicus te Amsterdam en van den

academietuin te Utrecht ontvangen. Deze, het mahoniehout opleverende boom, schijnt hier wel te zullen voortkomen, zoodat hij als eene belangrijbe aanwinst kan beschouwd worden.

Hura crepitans L. of zandkokerboom, ons uit den Hortus Botanicus van Amsterdam en uit den academietuin van Utrecht, ook laatstelijk van Suriname, toegezonden. Behalve de bekende eigenschappen. dat de vrucht, rijp zijnde, met groot gedruisch van elkander springt en dat de bijna rijpe vruchten, doorgesneden, als zandkokers gebruikt worden, heeft men in den laatsten tijd bevonden, dat het sap uit dezen boom, zoo ook deszelfs bast, een zeer heilzaam middel is tegen de lepra.

Siphonia elastica Pers., welke de Amerikaansche kaoutschouk of elastieke gom oplevert. Deze pas kortelings van den hoogleeraar Bergsma uit den academietuin van Utrecht ontvangen, is overgebragt in eene kist, waarin 24 planten in potten gezet waren, en waarin door een pijpje een weinig lucht was toegelaten. Die kist leverde een dier gunstige resultaten op, welke zoo zelden verkregen worden, daar van de 24 planten slechts ééne dood was, en alle overige in zeer voordeeligen staat verkeerden.

Schinus terebinthifolius Radd., door den heer D. T. Pryce te Batavia van Bourbon ontvangen. Deze heester levert echten terpentijn op.

Quassia amara L., van den Hortus Botanicus te Amsterdam.

Samadera indica Gaert. (*Vittmannia elliptica* Vahl. = *Gatep pait* Mal.). Deze op Java inheemsche boom, in het Bantamsche voorkomende, is door den hoogleeraar C. L. Blume in zijne bijdragen pagg. 250 en 251 beschreven. Zij heeft onlangs voor het eerst in dezen tuin gebloeid, waardoor men haar aanzijn is ontwaar geworden. De groote bitterheid van haren bast doet vermoeden, dat hierin, zoo als reeds vroeger is opgemerkt, geneeskrachtige bestanddeelen voorhanden zijn.

Guajacum officinale L., van den Hortus Botanicus te Amsterdam.

Syncarpia Vertholenii T et B., door wijlen den heer Cleerens en Amboina gezonden, en door Rumphius verkeerdelijk beschreven als *Metrosideros vera*.

Eugenia pimenta Dec., van den Hortus Botanicus te Amsterdam. De vruchten van dezen boom leveren het piment of de Jamaica-peper.

Myrtus pimentoïdes Lindl., van den heer D. T. Pryce te Batavia, afkomstig van Bourbon. Nut als dat der voorgaande.

Pterocarpus indicus Willd. Hiervan zond wijlen de heer Cleerens, van Amboina, vier soorten of varieteiten, die onder den naam van *Kaijoe lengoa*, als meubelhout zeer geacht zijn en ook van Amboina worden uitgevoerd.

Andira retusa H. B., B. *surinamensis*. Van den academietuin te Leyden. Eene geneeskrachtige plant, welke gebruikt wordt als braak- en purgeermiddel.

Caesalpinia coriaria Willd. of *Divi-divi* van den handel, door dr. Wallich van Calcutta toegezonden voor eene soort van Amerikaansche Sumach. Zij geeft hier reeds zaden, zoodat ze, van waarde bevonden wordende, spoedig over Java kan worden verspreid.

Poinciana regia Bojer., door den heer dr. Oxley van Singapoera gezonden. Hoewel hier nog niet gebloeid hebbende, moet deze eene der fraaiste bloemen voortbrengen.

Haematoxylon campecheanum L., of het *campechehout* van den handel, van den Hortus Botanicus te Calcutta ontvangen. Deze boom is zoowel om zijne geneeskrachten als om zijn fraai hout zeer geacht.

Cassia parahyba Arrab., van Braziliё aan den heer dr. Schwaner toegezonden. Een zonderlinge boom, zoowel wegens zijnen snellen loodregten groei, schietende hij met zeer lange gevinde bladen tot de hoogte van p. m. 50 voeten op en breugende eerst dan eenige takken voort, als om zijne donkergroene gladde schors. Men zond hem onder den naam van *Caesalpinia Tambara*.

Acacia arabica Willd., door den heer Zollinger op zijne tehuisreize uit Egypte overgezonden en *Acacia vera* Willd., van den Hortus Botanicus te Calcutta. Deze groeijen hier zeer weelderig en beloven met der tijd ook Arabische gom te zullen voortbrengen.

Nog veel zoude hier kunnen vermeld worden, wat wel der aandacht waardig is, indien dit bestek zulks toeliet.

Eene wandeling in den plantentuin is voor een onbekende met het plantenrijk

eene groote verlustiging doch voor den kenner een waar genot. Het terrein is van tijd tot tijd meer uitgebreid geworden, zoodat het nu het geheele gedeelte bevat, gelegen tusschen de rivier Tjiliwong ten oosten, den grooten postweg ten westen, het Chinesche kamp ten zuiden en de kazerne ten noorden, met uitzondering van nog eenige inlandsche woningen, op het zuidwestelijke punt gelegen.

Deze uitbreiding van het terrein werd te noodzakelijker, wegens het toenemend aantal planten en hiervoor is zeer te stade gekomen het terrein gelegen langs de geheele lengte van den tuin aan de rivier Tjiliwong, vroeger eene wildernis, maar thans door afdamming dier rivier in een der fraaiste gedeelten van den tuin herschapen, waaraan door Zijne Excellentie den Minister van Staat, Gouverneur-Generaal geene kosten gespaard zijn. Daarvan blijft ook steeds een gedeelte beschikbaar tot proefnemingen met nieuwe cultures, voor zooverre die aan de directie van den plantentuin worden opgedragen.

De tuin is, na het verschijnen van Endlicher's Genera plantarum, geheel naar het stelsel van dien geleerde gerangschikt, hetwelk in den beginne veel moeite en zwarigheden veroorzaakte, doordien toen de meeste planten en boomen moesten verplaatst worden. Bij den snellen groei in dit klimaat zijn de sporen daarvan reeds nu voor het grootste gedeelte verdwenen.

Het stelsel van Endlicher heeft in alle opzigten zeer goed voldaan. Men vindt thans alle natuurlijke familien bij elkander voor zooverre dit doenlijk was, daar de vaste en zaaiplanten alle afzonderlijk geplaatst zijn.

Sommige groepen zijn zeer belangrijk, zoo als die der palmen, welke, behalve de Oost-Indische, ook nog vele West-Indische, van den Hortus Botanicus van Amsterdam en van elders afkomstig, bevat.

Ook de slingerplanten beslaan een afzonderlijk terrein, en eene andere plaats is bestemd voor de in lommerrijke en bergachtige streken te huis behoorende planten. Dit terrein, hetwelk door snelgroeijend geboomte is beschaduwd, kan naar believen geïnundeerd worden.

De varens en standelkruiden vormen ook zeer schoone groepen. Van deze laatste zijn, op last van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, zeer fraaije teekeningen vervaardigd, die spoedig zullen gepubliceerd worden en waaronder men vele belangrijke en nieuwe species zal aantreffen, welke voor de wetenschap van groot nut kunnen zijn.

Sedert eenige maanden is tot dit einde een bekwaam teekenaar aan den tuin verbonden. Het is te wenschen, dat deze kunstenaar nog lang in die betrekking zal werkzaam blijven, waardoor een schat van planten-afbeeldingen van den tuin kan verkregen worden, zooals er nog geen bestaat.

Bij den tuin behoort ook eene boekerij, die vele fraaije werken over botanie bevat, en waarbij jaarlijks de nieuwste benoodigde boeken worden aangekocht. Er ontbreken evenwel nog verscheidene werken, om alle Oost-Indische planten behoorlijk te kunnen bestemmen. Het gebouw, waarin de boekerij is geplaatst, is op last van den Gouverneur-Generaal mr. P. Merkus opgerigt en onder het bestuur van den waarnemenden Gouverneur-Generaal J. C. Reijnst geheel voltooid geworden. Het dient tevens tot berging van herbarium, zaden enz., waartoe het zeer doelmatig is ingerigt.

De woning van den hortulanus is in het verleden jaar geheel nieuw opgebouwd, hetgeen veel tot verfraaijing van den tuin heeft bijgedragen. De woning van den adsistent-hortulanus is echter in zeer slechten staat. Het ware zeer wenschelijk, dat ook deze vernieuwd wierd.

Er bestaat nog eene inrigting voor het zaaijen en aankweeken van planten, bestaande in eenige broeibakken (zonder broeijing) en eene galerij met glas gedekt, dienende om de zaden tegen ongedierte, sterke regens en zonnehitte te beschermen. Hierin worden eerst alle planten gekweekt, alvorens zij in den tuin worden overgebragt, hetgeen in dit klimaat van groot nut is bevonden. De vele kisten met planten, welke, hermetisch gesloten, van elders aankomen, worden daarin ook verpleegd, om de planten langzaam aan de lucht te gewennen. De te verzenden kisten worden daar insgelijks gereed gemaakt.

OVER EENE NIEUWE SOORT VAN RAFFLESIA,

DOOR

J. E. **TEIJSMAN** en **S. BINNENDIJK.**

(*Met afbeeldingen.*)

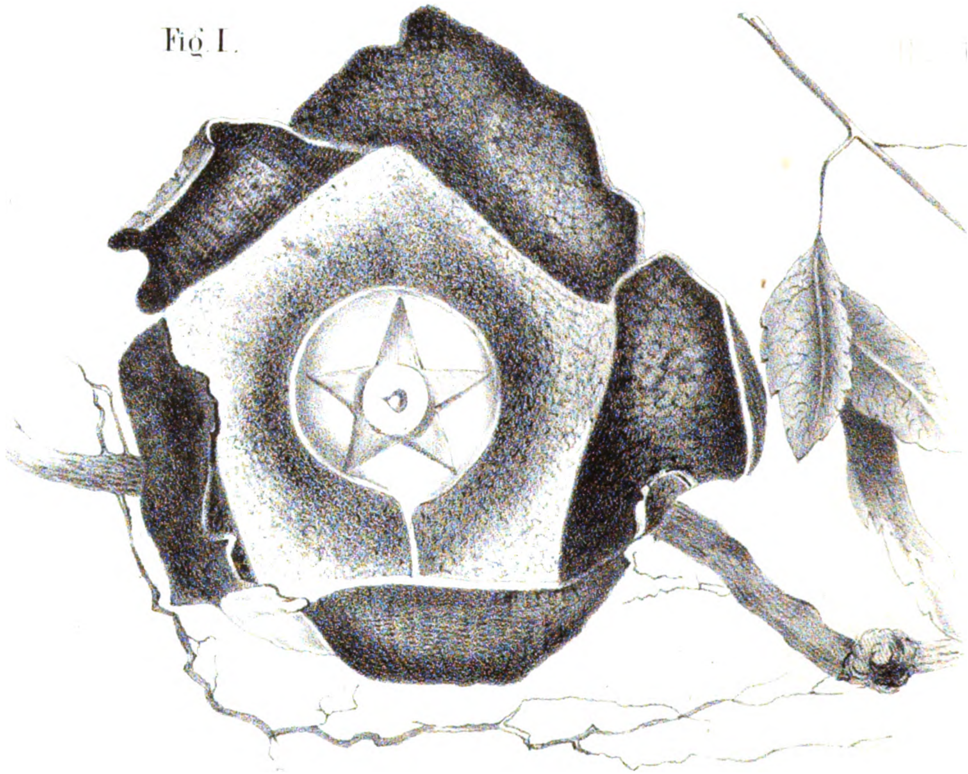
Deze nieuwe soort van *Rafflesia*, genoemd naar den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal J. J. Rochussen, als eene welverdiende hulde aan dezen landvoogd, groeit, even als hare zusters, parasitisch op eene soort van *Cissus* (*Cissus serrulata* Roxb.) aan den voet van den Manellawangie, zijnde de bergrug, loopende van den Pangerangoh naar den Salakh, even boven de koffijtuinen op den kleineren bergrug Pondok tjattang, bewesten de theeplantagie Legok njinnang op het landgoed Tjawi van den graaf van den Bosch.

Nadat daarvan eenige exemplaren waren uitgegraven en met de Cissus in 's Lands plantentuin overgebragt, heeft zich eene *Rafflesia* daarop ontwikkeld en geopend, terwijl van eenige later gevondene de bijgaande teekening en analyse genomen zijn.

Het volgende zal het verschil tusschen deze en de reeds bekende soorten aantoonen.

De *Rafflesia Arnoldi* R. Br., welke de schoonste en grootste van de tot nog toe bekende soorten moet zijn, en in 1818 door dr. Arnold op Sumatra (Benkoelen), tijdens het bestuur van Raffles, ontdekt is, en welke wij binnen korten tijd levend in den plantentuin hopen te ontvangen, heeft op de middenstandige kolom van 40 tot 60 onregelmatige uitsteeksels (processus), die aan hunne punten gespleten zijn. Zie Transact. of the Linn. Soc. vol. XIII taf. 20 etc., doch in het XIXde deel taf. 22 ziet men de genoemde punten met haren bezet. Voorts heeft het inwendige bloemendek dikke klierachtige haren. Men kan ook oordeelen over het verschil in grootte, daar de knop van *Rafflesia Arnoldi* één Rhijnl. voet en de geopende *Rafflesia patma* 13 Rhijnl. duimen diameter had.

De *Rafflesia patma* Bl., waarvan wij, behalve de fraaije teekeningen van den hoogleeraar C. L. Blume, een levend exemplaar in 's Lands plantentuin bezitten, heeft zich reeds tweemaal in zijnen vollen bloei vertoond. De eerste opende zich den 23sten Maart en de tweede den 6den October 1850. Groot was het verschil in kleur met de teekening in de Flora Javae, want de uitsteeksels (processus) waren lichter gekleurd, bijkans vleeschkleurig; de geringde hals en de boord of slippen waren op den eersten dag der opening licht rooskleurig, terwijl de verrucae, welke zich op genoemde deelen bevinden, niet zoo regelmatig van grootte zijn. Ook doet de kroonrand in de teekening zich voor als of hij boven de lappen van het bloemdek uitsteekt, terwijl in ons levend exemplaar de genoemde rand ontspruit op de plaats, waar de lappen van het bloemdek te zamen gegroeid zijn.

Takje en bladen va

Fig. I. Geopende bloem op den wortel van *Cissus serrulata*

Natuurlyke grootte

RAFFLESIA

Tn e

NB. De Indische Lithograaph heeft de figuren abn

Tab. I

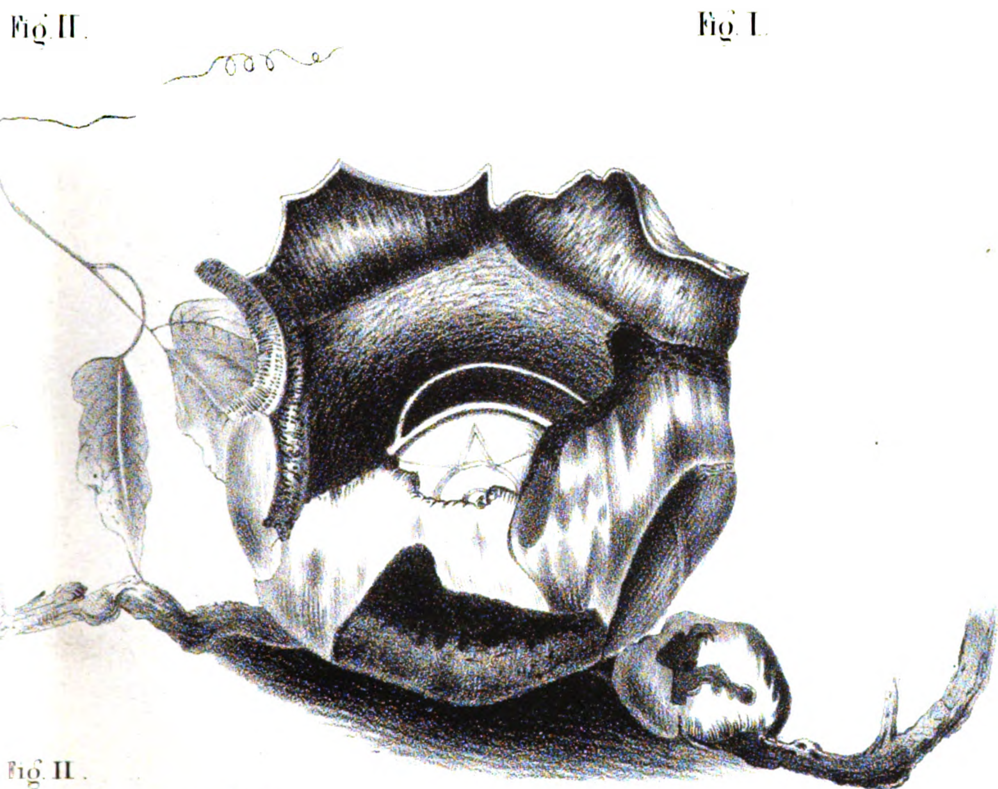

Fig. II.
...n *Cissus serrulata*.

Fig. I. Geopende bloem op den wortel van *Cissus serrulata*.
Natuurlijke grootte.

ROCHUSSENII.

...Band

...eirelyk alle op de helft verkleind.

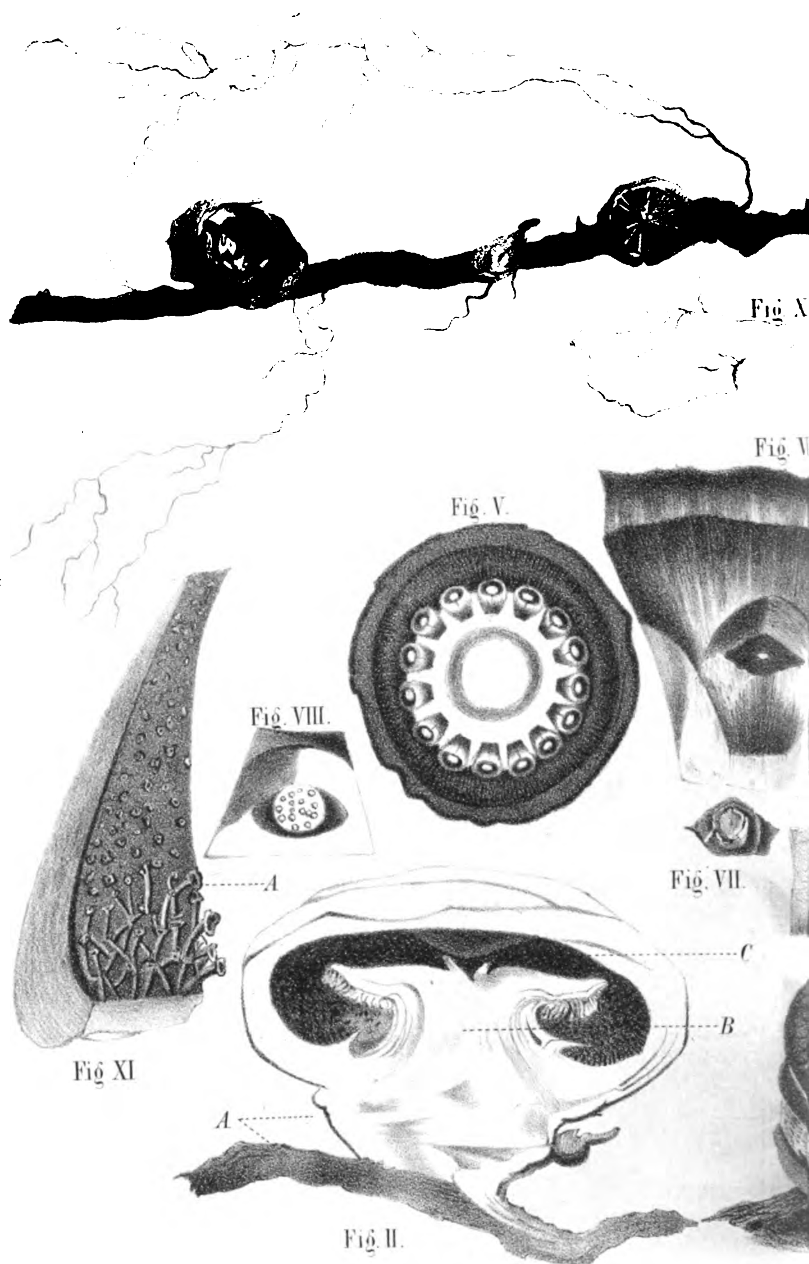

Fig. 1. Jonge plant met de reeds opengaande schutbladen, en het ongeopende bloemdek. Natuurlyke grootte.
„ 2 Jonge ongeopende plant doorgesneden Nat. grootte.
„ A. Doorsnede van den wortel der Cissus met het deel der schors waar de Rafflesia is vastgehecht.
„ B. Middenstandige kolom met twee onvolkomene uitsteeksels.
„ C. Het halve gat of de keel faux van den geringden hals door het ongeopend bloemdek bedekt.

Fig. 3 Kolom met de groeven de
„ 4 Byna napvormige schyf
onvolkomene uitsteeksels
„ 5 De genoemde schyf van
geplaatste antherae N
„ 6. Een stuk der schyf van
antherae en bykomende
„ 7 Anthera vergroot.

NB. De Indische Lithograaph heeft de fig

Tab. II.

Fig. VII.

Fig. VI.

Fig. IV.

Fig. X.

Fig. I.

Fig. IX.

Fig. III.

schijf er van afgenomen. Nat. grootte.
der kolom met een ster en twee
bedekt. Nat. grootte.
nderen gezien met de daar
t. gr.
achteren te zien met de
deelen viermaal vergroot.

Fig. 8. Horizontale doorsnede dezer anthera vergroot.
" 9. Dwarsche " " " "
" 10. Pollen vergroot.
" 11. Een stuk van den kroonring van onderen te zien,
" " vergroot.
" " A. Wratten, viermaal vergroot.
" 12. Wortel van **Cissus serrulata** met de zich daarop
" " bevindende jonge planten van *Rafflesia*.

ren alusivelijk alle op de helft verkleind.

De uitsteeksels (processus) op de middenstandige kolom van het levend exemplaar waren 36 in getal, t. w. 4 in het midden, 10 in de tweede en 22 in de buitenrij. De opstaande rand van de schijf der middenstandige kolom was slechts ½ Rhijnl. duim hoog.

De genoemde soort wijkt zoo zeer van de door ons als nieuw beschrevene af, dat men bij den eersten oogopslag deze reeds als eene nieuwe soort kan onderscheiden, terwijl de *Cissus*, waar hij als parasiet op groeit, eene andere species is (*Cissus serrulata* Roxb. = *C. glabratus* Bl.).

Van de *Rafflesia Horsfildii*, welke als species is aangenomen, is geene volledige beschrijving te vinden. Slechts dit vindt men in Transact. of the Linn. Soc. vol. XIX pag. 242: „*stylis indefinite numerosis.*"

Onlangs werd ons ter lezing gezonden het 9de deel der Ann. and Mag. of Nat. Hist., alwaar wij eene beschrijving en teekening vonden van *Rafflesia manillana*. De naam dezer soort is door den heer Robert Brown (Trans. of the Linn. Soc. vol. XIX pag. 243) veranderd in dien van *Rafflesia Cumingii*, omdat de heer H. Cuming haar op het eiland Samar, een der Phillippijnen het eerst ondekt had.

De *Rafflesia Cumingii* heeft op het vlak der middenstandige kolom 11 uitsteeksels, waarvan er één in het middenpunt geplaatst is, terwijl de overige regelmatig rondom hetzelve gerangschikt zijn. Het inwendige bloemdek is bedekt met verschillend gevormde wratten.

De door ons als nieuw beschrevene *Rafflesia Rochussenii* werd ons gebragt den 29sten Julij 1850 door eenen inlander, als plantenzoeker bij den tuin werkzaam.

De volgende beschrijving zal duidelijk het verschil doen kennen der *Raflesia Rochussenii* met de overige thans bekende soorten.

Grootste breedte van de geopende bloem			0,14½	N. el.
Omtrek van de bloem			0,43	„
Lengte der slippen (laciniae).			0,06½	„
Breedte „ „	0,08	—	0,09	„
„ „ „ van den geringden kroonrand. . . .	0,02½	—	0,04	„
Omtrek van den geringden kroonrand, buitenrand . .			0,34	„
Omtrek van den geringden kroonrand, binnenrand . .			0,15½	„
Diameter van den hals.			0,05¼	„
De afstand van de schijf der middenstandige kolom en den geringden kroonrand			0,02	„
Breedte van de kolom op de schijf gemeten.			0,70	„

Deze zijn de metingen, welke gedaan zijn op de eerste plant, die van de bovengenoemde plaats aangebragt werd.

Het wekte wel onze verwondering op, dat de bijna opengaande knop zoo aanmerkelijk kleiner was, dan die der *Rafflesia patma* en van eene eenigzins andere kleur; maar nog grooter was onze verwondering, toen wij na opening der bloem eene schijf zonder eenige uitsteeksels zagen. Slechts in het midden was een zeer klein naaldvormig puntje van ⅛ Rhijnl. duim. Het fraaiste der schijf was eene geteekende ster met vijf punten van eene roode kleur. De grond der schijf was vuil wit. De punten dezer ster, die 2½ Ned. duimen lengte hadden, waren gerigt naar de openingen der lappen van het bloemdek. De rand der schijf is een weinig opwaarts gebogen en donkerder van kleur dan de genoemde ster.

Het inwendige buikvormige bloemdek is, in tegenstelling met de *Rafflesia patma*, die daar glad en effen is, geheel bedekt met lange hoofdjes dragende watten van 1—6 lijnen lengte, één lijn dikte, cijlindervormige gedaante en aan den voet van het bloemdek het langste, naar boven steeds korter wordende. De kleur der geopende plant was donkerrood; de verhevenheden of wratten op hare oppervlakte waren, even als de grond waarop zij geplaatst zijn, donkerrood en veel kleiner dán in de *Rafflesia patma*. Op den kroonrand zijn deze wratten nog veel kleiner en bijna netvormig geplaatst.

Het onderscheid tusschen *Rafflesia Rochussenii* en *Rafflesia patma* was gemakkelijker te ontwaren, daar te gelijker tijd een exemplaar der laatste in den tuin in volle ontwikkeling stond.

Het verschil met *Rafflesia Cumingii (R. manillana)* is overigens niet zeer groot, uitgezonderd dat ten opzigte van de uitsteeksels op de schijf, en daar deze een knop was, zoo kan men onmogelijk de juiste grootte der plant bepalen; want, heeft de plant zich zoodanig uitgezet, dat door de opening der schutbladen het bloemdek zigtbaar is, zoo kan de plant verscheidene dagen in denzelfden toestand blijven, waarin hij in omvang aanmerkelijk toeneemt.

Daar de heer R. Brown mannelijke en vrouwelijke bloemen onderscheidt, moeten wij uit ons onderzoek besluiten, dat onze bloeijende *Rafflesia patma* en *Rafflesia Rochussenii* van het mannelijke geslacht waren, vermits wij, zelfs met het microscoop, niet het minste spoor van *pericarpium* konden onderscheiden, terwijl de plaats, die door den heer Rob. Brown en den hoogleeraar C. L. Blume als het bestaande *pericarpium* wordt aangeduid, in de onze uit eene vleeschachtige massa bestond.

Mogten zich binnen korten tijd op nieuw, van de nu reeds aanwezige knoppen, bloemen ontwikkelen, dan zullen wij dienaangaande nasporingen doen, hetzij door kunstmatige bevruchting, hetzij door het zaad op andere soorten van *Cissus* over te brengen.

Wij zullen over de natuurlijke geschiedenis der *Rafflesiaceae* niets hierbij voegen, aangezien de heer Zollinger het tot nu toe bekende reeds heeft doen opnemen in het Natuur- en Geneeskundig Archief voor Nederlandsch Indie, 1845, pag. 553.

Rafflesia Rochussenii Teysm. Binnd. — Dioica, antheris 15—19 serie simplice disci inferum margine cingentibus; columna 15—16 sulcis descendentibus antheris oppositis; disco subpatellaeformi glabro stellato, vel processibus 1 vel 2 tecto; polline rotundato hyalino.

Hab. Manellawangi, costa Pondok tjattang dicta, in silvis umbrosis.

BIJLAGE B.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE

INDISCHE ADMINISTRATIE

OVER

1850.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

IN

INDIË.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans.	*f* 30,820	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten. .	313,356	
	Slagten van varkens	127,124	
	Vischmarkten en vischpachten	180,470	
	Vischvijvers en het regt om vischnetten te stellen.	143,400	
	Arak en andere sterke dranken.	240,664	
	Verkoop van saguweer	6,590	
	Inlandsche tabak	97,200	
	Waijangs, bazaars, warongs, groente-kramen en winkels	2,626,776	
	Tolbruggen, sluisgelden en overtoomen	73,764	
	Diverse kleine middelen	25,146	
	Diverse kleine eilanden	6,240	
	Vogelnestklippen.	62,871	
	Kleine lombard	294,662	
	Amfioenpacht en verkoop van Amfioen	5,878,140	
	Licenten op de pho- en tophospelen.	271,352	
	Niepa-hout en kreupelbosschen.	28,547	
			f 10,407,122
II.	***Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.***		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt- en waaggelden	*f* 5,000,000	
	5 % additioneel regt	245,400	
	Consumtieregt	66,644	
	Belasting op den verkoop van tabak.	13,000	
	Haven-, ankeragie- en loodsgelden.	84,591	
	Kleinzegel-regt	373,829	
	Collaterale successien	30,812	
	's Heeren geregtigheid	205,273	
	Belasting op goud	1,066	
	5 % op de particuliere bazaars.	6,538	
	Tolpoorten en Tollen	13,740	
	IJkgelden	1,955	
	Belasting op slaven.	18,892	
	Oorgeld der paarden en belasting op de rijtuigen .	74,996	
	Transporteren . .	*f* 6,136,736	*f* 10,407,122

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge Regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis.	f 175,667	
	Raad van Nederlandsch Indie	151,200	
	Algemeene secretarie	162,000	
	Reiskosten.	7,000	
			f 495,867
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	f 198,757	
	Hoog Militair Geregtshof.	3,460	
	Raden van justitie	320,759	
	Criminele en diverse justitie-kosten (de landraad er onder begrepen)	128,555	
			651,531
III.	*Hooge en lage collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . .	179,680
IV.	*Provinciaal bestuur en politie.*		
	Provinciaal bestuur.	f 1,810,464	
	Algemeene politie	872,356	
	Districts-politie	593,964	
	Kruis- en residentie-praauwen	29,700	
	Djaijang-sekars (inlandsche maréchaussée)	78,000	
	Barissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen) . . .	192,600	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen . . .	511,134	
	Diverse uitgaven van politie.	58,540	
			4,146,751
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten der natuurkundige commissie.	f 29,904	
	Christelijke eeredienst.	250,000	
	Inlandsche idem	8,960	
	Onderwijs of schoolwezen	135,840	
	Geneeskundige dienst en vaccine	123,000	
			547,704
	Transporteren. . .	. . . .	f 6,021,540

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 6,136,736	*f* 10,407,122
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten . .	16,921	
	Venduregten	287,290	
	Belasting op het jattiehout	1,601	
	Inkomsten van 's Lands drukkerij.	70,000	
	Idem „ den constructie-winkel.	3,000	
	Idem „ de stoomfabriek Phoenix.	50,000	
	Idem der posterijen.	247,058	
	Verponding.	459,955	
	Territoriale belasting op de koffij en peper. . . .	246,200	
			7,518,761
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen.	*f* 9,643,681	
	Vischvijvers (tambaks).	181,940	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan.	89,260	
	Restitutie van verleende voorschotten, ter zake van landbouwkundige ondernemingen.	813,442	
			10,728,323
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan.	*f* 463,257	
	Verkoop van koffij	1,210,342	
	„ „ van specerijen.	55,175	
	„ „ peper.	37,488	
	„ „ vogelnestjes.	160,000	
	„ „ houtwerken.	66,000	
	„ „ zout	4,647,055	
	„ „ rijst.	444,773	
	„ „ areng-suiker.	64,221	
	„ „ goeniezakken	358,836	
	„ „ stofgoud.	60,750	
	„ „ diverse goederen	60,366	
			7,628,263
	Transporteren. . .	. . . . . .	*f* 36,282,469

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport. . .	. . . . .	*f* 6,021,504
VI.	*Civiel bouw-departement.*		
	Civile gebouwen en waterstaat (personeel)	*f* 137,768	
	Gebouwen en waterstaat (materieel)	573,194	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen.	21,000	
			731,962
VII.	*Finantien, cultures en koophandel*		
	A. *Finantien.*		
	Generale directie van finantien.	314,436	
	Beheer van 's Lands algemeene geldkassen. . . .	271,600	
	Kosten op de verpachtingen.	18,130	
	Kosten op het kleinzegel.	26,500	
	Kosten op 's heeren geregtigheid en op de collaterale successien	1,540	
	Civile haveninrigtingen en kosten op de ankeragiegelden	71,847	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten . . .	350,492	
	Kosten op de ijking van maten en gewigten . . .	500	
	Consultaat in China	10,710	
	Kosten der posterijen in het algemeen.	355,000	
	Beheer der openbare verkoopingen	102,364	
	Kosten der Lands-drukkerij	51,900	
	Beheer van 's Lands civiele pakhuizen, emballagie en gemengde onkosten.	224,000	
	Renten en aflossingen.	423,322	
			2,222,341
	B. *Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.*		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen . .	61,365	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1,225,086	
	Cultures in het algemeen	271,317	
	Inkoop en kosten van Peper	48,131	
	" " " " houtwerken (bosschen). . .	214,881	
	" " " " koffij.	9,491,469	
	" " " " specerijen	330,262	
	" " " " suiker	9,191,044	
	" " " " indigo	1,702,643	
	Transporteren. . . .	*f* 22,536,198	*f* 8,975,843

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 36,282,469
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*		
	Praauwen-veren	*f* 17,815	
	Waterleidingen	676	
	Stortingen door bedevaartgangers naar Arabie. . .	11,000	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden . . .	38,848	
	Boeten en confiscatien	91,636	
	Inkomsten van het land Nangoelan	29,126	
	Diverse inkomsten	774,694	
	Inhoudingen op de jaarwedden ter zake van burgerlijke pensioenen.	200,000	
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren	2,025	
	Civiele proces-kosten	20,000	
			1,185,820
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	. . . . .	126,678
VII.	*Departement van Marine.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	*f* 25,500	
	Maritiem etablissement op het eiland Onrust . . .	135,094	
	Stoompakketvaart tusschen Java en Singapore. . .	30,500	
			191,094
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 37,786,061

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 22,536,198	*f* 8,975,843
	Inkoop en kosten van thee	756,308	
	„ „ „ „ tabak	382,700	
	„ „ „ „ rameh	8,333	
	„ „ „ „ goeniezakken	751,393	
	„ „ „ „ cochenille	98,856	
	„ „ „ „ kaneel	183,786	
	Voorschotten voor landbouwkundige ondernemingen.	100,000	
			24,817,574
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen	*f* 115,367	
	Kosten op den handel met Japan	158,290	
	Kosten van de amfioen-pacht en inkoop van amfioen.	300,052	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	19,000	
	„ „ „ „ tin	1,052,000	
	„ „ „ „ houtwerken (stapelplaatsen) .	63,000	
	Kosten van zout.	870,000	
	Inkoop en kosten van rijst	657,000	
	„ „ „ „ areng-suiker	13,000	
	„ „ „ „ stofgoud	26,000	
	Onkosten aan de factorij der Nederlandsche Handel-maatschappij te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende	787,820	
	Provisie-penningen aan de factorij voornoemd, te voldoen op idem.	148,000	
			4,209,529
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indisch leger.	*f* 7,894,532	
	„ pradjoerits, barissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt .	91,022	
	„ buitengewone fortificatie-werken.	1,144,541	
			9,130,095
IX.	*Departement van Marine.*		
	Uitgaven, en wel dat gedeelte, hetwelk niet komt ten laste der Nederlandsche Staatsbegrooting, als:		
	voor schepen en vaartuigen van oorlog	*f* 831,278	
	„ de stoompakketvaart tusschen Java en Singapore.	93,951	
	Transporteren . .	*f* 925,229	*f* 47,133,041

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 37,786,061
	TOTAAL DER ONTVANGSTEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . . .	*f* 37,786,061
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 37,786,061

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 925,229	*f* 47,133,041
	voor sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	173,243	
	„ gouvernements-schoeners en kruisbooten . .	288,666	
	„ het maritiem etablissement op het eiland Onrust	115,958	
			1,503,096
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civiele pensioenen	*f* 221,000	
	Militaire idem	350,000	
	Inlandsche idem	204,000	
	Pensioenen aan weduwen van civile, militaire en inlandsche personen.	71,000	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid . . .	121,394	
			967,394
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche Vorsten, schadeloosstellingen en gratificatien aan dezelven	*f* 1,807,000	
	Kosten der ambachtskwartieren.	21,000	
	Kosten van den constructiewinkel	218,939	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen	114,000	
	Uitgaven van het land Nangoelan.	20,208	
	Geschenken aan inlandsche Vorsten en grooten . .	5,100	
	Publieke feesten	15,717	
	Civiele transportkosten uit en naar Nederland. . .	66,000	
	Reis- en transportkosten in Indie	48,500	
	Gratificatien	15,000	
	Personele toelagen	18,000	
	Nonactiviteits-tractementen en wachtgelden. . . .	89,200	
	Verlofs-tractementen	10,000	
			2,448,664
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	. . . . .	100,000
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene legenspoeden*	. . . . .	494,380
	TOTAAL DER UITGAVEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . .	*f* 52,646,575
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 52,646,575

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport. . .	. . . . . .	*f* 37.786,061
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen.	*f* 13,280	
	Van den Sultan van Djokjokarta, idem.	16,876	
	Van diverse personen, idem.	8,980	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	494,404	
	Militair weduwen- en weezenfonds.	207,000	
	Verhoogd militair pensioenfonds.	247,500	
	Delegatien (civiele).	420,882	
	„ (militaire)	155,000	
	„ (marine).	14,917	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven, voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn. . . .	80,979	
			1,659,818
			f 39,435,869
	Voor zooveel het administratief kapitaal, onder ultimo December 1849 bevonden is meer te bedragen dan de bepaalde som.	. . . . .	925,332
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in Indie, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in Nederland . . .	. . . . .	12,894,816
			f 53,266,027

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport .	. . . . .	ƒ 52,646,575
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . .	ƒ 13,280	
	„ „ „ „ Sultan van Djokjokarta . .	16,588	
	„ „ „ diverse personen	8,980	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	334,404	
	Militair weduwen- en weezenfonds	144,500	
	Verhoogd militair pensioenfonds	99,500	
	Voor vaste tractementen aan van de voormalige koloniale marine afkomstige officieren in Indie . .	2,200	
			619,452
			ƒ 53,266,027

BIJLAGE C.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE

INDISCHE ADMINISTRATIE

OVER

1850.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

IN

NEDERLAND.

OMSCHRIJVING.						BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1850 te verkoopen:						
Koffij . . .	268,000	pikols à ƒ	17.90 .	ƒ 4,809,700,00		
	508,900	„ „	19.00 .	9,669,100.00	ƒ 14,478,800.00	
Suiker . . .	195,800	„ „	9.82 .	ƒ 1.922,800.00		
	797,200	„ „	10.09 .	8,043,700.00	9,966,500.00	
Indigo . . .	4,480	„ „	303.18 .	ƒ 1,349,300.00		
	4,720	„ „	302.67 .	1,428,600.00	2,777,900.00	
Cochenille . .	100	„ „	316.00 .	ƒ 31,600.00		
	300	„ „	318.90 .	95,700.00	127,300.00	
Tin	1,800	„ „	38.15 .	ƒ 68,670.00		
	58,200	„ „	38.50 .	2,240,700.00	2,309,370.00	
Thee. . . .	3,600	„ „	39.00 .	ƒ 140,400.00		
	4,400	„ „	38.85 .	171,000.00	311,400.00	
Kaneel . . .	2,000	„ „	61.30		122,600.00	
Peper . . .	2,700	„ „	6 90		18,600.00	
Notenmuskaat.	5,300	„ „	102.25		541,900.00	
Foelie. . . .	1,000	„ „	112.30		112,300.00	
Kruidnagelen .	3,000	„ „	29.55		88,700.00	
Notenzeep . .	40	„ „	29.35		1,200.00	
Tabak . . .	3,000	„ „	3.00		9,000.00	
Rameh . . .	400	„ „	20.83⅓.		8,333.00	ƒ 30,873,903.00
Winst op assurantie						180,000.00
Besparing op onkosten						70,000.00
Diverse ontvangsten						62,430.00
Ontvangsten voor rekening van anderen.						
Civiel weduwen- en weezenfonds. . , ...						20,000.00
Militair weduwen- en weezenfonds						36,000.00
Verhoogd militair pensioenfonds						6,000.00
Van het Departement van Marine, in restitutie van in Indie betaalde vaste tractementen aan officieren, afkomstig van de voormalige koloniale marine.						2,200.00
						ƒ 31,250,533.00

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie		ƒ 12,894,816.00
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart 1838 en 22 December 1838		9,800,000.00
Renten der restant-schuld à ƒ 10,000,000 aan de Nederlandsche Handel-maatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844 en 14 September 1849		400,000.00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard naar Indie te zenden, voor de administratie aldaar		2,397,441.00
Pensioenen ten laste der Indische kas		474,000.00
Verlofs-tractementen		140,000.00
Kosten van het koloniaal werf-depôt te Harderwijk	ƒ 205,149.00	
Uitzending van suppletie-troepen	53,000.00	
Transportkosten van repatrierende militairen	33,480.00	
Studiekosten van jongelingen op de militaire academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	16,000.00	
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen, voor de Oost-Indische dienst	21,700.00	
Diverse betalingen aan terugkeerende militairen	8,400.00	
		337,729.00
Uitgaven ten behoeve der natuurkundige commissie		10,400.00
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal, land- en volkenkunde aan de academie te Delft		10,000,00
Kosten, vallende op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.		20,120.00
Diverse uitgaven		100,000.00
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds		180,000.00
Militair weduwen- en weezenfonds		98,500.00
Verhoogd militair pensioenfonds		154,000.00
Civiele delegatien		420,882.00
Militaire „		155,000.00
Marine „		14,917.00
Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn (begrepen onder het het hierboven uitgetrokken totaal van ƒ 2,397,441)		»
		ƒ 27,607,805.00
Geraamd excedent		3,642,728.00
		ƒ 31,250,533.00

BIJLAGE D.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

DER

INDISCHE ADMINISTRATIE IN INDIE.

1850.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans.	*f* 33,131	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten.	293,323	
	Slagten van varkens	126,864	
	Vischmarkten en vischpachten	152,230	
	Vischvijvers en het regt om vischnetten te stellen.	142,900	
	Arak en andere sterke dranken.	240,869	
	Verkoop van saguweer	8,278	
	Inlandsche tabak	89,100	
	Waijangs, bazaars, warongs, groente-kramen en winkels	2,547,188	
	Tolbruggen, sluisgelden en overtoomen.	74,558	
	Diverse kleine middelen	31,650	
	Diverse kleine eilanden	6,240	
	Vogelnestklippen.	65,516	
	Kleine lombard	297,404	
	Amfioenpacht en verkoop van Amfioen	6,209,140	
	Licenten op de pho- en tophospelen.	278,892	
	Niepa-hout en kreupelbosschen.	28,098	
			f 10,625,381
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt- en waaggelden	*f* 5,011,694	
	5 % additioneel regt	240,327	
	Consumtieregt	63,532	
	Belasting op den verkoop van tabak.	13,683	
	Haven-, ankeragie- en loodsgelden.	112,342	
	Kleinzegel-regt	350,562	
	Collaterale successien	69,957	
	's Heeren geregtigheid	207,953	
	Belasting op goud	87	
	5 % op de particuliere bazaars.	5,528	
	Tolpoorten en Tollen	12,717	
	IJkgelden	1,389	
	Belasting op slaven.	17,015	
	Oorgeld der paarden en belasting op de rijtuigen .	79,876	
	Transporteren . .	*f* 6,186,362	*f* 10,625,381

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge Regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis.	f 171,662	
	Raad van Nederlandsch Indie	117,000	
	Algemeene secretarie	163,375	
	Reiskosten.	5,893	
			f 457,930
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	f 186,990	
	Hoog Militair Geregtshof.	4,850	
	Raden van justitie	308,635	
	Criminele en diverse justitie-kosten (de landraden er onder begrepen)	129,198	
			629,673
III.	*Hooge en lage collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . .	176,640
IV.	*Provinciaal bestuur en politie.*		
	Provinciaal bestuur.	f 1,750,340	
	Algemeene politie	857,299	
	Districts-politie	582,502	
	Kruis- en residentie-praauwen	24,197	
	Djaijang-sekars (inlandsche maréchaussée)	85,697	
	Barissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen) . . .	180,498	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen . . .	564,998	
	Diverse uitgaven van politie.	52,114	
			4,097,645
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten der natuurkundige commissie.	f 22,300	
	Christelijke eeredienst	220,535	
	Inlandsche idem	10,907	
	Onderwijs of schoolwezen	165,280	
	Geneeskundige dienst en vaccine	127,517	
			546,539
	Transporteren. . .	. . . .	f 5,908,427

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 6,186,362	*f* 10,625,381
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten . .	13,237	
	Venduregten	134,951	
	Belasting op het jattiehout	411	
	Inkomsten van 's Lands drukkerij.	67,188	
	Idem „ den constructie-winkel.	1,615	
	Idem „ de stoomfabriek Phoenix.	43,295	
	Idem der posterijen.	283,604	
	Verponding.	466,022	
	Territoriale belasting op de koffij en peper. . . .	114,275	
			7,310,960
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen.	*f* 8,564,906	
	Vischvijvers	177,056	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan.	88,211	
	Restitutie van verleende voorschotten, ter zake van landbouwkundige ondernemingen.	548,863	
			9,379,036
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan.	*f* 388,606	
	Verkoop van koffij.	1,460,166	
	„ „ van specerijen.	51,626	
	„ „ peper.	36,349	
	„ „ vogelnestjes.	120,365	
	„ „ tin	205,328	
	„ „ houtwerken.	129,888	
	„ „ zout	4,404,974	
	„ „ rijst.	501,631	
	„ „ areng-suiker	57,789	
	„ „ suiker	376,104	
	„ „ indigo	3,115	
	„ „ thee	52,033	
	„ „ tabak	35,684	
	„ „ goeniezakken	553,711	
	„ „ cochenille	37	
	Transporteren. . .	*f* 8,377,402	*f* 27,315,377

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 5,908,427
VI.	*Civiel bouw-departement.*		
	Civiele gebouwen en waterstaat (personeel). . . .	*f* 139,753	
	Gebouwen en waterstaat (materieel)	815,964	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen.	16,772	
			972,489
VII.	*Finantien, cultures en koophandel*		
	A. *Finantien.*		
	Generale directie van finantien.	310,996	
	Beheer van 's Lands algemeene geldkassen. . .	223,685	
	Kosten op de verpachtingen.	16,921	
	Kosten op het kleinzegel.	20,491	
	Kosten op 's heeren geregtigdheid en op de collaterale successien	5,736	
	Civiele haveninrigtingen en kosten op de ankeragiegelden	78,856	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten . . .	341,742	
	Kosten op de ijking van maten en gewigten . . .	255	
	Consulaat in China	11,201	
	Kosten der posterijen in het algemeen.	318,889	
	Beheer der openbare verkoopingen	110,767	
	Kosten der Lands-drukkerij	50,579	
	Beheer van 's Lands civiele pakhuizen, emballagie en gemengde onkosten.	215,289	
	Renten en aflossingen.	458,238	
			2,163,645
	B. *Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.*		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen . .	40,354	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1,103,933	
	Cultures in het algemeen	416,177	
	Inkoop en kosten van Peper	55,637	
	„ „ „ „ houtwerken (bosschen). . .	118,336	
	„ „ „ „ koffij.	9,841,454	
	„ „ „ „ specerijen	249,539	
	„ „ „ „ suiker	10,299,677	
	„ „ „ „ indigo	1,017,809	
	Transporteren. . . .	*f* 23,142,916	*f* 9,044,561

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 8,377,406	*f* 27,315,377
	Verkoop van stofgoud.	61,164	
	„ „ kaneel	563	
	„ „ diverse goederen	85,819	
			8,524,952
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*		
	Praauwen-veren	*f* 20,213	
	Waterleidingen	826	
	Stortingen voor het gemis van stuurmansleerlingen op kustvaarders	6,300	
	Stortingen door bedevaartgangers naar Arabie. . .	7,920	
	Verkoop en verhuur van gronden.	64,590	
	Boeten en confiscatien	109,870	
	Geschenken van inlandsche vorsten	2,774	
	Inkomsten van het land Nangoelan	20,023	
	Diverse inkomsten	632,423	
	Inhoudingen op jaarwedden ter zake van burgerlijke pensioenen	141,246	
	Contributien van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren	2,248	
	Civiele proces-kosten	11,515	
			1,019,948
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	. . . . .	212,874
VII.	*Departement van Marine.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	*f* 30,880	
	Maritiem etablissement op het eiland Onrust. . .	14,083	
	Stoompakketvaart tusschen Java en Singapore. . .	14,412	
			59,375
	Transporteren . .	. . . . . .	*f* 37,132,526

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	ƒ 23,142,916	ƒ 9,044,561
	Inkoop en kosten van thee	600,795	
	„ „ „ „ tabak	322,692	
	„ „ „ „ rameh	424	
	„ „ „ „ goeniezakken	8,987	
	„ „ „ „ cochenille	65,408	
	„ „ „ „ kaneel	117,109	
	Voorschotten voor landbouwkundige ondernemingen.	83,356	
			24,341,687
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen.	ƒ 315,041	
	Kosten op den handel met Japan.	107,247	
	Kosten op de amfioen-pacht en inkoop van amfioen .	255,259	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	13,259	
	„ „ „ „ tin	1,063,695	
	„ „ „ „ houtwerken (stapelplaatsen) .	103,264	
	Kosten van zout.	1,051,288	
	Inkoop en kosten van rijst	800,766	
	„ „ „ „ areng-suiker	11,057	
	„ „ „ „ stofgoud	11,116	
	Onkosten aan de factorij der Nederlandsche Handel-maatschappij te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende.	702,566	
	Provisie-penningen aan de factorij voornoemd, te voldoen op idem.	170,434	
			4,604,992
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Het Nederlandsch-Indisch leger	ƒ 8,373,736	
	„ pradjoerits, barissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt .	83,941	
	„ buitengewone fortificatie-werken	999,042	
			9,456,719
IX.	*Departement van Marine.*		
	Uitgaven, en wel dat gedeelte, hetwelk niet komt ten laste der Nederlandsche Staatsbegrooting, als:		
	voor schepen en vaartuigen van oorlog	ƒ 883,950	
	„ de stoompakketvaart tusschen Java en Singapore.	78,715	
	Transporteren . .	ƒ 962,665	ƒ 47,447,959

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 37,132,526
	TOTAAL DER ONTVANGSTEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . .	*f* 37,132,526
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 37,132,526

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 962,665	*f* 47,447,959
	voor sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	175,107	
	„ gouvernements-schoeners en kruisbooten . .	265,177	
	„ het maritiem etablissement op het eiland Onrust	72,688	
			1,475,687
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civiele pensioenen	*f* 235,954	
	Militaire idem	345,769	
	Inlandsche idem	184,233	
	Pensioenen aan weduwen van civiele, militaire en inlandsche personen.	60,638	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid . . .	185,471	
			1,012,065
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche Vorsten, schadeloosstellingen en gratificatien aan dezelven	*f* 1,798,072	
	Kosten der ambachtskwartieren.	21,845	
	Kosten van den constructiewinkel	208,777	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen	105,250	
	Uitgaven van het land Nangoelan.	19,533	
	Geschenken aan inlandsche Vorsten en grooten . .	10,814	
	Publieke feesten	15,974	
	Civiele transportkosten uit en naar Nederland. . .	93,194	
	Reis- en transportkosten in Indie	59,404	
	Gratificatien	14,465	
	Personele toelagen	11,585	
	Nonactiviteits-tractementen en wachtgelden. . . .	144,803	
	Verlofs-tractementen	6,243	
			2,509,959
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	. . . . . .	„
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden*	. . . . . .	764,408
	TOTAAL DER UITGAVEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . . .	*f* 53,210,028
	Transporteren . .	. . . . . .	*f* 53,210,028

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport. . .	. . . . .	ƒ 37,132,526
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen.	ƒ 14,550	
	Van den Sultan van Djokjokarta, idem.	18,239	
	Van diverse personen, idem.	8,195	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	478,082	
	Militair weduwen- en weezenfonds.	373,600	
	Verhoogd militair pensioenfonds.	203,144	
	Delegatien (civiele).	404,930	
	„ (militaire)	146,571	
	„ (marine).	12,783	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven, voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn. . . .	121,423	
			1,781,517
			ƒ 38,914,043
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in Indie, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in Nederland . . .	. . . . .	14,944,965
			ƒ 53,859,008

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport .	. . . . .	*f* 53,210,028
XIV.	***Betalingen voor rekening van anderen.***		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . .	*f* 9,208	
	„ „ „ „ Sultan van Djokjokarta . .	12,774	
	„ „ „ diverse personen	8,607	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	344,223	
	Militair weduwen- en weezenfonds	90,651	
	Verhoogd militair pensioenfonds	165,454	
	Vaste tractementen aan van de voormalige koloniale marine afkomstige officieren.	„	
	Delegatien (civiele).	102	
	Idem (militaire).	1,173	
	Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn.	16,788	
			648,980
			f 53,859,008

BIJLAGE E.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

DER

INDISCHE ADMINISTRATIE IN NEDERLAND.

1 8 5 0.

OMSCHRIJVING.					BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1850 *verkocht:*					
Koffij . . .	$674,248^{830}/_{1000}$	pikols à ca . .	*f* $25.13^{9}/_{10}$	*f* $16,949,044.20^{5}$	
Suiker . . .	$1,006,701^{490}/_{1000}$	„	„ . . $10.30^{3}/_{10}$	10,372,312.79	
Indigo . . .	$8,334^{894}/_{1000}$	„	„ . . $389.74^{9}/_{10}$	$3,248,496.24^{5}$	
Notenmuskaat	$3,353^{868}/_{1000}$	„	„ . . 208.77	$700,186.28^{5}$	
Foelie . . .	$922^{882}/_{1000}$	„	„ . . $209.86^{6}/_{10}$	$193,676.72^{5}$	
Kruidnagelen	2,500	„	„ . . $37.66^{7}/_{10}$	94,159.31	
Kaneel . . .	$1,953^{968}/_{1000}$	„	„ . . 123.06	240,454.24	
Notenzeep . .	$28^{440}/_{1000}$	„	„ . . $115,03^{2}/_{10}$	3,271.52	
Cochenille . .	$594^{814}/_{1000}$	„	„ . . $262,30^{3}/_{10}$	156,021.59	
Thee . . .	$7,216^{178}/_{1000}$	„	„ . . $55.74^{4}/_{10}$	402,257.51	
Peper . . .	$5,524^{880}/_{1000}$	„	„ . . $13,58^{1}/_{10}$	75,033.56	
Tabak . . .	$2,624^{064}/_{1000}$	„	„ . . $42,61^{6}/_{10}$	111,828.26	
Kaneel-olie .	14	kisten	„ . . $54.26^{5}/_{10}$	8,899.48	
of . . .	164	flesschen.			
Tin	$60,148^{530}/_{1000}$	pikols à	„ . . $53.52^{4}/_{10}$	$3,219,411.39^{5}$	*f* $35,775,053.11^{5}$
Winst op assurantie					317,341.55
Diverse ontvangsten					$51,571.49^{5}$
Saldo der laatste suppletoire remise-rekening over 1847, waarmede de verantwoording van dit jaar geheel is afgeloopen					6,319.96
Idem over 1848					111,943.31
Idem over 1849					134,238.69
Ontvangsten voor rekening van anderen.					
Civiel weduwen- en weezenfonds				*f* $29,537.50^{5}$	
Militair weduwen- en weezenfonds.				$42,726.61^{5}$	
Verhoogd militair pensioenfonds				$6,989.12^{5}$	
Van het Departement van Marine, in restitutie van in Indie betaalde vaste tractementen aan officieren, afkomstig van de voormalige koloniale marine				$3,416.66^{5}$	
Voor rekening van het officiers-kleedingmagazijn				4,306.00	
Nalatenschappen en diverse ontvangsten.				18,779.53	105,755.44
					f 36,502,223.56

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie.		ƒ 11,218,829.51
Nadeelig saldo der doorloopende interestrekening met de Nederlandsche Handel-maatschappij		20,224.89
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart 1838 en 22 December 1838		9,800,000,00
Renten der restant-schuld à ƒ 10,000,000 aan de Nederlandsche Handel-maatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844 en 14 September 1849		400,000.00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard naar Indie gezonden, voor de administratie aldaar		3,061,405.28
Pensioenen ten laste der Indische kas.		629,456.83^{5}
Verlof-tractementen		186,262,82^{5}
Kosten van het koloniaal werf-depôt te Harderwijk	ƒ 139,126.60	
Uitzending van suppletie-troepen.	66,351.62	
Transportkosten van repatrierende militairen	45,768.00	
Studiekosten van jongelingen op de Militaire Academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	20,950.00	
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen, voor de Oost-Indische dienst.	17,933.33^{5}	
Diverse betalingen aan terugkeerende militairen	5,079,70	
		295,209.25^{5}
Uitgaven ten behoeve der natuurkundige commissie		9,000,00
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal, land- en volkenkunde aan de Academie te Delft		10,929.16
Kosten, gevallen op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.		146,874.93
Diverse uitgaven.		72,206.22^{5}
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds	ƒ 200,668.26	
Militair weduwen- en weezenfonds.	96,307.73	
Verhoogd militair pensioenfonds	174,944.42^{5}	
Civiele delegatien	419,541.10^{5}	
Militaire „	150,889.28	
Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn en andere inrigtingen	42,900.72	
Nalatenschappen en diverse betalingen	7,483.35	
		1,092,734.87
Uitgaven voor de West-Indische kolonien en de Kust van Guinea.		
Subsidie aan de kolonie Suriname.	ƒ 180,000.00	
Idem aan Curaçao en onderhoorigheden.	225,115.03	
Idem aan de Kust van Guinea.	71,276.59^{5}	
		476,391.62^{5}
		ƒ 27,419,525.40^{5}
KOLONIAAL BATIG SLOT.		9,082,698.15^{5}
		ƒ 36,502,223.56

VERSLAG van het beheer van Suriname en van den staat waarin hetzelve zich bevindt, over het jaar 1850.

EERSTE HOOFDSTUK.

Grondgebied en bevolking waarover het beheer gevoerd wordt.

A. Grondgebied.

In 1850 heeft eene briefwisseling met het Fransche Gouvernement plaats gehad wegens het afleggen eener wederzijdsche verklaring, waarbij de rivier Marowijne als natuurlijke grensscheiding tusschen Nederlandsch en Fransch Guyana wordt erkend. Die briefwisseling was bij het einde van dat jaar niet afgeloopen.

B. Bevolking.

De bevolking van Suriname, bestaande uit vrije personen, slaven, Indianen en Boschnegers, bedroeg op ultimo December 1850:
In de stad Paramaribo en hare buitenwijken:

vrije personen.	10,199
niet vrije	6,139
te zamen. . . .	16,338

in de forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam en de verschillende posten in de divisien en districten:

vrije personen.	1,061
niet vrije	132
te zamen. . . .	1,193

in de verschillende divisien en districten:

vrije personen.	1,141
niet vrije	33,408
te zamen. . . .	34,549

De geboorten hebben in 1850 onder de vrije bevolking bedragen 384, de sterfgevallen 342; 258 slaven zijn gedurende dat jaar in vrijheid gesteld, zoodat de vrije bevolking in 1850 met 320 zielen zou zijn toegenomen.

Onder de slavenbevolking hebben in 1850 plaats gehad 1342 geboorten en 1224 sterfgevallen. Er zijn 251 slaven weggeloopen, waarvan echter 138 zijn teruggekomen.

Onderstaande staat wijst meer gedetailleerd de verdeeling der bevolking over de verschillende divisien en districten aan.

	VRIJEN.			NIET VRIJEN.			TOTAAL-GENERAAL.
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	
De stad Paramaribo en hare buitenwijken . .	4,459	5,740	10,199	2,394	3,745	6,139	16,338
De forten Zeelandia en Nieuw Amsterdam en de verschillende posten in de districten en divisien.	961	100	1,061	64	68	132	1,193
Divisie boven-Suriname en Thorarica	87	16	103	2,306	2,362	4,668	4,771
Divisie Para	101	69	170	1,822	1,788	3,610	3,780
„ Bened.-Commewijne	53	14	67	1,730	1,500	3,230	3,297
„ Beneden-Cottica. .	85	19	104	3,098	3,178	6,276	6,380
„ Matappica. . . .	52	28	80	1,284	1,406	2,690	2,770
„ Boven-Commewijne.	51	11	62	1,517	1,255	2,772	2,834
„ Boven-Cottica en Perica	68	22	90	1,860	2,093	3,953	4,043
Divisie Saramacca . . .	49	29	78	1,048	1,005	2,053	2,131
Etablissement der Europesche Kolonisatie aan de Saramacca	63	57	120	—	—	—	120
Neder-district Nickerie .	114	100	214	885	859	1,744	1,958
Opper-district Nickerie .	21	13	34	1,023	938	1,961	1,995
Etablissement te Batavia aan de Coppename . .	17	2	19	207	244	451	470
	6,181	6,220	12,401	19,238	20,441	39,679	52,080

Wanneer men dezen staat vergelijkt met dien, medegedeeld bij het verslag over 1849, dan zal men het verschil tusschen het totaal der bevolking onder ultimo

1849 en dat op den laatsten dag des jaars 1850 niet opgelost vinden door de hierboven opgegeven cijfers van geboorten, sterfgevallen, manumissien en desertien. Dit moet voornamelijk worden toegeschreven aan mindere naauwkeurigheid, waarmede vroeger opgaven zijn zamengesteld.

De zedelijke en maatschappelijke beschaving onder de vrije bevolking neemt meer en meer toe, alsmede de zucht naar onderwijs voor het opkomend geslacht: terwijl tevens als een verblijdend verschijnsel wordt aangeteekend, dat arbeidzaamheid onder de mindere klasse meer dan vroeger wordt opgemerkt.

Het getal Indianen neemt, naar de veronderstelling van het koloniaal bestuur van Suriname, gestadig af; een gevolg van het misbruik van sterken drank.

Ook onder de Boschnegers meent men zoodanige afneming op te merken.

Overigens vinden de volgende bijzonderheden omtrent de Boschnegers en Indianen hier hare eigenaardige plaats.

Boschnegers.

De Boschnegers zijn verdeeld in drie stammen, Aucaner-, Saramaccaner- en Becoe- en Moesinga-Boschnegers genaamd.

De Aucaners bewonen de boorden der rivier Marowijne, ruim 50 uren van zee gelegen; de benaming hunner gewone verblijfplaats is Auca.

De Saramaccaners bewonen de oevers der rivier Boven-Suriname, mede ruim 50 uren van de hoofdplaats verwijderd; hunne woonplaats heeft geene bijzondere algemeene benaming: zij noemen die hun *condré* (land).

De Becoe- en Moessinga-Boschnegers wonen aan de oevers der rivier Boven-Saramacca. Hunne gemeene verblijfplaats of condré ligt op ongeveer 50 uren van zee.

De Boschnegers wonen, hoezeer niet ver van elkander verwijderd, in afzonderlijke dorpen.

De opgegevene afstanden zijn in eene regte lijn genomen; de reizen naar die condrés duren echter, naar mate dat het regen- of drooge tijd is, langer of korter: de gemiddelde tijd om Auca te bereiken, wordt berekend op zeven dagen varens (van zee); om in de condré der Saramaccaners te komen, heeft men tien dagen noodig, en bij de Becoe- en Moessinga-Boschnegers tien à elf dagen. Al die reizen kunnen, uit hoofde der ondiepten en der klippen, zoomede van den sterken stroom waarmede men, die rivieren opvarende, steeds te kampen heeft, slechts met kleine vaartuigen (corjalen) worden ondernomen, en met groote moeite en opofferingen worden ten uitvoer gebragt. De reizen van die condrés naar zee, zijn natuurlijkerwijze zooveel korter, omdat men, de rivieren afzakkende, den stroom voor zich heeft.

Ieder dezer stammen heeft een groot opperhoofd of *graman*, die ten teeken zijner waardigheid militaire uniform, steek enz. draagt, en daarenboven voorzien is van eenen stok met vergulden knop en een ringkraag, op welk een en ander het Nederlandsche wapen is gegraveerd.

Over ieder dorp of *loo* voert een kapitein het bevel, die eveneens van eene montering van blaauw laken met smal zilveren galon, en eén hoed met kokarde en zilveren band, zoomede van eenen stok met grooten zilveren knop en ringkraag, ten teeken van zijnen rang, is voorzien.

Het groot-opperhoofd der Aucaners heet *Bijman*, dat der Saramaccaners *Abraham* en dat der Becoe- en Moessinga-Boschnegers *Afiti* (jonkman).

De Aucaners tellen zestien loo's (dorpen), de Saramaccaners een en twintig en de Becoe- en Moessinga-Boschnegers zes.

Het getal der Boschnegers kan niet met juistheid worden opgegeven; men mag echter, zonder vrees voor groote misrekening, hun getal op 8000 schatten, namelijk:

Aucaners	3,300
Saramaccaners.	4,300
Becoe's- en Moessinga's	400

Onder de 3300 Aucaners zijn tevens begrepen diegenen, die zich ten gevolge van oneenigheden van Auca hebben verwijderd, en thans de Sarakreek in de Boven-

Suriname bewonen, alwaar zij door het Bestuur worden geduld en hoezeer in den regel Aucaners zijnde, van daar echter Sarakrekers worden genoemd; de kapitein, die daar het bevel voert, heet *Bretan*. Onder datzelfde getal zijn tevens die begrepen, die in de Boven-Cottica en Courmotibo hout verwerken. De Aucaners, hoezeer niet de talrijkste onder deze volksstammen, staan echter aan het hoofd, omdat zij door een langer verkeer met het meer beschaafde gedeelte der kolonie, meer met onze gewoonten en gebruiken zijn bekend geworden, en daardoor van lieverlede zich hebben gewend aan eenige behoeften van kleeding als anderzins; in zekeren zin zijn wij hun dus onontbeerlijk geworden, en wel, doordien zij zich niet meer vergenoegen kunnen met hetgeen jagt en vischvangst opleveren, noch zich tevreden stellen kunnen met rijst, of bij gebrek daarvan, met boschvruchten.

De andere stammen, die, hoezeer mede door eene toenadering tot en verkeer met ons ook veel van hunne ruwheid en onbeschaafdheid hebbende verloren, in geenen deele echter op denzelfden trap als de Aucaners staan, beschouwen laatstgenoemden daarom als hunne meerderen; immers luisteren zij niet alleen naar hunne raadgevingen, maar volgen hen zelfs blindelings na, ook in andere opzigten, bijv. door steeds bij voorkeur te koopen wat genen zich gewoonlijk aanschaffen, enz.

De levenswijze der Boschnegers in het algemeen is eenvoudig; hunne hutten, op de eenvoudigste wijze te zamen gesteld, zijn alle met troelie of pina (twee soorten van palmbladen) soms ook wel met tras (stroo) gedekt. Deze hutten zijn van 10 tot 12 voeten lang en breed en hebben twee deuren, doch geene vensters; ééne der deuren leidt naar het slaapvertrek, dat door eene gebrekkige beschutting afgescheiden is van het zoogenaamde eetvertrek, welk laatste tevens wordt gebruikt om er spijzen te koken.

De bestaanmiddelen der Boschnegers bepalen zich tot het verwerken van hout, hetwelk zij in vlotten afbrengen en op de plantagien, die zij voorbijvaren, te koop aanbieden; slechts zelden gebeurt het, dat zij groote hoeveelheden van hunne waren tot aan de stad door brengen, daar zij meest altijd koopers voor dezelve op de plantagien vinden; voor het geld, dat zij op die wijze erlangen, koopen zij geweren, kruid, lood, vuursteenen, houwers, bijlen, ijzeren potten, spijkers, zout, kleedingstukken enz. Het geld, dat zij voor de door hen medegebragte vellen van tijgerkoppen als premie (*f* 4 per stuk) uit de koloniale kas ontvangen, en dat soms eene belangrijke som in het jaar uitmaakt, wordt tot diezelfde einden aangewend.

Voorzien van de noodige levensbehoeften en van andere noodwendigheden die zij zich hebben aangeschaft, keeren zij weder naar hunne verblijfplaatsen of condrés terug, om plaats te maken voor anderen hunner landgenooten, die tot hetzelfde einde aan de stad zouden wenschen te komen; krachtens de met hen geslotene overeenkomsten, wordt slechts een bepaald getal hunner te gelijk aan de stad toegelaten, alwaar op kosten van het Gouvernement in hunne woning wordt voorzien, waardoor het Bestuur in staat is eene strikte contrôle over hen te houden.

Over het algemeen zijn de Boschnegers vadzig en lui; zij werken slechts dan, wanneer zij door de noodzakelijkheid worden gedrongen, om zich op nieuw te Paramaribo van kruid, lood enz. te gaan voorzien; want hebben zij dit, met de noodige gereedschappen voor de vischvangst, dram, zout en stroop, zoo denken zij niet aan werken, noch ook om hunne kostgronden te bearbeiden, die inmiddels aan hunne vrouwen — waarvan het getal soms twee, ja drie en vier is — en kinderen worden overgelaten. In de laatste tijden schijnt er zich echter meerdere bedrijvigheid en lust tot geregelde werkzaamheid onder hen, en vooral onder de Aucaners, te hebben geopenbaard; verscheidenen hunner laten zich thans aanhuren op plantagien, om daar bosch te vellen en op te ruimen, en brandhout voor de fabrieken te kappen. Ter bevordering van dien goeden zin heeft het Bestuur het dan ook geraden geacht, om het onvoorwaardelijk verbod om Boschnegers te huisvesten te wijzigen, en bij publicatie van 18 December 1848 (*Gouvernementsblad* n°. 14) vast te stellen, dat ieder, die verlangen mogt Boschnegers tot het verrigten van werkzaamheden op zijn erf of grond te ontvangen, op voordragt van den commissaris voor de inlandsche bevolking, dispensatie van het Bestuur kan verkrijgen van de bepaling, voorkomende in art. 1 der publicatie van 31 Mei 1824, voormeld onvoorwaardelijk verbod behelzende.

De taal der Boschnegers is bijna gelijk aan die der slaven, namelijk het zoogenaamde Neger-Engelsch. De Saramaccaner Boschnegers echter bedienen zich onder het spreken van uitdrukkingen, die veel overeenkomst hebben met de Portugesche taal, en waarvan de reden daarin moet worden gezocht, dat vele der eerst weggeloopen slaven (waaruit deze Boschnegers zijn voortgesproten) behoord hebben aan Portugesche Joden: overigens hebben zij gedurende den tijd, dat zij in staat van afzondering verkeeren, aan vele zaken speciale benamingen gegeven, hoezeer eigenlijk niets anders dan het Neger-Engelsch sprekende, zoodat zij soms moeijelijk te verstaan zijn.

De Boschnegers hebben zeer weinig begrip van godsdienst; de pogingen, aangewend om hen van hunne afgodische dwaalbegrippen terug te brengen en hen tot het Christendom te doen overgaan, hebben steeds schipbreuk geleden op hunne gehechtheid aan de overleveringen hunner voorvaders: deze toch, zeggen zij, hebben zich daarbij steeds gelukkig gevoeld; in het laatst van 1850 hebben de Aucaners dan ook, bij monde van den graman, ronduit geweigerd, om twee der leden van de Moravische Broedergemeente, die met dat doel bij de uitdeeling der geschenken mede naar den Marowijne waren gegaan, naar Auca te brengen. Eenige weinigen der Saramaccaners, onder den kapitein *Johannes Arabie*, die zelf gedoopt is en gunstig bekend staat, zijn tot het Christendom overgegaan, dank zij der ijverige en rustelooze pogingen dier zendelingen, die reeds sedert geruimen tijd een etablissement en kerk in de Boven-Suriname, niet ver van de verblijfplaatsen dezer Boschnegers, hebben opgerigt; een en soms twee hunner zijn aldaar steeds aanwezig.

Bij elken Boschnegerstam is van gouvernementswege een ambtenaar geplaatst, den titel van posthouder voerende; bij den Aucaner volksstam is daarenboven een adsistent-posthouder.

Deze ambtenaren, die allen verwijderd van de bebouwde plantagien wonen, zijn de vertegenwoordigers van het Bestuur bij de Boschnegers, aan dewelken zij de bevelen der Regering doen kennen; zij verstrekken aan de Boschnegers, die stadwaarts gaan, de passen, welke vereischt worden om de militaire posten voorbij te kunnen varen, wordende die bij terugkomst teruggenomen en daarop de medegebragte goederen geverifieerd. Zij moeten zoo naauwkeurig doenlijk letten op al hetgeen belangrijks onder de Boschnegers voorvalt, en daarvan zoo spoedig mogelijk rapport maken aan het commissariaat der inlandsche bevolking, met welk departement zij in directe correspondentie staan.

Zij houden aanteekening van de geboorten en sterfgevallen, die plaats vinden onder de Boschnegers, naar mate die hun worden aangegeven, ten einde het Bestuur zooveel mogelijk met het werkelijke getal der Boschnegers bekend blijve. Zij houden in het algemeen contrôle over hen en zorgen zooveel doenlijk, dat zij aan de inwoners der divisien geen overlast aandoen, als ook, dat de Boschnegers wederkeerig niet worden benadeeld of mishandeld. Van het een en ander hiertoe betrekkelijk, moeten zij mededeeling doen aan het commissariaat der inlandsche bevolking.

Het eenige dat omtrent de Boschnegers over het jaar 1850 aangeteekend wordt, is de uitdeeling van geschenken (die zij volgens de met hen geslotene overeenkomsten om de vier jaren ontvangen), welke door de Aucaners en Saramaccaners in dat jaar zijn in ontvang genomen; door de Becoe- en Moessinga-Boschnegers was dit reeds in 1849 geschied. De reden dat de twee eerstgenoemde stammen de geschenken eerst in 1850 hebben bekomen, is toe te schrijven aan hunne gewoonte, om nimmer hunne beloften en afspraken getrouw na te komen; in 1849 waren zij niet op den bepaalden tijd op de voor de uitdeeling bestemde plaatsen tegenwoordig, zoodat de uitdeeling eerst later konde plaats hebben.

Indianen.

Deze, welligt het meest zorgelooze volk dat bestaat, kennen zeer weinige behoeften, en kunnen bijkans niet geacht worden kleedingstukken te bezigen. De veelwijverij is bij hen geoorloofd. Wanneer men daarbij voegt, dat zij hartstogtelijke liefhebbers zijn van sterken drank, en dat hun geene opoffering te groot is om aan die

behoefte te voldoen, dan zal men wel kunnen beseffen, dat hun getal van dag tot dag moet verminderen, zoodat hetzelve dan ook thans nagenoeg op minder dan duizend is gesmolten, die over de geheele kolonie verspreid zijn, maar meer bepaaldelijk de oevers der rivieren Marowijne, Saramacca en Coppename bewonen.

Deze Indianen leven van de jagt en vischvangst, bebouwen kostgronden (meestal beplant met cassaves en bromelia); vervaardigen pagalen (manden), waterkruiken, mandjes enz., die zij aan de stad te koop aanbieden en uit de opbrengst waarvan zij zich voor het meerendeel van eenige weinige kleedingstukken, kralen en andere snuisterijen voorzien en soms ook wel een geweer, kruid, lood en andere onontbeerlijke gereedschappen, zoo als houwers, bijlen enz., aanschaffen. Andere behoeften, zoo als dram, zout en gezouten visch, verkrijgen zij gemeenlijk van het Gouvernement, als aanmoediging wanneer zij eene of andere kleine dienst hebben gepresteerd, of blijken van arbeidzaamheid hebben gegeven.

De taal der Indianen kan met geene naauwkeurigheid worden beschreven: weinige, zeer enkele menschen verstaan die geheel of gedeeltelijk, terwijl de verschillende stammen der Indianen, bestaande uit Waraus, Carboeger, Crebisie en Arawacca, elk eene verschillende en voor elkander onverstaanbare taal of spraak hebben; echter hebben zij voor het meerendeel, door hunne verkeering met de hoofdplaats, zich van lieverlede het Neger-Engelsch eigen gemaakt.

De godsdienst der Indianen over het algemeen bestaat, even als die Boschnegers, uit overleveringen, waarbij afgodische begrippen op den voorgrond staan.

Alleen bij de Indianen in de Nickerie, de eenige die wat arbeidzaamheid aan den dag leggen, is een ambtenaar geplaatst, mede den titel van posthouder voerende, wiens taak het is om orde onder de aldaar wonende Indianen te houden, en die mede in directe correspondentie staat met het commissariaat der inlandsche bevolking, aan hetwelk hij alle bijzondere voorvallen moet rapporteren. De overige Indianen, die hier en daar verspreid wonen, staan onder het gezag en toezigt der divisie-autoriteiten van de plaatsen, alwaar zij zich ophouden.

In het jaar 1850 is niets bijzonders onder de Indianen voorgevallen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Middelen van beheer en staat waarin hetzelve zich bevindt.

A. Algemeen beheer.

§ 1. *Gouverneur.*

Daaromtrent valt over 1850 niets aan te merken.

§ 2. *Koloniale Raad.*

§ 3. *Gouvernements-secretarie.*

De organieke bepalingen deswege hebben in 1850 geene veranderingen ondergaan.

B. Gewestelijk beheer.

Art. 67 van het reglement op de verdeeling der kolonie Suriname in divisien van 1/3 Maart 1842 (*Gouvernementsblad* n°. 3) bepaalt, dat, zoo dikwerf drie of meer slaven zich op of omstreeks denzelfden tijd van eenige plantagie of grond verwijderen, zonder onderscheid of zoodanige slaven tot de plantagie of grond behooren, dan wel als privé-slaven daarop werken, de gezagvoerder gehouden is, daarvan

dadelijk aan den burger-kapitein of den naastbij wonenden burger-officier kennis te geven, en' zulks op verbeurte eener boete van tien gulden, voor iederen dag, dat zoodanige aangifte later geschiedt dan volgens den afstand kan plaats hebben.

Daar echter sedert gebleken is, dat sommige eigenaren in het neder-district Nickerie zoodanig nalatig waren in het doen dier opgave, dat dezelve eerst geruimen tijd na de desertie ter kennis van den landdrost kwamen, en alzoo te laat om afdoende maatregelen ter voorkoming der ontvlugting van de slaven uit de kolonie te nemen, terwijl het van algemeen belang voor alle eigenaren van het district is, dat de desertie door alle ten dienste staande middelen worde tegengegaan, heeft het Bestuur daarin aanleiding gevonden voormeld art. 67 bij publicatie van 1 Julij 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 11) in dier voege te wijzigen dat van de ontvlugting van elken slaaf uit het neder-district Nickerie, door den eigenaar of den gezagvoerder onder wien dezelve werkzaam was, binnen 24 uren moet worden kennis gegeven, op verbeurte derzelfde boete, bij genoemd art. 67 van het reglement voor de divisien vastgesteld.

Overigens hebben de organieke bepalingen opzigtelijk het beheer in de divisien en districtën in 1850 geene verandering ondergaan.

C. Militair beheer.

§ 1. *Landmagt.*

In de getalsterkte van het militair garnizoen is geene noemenswaardige verandering in 1850 gekomen.

Bij Koninklijk besluit van 27 April 1850, n°. 65, te vinden in het *Gouvernementsblad* van dat jaar n°. 8, zijn alle in de kolonie Suriname bestaande verordeningen omtrent de benoeming van officieren bij de schutterij te Paramaribo ingetrokken en vervangen door de bepaling, dat tot officieren van die schutterij in aanmerking zullen komen de meest geschikte personen uit den gegoeden burgerstand, ter keuze van den Gouverneur, onder nadere goedkeuring des Konings.

Ook zijn bij publicatie van 1 Julij 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 13) de vroegere voorschriften omtrent de zamenstelling en indeeling der compagnien van hetzelfde bataillon schutterij ingetrokken, en is de organisatie der compagnien aan den Gouverneur opgedragen, die deswege beschikt naar gelang van omstandigheden.

De sterkte der stedelijke schutterij in de stad Paramaribo en hare buitenwijken bedroeg op 31 December 1850:

27 officieren en
505 onderofficieren en manschappen,

te zamen 532 man.

De gewapende burgermagt te Nieuw Rotterdam en onderhoorend district Neder-Nickerie bestond uit:

4 officieren en
64 onderofficieren en manschappen,

te zamen 68 man.

§ 2. *Inrigtingen welke tot de troepen in verband staan.*

Ten behoeve van het garnizoen zijn magazijnen aanwezig, bestemd tot berging der kleedingstukken en wapenen. Ook bestaan er kleeder-, schoen- en geweermakers-ateliers.

Het Rijks-hospitaal te Paramaribo dient niet alleen ter verpleging van manschappen der land- en zeemagt, maar worden daarin ook civiele personen opgenomen.

Gedurende het jaar 1850 zijn in dat hospitaal verpleegd 781 lijders, zoo als blijkt uit de hieronder volgende opgave:

NAMEN DER CORPSEN.	Op den 31sten December 1849 waren in het hospitaal aanwezig.	Gedurende 1850 in behandeling gekomen.	Totaal der lijders, in den loop van 1850 in behandeling geweest.	Totaal der		
				Uitgegane.	Overledene.	Overgebleven op 31 Decemb. 1850.
Bataillon jagers	29	330	359	328	4	27
„ veld-artillerie	1	26	27	26	„	1
Compagnie koloniale guides. . .	6	22	28	23	„	5
Corps koloniale invalieden . . .	1	6	7	4	1	2
Zijne Majesteits zeemagt. . . .	19	141	160	149	„	11
Civiel departement.	27	173	200	146	22	32
Totaal. . .	83	698	781	676	27	78

Behalve het Rijkshospitaal te Paramaribo, bestaan er nog eenige infirmerien op de buitenposten.

Aan 's Rijks hospitaal is eene apotheek verbonden.

§ 3. *Zeemagt.*

De zeemagt in de West-Indien gedurende het jaar 1850 aanwezig, was zamengesteld uit:

de korvetten *Sumatra* en *Amphitrite*,

de brikken *Venus*, *Haai*, *Sperwer* en *de Pijl*,

de schoenerbrik *Ternate*,

de schoeners *de Vos*, *de Adder*, *de Schorpioen* en *de Wesp*,

het stoomschip *Curaçao* en

het transportschip de *Merwede*.

De korvet *Amphitrite* en het stoomschip *Curaçao* zijn meestal voor vast gestationneerd geweest voor Paramaribo.

De andere vaartuigen zijn in kruisposten of stations verdeeld geweest aan de Nickerie, in de Saramacca, op Curaçao, St. Martin en St. Eustatius. Ook hebben sommige derzelve reizen gedaan naar de Bovenwinds- Fransche of Engelsche eilanden en de naburige vaste kust van Zuid-Amerika.

D. Regtswezen en politie.

I. WETGEVING.

Bij publicatie van 4 Maart 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 4) zijn nadere voorzieningen omtrent de vervolging voor landsbelastingen daargesteld.

Ook de voldoening der kosten en civiele gedingen, in welke het koloniaal Gouvernement betrokken is, werd bij publicatie van 22 April 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 5) geregeld.

II. BURGERREGT.

In den loop van het jaar 1850 is het burgerregt in de kolonie Suriname verleend aan 47 personen.

Van die personen waren geboren:

22 in Suriname,
7 in Nederland,
18 in vreemde landen.
47

III. REGTERLIJKE MAGT.

Het geregtshof in de kolonie Suriname heeft gedurende het jaar 1850 170 vonnissen gewezen in burgerlijke zaken en 15 strafzaken bij arrest afgedaan, waaronder 2 wegens diefstal, 5 wegens feitelijk geweld, 1 wegens kinderroof, 1 wegens verwonding door onbehoedzaamheid, welke den dood heeft ten gevolge gehad, 2 wegens brandstichting door achteloosheid. Voorts zijn in hooger beroep behandeld 4 vonnissen van het collegie van kleine zaken.

Gedurende het bovengenoemd jaar zijn door het collegie van kleine zaken, regt doende in burgerlijke zaken tot een montant van ƒ 300, en in strafzaken, wanneer het feit geene zwaardere straf kan ten gevolge hebben dan de beperking der persoonlijke vrijheid voor den tijd van een jaar, 370 vonnissen gewezen, waarvan 289 in burgerlijke regtszaken en 81 in strafzaken.

Hieronder volgt nog een vergelijkende staat der werkzaamheden van het geregtshof over 1843 tot en met 1850 (civiele zaken).

	1843	1844	1845	1846	1847	1848	1849	1850
Vonnissen en arresten	407	372	331	266	209	243	214	170
Requesten	549	504	449	359	291	240	237	177
Aangebragte zaken ter differente rollen	366	344	311	272	231	233	226	201
Civiele vonnissen der commissie uit het geregtshof, thans collegie van kleine zaken.	518	524	546	550	423	389	332	370

De advocaten en procureurs in de kolonie Suriname worden als zoodanig door het geregtshof aldaar toegelaten, na overlegging van de academische bul of na examen. Er waren in 1850 vijf advocaten en twee procureurs.

Exploiteurs en deurwaarders.

Bij het geregtshof van Suriname is een exploiteur, bijgestaan door drie substituut-exploiteurs. Zij worden benoemd door den Gouverneur, op voordragt van het hof.

De verpligtingen van den Exploiteur en deszelfs substituut zijn geregeld bij eene instructie, afgekondigd bij publicatie van den 28sten November 1828, en te vinden in het *Gouvernementsblad* van dat jaar onder n°. 24.

Bij het collegie van kleine zaken wordt de dienst van exploiteur door deurwaarders verrigt.

De exploiteur en substituten bij het geregtshof genieten eene vaste bezoldiging uit de koloniale kas en emolumenten, bij tarief vastgesteld.

De deurwaarders bij het collegie van kleine zaken hebben geen vast tractement, doch genieten bepaalde emolumenten.

De instructie voor die deurwaarders is opgenomen in het *Gouvernementsblad* van 1828, n°. 25.

IV. POLITIE.

§ 1. *Algemeen, gewestelijk en plaatselijk beheer.*

De eigenaars van erven in de stad Paramaribo en hare buitenwijken liggen, volgens de voorschriften der plaatselijke politie, onder zekere verpligtingen, bepaaldelijk ten aanzien van het in reinen en goeden staat houden der straten en wegen (*Gouvernementsblad* 1848, n°. 3). Bij publicatie van 9 December 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 16) zijn verordeningen uitgevaardigd, hoedanig ten dien opzigte gehandeld moet worden, wanneer de eigenaren van zoodanige erven onbekend zijn en aan de politievoorschriften niet voldaan wordt.

§ 2. *Eenige onderwerpen van politie, geregeld bij algemeene verordeningen.*

a. Regt van verblijf.

In 1850 is regt tot tijdelijk verblijf verleend aan 46 personen.

b. Passen voor personen.

In 1850 zijn de bepalingen, door aankomende en vertrekkende personen in de kolonie Suriname in acht te nemen, gewijzigd en aangevuld. (Publicatie van 24 Januarij 1850, *Gouvernementsblad* n°. 2.)

De bedoeling daarbij is geweest, wat de aankomende personen betreft, om een beter toezigt te verkrijgen zonder de betrokkenen te belemmeren, en voor zooveel vertrekkende personen aangaat, om de bepalingen die deswege bestonden eenvoudiger en gemakkelijker te maken.

Daarom is de bekendmaking van het vertrek in vier achtereenvolgende koloniale dagbladen vervallen en vervangen geworden door één enkele aankondiging; en is de termijn van verzet op acht dagen na dezelve bepaald.

Vroeger moest hij, die slechts zes weken in de kolonie was geweest, zich, wanneer hij dezelve weder wenschte te verlaten, aan het aanvragen van een pas tot vertrek onderwerpen, terwijl men thans eerst na een verblijf van drie maanden daartoe gehouden is.

Ook wordt thans een regterlijk mandaat gevorderd, om zich tegen een voorgenomen vertrek te verzetten.

c. Passen voor vaartuigen.

Behalve de passen aan kustvaarders of zoogenaamde droogersvaartuigen uitgegeven, zijn gedurende 1850 7 zeebrieven verleend.

V. MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Departement der onbeheeerde boedels en weezen.*

Van den 1sten Januarij tot den 31sten December 1850 zijn aan het Departement der onbeheerde boedels gedevolveerd 140 boedels.

In 1850 zijn geliquideerd	— 17 boedels;
waarvan in staat van solventie.	6
„ „ „ „ insolventie	11
	17

In den jare 1850 zijn onder openbare voogdij gekomen 40 kinderen. Het gezamenlijk getal kinderen onder voogdij staande, beliep op 31 December 1850, 418.
Van deze 418 kinderen:

worden uit eigene middelen onderhouden	56
genieten onderstand van het Gouvernement	43
en worden door particuliere personen verzorgd	319
	418

Van de kinderen, onder de beide laatste categorien vallende, genieten een aantal gratis onderwijs op de stads-armenscholen, en wordt hun van gouvernementswege bij ziekte de vereischte genees- en heelkundige hulp verstrekt, alsmede eenige geldelijke onderstand.

Het gezamenlijk kapitaal der minderjarige kinderen, onder openbare voogdij staande, en hetwelk op hypotheken was uitgezet, bedroeg op 31 December 1850 de som van *f* 133,227.02[s].

§ 2. *Translateurs.*

Het aantal translateurs, die na afgelegd examen worden aangesteld, bedroeg op ultimo December 1850 4.

§ 3. *Gevangenissen.*

Het aantal gevangenissen binnen de kolonie bepaalt zich tot twee, als: de localen daartoe in het fort Zeelandia bestemd, algemeen bekend onder den naam van het Binnenfort en die te fort Nieuw Amsterdam.

Het bestuur en toezigt over de burgerlijke gevangenissen zijn, krachtens art. 39 der instructie voor den procureur-generaal (*Gouvernementsblad* 1843, n°. 2) aan dezen, als hoofd der politie, opgedragen, terwijl daarenboven in 1849 eene commissie is ingesteld, bestaande uit den procureur-generaal, den garnizoens-kommandant en den officier belast met het genie-departement, om in overleg met den kommandant van het fort Nieuw Amsterdam, inzonderheid voor eene doelmatige toepassing der straffen, eene geschikte plaatsing, benevens andere aangelegenheden betreffende de gecondemneerden in het fort Nieuw Amsterdam, te zorgen.

Aan de gevangenen worden verschillende werkzaamheden opgelegd; onder anderen worden zij gebezigd tot het onderhouden der vestingwerken en tot het schoonmaken en onderhouden der wegen. Ook hunne zedelijke verbetering wordt niet uit het oog verloren, en wijders gezorgd dat zij elken Zondag, onder de leiding der leeraren van de Moravische Broedergemeente, in de daarvoor opzettelijk tot kerk ingerigte localen, de eeredienst naar behooren bijwonen.

De plaatsing der gevangenen geschiedt naar de volgende regelen:

het Binnenfort dient:

a. tot opname van preventief in verzekerde bewaring gestelde personen:

b. tot opsluiting van hen, die wegens misdrijven van ligten aard en politieovertredingen door het collegie van kleine zaken zijn veroordeeld:

c. tot opsluiting van slaven, welke, op verzoek der eigenaren, bij maatregel van politie gevangen gezet of wel eene disciplinaire straf ondergaan, en

d. tot opname van personen, welke ter zake van schulden civiel gegijzeld zijn;

Verder bevinden zich in het Binnenfort nog afzonderlijke localen, bestemd tot opsluiting van militaire arrestanten, welke disciplinair met politiezaal en provoost gestraft worden of voor den krijgsraad te regt staan;

de gevangenis op het fort Nieuw Amsterdam is bestemd:

a. tot opname van crimineel veroordeelden, en

b. tot plaatsing van zoodanige slaven, wier gedrag, in het belang der openbare orde, maatregelen van bedwang noodig maakt en die, op verzoek van hunnen meester, voor eenigen tijd, met voorkennis van het Bestuur der kolonie, aldaar onder doelmatig toezigt worden aan 't werk gesteld.

Behalve deze beide gevangenissen bestaat er binnen de stad Paramaribo nog eene inrigting, bekend onder den naam van Piket van justitie, hetwelk, hoezeer geene eigenlijke gevangenis zijnde, echter gebezigd wordt:

a. tot opsluiting van zoodanige slaven, welke wegens zeer ligte vergrijpen voor ettelijke dagen, op verzoek van den eigenaar en met voorkennis der politie, worden gevangen gezet;

b. Tot tijdelijke plaatsing van die slaven, welke, op verzoek der eigenaren, zoodanige lijfstraf moeten ondergaan, als bij het reglement op de behandeling der slaven is toegestaan; en

c. tot opname, in een afzonderlijk locaal, van krankzinnigen, aangezien een gesticht voor zoodanige lijders niet bestaat.

Gedurende het jaar 1850 zijn in het Binnenfort 447 arrestanten geplaatst geworden, waarvan zich aldaar op den 31sten December 1850 nog 22 bevonden.

Op het fort Nieuw Amsterdam hebben zich gedurende het jaar 1850 64 gevangenen bevonden, en waren daarna op den 31sten December 1850 nog 43 aanwezig.

E. Eeredienst.

I. PROTESTANTSCHE.

Bij de Nederduitsch-hervormde gemeente werden gedurende 1850 143 tot lidmaat aangenomen, terwijl er 104 kinderen benevens drie bejaarden gedoopt zijn.

Gedurende dat jaar had bij die gemeente eene wijziging in het bestuur harer belangen plaats. Vroeger was dit uitsluitend, zoowel het geestelijke als stoffelijke, aan eenen kerkeraad opgedragen. Thans is dit gescheiden en heeft die gemeente uit haar midden eene kerkelijke commissie benoemd, die hare stoffelijke belangen behartigt.

Bij de Evangelisch-Luthersche gemeente zijn 110 personen gedoopt, waaronder 2 volwassenen, en 28 personen tot ledematen aangenomen.

De Moravische Broedergemeente telde onder ultimo December 1850:

in de stad Paramaribo	5,097	leden,
op 33 plantagien aan de rivieren Suriname en Para	2,757	„
op 13 plantagien aan de rivier Saramacca	1,427	„
op het station Charlottenburg, met 87 plantagien	6,014	„
op Leliendaal, met 9 plantagien	1,094	„
op Rust en Werk, met 7 plantagien	514	„
op Salem en Opper-Nickerie, met 12 plantagien	906	„
te Nieuw-Bambey	124	„
te zamen	17,933	leden.

Voorts zijn er eenige duizenden, die meer of minder geregeld de prediking bijwonen, zonder zich voor alsnog te hebben opgegeven om in de Christelijke leer te worden onderwezen. Toch schijnt zich meer en meer het verlangen bij de negerbevolking te openbaren om Christelijk onderrigt te ontvangen.

De op verzoek van het Bestuur door de Moravische Broeders in het werk gestelde poging om een station op te rigten onder den stam der Aucaner Boschnegers is niet mogen gelukken, daar het hoofd dezer vrije negers volstandig weigerde hen bij zich toe te laten.

II. ROOMSCH-KATHOLIEKE.

Het getal Roomsch-katholieken, zoo te Paramaribo als in het district Opper-Nickerie en het etablissement Batavia, is, gedurende het jaar 1850, met 370 personen vermeerderd.

Het personeel der Roomsch-katholieke kerk bestond uit drie bezoldigde en drie onbezoldigde geestelijken.

III. ISRAËLITISCHE.

Bij de beide Israëlitische gemeenten, namelijk de Nederlandsch-Portugesche en Nederlandsch-Hoogduitsche, heeft in 1850 geene vermeerdering in het getal leden plaats gehad.

Bij die gemeenten waren geene geestelijken aanwezig maar wel voorbidders, uit de kas der gemeente gesalarieerd. Bij de Nederlandsch-Portugesche waren drie voorbidders, waarvan twee te Paramaribo en een op de Joden-savane.

De dienst bij de Nederlandsch-Hoogduitsche gemeente werd verrigt door een voorbidder en een adsistent-voorbidder.

F. Instellingen van liefdadigheid.

De Surinaamsche Maatschappij van Weldadigheid is eene instelling, welke in 1827 door een dertigtal ingezetenen der kolonie werd opgerigt en ten doel heeft zoowel *belooning van menschlievendheid en liefderijke weldadigheid*, ten einde daardoor te trachten den kommervollen toestand der armen binnen de kolonie zooveel mogelijk te verzachten, *als bevordering van beschaving en zedelijkheid en begunstiging van volksvlijt*, om langs dien weg ook bij te dragen tot de verspreiding van algemeen volksgeluk.

Ter bereiking van dit doel verleent zij, in de *eerste plaats*, hulp en onderstand aan alle personen, zonder onderscheid van kunne, ouderdom of godsdienst, welke, na een naauwkeurig en onpartijdig onderzoek, bevonden worden daarop aanspraak te mogen maken. In de *tweede plaats* beijvert zij zich om bij voortduring, zooveel hare middelen zulks veroorloven, voor de opvoeding en het onderwijs der kinderen van behoeftige ouders ook na het verlaten der school zorg te dragen. In de *derde plaats* tracht zij door het aannemen en op goede zekerheid beleggen van gelden, hoe gering ook, van personen vooral van den lageren stand, dezen in de gelegenheid te stellen, op eene gemakkelijke wijze iets van de vruchten hunner werkzaamheid en spaarzaamheid over te houden en te vermeerderen.

Om de werkzaamheden der inrigting zooveel doenlijk te regelen, aan hare bedoelingen zooveel mogelijk een werkdadig gevolg te geven en een behoorlijk toezigt over den geheelen gang van zaken te houden, heeft de Maatschappij zich, onder de leiding van een hoofdbestuur, in afdeelingen gesplitst, welke ieder met een gedeelte belast zijn der taak, welke zij zich heeft opgelegd.

De afdeelingen volvoeren hare taak naar de voorschriften van het hoofdbestuur en doen aan hetzelve rapport van hare verrigtingen in de maandelijksche vereenigde vergaderingen, waarin over de belangen der inrigting wordt geraadpleegd.

De Maatschappij bestaat uit leden van allen rang, kunne of godsdienst.

De jaarlijksche bijdrage is *ƒ* 17, terwijl het aan donateurs is overgelaten naar hunne verkiezing te contribueren.

Op het einde van het jaar 1850 bedroeg het getal der leden 105 (waaronder 18 dames) en 9 donateurs.

De verrigtingen der Maatschappij gedurende het jaar 1850 waren de volgende:

Een aantal van vijftig kinderen, waaronder 35 van het mannelijk en 15 van het vrouwelijk geslacht, heeft het schoolonderwijs genoten. De kweekelingen zijn daarenboven van kleedingstukken voorzien en hebben geneeskundige hulp, voor zoover die vereischt werd, erlangd.

Een aantal van 32 lijders genoot geneeskundige hulp.

Vier volstrekt behoeftige personen, wier ouderdom of gebreken hen tot den arbeid onbekwaam maakten, werden door de Maatschappij onderhouden.

Aan de spaarkas werd gedurende het jaar 1850, door verscheidene personen, te zamen eene som van *ƒ* 1688.22 ter belegging toevertrouwd. In dat tijdvak heeft zij van haar kapitaal aan renten goedgemaakt eene som van *ƒ* 1154.45. Door onderscheidene deelhebbers werd geligt een bedrag van *ƒ* 4880,03.

Haar fonds bleef op het einde van dat jaar *ƒ* 15,098.19, waaronder *ƒ* 3156.27 voor de *waarborgkas*, welke daargesteld is en jaarlijks vermeerderd wordt, tot dekking der verliezen, waaraan de spaarbank, ondanks alle zorg, mogt worden blootgesteld.

De volgende opgaven kunnen nopens den staat der Maatschappij nog worden gedaan.

Ten behoeve van de algemeene kas der Maatschappij werd in het jaar 1850 ontvangen een bedrag van *ƒ* 2409.38. Daarentegen zijn door haar uitgegeven:

voor alimentatie	*ƒ* 135.00
„ geneesmiddelen.	39.15
„ kleedingstukken der kweekelingen	645.15
„ schoolonderwijs.	1,250.00
„ schrijf- en drukloon, ophalen der contributien, verlichting bij de maandelijksche vergaderingen, te zamen.	237.75
te zamen	*ƒ* 2,307.05

Het fonds der Maatschappij bestond op het einde van 1850 in het navolgende:

saldokas bij den penningmeester. .	*ƒ* 102.33
uitgezet bij de spaarbank	1,688.89½
nog te ontvangen contributien . .	2,867.50
„ „ „ legaten	35.00
te zamen. .	*ƒ* 4,693.72½

G. Burgerlijke geneeskundige dienst.

De burgerlijke geneeskundige dienst in de kolonie werd voor de behoefte voldoende geacht.

De daaromtrent bestaande bepalingen ondergingen in den loop van het jaar 1850 geene verandering; alleen werd bij publicatie van den 1sten Julij 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 10), met wijziging der 1ste zinsnede van art. 4 der publicatie van 24 Januarij 1838 (*Gouvernementsblad* n°. 2), betrekkelijk de uitoefening der geneeskundige wetenschappen in de kolonie, bepaald, dat de voorzitter der commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt zal zijn een door den Gouverneur, onder nadere goedkeuring des Konings, te benoemen persoon, en dus niet meer uitsluitend een lid van den kolonialen raad.

Het aantal aanwezige genees-, heel en verloskundigen, apothekers enz. was als volgt:

te Paramaribo:

1 med. chirurg. et art. obst. doctor,
3 med. et art. obst. doctoren,
1 med. doctor en chirurgijn,
1 chirurgijn en vroedmeester,
I chirurgijn,
9 vroedvrouwen,
10 apothekers, en

in de divisien.

2 med. doctoren, en
8 chirurgijns,

te zamen 26 genees-, heel- en verloskundigen.

De gezondheidstoestand over de geheele uitgestrektheid der volkplanting was in 1850 buitengewoon gunstig, met uitzondering alweder van hetgeen betreft de lepra of melaatschheid, welke bedroevende kwaal, volgens het gevoelen van zaakkundigen, in 1850 nog is toegenomen. In dat jaar werden naar het daartoe bestemde etablissement Batavia aan de rivier Coppename verwijderd 27 personen, te weten: 2 vrijen en 25 slaven.

Op het einde des jaars werd door het koloniaal bestuur een geneesheer aldaar geplaatst, ten einde de ziekte meer bepaald gade te slaan en wetenschappelijk te onderzoeken.

H. Onderwijs.

Het getal scholen werd in 1850 met twee vermeerderd, van welke eene uitsluitend werd geopend voor meisjes uit den meer gegoeden stand.

Het getal scholen bestond alzoo uit:

1 hoofdschool,
2 stads-armenscholen,
11 particuliere scholen,
} te Paramaribo gevestigd.

Op deze scholen werd onderwijs gegeven aan 1101 leerlingen, waaronder 424 die dit op kosten van het Gouvernement genoten.

In het neder-district Nickerie was mede eene school gevestigd.

I. Landsgebouwen en openbare wegen.

De landsgebouwen, welke tot het civiel bouwdepartement behooren, staan onder het bestuur van den administrateur van finantien, zoomede de bruggen, waterleidingen, beschoeijingen enz., gelegen in en binnen den omtrek van Paramaribo.

Daar de gebouwen meerendeels van hout zijn vervaardigd, vorderen dezelve voortdurend meerdere of mindere voorziening tot behoorlijk onderhoud, doch waren op ultimo December in vrij goeden staat.

De straten en publieke wegen binnen en in den omtrek van Paramaribo staan onder het bestuur der administratieve politie en worden gedeeltelijk door de bewoners der huizen en gedeeltelijk door het Gouvernement onderhouden. De buitenwegen, hoofdzakelijk dienende tot communicatie tusschen de verschillende plantagien, worden door de bezitters dier gronden onderhouden zonder kosten voor het Gouvernement.

Bij publicatie van den 1sten Julij 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 12) zijn bepalingen op het onderhoud van wegen en bruggen in het opper-district Nickerie daargesteld.

Nog zijn bij publicatie van den 9den December 1850 (*Gouvernementsblad* n° 17) nadere voorschriften gegeven omtrent het onderhouden der bruggen en wegen in de divisien der kolonie Suriname.

J. Vervoerwezen.

Algemeen werkende instellingen tot het vervoeren van personen en goederen bestonden in 1850 niet in de kolonie Suriname, met uitzondering van twee gouvernements-schoeners, waarvan één twee malen 's maands met de postpakketten naar Demerary vertrekt. Men bedient zich overigens tot het vervoeren van personen en goederen van de vaartuigen, welke zoo op Europa als op Noord-Amerika varen en van kleinere kustvaartuigen.

De plantagien houden communicatie met Paramaribo en onderling door eigene tent- of corjaal-vaartuigen; terwijl de producten met particuliere, te Paramaribo te huis behoorende ponten worden vervoerd. Het getal dezer vaartuigen, welke elk van 20 tot 40 vaten suiker kunnen laden, bedroeg in 1850 19.

De beide genoemde gouvernements-schoeners worden ook gebezigd tot het vervoeren der militairen en levensmiddelen naar de posten Coronie en Nickerie, hetgeen ieder quartaal plaats heeft, en verder tot zoodanige reizen, welke, hetzij naar Curaçao, hetzij naar de naburige vreemde kolonien, soms in het belang van 's Gouvernements dienst noodig zijn en waartoe die vaartuigen, als snelzeilende en voor de vaart langs de kust niet te diep gaande, allezins geschikt zijn.

K. Geldelijk beheer.

§ 1. *Begrooting.*

De begrootingscijfers over het jaar 1850, alsmede de uitkomsten, blijken uit de nevensgevoegde staten litt. A en B.

§ 2. *Bronnen van inkomst.*

Bij publicatie van den 14den October 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 15) zijn, te rekenen van 1 Januarij 1851, de hoofdgelden, voor zooveel betreft de vrije bevolking, afgeschaft en is daarvoor eene belasting op het personeel in de plaats gesteld.

Aan de belasting op het personeel zijn onderworpen alle meerderjarige vrije personen, die op den eersten dag des jaars in de kolonie woonachtig zijn geweest gedurende een jaar en zes weken, ongerekend kortstondige tusschenpoozing. De gewone vrijstellingen aan militairen in werkelijke dienst, vrouwen, geene hoofden van huisgezinnen zijnde, enz., zijn ook hier van toepassing.

De schatpligtige ingezetenen zijn in de belasting op het personeel, naar mate hunner gegoedheid, in de navolgende klasse aanges agen, als:

1ste	klasse. . . .	ƒ 120	's jaars
2de	„	100	„
3de	„	80	„
4de	„	60	„
5de	„	40	„
6de	„	30	„
7de	„	20	„
8ste	„	15	„
9de	„	10	„
10de	„	5	„

Bij publicatie van den 1sten Julij 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 9) zijn eenige artikelen van het *Staatsblad van het Koningrijk der Nederlanden* n°. 15, behelzende: „Wet van den 12den April 1850 tot vaststelling van het briefport en tot regeling „der aangelegenheden van de brievenposterij", voor de kolonie Suriname van toepassing gemaakt.

L. Personele verordeningen omtrent alle lands-dienaren.

Bij Koninklijk besluit van 25 Maart 1850, n°. 75, zijn eenige bepalingen gemaakt van transitoiren aard, in verband tot het Reglement op het verleenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren in de Nederlandsche West-Indische kolonien *Gouvernementsblad* van 1848, n°. 13.)

Bij Koninklijk besluit van 20 Mei 1850 n°. 43, zijn voorts eenige wijzigingen gebragt in het evenvermeld reglement.

Beide die besluiten zijn opgenomen in het *Surinaamsch Gouvernementsblad* van het jaar 1850, onder n°. 7 en 14.

M. Slavenbevolking.

Het al of niet gunstig werken van de nieuwe reglementen op de behandeling der slaven, welker bepalingen bij het verslag van 1849 zijn opgegeven, kan eerst later worden waargenomen. Intusschen wordt hier aangeteekend, dat die bepalingen op de gouvernementsplantagien stipt worden nageleefd, terwijl, wat het onderhoud betreft, de gouvernementsslaven in alles ruim worden bedeeld.

Bij publicatie van 13 Mei 1850 (*Gouvernementsblad* n°. 6), zijn de kosten, op het vrijgeven van slaven vallende, verminderd geworden, en is tevens vereenvoudiging in de bestaande formaliteiten gebragt.

Over het algemeen heerschte onder de slavenbevolking eene gewenschte rust. De van haar gevorderde werkzaamheden werden geregeld volbragt.

N. Europesche kolonisatie.

De Europesche kolonisatie te Groningen aan de Saramacca bestond op het einde van 1850, behalve uit het zevental ambtenaren en geëmploijeerden, reeds in het verslag over 1849 vermeld, uit 120 personen, als 63 mannen en 57 vrouwen.

Gedurende het jaar 1850 hebben er 5 geboorten en 4 sterfgevallen plaats gehad en werd er *één* huwelijk gesloten.

Acht kolonisten hadden om verschillende redenen Groningen verlaten, en er waren geen nieuwe bijgekomen.

In den toestand der kolonisten is gedurende dat jaar geene gunstige verandering gekomen; voortdurend zijn zij ook geldelijk door het Gouvernement ondersteund geworden, en, behoudens eenige uitzonderingen, zijn geene meerdere bedrijvigheid of afdoende pogingen om tot eenen meer onafhankelijken toestand te geraken, bij hen opgemerkt.

DERDE HOOFDSTUK.

Nijverheid.

A. Landbouw.

Het aantal plantagien en bewerkte gronden bedroeg op ult°. December 1850 273; zijnde 3 minder dan op ult°. December van het vorige jaar. Deze vermindering is toe te schrijven aan de zamentrekking van eenige slavenmagten op suikerplantagien, uit hoofde suiker-cultuur de meest geregelde inkomsten afwerpt en de productie van koffij jaarlijks zigtbaar afneemt.

Zoodanige zamentrekking heeft ook plaats gehad op de gouvernements-plantagie Catharina Sophia, alwaar in het belang der suiker-cultuur de slavenmagten van de gewezene koffij-plantagie Mijn Vermaak en van het etablissement van houtvelling aan de Coppename, Andresa, zijn vereenigd geworden.

Deze vereenigde magt bestond op ult°. December 1850 uit 568 hoofden, waarvan 369 tot den arbeid geschikt gerekend werden.

De voorbereidende werkzaamheden tot uitbreiding der suiker-cultuur, als: het aanbouwen van woningen, het bepolderen van landerijen en aanplanten en daartoe verkappen van suikerriet, zijn als zoovele oorzaken opgegeven voor de zeer geringe opbrengst der bedoelde gouvernements-plantagie, gedurende het jaar 1850.

De voormelde 273 plantagien en gronden waren verdeeld als volgt:

	GETAL PLANTAGIEN EN GRONDEN IN ELKE DIVISIE.										Getal akkers van al de concessien in de divisien.
	Suiker.	Koffij.	Koffij en katoen.	Koffij en cacao.	Cacao.	Katoen.	Hout.	Rijst.	Kost.	TOTAAL.	
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	21	1	»	»	»	»	5	»	9	36	43,853
Divisie Para	10	4	»	»	1	»	9	»	18	42	101,074
» Beneden-Commewijne	7	15	»	»	»	»	»	»	5	27	23,377
» » Cottica	10	22	»	1	»	7	»	»	1	41	34,019
» Matappica	4	9	1	»	»	6	»	»	1	21	21,894
» Boven-Commewijne	18	»	»	»	»	»	2	1	»	21	53,756
» » Cottica en Perica	13	15	»	»	»	4	»	»	1	33	40,599
» Saramacca	3	6	»	6	3	»	4	»	5	27	28,559
Neder-district Nickerie	5	4	»	»	»	1	»	»	1	11	7,517
Opper-district Nickerie	1	»	»	»	»	13	»	»	»	14	11,810
	92	76	1	7	4	31	20	1	41	273	366,458

De 272 plantagien en gronden, hiervan aan particulieren toebehoorende, hadden in concessie te zamen 364,458 akkers (een akker land gelijkstaande aan nagenoeg 0.4 Nederl. bunder of hectare), van welke 48,815 in cultuur zijnde akkers, volgens de ingekomene plantagie-staten, hebben opgeleverd:

30,666,341 pond suiker,
98,325 gallons proefhoudende rhum,
224,062 » » dram,
1,135,759 » melassie,
723,514 ponden koffij,
167,511 » cacao,
939,774 » katoen.

De overige gronden leverden hout, rijst, maïs, arrowroot enz., waarvan de hoeveelheden niet zijn opgegeven.

Geldswaardig bedrag der opgenoemde producten.		AANMERKINGEN.
Suiker . .	*f* 2,108,310.94$\frac{3}{8}$	
Rhum. . .	86,034.37$\frac{1}{2}$	
Dram. . .	196,054.25	
Melassie. .	241,348.78$\frac{3}{4}$	
Koffij. . .	180,878.50	
Cacao. . .	30,151.98	
Katoen . .	265,486.15$\frac{1}{2}$	
	f 3,108,264.99$\frac{1}{8}$	

Ten aanzien van de suiker wordt aangemerkt, dat op sommige der ingekomene staten het getal ponden en op andere weder het getal vaten dat verkregen is, opgegeven is geworden, zoodat, om het juiste gewigt te verkrijgen, de vaten tot ponden, het vat gerekend op 1200 pond netto, gereduceerd zijn geworden.

Onder deze opgave zijn begrepen de producten van de gouvernements-plantagie Catharina Sophia aan de Saramacca.

Onder dezen staat zijn niet begrepen de producten van de na te melden plantagien, waarvan de opgaven op statistieke tabellen niet zijn ingevuld, als:

van de koffijplant. . . .	Morgenstond.
„ „ cacaoplant. . . .	Tortonne.
„ „ koffij-en katoenplant.	Kortevreugd.
„ „ koffijplant. . . .	Nieuw Klarenbeek
„ „ suikerplant . . .	Lunenburg.

De berekening der waarde van de producten is geschied naar den gemiddelden prijs door het Gouvernement in het jaar 1850 ter heffing van de uitgaande regten bepaald, namelijk:

Suiker. . . .	6$\frac{7}{8}$ ct.	per pond,
Rhum. . . .	37$\frac{1}{2}$ „	„ gallon,
Dram	87$\frac{1}{2}$ „	„ „
Melassie . . .	21$\frac{1}{2}$ „	„ „
Koffij	25 „	„ pond,
Cacao . , . .	18 „	„ „
Katoen . . .	28$\frac{1}{4}$ „	„ „

Uit hoofde op de ingekomene opgaven niet gespecificeerd zijn de juiste hoeveelheden heele en gebroken koffij, alsmede de gezuiverde en ongezuiverde katoen, is het verkregen gewigt derzelve als heele koffij en gezuiverde katoen berekend geworden.

De nijverheid in de kolonie Suriname laat in hare ontwikkeling nog veel te wenschen over. Het verdient nogtans vermelding, dat aan de rivier Beneden-Commewijne eene centrale suikerfabriek is opgerigt, welke in het afwerken van het riet, dat op verschillende in hare nabijheid liggende plantagien wordt gekweekt, en zulks

tot de gewone soort van ruwe suiker, aan de verwachting schijnt te voldoen en geregeld voortwerkt.

Ook werden in de fabrieken van twee plantagien toestellen aangebragt tot afscheiding der stroop van de suiker, door aanwending der middelpuntvliedende kracht, volgens het stelsel van de heeren *Seyrig Jeune & Cie* .

B. Veeteelt.

De veestapel is in het jaar 1850 niet vermeerderd. Er worden evenwel pogingen aangewend om ook daarin betere resultaten te erlangen, waartoe onder anderen de verzorging van het vee des nachts in luchtige stallen, goede uitkomsten belooft.

Staat van den veestapel der kolonie Suriname onder 31 *December* 1850.

	HORENVEE.			Paarden.	Muilezels.	Ezels.	Varkens.	Schapen.	Geiten.
	Bullen, koeijen en kalveren.	Ossen.	Totaal.						
De stad Paramaribo en dezelver buitenwijken.	263	61	324	15	4	37	21	68	6
Divisie Bov.-Suriname en Thorarica	406	76	482	20	25	5	506	306	45
„ Para.	773	58	831	26	21	13	427	307	21
„ Beneden-Commewijne . .	338	„	338	10	„	5	584	139	34
„ „ Cottica. . . .	779	28	807	28	1	14	986	466	71
„ Matappica.	326	10	236	7	1	9	357	209	20
„ Boven-Commewijne. . .	277	9	286	5	„	„	368	133	70
„ „ Cottica en Perica .	484	8	492	2	3	3	380	379	50
„ Saramacca.	237	11	248	5	4	6	414	65	47
Neder-district Nickerie	575	60	635	36	„	10	285	404	58
Opper-district Nickerie	885	„	885	14	„	16	336	639	32
	5,243	321	5,564	168	59	118	4,664	3,115	454

C. Uitgifte van nieuwe gronden ter cultuur.

Gedurende het jaar 1850 zijn aan particuliere personen in allodialen eigendom afgestaan twee perceelen land, te zamen 63 akkers en 4 erven, ieder ter grootte van twee kettingen (een ketting bevat 30.25 vierkante Rhijnlandsche roeden).

In pacht zijn aan 32 personen te zamen 87 akkers (p. m. 35 bunder) land afgestaan.

D. Handel en Scheepvaart.

De uitkomsten van handel en scheepvaart waren gedurende het jaar 1850 vrij voldoende.

Het getal koopvaardijschepen, gedurende dat tijdvak in Suriname aangekomen bedroeg:

uit Nederland	. . . .	91
„ Noord-Amerika	. . . .	28
„ andere vreemde plaatsen	. . .	127
te zamen	. .	246 bodems,

metende 12594 lasten, met welke voor eene geldswaarde van *f* 2,087,561.90 is ingevoerd, te weten:

van Nederland	*f* 1,236,499.10½
„ Noord-Amerika	648,966.12½
„ andere vreemde plaatsen . . .	202,096.67
te zamen . .	*f* 2,087,561.90

De uitvoer gedurende dat tijdperk heeft plaats gehad met

95 Nederlandsche,
26 Noord-Amerikaansche en
124 andere vreemde schepen, uitmakende

245 schepen, metende te zamen 12,542½ lasten.

Het uitgevoerde bedroeg naar Nederland eene waarde van .	*f* 2,263,562.34
naar Noord-Amerika	294,241.72½
naar andere vreemde plaatsen	319,297.53
te zamen . .	*f* 2,877,101.59½

Van den uitvoer hebben de producten van Suriname bedragen *f* 2,835,259.64½ en de uitgevoerde artikelen niet tot de producten der kolonie behoorende *f* 41,841.95.

De met Nederlandsche schepen *ingevoerde* artikelen bestonden in het navolgende en bedroegen:

Manufacturen, huisraad, kleederen, kramerijen, lederwerk, parfumerien, schrijfbehoeften en diverse goederen.		*f* 626,775.38½
Diverse provisien	*f* 121,862.75	
Kaarsen en lampolie	37,591.20	
Boter	57,356.25	
Kaas	21,937.90	
Tabak	11,384.00	
Zeep	1,108.50	
		251,240.60
Bier	*f* 9,689.65	
Jenever en sterke dranken	42,521.54	
Wijn	30,757.00	
		82,968.19
Bouwmaterialen (metselsteenen, kalk en cement, pannen, tigchels, timmerhout, verwwaren enz.).		135,885.43
Gereedschappen	*f* 94,890.19	
Hoepels	14,871.75	
Touwwerk	9,956.16	
		119,718.19
Geneesmiddelen		18,711.40
Paarden		1,200.00
		f 1,236,499.10½

De invoer met Noord-Amerikaansche schepen bedroeg als volgt:

Manufacturen, huisraad, kleederen, kramerijen, lederwerk, parfumerien, schrijfbehoeften en diverse goederen.		ƒ 19,531.48
Diverse provisien	ƒ 56,951.70	
Kaarsen en lampolie	35,731.20	
Boter	121.87	
Visch	204,477.64	
Meel	117,663.80	
Spek	72,018.68	
Vleesch	50,115.22	
Zeep	11,452.69½	
		548,532.80½
Bier	ƒ 44.25	
Dranken	330.00	
Wijn	632.82	
		1,007.07
Bouwmaterialen (metselsteenen, kalk en cement, pannen, tigchels, timmerhout, verwwaren enz.).		58,079.58½
Gereedschappen.	ƒ 12,328.43	
Touwwerk	2,709.15	
		15,037.58
Geneesmiddelen.		1,727.60½
Muilezels		5,050.00
		ƒ 648,966.12½

Uit andere vreemde plaatsen werd ingevoerd:

Manufacturen, huisraad, kleederen, kramerijen, lederwerk, parfumerien, schrijfbehoeften en diverse goederen		ƒ 40,400.90½
Diverse provisien	ƒ 69,958.04½	
Kaarsen en lampolie	3,310.92	
Boter	861.89½	
Kaas	53.00	
Visch	11,994.75	
Meel	861.89½	
Spek	10,408.30	
Zout	5,268.00	
Zeep	4,286.15	
		107,032.95½
Bier.	ƒ 6,437.08	
Dranken	1,883.26	
Wijn	4,923.64	
		13,243.08
Bouwmaterialen (metselsteenen, kalk en cement, pannen, tigchels, timmerhout, verwwaren enz.)		21,871.67
Machinerien, gereedschappen, duigen, hoepels en touwwerk.		7,570.80
Geneesmiddelen.		1,999.86
Ezels en schapen		9,976.50
		ƒ 202,096.67

RECAPITULATIE VAN DEN INVOER.

Manufacturen, huisraad, kleeding, kramerijen, lederwerk, parfumerien, schrijfbehoeften en diverse goederen.

Uit Nederland	*f* 626,775.58^{5}	
„ Noord-Amerika	19,531.48	
„ andere vreemde landen	40,400.90^{5}	
		686,707.77

Provisien, kaarsen en olie, tabak, zeep, enz.

Uit Nederland	*f* 251,240.60	
„ Noord-Amerika	548,532.80^{5}	
„ andere vreemde landen	107,032.95^{5}	
		906,806.36

Dranken, bier, wijn, gedistilleerd.

Uit Nederland	*f* 82,968.19	
„ Noord-Amerika	1,007.07	
„ andere vreemde landen	13,243.98	
		97,219.24

Bouwmaterialen (metselsteenen, kalk en cement, pannen, tigchels, timmerhout, verwwaren enz.)

Uit Nederland	*f* 135,885.43	
„ Noord-Amerika	58,079.58^{5}	
„ andere vreemde landen	21,871.67	
		215,836.68^{5}

Machinerien, gereedschappen, duigen, hoepels, touwwerk.

Uit Nederland	*f* 119,718.10	
„ Noord-Amerika	15,037.58	
„ andere vreemde landen	7,570.80	
		142,326.48

Geneesmiddelen.

Uit Nederland	*f* 18,711.40	
„ Noord-Amerika	1,727.60^{5}	
„ andere vreemde landen	7,999.86	
		22,438.86^{5}

Vee van allerlei soort.

Uit Nederland	*f* 1,200.00	
„ Noord-Amerika	5,050.00	
„ andere vreemde landen	9,976.50	
		16,226.50
	te zamen.	*f* 2,087,561.90

De uitvoer bedroeg:

Naar Nederland.

27,007,254 pd. suiker	f	1,866,259.90
1,979 gallons melassie		395.80
48,171 „ rhum en dram		27,511.30
737,860 pd. koffij		159,160.40
673,720 „ katoen		184,409.74
Kwassiehout		20,060.60
Huiden		2,412.15
Arrowroot		858.40
Vischlijm		15.75
Houtwaren		567.40
Verschillende artikelen van koper, lood, tin, enz.		1,910.90
	f	2,263,562 34

Naar Noord-Amerika.

1,761,718 pd. suiker	f	120,298,43½
668,844 gallons melassie		138,630.35
10,842 pd. koffij		2,625.12
163,386 „ cacao		27,775.62
Kwassiehout		263.40
Arrowroot		139.10
Verschillende producten		608.00
Verschillende artikelen van koper, lood, tin, enz.		3,323.70
Jenever en sterke dranken		578.00
	f	294,241.72½

Naar andere vreemde landen.

2,361,475 pd. suiker	f	156,531.81½
102,825 gallons melassie		20,916.20
31,086 „ rhum en dram		16,036.00
5,261 pd. koffij		1,159.50
233,020 „ katoen		64,564.00
1,635 „ cacao		277.95
Maïs		2,553 56
Rijst		1,561.10
Arrowroot		410.10
Banannen		4,850.00
Diverse producten en vruchten		365.64
Houtwaren		12,769.11½
Spek		1,386.25
Visch		6,975.00
Transporteeren	f	290,356.23

	Per transport	ƒ 290,356.23
Vleesch		2,972.00
Meel		480.00
Kaarsen en lampolie		1,792.00
Tabak en cigaren		1,857.00
Manufacturen		839.80
Materialen		319.00
Diverse provisien		13,457.50
Verschillende artikelen van koper, lood, tin, enz.		4,482.00
Jenever en sterke dranken		2,592.00
Wijnen		150.00
		ƒ 319,297.53

RECAPITULATIE VAN DEN UITVOER.

Suiker.

Naar Nederland	27,007,254	pond	ƒ 1,866,259 90
„ Noord-Amerika	1,761,718	„	120,298,43½
„ andere vreemde landen	2,361,475	„	156,531,81½
	31,130,447	pond	ƒ 2,143,090.15

Melassie.

Naar Nederland	1,979	gallons	ƒ 395.80
„ Noord-Amerika	668,844	„	138,630.35
„ andere vreemde landen	102,825	„	20,916.20
	773,648	gallons	ƒ 159,942.35

Rhum en dram.

Naar Nederland	48,171	gallons	ƒ 27,511.30
„ Noord-Amerika	„	„	„
„ andere vreemde landen	31,086	„	16,036.00
	79,257	gallons	ƒ 43,547.30

Koffij.

Naar Nederland	737,860	pond	ƒ 159,160.40
„ Noord-Amerika	10,842	„	2,625.12
„ andere vreemde landen	5,261	„	1,159.50
	753,963	pond	ƒ 162,945.02

Katoen.

Naar Nederland	673,720 pond	*f.*	184,409.74
„ Noord-Amerika	„ „		„
„ andere vreemde landen	233,020 „		64,564,00
	906,740 pond	*f*	248,973.74

Cacao.

Naar Nederland	„		„
„ Noord-Amerika	163,386 pond	*f*	27,775.62
„ andere vreemde landen	1,635 „		277.95
	165,021 pond	*f*	28,053.57

Verschillende andere producten.

Naar Nederland	*f*	23,346.90
„ Noord-Amerika		1,010,50
„ andere vreemde landen		9,740.40
	f	34,097.80

Houtwaren.

Naar Nederland	*f*	567.40
„ Noord-Amerika		„
„ andere vreemde landen		12,769.11½
	f	13,336.51½

Verschillende artikelen van koper, lood, tin enz.

Naar Nederland	*f*	1,910.90
„ Noord-Amerika		3,323.70
„ andere vreemde landen		34,560.55
	f	39,795.15

Verschillende dranken.

Naar Nederland		„
„ Noord-Amerika	*f*	578.00
„ andere vreemde landen		2,742.00
	f	3,320.00

De waarde der uitgevoerde koloniale producten is derhalve als volgt:

Suiker	*f* 2,143,090.15
Melassie	*f* 159,942.35
Rhum en dram	43,547.30
Koffij	162,945.02
Katoen	248,973.74
Cacao	28,053.57
Verschillende producten	34,097.80
Houtwaren	13,336.51½
De overige artikelen	43,115.15
te zamen.	*f* 2,877,101.59½

De mutatien door het entrepôt zijn gedurende het jaar 1850 geweest als volgt:

Van waar gekomen, waarheen gevoerd.	Manufacturen enz., enz.	Provisien.	Dranken.	Diverse producten.	Te zamen.
Aanwezig op 1°. Januarij	*f* 728.20	*f* 2,380.00	*f* 26,396.10	*f* 826.80	*f* 30,331.10
Van Nederland	„	„	29,024.65	„	29,024.65
„ elders	679.10	6,918.67	5,143.75	„	12,741.52
	f 1,407.30	*f* 9,298.67	*f* 60,564.50	*f* 826,80	*f* 72,097.27
In consumtie gebragt	*f* 1,974.10	*f* 6,166.67	*f* 19,670.57	„	*f* 27,811.34
Naar Nederland	„	„	5,100.00	„	5,100.00
„ elders	1,365.00	1,486,80	6,118.10	„	8,969.90
	f 3,339.10	*f* 7,653.47	*f* 30,888.67	„	*f* 41,881.24

Bij resolutie van den Gouverneur van Suriname, dd. 8 Februarij 1850, n°. 174 (*Gouvernementsblad* n°. 3), is eene nadere bepaling daargesteld omtrent het verwerken der goederen in en uit het entrepôt en de daarvoor vastgestelde kosten.

Ook is, bij resolutie van den Gouverneur: dd. 31 December 1850, n°. 1616, in het *Gouvernementsblad* van dat jaar, onder n°. 20, opgenomen het Koninklijk besluit dd. 31 October 1850, n°. 52 (*Staatsblad* n°. 68), betrekkelijk de gelijkstelstelling van Oostenrijksche en Hamburger schepen in de kolonien van het Rijk met de Nederlandsche schepen, en een extract der wet van 8 Augustus 1850 (*Staatsblad* n°. 47), eene nadere regeling der scheepvaartregten inhoudende.

De Minister van Kolonien,

CHS. F. PAHUD.

BIJLAGE A.

VERANTWOORDING-STAAT

DER

INKOMSTEN EN UITGAVEN

VAN DE KOLONIE

SURINAME,

OVER HET DIENSTJAAR

1850,

tevens bevattende de vergelijkingen tusschen die, welke volgens de voor dat jaar ontworpen begrooting geraamd en werkelijk ontvangen en uitgegeven zijn.

INKOMSTEN.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJK BEDRAG.
Hoofdgelden	*f* 205,000.00	*f* 197,790.87^5
Quota van suikerplantagien en houtgronden	17,000.00	15,339.02
Landtaksen of akkergelden	10,000.00	7,957.99
Erfpachten	500.00	675.13
Huurwaarde van huizen	18,000.00	16,596.44
Bruggen- en wegengelden	300.00	364.00
Paarden- en rijtuiggelden	400.00	177.00
Patentregt	36,000.00	23,653.76^5
Zegelregt	65,000.00	46,670.52^5
Inkomende en uitgaande regten	240,000.00	255,252.94^5
Lastgeld der schepen	36,000.00	35,703.00
Baak-, los- en steigergeld	3,200.00	2,405.00
Venduregten	22,000.00	14,453.53^5
Transportregten	14,000.00	6,890.30
Collaterale successie- en overgangsregten	15,000.00	5,671.41^5
Waag- en rooigelden	7,000.00	9,636.06^5
Diverse inkomsten	40,000.00	157,075.43
Inkomsten van de houtvelling	30,000.00	4,098.03
Begraafplaats- of kerkhofsregten	3,000.00	2,523.00
Subsidie uit Nederland	150,000.00	150,000.00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren	25,000.00	39,667.54
Renten van het voormalig Pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	27,000.00	6,172.20
Opbrengsten van de West-Indische bank	60,000.00	60,000.00
Idem van de Gouvernements-plantagien	59,700.00	31,406.82
	f 1,084,100.00	*f* 1,090,180.02^5
De Inkomsten hebben dus *meerder* gerendeerd dan waarop zij geraamd zijn	6,080.02^5	
	f 1,090.180.02^5	*f* 1,090,180.02^5

UITGAVEN.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJK BEDRAG.
Kosten van het algemeen bestuur	*f* 72,906.00	*f* 62,041.91
Kosten der politie en justitie.	85,452.50	79,563.80
Administratie van finantien	165,792.30	223,116.32^{5}
Departement der onbeheerde boedels en weezen . . .	17,870.00	17,674.66^{5}
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs . . .	39,000.00	36,441.10
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	48,297.00	39,729.69
Kosten der bevredigde Boschnegers en vrije Indianen .	12,592.00	10,465.48^{5}
Landsgebouwen en publieke werken	44,000.00	32,652.33^{5}
Kosten van de geneeskundige dienst	70,584.07	61,643.60
Militaire kosten	326,528.64	286,913.17^{5}
Kosten der genie, fortificatien en verdere middelen van defensie	50,258.91	48,054.96^{5}
Koloniale vaartuigen en het loodswezen	25,362.00	22,153.19^{5}
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden. .	60,000.00	57,703.60^{5}
Kosten voor de West-Indische Bank	11,552.00	9,644.43
Idem voor de Gouvernements-plantagien	58,904.58	54,600.86^{5}
	f 1,084,100.00	*f* 1,042,399.14^{5}
De Uitgaven hebben dus *minder* bedragen dan voor dezelve is geraamd.	. . . .	41,700.85^{5}
	f 1,084.100.00	*f* 1,084,100.00

Resultaat van de dienst over het jaar 1850.

De inkomsten meer gerendeerd hebbende dan voor dezelve is geraamd	*f* 6,080.02^{5}
en de uitgaven minder bedragende dan voor dezelve is aangewezen	41,700.85^{5}
Geeft een voordeelig verschil van . .	*f* 47,780.88
doch hiervan aftrekkende de betalingen in Nederland voor het 4de quartaal 1850, welke bij de opmaking van dezen staat nog niet bekend waren, en volgens hierbij gevoegde nota gecalculeerd werden op. .	20,068.05
dan levert zulks een voordeelig verschil op van . .	*f* 27,712.83

SPECIFICATIE

BIJLAGE B.

SPECIFICATIE der som van *f* 20,068.05 vermeld aan den voet der Bijlage *A.*

Verlof-tractementen	*f*	**3,750.00**
Pensioenen, gratificatien en gagementen		**11,429.75**
Diverse betalingen voor militairen, als: soldijen, transportkosten vrachtgelden enz.		**6,000.00**
	f	**21,179.75**
Waarvan af te trekken de kortingen op de inkomsten van ambtenaren, wegens pensioenen, ten voordeele van Suriname komende.		**1,111.70**
	f	**20,068.05**

VERSLAG van het beheer van Curaçao en Onderhoorigheden en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1850.

EERSTE HOOFDSTUK.

Bevolking.

I. Curaçao.

Op ultimo December 1850 bedroeg de bevolking van Curaçao als volgt:

vrijen	11,225
slaven (met inbegrip van 120 gouvernements-slaven)	5,573
te zamen	16,798

Verdeeld in:

Roomsch-Katholieken. .	13,971
Protestanten	1,998
Israëlieten	829
	16,798

Gedurende 1850 zijn geboren:

Vrijen:

249 kinderen van het mannelijk geslacht,
228 „ „ „ vrouwelijk id.
477

Slaven:

138 van het mannelijk geslacht,
145 „ „ vrouwelijk id.

283

Gestorven:

Vrijen:

137 van het mannelijk geslacht,
141 „ „ vrouwelijk id.

278

Slaven:

68 van het mannelijk geslacht.
71 „ „ vrouwelijk id.

139

II. Bonaire.

De bevolking van dat eiland bestond uit:

vrijen.	1,478
slaven	742
te zamen	2,220

(Onder de 742 slaven behooren 599 aan het Gouvernement.)

Die bevolking was verdeeld in:

Roomsch-katholieken . . .	2,108
Protestanten . , ...	111
Israëlieten	1
	2,220

Er zijn in 1850 geboren:

Vrijen:

38 van het mannelijk geslacht,
43 „ „ vrouwelijk id.

81

Slaven:

13 van het mannelijk geslacht,
22 „ „ vrouwelijk id.

35

Gestorven:

Vrijen:

13 van het mannelijk geslacht,
15 „ „ vrouwelijk id.

28

Slaven:

5 van het mannelijk geslacht,
14 „ „ vrouwelijk id.

19

III. Aruba.

De bevolking van dat eiland bedroeg als volgt:

vrijen	2,443
slaven.	602
te zamen . .	3,045

(Onder de slaven zijn 6 gouvernements-staven medegerekend.)
Hiervan waren:

Roomsch-katholieken. . .	2,629
Protestanten	414
Israëlieten	2
	3,045

Geboren in 1850:

Vrijen:

51 van het mannelijk geslacht,
58 „ „ vrouwelijk. id.

109

Slaven:

9 van het mannelijk geslacht,
13 „ „ vrouwelijk id.

22

Gestorven:

Vrijen:

17 van het mannelijk geslacht,
19 „ „ vrouwelijk id.

36

Slaven:

5 van het vrouwelijk geslacht.

IV. St. Eustatius.

Op St. Eustatius bedroeg de bevolking:

vrijen	782	
slaven	1,150	
te zamen		1,932
Protestanten	1,343	
Methodisten	352	
Roomsch-katholieken	235	
Israëlieten	2	
	1,932	

Er zijn in 1850 geboren:

Vrijen:

11 van het mannelijk geslacht,
9 „ „ vrouwelijk id.

20

Slaven:

11 van het mannelijk geslacht,
12 „ „ vrouwelijk id.

23

Gestorven:

Vrijen:

7 van het mannelijk geslacht,
11 „ „ vrouwelijk id.

18

Slaven:

12 van het mannelijk geslacht,
9 „ „ vrouwelijk id.

21

V. Saba.

Op Saba was de bevolking:

vrijen	1,014
slaven	649
te zamen	1,663

Verdeeld in:

Protestanten	1,650
Roomsch-katholieken	13
	1,663

Geboren in 1850:

Vrijen:

5 van het mannelijk geslacht,
7 „ „ vrouwelijk id.

12

Slaven:

2 van het mannelijk geslacht,
8 „ „ vrouwelijk id.

10

Gestorven:

Vrijen:

14 van het mannelijk geslacht,
4 „ „ vrouwelijk id.

18

Slaven:

5 van het mannelijk geslacht,
1 „ „ vrouwelijk id.

6

VI. St. Martin.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte) bestond de bevolking uit:

vrijen	1,227	
slaven	1,612	
te zamen. .		2,839

Hiervan waren:

Protestanten	1,097
Roomsch-katholieken.	116
Israëlieten	3
onbekend.	11
	1,227 *Vrijen.*

De slaven zijn meest allen Methodisten.

Er zijn in 1850 geboren:

Vrijen.

9 van het mannelijk geslacht,
8 „ „ vrouwelijk id.

17

Slaven.

34 van het mannelijk geslacht,
36 „ „ vrouwelijk id.

70

Gestorven:

Vrijen.

7 van het mannelijk geslacht,
12 „ „ vrouwelijk id.

19

Slaven.

16 van het mannelijk geslacht,
9 „ „ vrouwelijk id.

25

TWEEDE HOOFDSTUK.

Middelen van beheer en staat waarin hetzelve zich bevindt.

A. Algemeen en gewestelijk beheer.

Ten aanzien van het algemeen, zoowel als van het gewestelijk beheer, hebben in het jaar 1850 geene veranderingen plaats gehad. Alleen verdient hier vermelding, dat een nieuwe gezaghebber over het eiland St. Martin is benoemd geworden.

B. Militaire zaken.

I. LANDMAGT.

De sterkte van het garnizoen was op ultimo December 1850:

bataillon jagers 10 officieren en 270 manschappen,
compagnie artillerie 4 „ „ 134 „

Totaal 14 officieren en 404 manschappen,

terwijl de geneeskundige dienst bestond uit 1 officier van gezondheid der 2de klasse en 2 van de 3de klasse.

Kleeding en wapening der troepen waren, volgens de over 1850 van het koloniaal bestuur ontvangen rapporten, in goeden staat. Naar de eilanden St. Eustatius en St. Martin waren detachementen gezonden, sterk, voor elk dier eilanden, 1 officier en 24 onderofficieren en manschappen,

De schutterij, te Curaçao in de stad bestaande, zamengesteld uit vrije personen van 18 tot 50 jaren, wordt geregeld in den wapenhandel geoefend. Deze, zoowel als de landstorm in de buitendistricten, voldoen voortdurend aan derzelver roeping.

Zoo hebben ook de schutterij en de vrijwilligers te paard op de eilanden

St. Martin en St. Eustatius aan derzelver bestemming beantwoord, door gezamenlijk met de kleine bezetting aldaar de orde te helpen handhaven.

De sterkte van het battaillon schutterij te Curaçao was op ultimo December 1850: 20 officieren en 641 onderofficieren en manschappen. De landstorm was sterk 12 officieren en 972 onderofficieren en manschappen, waarvan 191 met verlof op zee of buiten de kolonie waren.

Te St. Martin was de schutterij, bestaande uit 3 compagnien te voet en 1 te paard, sterk 11 officieren, benevens 159 onderofficieren en manschappen, waarvan 24 ruiters, welke zich zelven van montering en paarden voorzien.

De manspersonen zijn, na een verblijf van 6 maanden, aldaar dienstpligtig van 16 tot 60 jaar, terwijl de contributien aldaar verdeeld zijn in 3 klassen, van 2, 7 en 20 gulden.

Te St. Eustatius was de schutterij op ultimo December 1850 sterk 4 officieren en 29 onderofficieren en manschappen. Aldaar worden ingedeeld alle manspersonen tusschen de 16 en 60 jaren.

Vóór den opstand der slaven in het jaar 1848 was de sterkte der schutterij te St. Eustatius aanmerkelijk grooter, daar dezelve toen grootendeels uit vrije zwarten en kleurlingen bestond; doch bij gelegenheid dier gebeurtenissen hebben een groot gedeelte hunner liever verkozen de wapens neder te leggen dan tegen de oproerige slaven op te trekken. Het Bestuur heeft daarop besloten de zoodanige niet weder in dienst te nemen en voor het vervolg geene andere gekleurde personen in de schutterij in te lijven, dan dezulke waarop men zich gerust kan verlaten.

De geringheid der sterkte van de schutterij op dit eiland is dan ook grootendeels aan deze omstandigheid toe te schrijven.

II. INRIGTINGEN TOT HET GARNIZOEN BETREKKELIJK.

Magazijnen.

Er bestaan op Curaçao: een magazijn voor vivres, een voor kleedingstukken, een voor artilleriebehoeften, een kleedermakers- en een schoenmakers-atelier, benevens eene smederij voor den geweermaker.

Reservefonds.

Dit fonds, opgerigt bij gouvernements-beschikking de dato 20 September 1827, heeft ten doel: 1°. om den soldaat, die zijne kleedingstukken verwaarloost of buitengewoon verslijt, van andere te kunnen voorzien, en 2°. om bij pasportering denzelven eenige gelden in handen te geven. Het wordt in stand gehouden door geringe inhoudingen op de soldijen en door vrijwillige stortingen.

Hospitalen en apotheken.

Tot hospitaal is te Curaçao een particulier huis gehuurd, waarin zestig lijders kunnen worden verpleegd, sedert dat in 1848 den hospitaalmeester eene afzonderlijke woning is gegeven en de door hem vroeger bewoonde vertrekken voor de zieken kunnen worden gebruikt.

Aan het hoofd van de militaire geneeskundige dienst staat een officier van gezondheid der 1ste klasse, welke onder zich heeft een officier van gezondheid der 2de klasse en twee der 3de klasse. De geneesmiddelen worden, op aanvragen, uit het Moederland verstrekt en dàn slechts te Curaçao aangekocht, wanneer zij in de hospitaal-apotheek niet voorhanden zijn. De betrekking van officier van gezondheid der 1ste klasse was door overlijden onvervuld.

Gedurende 1850 zijn in het militair hospitaal behandeld:

Corpsen.		Hersteld.	Overleden.
Compagnie jagers	158	144	4
Artillerie	78	72	2
Marine	280	272	2
Landsslaven	8	7	»
Maréchaussée	2	2	»
Batterijwachters	2	2	»
Ned. koopv.-schepen	2	2	»
Onverm. particulieren	12	9	1
Totaal	542	510	9

Er waren alzoo op ultimo December nog onder behandeling: 10 jagers, 4 kanonniers, 6 schepelingen van Zijner Majesteits marine, 1 slaaf en 2 armen, te zamen 23.

Te St. Eustatius en te St. Martin zijn geene hospitalen. Op het eerstgemelde eiland wordt in de behoefte voorzien door het gebruik van de vroegere infirmerie en op het laatste door een vertrek in het raadhuis.

Te Curaçao dient eene kamer van het hospitaal tot apotheek.

Op de eilanden St. Eustatius en St. Martin zijn geene apotheken. De burgerlijke geneesheeren die aldaar met de militaire practijk zijn belast, verstrekken de geneesmiddelen.

Garnizoens-cantine op Curaçao.

Deze is daargesteld in 1830, ten einde de overtredingen te voorkomen, waartoe aanleiding gaf het binnen de forten smokkelen van sterken drank.

Aan de cantine is toegevoegd een locaal, in hetwelk de manschappen, uitgezonderd die tot de 2de klasse van discipline behooren, zich tot het nemen van uitspanning kunnen vereenigen. Dit strekt om de goede kameraadschap te bevorderen, vooral bij de weinige gelegenheid, welke te Curaçao voor den militair bestaat om op eene aangename wijze zijn ledigen tijd te besteden.

Het fonds wordt beheerd door een daartoe speciaal gedesigneerden officier, onder het toezigt van commissarissen en contrôle van den raad van administrateuren. Maandelijks wordt de Gouverneur bekend gesteld met den stand van het fonds.

C. Regtswezen en Politie.

I. BURGERREGT.

In 1850 zijn te Curaçao brieven van burgerregt verleend aan twee personen, geboren, de een in Engeland en de ander in Hannover.

Ook hebben in datzelfde jaar vier personen het burgerregt bekomen te St. Martin. Een daarvan was geboren binnen het Nederlandsch gedeelte van dat eiland, doch sedert verscheidene jaren gedomicilieerd geweest in Noord-Amerika. De drie overigen waren afkomstig van het Fransche gedeelte des eilands.

II. REGTERLIJKE MAGT.

Bij de regtbank te Curaçao zijn in 1850 de navolgende zaken behandeld: 20 civiele zaken en 37 strafzaken, waarvan 26 wegens feitelijke gewelddadigheid, 1 wegens feitelijke gewelddadigheid uit onvoorzigtigheid, 3 wegens diefstal, 5 wegens

beleediging en burengerucht, 1 wegens openbare beleediging van de eerbaarheid en 1 wegens politie-overtreding.

Bij commissarissen voor kleine zaken zijn 25 zaken behandeld.

Bij de regtbank te St. Martin zijn gedurende het jaar 1850 in civiele gedingen 4 vonnissen gewezen en in strafzaken 5, waarvan 1 wegens verberging van zwangerheid en 4 wegens diefstal.

Bij het collegie van kleine zaken op dat eiland zijn in civiele gedingen slechts 1 en in strafzaken 13 vonnissen gewezen.

Bij de regtbank te St. Eustatius zijn in strafzaken 7 vonnissen gewezen, waarvan 2 wegens diefstal, 1 wegens ontrouw in het beheer van 's Lands middelen en 4 wegens komplot tot ontvlugting van slaven.

Door de regtbank tot de kleine zaken zijn 4 zaken behandeld.

Door de gedelegeerde regtbank te Saba zijn 5 vonnissen gewezen.

Het getal advocaten voor de regtbank te Curaçao bedroeg op ultimo December *twee*, dat der procureurs *een*.

De advocaten moeten aan eene der Nederlandsche hoogescholen in de beide regten gepromoveerd zijn, en zich na visering hunner bulle laten inschrijven.

De procureurs worden door de regtbank toegelaten, na aflegging van een voldoend examen voor eene door haar benoemde commissie.

III. POLITIE.

§ 1. *Regt van verblijf.*

De ligging van het eiland Curaçao, ten gevolge waarvan aldaar een groot aantal vreemdelingen, gedurende min of meer geruimen tijd, verblijf houden, maakt het bezwaarlijk om naar de letter toe te passen de bepaling, volgens welke ieder, die geene admissie tot inwoning bezit, als vreemdeling wordt beschouwd en behandeld, en dienvolgens niet langer dan zes maanden in de kolonie mag blijven. Het is niet mogelijk eene zoodanige contrôle uit te oefenen, dat men elken dag kunne weten van wien de bepaalde termijn van zes maanden verstreken is, en al ware het, dat men met geldelijke opoffering speciale ambtenaren daartoe wilde benoemen, dan behoeft het geen betoog, dat strenge maatregelen ten dezen opzigte nadeelig zouden werken op het handelsverkeer. Er worden dan ook geene vergunningen van tijdelijk verblijf meer verzocht, dan door vreemdelingen die later het burgerregt willen verkrijgen of wel eenig patentpligtig beroep wenschen uit te oefenen, en door inboorlingen en ingezetenen welke, om eigenaar of schipper van een vaartuig onder vreemde vlag te kunnen zijn, zich onder vroegere omstandigheden, toen vreemde vlaggen op Engelsche kolonien boven de onze voorregten genoten, elders hebben laten naturaliseren en nu weder tot hunne vorige nationaliteit willende terugkeeren, het regt van verblijf moeten aanvragen.

Gedurende 1850 zijn admissien tot inwoning verleend aan vijf personen, waarvan:

2 inboorlingen van Curaçao, doch de een in Nieuw Grenada en de ander in Venezuela genaturaliseerd;

1 geboren te St. Kitts,

1 „ in Venezuela,

1 „ in Hanover,

5

Gelijke admissien tot inwoning zijn in dat jaar nog verleend te St. Martin aan 2 personen, beiden afkomstig van het Fransche gedeelte des eilands, en te St. Eustatius aan een zendeling van het Methodisten-genootschap.

§ 2. *Passen voor vaartuigen.*

Gedurende 1850 zijn 14 passen voor kustvaarders en visschersvaartuigen afgegeven.

§ 3. *Begrafenissen en begraafplaatsen.*

Geene begrafenissen mogen plaats vinden, dan nadat alvorens door den burgerlijken stand zij afgegeven een bewijs der gedane aangifte van overlijden.

Op Curaçao zijn twee kerkhoven van de Protestantsche, twee van de Roomsch-katholieke en een van de Israëlitische gemeente. Ook op Aruba, St. Martin, St. Eustatius en Saba zijn mede de vereischte begraafplaatsen.

IV. EENIGE ONDERWERPEN MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND STAANDE.

§ 1. *Translateurs.*

Om translateur te worden moet men zich aan den Gouverneur adresseren, tot bekoming van toelating, welke verleend wordt na een examen voor eene door den Gouverneur benoemde commissie.

Op het einde vaa 1850 waren op Curaçao drie beëedigde translateurs voor de Nederlandsche, Fransche, Engelsche en Spaansche talen aanwezig.

Op elk der eilanden St. Eustatius en St. Martin bevond zich mede een translateur.

§ 2. *Wees-, desolate- en onbeheerde-boedel-kamers.*

Uit de verantwoordingsstaten door de administratie der wees-, desolate- en onbeheerde-boedel-kamer te Curaçao over het jaar 1850 aan het bestuur der kolonie ingeleverd, blijkt, dat op ultimo December van dat jaar het weeskamerfonds groot was *f* 104,137.96. De kapitalen ter administratie van de kamer staande, bedroegen de som van *f* 282,823.53½, zijnde in den loop van dat jaar ter administratie gebragt de som van *f* 68,804.47½, en daarentegen uitgekeerd *f* 13,096.10½, terwijl verder de interesten, aan de crediteuren der kamer verschuldigd, de som van *f* 3955.17½ beliepen, en eindelijk op ultimo December 1850 de hypotheken ten faveure der kamer de som van *f* 330,292.42 en de interesten aan de kamer verschuldigd, de som van *f* 13,169.81 bedroegen.

De Nederlandsch-Portugeesch-Israëlitische gemeente te Curaçao heeft mede eene weeskamer, welke bijna op gelijke wijze als de bovengemelde wordt geadministreerd, hoewel hare fondsen meer in betrekking tot de synagoge staan. De twee weesmeesters nemen hunne betrekking zonder eenige belooning waar en de overwinsten komen ten voordeele der synagoge. In 1850 bedroegen de uitstaande kapitalen aan hypotheken *f* 40,505.86 en de interesten *f* 710.88.

Jaarlijks wordt uit de rente een bedrag voor de armen der gemeente afgezonderd. In 1850 bedroeg hetzelve *f* 1100.

Op St. Martin bestaat mede een wees- en desolate- boedel-kamer. Het beheer derzelve is, buiten bezwaar van den lande, opgedragen aan eenen president en twee commissarissen, geadsisteerd door een bezoldigden klerk.

Ingevolge de ordonnantie en instructie voor die kamer, gearresteerd in de vergadering van Kommandeur en Raden des eilands de dato 28 November 1793, en geapprobeerd door den Raad der Kolonien te 's Hage, bij besluit van den 15den Augustus 1794, worden onder hare administratie gebragt alle onbeheerde nalatenschappen en verlaten boedels. Voorts is zij belast met het beheer over de goederen van en de voogdij over onmondige weezen, met de toeziende voogdij in alle voogdijen en met de curatele over faillite boedels.

Krachtens boven aangehaalde ordonnantie wordt door commissarissen ter zake hunner bemoeijenissen berekend een commissieloon van 5% over het geheele montant des boedels.

Gedurende 1850 is aan de kamer gedevolveerd en door haar vereffend één boedel met een batig saldo van *f* 453.92.

De beschikbare saldo's van nalatenschappen waarvan de regthebbenden bij de kamer onbekend zijn, worden gedeponeerd in de reservekas der kolonie.

Blijkens de balansrekening der administratie over 1850, hebben de baten bedragen ƒ 928.25, en de lasten ƒ 920.55.

De instelling der wees-, desolate- en onbeheerde-boedel-kamer te St. Eustatius heeft plaats gehad in het jaar 1816, ingevolge art. 39 van het toenmalig regeringsreglement van St. Eustatius, St. Martin en Saba, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 14 September 1815, n°. 58. Bij gemeld artikel is tevens bepaald dat dezelve zou zijn zamengesteld uit een ambtenaar van het bestuur, en twee der daartoe meest geschikte personen, bijgestaan door den secretaris van den raad van politie.

Voor deze werkzaamheden geniet de kamer, volgens deswege bestaande bepaling, 5% op het globaal bedrag des boedels.

De saldo's van afgesloten boedels, zoomede de ongereclameerde gelden, welke in de reservekas der kolonie gedeponeerd zijn, bedroegen op ultimo December 1850 gezamenlijk eene som van ƒ 1553.41.

De boedels onder het beheer der kamer tot en met ultimo December 1850, behalve de bovenstaande, bepalen zich tot een drietal, aanwijzende een totaal cijfer van ƒ 1476.75.

Gedurende het jaar 1850 is slechts één boedel onder het beheer der kamer gevallen.

§ 3. *Gevangenissen.*

Er bestaat op Curaçao slechts één gevangenhuis. Het beheer van en toezigt over hetzelve is opgedragen aan den procureur des Konings.

De gevangenen, welke tot dwangarbeid veroordeeld zijn, worden gebezigd tot werkzaamheden van verschillenden aard, op de openbare straten, wegen enz.

Het aantal gevangenen is gedurende 1850 geweest 38. Daaronder zijn geweest: drie veroordeelden ter zake van diefstal, een uit hoofde van doodslag en de overigen naar aanleiding van door hen gepleegde gewelddadigheden van meer of minder gewigtigen aard en geringe overtredingen.

Op het einde van het jaar 1850 bevonden zich nog in de gevangenis: zes personen, welke in dat jaar waren veroordeeld, twee beschuldigd van diefstal en preventief in hechtenis, twee veroordeelden ter zake van gepleegden moord, en drie militairen, welke, door de krijgsraden ter dood gevonnisd, van den Koning commutatie van die straf in die van dwangarbeid hadden erlangd.

Te St. Martin zijn in het gebouw dat tot raadhuis dient, drie vertrekken ingerigt tot gevangenis van personen tot den vrijen stand behoorende, terwijl een afzonderlijk gebouw, in twee vertrekken verdeeld, dient tot opsluiting van personen behoorende tot den slavenstand. Met het toezigt daarover is belast de ambtenaar van het openbaar ministerie, als hoofd der politie.

Het aantal gevangenen heeft aldaar, gedurende 1850, bedragen: vrijen 47, nietvrijen 175. Onder ultimo December bepaalde zich dit getal tot één.

De gevangenis op St. Eustatius bestaat uit 4 vertrekken, waarvan een gebezigd wordt tot civile gijzelkamer en de andere voor misdadigers. Gedurende 1850 is in die gevangenis slechts een gevangene aanwezig geweest. Op ultimo December 1850 bevond er zich geen.

Ook te Saba is eene gevangenis, in welke gedurende 1850 geene gevangenen aanwezig geweest zijn.

D. Eeredienst.

§ 1. *Protestantsche.*

Voor de dienst bij de vereenigde Protestantsche gemeente waren te Curaçao in 1850 drie bezoldigde predikanten, waarvan een buitengewoon.

Te St. Martin bevond zich een Wesleyaansch Methodisten-predikant met eene gouvernements-toelage.

Te St. Eustatius was een Methodisten-zendeling gevestigd, welke echter toelage uit 's Lands fondsen genoot.

Te Saba werd de dienst verrigt door een Episcopaalschen predikant. Deze leeraar, welke reeds 25 jaren aldaar woonachtig was, wordt door bijdragen van de ingezetenen onderhouden.

§ 2. *Roomsch-katholieke.*

Behalve de St. Annakerk in de stad, zijn te Curaçao nog de volgende Roomsch-katholieke kerken, als:

eene in het 1ste district } der West-divisie,
eene „ „ 2de dito }
benevens een kapel }
eene kerk in de midden-divisie,
eene dito in de oost-divisie,
bij welke onbezoldigde priesters en kapellanen de dienst waarnemen.

Volgens eene opgave van den apostolischen vicaris waren in 1850 op Curaçao en onderhoorigheden, behalve het bezoldigd personeel in het verslag over 1849 opgenoemd, nog aanwezig 16 onbezoldigde priesters en 21 zusters van liefdadigheid.
Aan den apostolischen vicaris is in 1850, ter gemoetkoming van het Christelijk onderwijs onder de slaven, ter hand gesteld eene som van *f* 950.

§ 3. *Israëlitische.*

De Israëlitische gemeente heeft alleen te Curaçao eene synagoge.

E. Instellingen van liefdadigheid.

Te Curaçao bestaat een lazarus- en krankzinnigen- gesticht, reeds in het verslag over 1849, onder het hoofd „Burgerlijke geneeskundige dienst," vermeld. Op ultimo December 1850 waren in dat gesticht aanwezig:

leprozen	12
krankzinnigen	4
andere besmettelijke zieken	14
	30

Voor voeding en kleeding is voor iederen lijder per dag iets meer dan 20 cents betaald.
Armen- of weezen-gestichten bestaan op Curaçao en onderhoorige eilanden niet. Ook is er geen algemeen armbestuur of armenwet. De kerken en armenkassen tot de verschillende gemeenten behoorende, komen hare armen te gemoet.
Uit de vereenigde Hervormde en Luthersche kerk- en armenkas is in 1850 eene som van *f* 2650.91½ tot armenbedeeling aangewend geworden.
Door die som is te gemoet gekomen in den nood van 52 personen.
Ook bestaat er bij deze gemeente een klein fonds, dat door collecten is bijeengebragt, ten behoeve van derzelver weezen, hetwelk op ultimo December 1850 bedroeg *f* 3756.41½. Gedurende dat jaar zijn uit de door het Gouvernement hiervoor verleend wordende *f* 1500 en de renten van het kapitaal, onderstand, kleeding en geneeskundige behandeling verstrekt aan 45 weezen.
Beide administratien worden door den kerkeraad der gemeente gevoerd, en na verificatie daarvan, jaarlijks rekening en verantwoording ingezonden aan den Gouverneur, die dezelve aan de bemerkingen van den Kolonialen Raad onderwerpt.

Bij de Roomsch-katholieke gemeente bestaat eene commissie van weldadigheid, die zich met de taak van armbestuur belast heeft, volgens een reglement de dato 1 December 1830. De directie wordt gevoerd door den tijdelijken pastoor, als president, en vier leden. Het kapitaal was op ultimo December 1850 groot *f* 1647.28. De uitdeelingen over 69 armen hebben gedurende dat jaar bedragen *f* 995.50.

Door het kerkbestuur der Nederlandsch-Portugeesch-Israëlitische gemeente is gedurende 1850 eene som van *f* 2462.57½ ten behoeve der armen aangewend. De door den grooten kerkeraad goedgekeurde rekening en verantwoording wordt even-eens als de voorgaande en ten zelfden einde aan het Gouvernement ingezonden.

In 1850 is te Curaçao, door de zamenwerking der ingezetenen, tot stand gekomen eene spaarbank en daarmede verbonden bank van leening, welke met den 1sten April van dat jaar in werking zijn getreden, achtervolgens de daarvoor in November 1849 goedgekeurde statuten en in Maart 1850 bekrachtigde bijzondere reglementen voor beide inrigtingen.

De spaarbank heeft ten doel om onder de arbeidende klasse der gemeente zucht tot spaarzaamheid en vermeerdering van het overschot der winsten van den arbeid aan te moedigen, en voorts, ouders en voogden in staat te stellen om trapsgewijze zekere bezuinigingen te maken, ten einde in de toekomstige behoeften der aan hunne zorgen toevertrouwde minderjarigen te voorzien.

De bank van leening heeft uitsluitend ondersteuning van hulpbehoevenden ten doel, en voorziet in eene reeds lang gevoelde behoefte om den woeker te fnuiken, en de gelegenheid te openen voor degenen, die zich in tijdelijke verlegenheid bevinden, tegen eenen matigen interest en onder overgifte van eenig pand in zilver, goud of edelgesteente, de benoodigde gelden te kunnen bekomen.

Door de vereeniging dezer twee inrigtingen dient de spaarpenning van den nijveren werkmam, die hem eene rente verzekert, tot hulp en tegemoetkoming, tegen betaling van éenen lagen interest, van hem die zich in oogenblikkelijke geldverlegenheid bevindt.

De werking dezer instelling is zeer weldadig en overtreft de beste verwachting.

Uit de rekening en verantwoording door de commissie van administratie overgelegd, blijkt dat, gedurende het eerste huishoudelijke dienstjaar, door 272 personen in 1045 stortingen bij de spaarbank is belegd een bedrag van *f* 28,504.75; dat de daarop te goed gemaakte interesten *f* 540.64 beloopen; dat door de inleggers uit de spaarbank is teruggenomen eene som van *f* 5251.60½, en dat het tegoed der gezamenlijke inleggers bij het einde van dat dienstjaar aan kapitaal en interest bedroeg de som van *f* 23,793.78½.

Dezelfde verantwoording toont aan, dat door de bank van leening gedurende dat eerste huishoudelijke jaar, op 1247 panden een bedrag is beleend van *f* 26,121, dat de interesten daarop beloopen hebben *f* 969.54, en dat zijn afgelost 531 panden met een bedrag van *f* 10,601.49½; aanwezig bleven 716 panden, waarop aan kapitaal en interest verschuldigd was eene som van *f* 16,489.04½.

Wanneer men van het bedrag der stortingen in de spaarbank aftrekt het bedrag dat door de bank van leening is uitgezet, vindt men een verschil van *f* 2383.75, terwijl het uit de spaarbank teruggenomene bedrag, afgetrokken van dat, waarmede panden zijn afgelost, een verschil van *f* 5349.89 oplevert. Deze beide verschillen te zamen genomen geven eene som van *f* 7733.64, waarvan op hypotheken *f* 4000 en op schuldbekentenissen *f* 2300 uitgezet zijn.

De verdeeling der stortingen was de volgende:

van de 1045 stortingen zijn er 281 waarbij de inleg is geweest van 50 cents tot en met *f* 2.50; 244 van meer dan *f* 2.50 tot en met *f* 5; 135 van meer dan *f* 5 tot en met *f* 10; 168 van meer dan *f* 10 tot en met *f* 25; 85 van meer dan *f* 25 tot en met *f* 50; 66 van meer dan *f* 50 tot en met *f* 100; en 67 van meer dan *f* 100 tot het bepaalde maximum van *f* 250. Hieruit blijkt dat de stortingen van 50 cents tot en met *f* 5, 525 zijn geweest, bij gevolg meer dan de helft van het geheele getal stortingen. Met betrekking tot de stortingen van meer dan *f* 10 tot en met *f* 25 moet herinnerd worden, dat onder deze het bedrag van *f* 12 valt waarop de eerste interest betaald wordt.

F. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Behalve eenige geringe wijzigingen in artt. 16 en 24 van de publicatie de dato 1 Februarij 1844, n°. 2, bevattende bepalingen op het houden van quarantaine, welke wijzigingen voorkomen in het *Publicatieblad* van 1850, onder n°. 14, hebben de bepalingen nopens de burgerlijke geneeskundige dienst in den loop van dat jaar geene verandering ondergaan.

Bij het uitbreken der cholera in sommige havens van Nieuw Grenada, en op het eiland Jamaica, zijn door het bestuur te Curaçao eenige wenschelijk geachte voorzorgmaatregelen tot bevordering der reinheid en gezondheid bevolen en de vaartuigen, komende van de besmette plaatsen, aan eene observatie-quarantaine onderworpen geworden.

In 1850 waren te Curaçao aanwezig: 2 med. chir. et art. obst. doctoren, in Nederland gepromoveerd, 3 genees- en heelkundigen en 2 apotheken, een in de stad en een aan de overzijde der haven.

Te St. Eustatius is slechts een geneesheer. De geneesmiddelen worden door hem zelven bereid en geleverd.

Te St. Martin bevinden zich twee geneesheeren, die mede de geneesmiddelen zelven bereiden en leveren.

Te Saba, Bonaire en Aruba zijn geene particuliere genees- en heelkundigen. Op Bonaire komt de lands-chrirurgijn, aldaar voornamelijk voor de landsslaven geplaatst, de overige bevolking te hulp.

Inrigtingen voor burgerlijke geneeskundige dienst worden in de kolonie niet gevonden.

Vreemden en schepelingen worden zooveel mogelijk in het militair hospitaal behandeld.

In geval van quarantaine, wordt door het bestuur tijdelijk een afgelegen gebouw gehuurd en aldaar een der officieren van gezondheid geplaatst.

G. Onderwijs.

In het jaar 1850 is te Curaçao in werking getreden eene door de ingezetenen buiten eenige bijdrage van het Gouvernement daargestelde Maatschappij van Onderwijs, die den 1sten November van dat jaar hare hoofdschool heeft geopend met 53 leerlingen. In die school wordt door een hoofd-onderwijzer en drie hulp-onderwijzers onderwijs gegeven in de Nederduitsche, Fransche en Engelsche talen, theoretisch en practisch rekenen, algemeene en vaderlandsche geschiedenis, aardrijkskunde, en in de beginselen der wis- en stelkunde.

Het doel der maatschappij is om aan de kinderen uit den gegoeden burgerstand min kostbaar, duurzaam en goed onderwijs te verzekeren. Het aantal harer leden bedroeg 126.

In 1850 is onderwijs gegeven:

op Curaçao.	*op Bonaire.*	*op Aruba.*
in 17 inrigtingen:	in eene school:	op twee scholen:
aan 543 jongens,	aan 32 jongens,	aan 23 jongens,
„ 917 meisjes,	„ 21 meisjes,	„ 7 meisjes,
aan 1460 kinderen.	aan 53 kinderen.	aan 30 kinderen.

Te zamen op de drie eilanden.

598 jongens,
945 meisjes,

1543 leerlingen.

De examina, op de verschillende scholen te Curaçao afgenomen, hebben verschillende uitkomsten opgeleverd.

Op drie particuliere hoofdscholen zijn dezelve zeer bevredigend geweest. Ten opzigte van meisjesscholen is de wensch ontstaan tot een meer grondig onderwijs.

De school in de Oost-divisie van dat eiland, onder de leiding van den eerwaarden heer *Putman*, pastoor van St. Rosa, en van zijne zuster, welke laatste met het onderwijs der aankomende meisjes is belast en aldaar ook aan het hoofd staat eener bewaarschool, blijft zich voortdurend onderscheiden als eene inrigting welke alle aanbeveling en eene bijzondere melding verdient.

Op de plantagie Barber te Curaçao, zijnde het eigendom van den bisschop van Cytrum wordt voortdurend onderwijs gegeven door geestelijke zusters.

Voorts is aan dien bisschop de toestemming verleend tot daarstelling eener school in de midden-divisie van Curaçao en van een bewaarschool, de laatste meer bepaald voor Roomsch-katholieke kinderen beneden de 7 jaren in de voorstad Pietermaai, beide mede onder leiding der genoemde geestelijke zusters.

Het lands-schoolgebouw, hetwelk te Bonaire, grootendeels door vrijwillige bijdragen, werd opgerigt, is in 1850 voltooid, waardoor tevens is voorzien in de woning van den lands-onderwijzer.

Door het bestuur is daartoe bijgedragen *f* 500, en is door hetzelve ook eenig werkvolk verstrekt.

Op St. Martin (Nederlandsch gedeelte), alwaar meest de Engelsche taal gebezigd wordt, is in 1850 een in Nederland geëxamineerd lands-onderwijzer geplaatst en is alzoo op dat gedeelte van het eiland in eene lang gevoelde behoefte voorzien geworden door de geschonkene gelegenheid, zoowel voor kinderen van onvermogende als voor die van meer gegoede ouders, om de aldaar schier onbekende moedertaal te kunnen aanleeren en meer andere nuttige kundigheden te verkrijgen.

Bij het plaats gehad hebbende examen telde die school 47 kinderen van behoeftige ouders, die gratis onderwijs genoten, en 21 die schoolgeld betaalden.

Op St. Eustatius en Saba heeft men geene scholen; het onderwijs is in handen van den Methodisten-Predikant en van eenige vrouwen dier gemeente.

H. Landsgebouwen en openbare wegen.

De landsgebouwen staan onder het toezigt van den officier belast met het genie-departement.

De publieke hoofdwegen zijn mede onder het beheer en toezigt van den officier van het genie-departement.

De binnenwegen worden door de eigenaars der plantagien onderhouden.

Het bergachtige van het land maakt het onderhoud der wegen moeijelijk. In de verschillende districten bestaan commissien, met de periodieke inspectie daarover belast.

De landsgebouwen te St. Martin en te St. Eustatius staan onder onmiddellijk opzigt van het bestuur des eilands.

Met het toezigt over de wegen aldaar, gemeenschap hebbende met de verschillende plantagien, zijn belast de rooimeesters.

Op Saba zijn slechts twee hoofdwegen, die van het strand naar de stad leiden, en door de ingezetenen onderhouden worden.

I. Vervoerwezen.

Openbare of algemeene inrigting tot vervoer van personen en goederen zijn op Curaçao evenmin als op andere eilanden aanwezig.

In het jaar 1850 is door den handel te Curaçao eene naamlooze maatschappij opgerigt onder benaming van Curaçaosche pakketvaart-maatschappij, welke na bekrachtiging van het bestuur, in April voor den tijd van 3 jaren is in werking getreden, met een kapitaal van *f* 45,000.

Zij bepaalt zich tot de vaart tusschen Curaçao en St. Thomas en bezigt daartoe twee

snelzeilende vaartuigen, ingerigt voor passagiers en geschikt tot overvoer van goederen, welke regelmatig 2 malen in de maand varen en in verband met de Engelsche stoompakketbooten de correspondentien naar en van het Moederland overbrengen.

Eene overeenkomst tusschen het Gouvernement van Curaçao en de maatschappij verzekert de correspondentie met die vaartuigen, tegen eene uitkeering van *f* 600 's jaars.

Van die Pakketvaart-maatschappij wordt ook gebruik gemaakt voor de correspondentie met de eilanden St. Eustatius en St. Martin.

Van Bonaire worden de producten van het Gouvernement naar Curaçao en de goederen van dat eiland derwaarts overgevoerd met een paar kleine vaartuigen, te Bonaire te huis behoorende.

Tusschen Curaçao en Aruba bestaat, door verloop van handel, bijna geene directe gemeenschap. De correspondentie wordt meestal gevoerd door middel der vaartuigen, die in de vaart zijn tusschen Maracaïbo en Curaçao.

Met Saba wordt geene correspondentie gevoerd, dan door den gezaghebber van St. Eustatius. De ingezetenen zijn eenvoudige lieden, die zich met de vischvangst generen. De administratie is daar van zeer weinig beteekenis en er worden dan ook geene periodieke stukken van daar ingezonden.

J. Geldelijk beheer.

§ 1. *Muntstelsel en geldsomloop.*

Ofschoon het Nederlandsche muntstelsel reeds sedert 1°. Januarij 1827 op Curaçao van kracht is, worden echter Nederlandsche muntspecien weinig aangetroffen.

Behalve de pasmunt van een vijfde deel van den spaanschen mat, die voor 50 centen, en de plak of stuiver, in 1822 geslagen, die voor 2½ cent in omloop is, bestaat de geldsomloop voornamelijk uit de Spaansche gouden en zilveren munten, die der Zuid-Amerikaansche gemeenebesten en van Noord-Amerika en in de laatste jaren ook de Fransche 5francsstukken. Deze worden in 's Lands kas aangenomen tegen *f* 2.37½.

In 1850 zijn weder, voor zooveel noodig was om in de behoefte der administratie, doch hoofdzakelijk om in die van het garnizoen te voorzien, wissels op het Departement van Kolonien afgegeven en bij inschrijving voor den hoogsten bieder verkrijgbaar gesteld, waardoor, alsmede door de biljetten der Bank, de geldsomloop in de kolonie grootelijks bevorderd is.

De teruggang der productie door aanhoudende droogte heeft het gebrek aan specie, op het eiland St. Eustatius bestaande, doen voortduren. Hierin is echter eenigzins te gemoet gekomen door de subsidien aan de koloniale kas, welke door het Gouvernement van Curaçao in specie worden verstrekt tot bestrijding der militaire en andere uitgaven van de administratie.

De omzet der Curaçaosche Bank is in 1850 zeer voldoende geweest.

In het bedrag der bankbiljetten is geene verandering gekomen.

De reserve-kas bedroeg op ultimo December 1850 *f* 160,565.74.

De beleeningen op dat tijdstip bedroegen:

op gedisconteerde wissels . . .	*f* 96,800
„ hypotheken	2,000
„ gouden en zilveren specien. .	10,800
	f 109,600

§ 2. *Begrooting.*

De begrootingscijfers van 1850, alsmede de werkelijk ontvangen en uitgegeven sommen, blijken uit de bijgevoegde staten litt. A, B en C.

§ 3. *Bronnen van inkomsten.*

Deze zijn dezelfde als in het verslag van 1849 is vermeld geworden, behoudens eenige geringe wijzigingen, doordien daaronder zijn opgenomen:

a. de opbrengst van verleende concessien voor den aanleg van zoutpannen in de onderscheidene binnenwateren van Curaçao, tegen uitkeering van twee centen voor elk vat zout, dat daaruit ingezameld en verkocht wordt;

b. een post wegens den afzet van horenvee te Bonaire;

c. de vijf centen per vat zout, vroeger als emolument door den waagmeester te St. Martin genoten, doch krachtens publicatie de dato 1 Junij 1849, n°. 8, als inkomst der koloniale kas aangewezen.

Voorts dient nog vermelding dat, ter tegemoetkoming der zeer verarmde inwoners van Aruba, bij wijze van proef, in 1850 voor een jaar zijn opgeheven de regten op den uitvoer van het vee naar vreemde plaatsen, welke regten in de laatste jaren slechts ettelijke guldens hadden bedragen.

K. Nijverheid.

§ 1. *Landbouw.*

Curaçao, Bonaire en Aruba.

In 1850 is de weêrsgesteldheid voor den landbouw op die eilanden niet gunstig geweest.

Droogte, gepaard met felle winden, heeft den oogst van de zoogenaamde kleine mais alsmede die van pinda's (grondnoten) en boonen slechts gedeeltelijk doen slagen, zoodat met uitzondering van een tweetal der groote plantagien, de overige gemiddeld niet meer mais hebben ingegaard, dan voor de consumtie van zes maanden noodig is.

Ofschoon de droogte aan de zoutzetting bevorderlijk is geweest, heeft nogtans, gelijk meermalen plaats vindt, het vallen van enkele regenbuijen op de zoutpannen de zoutzetting vertraagd of achteruitgezet.

De nopal-cultuur en cochenille-teelt werden in 1850 voor rekening van het Gouvernement voortgezet:

te Curaçao, op de etablissementen de Hoop en Fortuin;

te Bonaire, op de etablissementen Mexico, Guatemala en Fontein;

te Aruba, op het etablissement Canachito;

terwijl voor de aloë werden gebezigd:

op Curaçao, het vroegere nopal-etablissement Plantersrust;

op Bonaire, de grond Amboina;

op Aruba, „ „ Socotora.

De staten gemerkt D, E en F wijzen aan de uitgestrektheid, welke op elk etablissement in bewerking is gebragt, de hoeveelheid van elk der gecultiveerde artikelen verkregen en het geldelijk bedrag waarvoor dezelve bij inschrijving aan den meestbiedende zijn verkocht.

De nopal-cultuur en cochenille-teelt voor rekening van het Gouvernement is niet voordeelig geweest, zoowel uit hoofde der ondervondene droogte en van mieren, die het insect benadeelden, als van den verouderden toestand van een gedeelte der planten welke vervanging vereischten.

De hierbij gevoegde staat G bevat de uitgaven en opbrengsten der onderscheidene etablissementen op de drie eilanden over 1850 en wijst aan, dat er verkregen is eene hoeveelheid van 10,032¼ pond cochenille, welke heeft opgebragt *f* 24,337.41½.

De cochenille-oogst was voor 1850 geraamd op eene hoeveelheid van 19,000 pond;
heeft opgebragt . . . . 10,032¼ „

alzoo minder dan de raming . . . . 8,967¾ pond·
waarvan de oorzaken hierboven zijn vermeld.

De prijs der cochenille was geraamd op *ƒ* 2.25 het Amsterdamsche pond en heeft gemiddeld *ƒ* 2.42½ per Amsterd. pond bedragen.

Van de aloëplanten zijn in 1850 geene vruchten ingezameld, omdat door den weinigen afzet van aloë de oogsten der beide vorige jaren nog voorhanden waren, de vermoedelijk te bedingen prijs de kosten van bewerking niet zoude dekken en de handen aan meer winstgevende cultures konden worden besteed.

De nopal- en cochenille-teelt wordt door eenige planters te Curaçao aangehouden; evenwel heeft deze cultuur voor particuliere rekening nog de gewenschte uitbreiding niet erlangd.

De felle droogte, welke zich in 1850 heeft ingesteld, heeft door de mislukking van den oogst van maïs ongunstig gewerkt op de algemeene gesteldheid der bevolking.

Te St. Eustatius zijn de opbrengsten van den landbouw in 1850, ten gevolge van aanhoudende droogte, voorbeeldeloos gering geweest:

de gefabriceerde suiker wordt geschat op	41,200	Amsterd. ponden;
de rhum op	6	okshoofden;
de ingezamelde yams	369,000	Amsterd. ponden;
de aardappelen.	1,188	vaten;
de grondnoten	44	„

waarvan het geldswaardig bedrag kan gerekend worden te zijn *ƒ* 18,611.50.

Op het eiland St. Martin is de landbouw in diep vervallen staat, daar alle pogingen der meesters om hunne slaven, hetzij tegen een billijk loon, of wel voor de helft van het product, tot gezetten veldarbeid te bewegen, vruchteloos zijn gebleven.

In 1850 hebben de verschillende plantagien geproduceerd:

Suiker	50,554	oude Amst. pond;
Rhum	2,713	gallons;
Melassie	1,739	„

geschat op eene waarde van *ƒ* 8638

§ 2. *Veestapel.*

De veeteelt mag op Curaçao en bijgelegene eilanden aangemerkt worden als een der voornaamste takken van het bestaan der planters.

Ofschoon het jaar 1850 niet voordeelig is geweest, was echter, over het algemeen genomen, de toestand van het vee op de eilanden Curaçao, Bonaire en Aruba voldoende.

Het wolvee, gedeeltelijk van veredeld ras, door kruising met het merino-schaap, hetwelk in het jaar 1838 door de zorg van het Gouvernement werd aangebragt, zou een niet onaanzienlijk voordeel opleveren, indien men op Curaçao en Aruba zich meer gezet op veredeling toelegde en de scheringen bewerkstelligde. Bij eenige nijvere planters ziet men daarvan de beste uitkomsten.

Van de kudde schapen, welke het Gouvernement op Bonaire onderhoudt, is in 1850 eene hoeveelheid van 884 oude Amsterdamsche ponden wol verkregen.

Op St. Eustatius is de veestapel gering en strekt dezelve alleen voor plaatselijk gebruik.

Op St. Martin heeft de aanhoudende droogte in de 5 eerste maanden van het jaar schaarschheid van drinkwater en sterfte onder het vee doen ontstaan.

Op ultimo December bedroeg de veestapel:

Te	Paarden.	Ezels.	Muil-ezels.	Horen-beesten.	Schapen.	Geiten.	Varkens.
Curaçao	398	2,610	23	2,981	26,156	19,306	51
Bonaire	96	167	—	76	1,680	7,400	77
Aruba	70	683	8	403	5,567	9,685	152

De gouvernements-veestapel bedroeg op hetzelfde tijdstip:

Schapen.	Geiten.	Horenvee.	Paarden.
626	26	76	86

§ 3. *Verkoop of uitgifte van gouvernements-gronden.*

In 1849 waren verleend:

op Curaçao	10	concessien,	metende	34.98[5]	bunders,
„ Aruba	396	„	„	706.81	„
	406	„	„	741.79[5]	„

In 1850 werden nog verleend:

op Aruba	5	concessien,	metende	17.17	bunders,
	411	„	„	758.96[5]	„

Daarentegen werden te Aruba teruggegeven:

8	concessien,	metende	29.20	„

zoodat op ultimo December 1850 bleven uitgegeven:

403 concessien, metende 729.76[5] bunders

Voor de goudgraving zijn in 1850 vijf permitten, of bewijzen van bevoegdheid om eene concessie van eenigen ellen gronds te doorzoeken, afgegeven tegen den gestelden tax van *f* 1 per permit.

Ter bevordering der cochenille-teelt op Aruba, heeft voorts het Bestuur in het jaar 1850 besloten, om, vooreerst kosteloos, gronden af te staan, onder de bepaling dat dezelve uitsluitend moeten gebezigd worden voor de aanplanting van nopal, met toezegging van het cochenille-insect, wanneer die plantsoenen voor bevolking zullen geschikt zijn, en van den inkoop van de cochenille tegen eenen matigen prijs.
Deze maatregel heeft aanvankelijk gunstig gewerkt, hetgeen blijkt uit de aanvragen van nopal-bladeren, welke door het gouvernements-etablissement Canachito kosteloos werden geleverd.

§ 4. *Handel en scheepvaart.*

In het verslag over 1849 is reeds aangemerkt, dat het te Curaçao bestaande vrijhandels-stelsel het niet wel mogelijk maakt, door cijfers den juisten omzet van den handel aan te wijzen.

Het patentregt was voor 1850 geraamd op	*f*	10,000.00
doch heeft opgebragt		11,430.83½
de raming is dus overschreden met	*f*	1,430.83½

Die opbrengst zoude vertegenwoordigen eene ingevoerde waarde van *f* 1,143,083. Wanneer men echter let op de uit den aard van de zaak voortvloeijende onvolledigheid der aangiften, dan schijnt de ingevoerde waarde wel op 2 à 2½ millioen gulden geschat te mogen worden.

De staat gemerkt H, bij dit verslag gevoegd, wijst de voornaamste artikelen aan, welke zijn ingevoerd. Bij het vrijhandelsstelsel te Curaçao bepalen zich de inklaringen meerendeels tot eene globale opgave van het getal kisten, pakken of vaten. Slechts enkele artikelen worden bij name opgegeven, en het is uit dien hoofde dat geene meer juiste statistieke opgaven kunnen worden geleverd.

De op evengemelden staat voorkomende artikelen koffij, suiker, ossenhuiden, geitenvellen, het mahonihout enz., alsmede de manufactuurgoederen, begrepen onder den algemeenen naam van koopmanschappen, waren, ofschoon niet voor doorvoer ingeklaard, voor andere markten bestemd. De bepaaldelijk voor doorvoer aangegeven artikelen zijn vermeld op de bijlage I.

Tot den in- en doorvoer zijn gebezigd 605 vaartuigen, metende 31,151 tonnen, hetgeen, vergeleken met het jaar 1849, eene vermindering aanwijst van 16 vaartuigen en 4445 tonnen.

De voornaamste invoeren hebben plaats gehad:

uit Europesche havens met		11	vaartuigen,	metende	1,777	tonnen;
„ N.-Amerikaansche	„	37	„	„	5,538	„
uit de navolgende Zuid-Amerikaansche havens, als:						
a. Venezuelaansche	„	211	„	„	8,762	„
b. Nieuw-Grenadasche	„	35	„	„	1,586	„
c. Haïtiaansche	„	16	„	„	660	„
d. Dominicaansche	„	38	„	„	1,359	„
uit West-Indische koloniale havens, als:						
a. Nederlandsche	„	146	„	„	2,133	„
b. Spaansche	„	15	„	„	1,608	„
c. Engelsche	„	24	„	„	2,627	„
d. Fransche	„	6	„	„	989	„
e. Deensche en Zweeds.	„	43	„	„	2,593	„
In avarij	„	4	„	„	111	„
Voor doorvoer ingeklaard	„	19	„	„	1,408	„
		605	vaartuigen,	metende	31,151	tonnen.

De bijlage J wijst meer bijzonderheden aan, waarnaar mitsdien wordt verwezen.
De meeste levensbehoeften worden aangevoerd van Noord-Amerika, waarmede Curaçao den grootsten handel drijft. Hierop volgt in belangrijkheid de handel met het gemeenebest Venezuela en vooral met de provincie Coro. Wanneer men den gemelden staat sub lit. J raadpleegt, dan wijst eene vergelijking der tonnematen vrij naauwkeurig de betrekkelijke hoeveelheid van den Curaçaoschen handel met andere plaatsen aan, en ziet men dat de tonnemaat geweest is:

onder	Nederlandsche vlag	8,801
„	Noord-Amerikaansche. . . .	8,347
„	Venezuelaansche	7,585
„	Spaansche	1,598
„	Engelsche	1,251
en „	Nieuw-Grenadasche	1,047

Voor zoover met eenige zekerheid is kunnen worden berekend, hebben de uitvoeren naar Noord-Amerika ruim ƒ 900,000 bedragen, hetgeen, tegen 1849 vergeleken, eene vermeerdering aanduidt van ƒ 200,000.

De inwendige gesteldheid van Venezuela heeft, ten gevolge van staatkundige gebeurtenissen, geene toeneming van het handelsverkeer gedoogd.
De memorie van den Secretaris van Staat voor het departement van finantien aan het Congres van Venezuela ingediend over het huishoudelijk jaar van 1849—1850, toont aan dat de invoer van Curaçao en Aruba in de verschillende havens der republiek heeft bedragen:

van Curaçao.

Goederen vrij van regten voor eene waarde van	Macoquina-daald.		84,384.30
idem, ad valorem belast.	„		10,283.70
idem, specifiek vermeld.	„		89,242.34
			183,910.34

van Aruba.

Goederen vrij van regten voor. .	Macoquina-daalders	142.00	
idem, ad valorem belast. . .	„	209.25	
idem, specifiek vermeld . . .	„	253.86	605.11
			184,515.45
	ad ƒ 2 per daald.	ƒ	369,030.90
Van Amsterdam was ingevoerd voor eene waarde van .	Macoq.-daald.		27,322.34
Aan gewone en additionele regten was daarvan betaald.	„		115,243.91
	of ad ƒ 2 per Macoquina-daald.	ƒ	280,487.82

Op Bonaire zijn in 1850 ingeklaard 295 vaartuigen, metende 8639½ tonnen, waaronder 160 vaartuigen in ballast. De belangrijkste invoeren waren van Curaçao en Venezuela.
Het voornaamste artikel, hetwelk dit eiland voor den uitvoer oplevert is het zout, dat wegens deszelfs goede qualiteit op de markt van Noord-Amerika (als het grootste

débouché) altijd hooger genoteerd staat dan dat, hetwelk van andere plaatsen aldaar wordt aangevoerd. De oogst van dit artikel was voor 1850 geraamd op 60,000 vaten, tegen eenen prijs van ƒ 0.90 per vat.

De ingezamelde hoeveelheid heeft bedragen 68,449 vaten.

De grootste hoeveelheid wordt verzonden naar Noord-Amerika. De pogingen, welke zijn aangewend om het zout, zoo van Bonaire als van St. Martin, op de markt van Nederland te brengen, zijn niet geslaagd. Konden de bezwaren, welke voornamelijk gezocht moeten worden in de scheepsgelegenheden tot vervoer en de hooge vrachten, eenmaal worden opgeheven, dan zoude de productie nog aanmerkelijk kunnen worden vermeerderd en een grooter en vaste uitweg voor dit artikel gunstig kunnen werken op het handelsverkeer met Nederland en op de inkomsten der kolonie.

Op het eiland Aruba is de uitwerking der droogte in de sterkste mate gevoeld.

De handel en scheepvaart, welke vroeger het hoofdmiddel van bestaan uitmaakten, zijn daar bijna geheel verdwenen.

In 1850 zijn te Aruba slechts ingeklaard 46 vaartuigen, waaronder 3 vaartuigen in ballast.

De invoeren op dat eiland geschiedden voor het grootste gedeelte uit Curaçao en bestonden meest uit artikelen voor plaatselijke consumtie. Van de westelijke havens van Venezuela werd nog voor doorvoer aangebragt brazilie- en geelhout, huiden enz., alles naar Curaçao bestemd.

In 1850 zijn te St. Eustatius aangekomen en vertrokken 326 vaartuigen, metende 5831½ tonnen, waarmede zijn ingevoerd goederen, levensmiddelen enz. voor plaatselijk gebruik tot eene geschatte waarde van ƒ 60,000.

De uitvoer van inlandsche voortbrengselen heeft bestaan in:

15,600	Amsterdamsche ponden suiker;
360	gallons melassie;
1,320	id. rhum;
189,200	Amsterdamsche ponden yams;
19	vaten aardappelen;
30	dito grondnoten;

waarvan de gemiddelde waarde wordt gesteld op ƒ 8801.50.

Op St. Martin heeft zich de handel hoofdzakelijk tot den invoer van artikelen voor plaatselijke behoeften van dat eiland en den uitvoer van zout bepaald.

De zout-oogst was in de laatste 4 jaren buitengewoon overvloedig, en heeft de scheepvaart aanzienlijk doen toenemen.

In 1850 heeft de gewonnen hoeveelheid bedragen:

uit de groote pan (die ten dienste van het algemeen is)	337,294	vaten;
hetgeen, tegen 1849 vergeleken, toen dezelve geweest is	213,000	„
eene meerderheid in 1850 geeft van	124,294	„
uit de geconcessioneerde pannen:		
in 1850	10,020	„
en in 1849	34,251	„
minder in 1850	24,231	„

Dit laatste nadeelig verschil in de opbrengst der geconcessioneerde pannen is ontstaan door de schade, welke de orkaan van 11 Julij 1850 veroorzaakt heeft, en waardoor een tweede oogst is verloren gegaan.

Bij de ongunstige gesteldheid van den landbouw op dat eiland zijn de zoutga-

ring uit de groote pan en het daarmede in verband staande handelsverkeer de eenige bronnen van bestaan der ingezetenen en de aanmerkelijkste van de inkomsten der koloniale kas.

Door den orkaan van 11 Julij 1850 is een gedeelte van het gegaarde zout verloren gegaan, eene doorbraak van den dijk veroorzaakt en de pan vol water geloopen, waardoor het uitzigt op eene volgende zoutwinning lang verschoven zoude worden, indien de ontlasting van het overtollige water alleen aan de natuurlijke verdamping door de zonnehitte werd overgelaten. De doorbraak is echter aanvankelijk hersteld en een onderzoek ingesteld naar de geschiktste middelen om de pan ten spoedigste van het overtollige water te ontlasten en weder productief te maken, en wijders om het oogsten van zout, waarbij de ingezetenen zulk een groot belang hebben, op eene duurzame wijze te verzekeren.

De uitvoer van zout te St. Martin in 1850 heeft bedragen 211,265 vaten.

Voor de in- en uitvoeren zijn in 1850 gebezigd 384 vaartuigen, metende 23,950¼ ton.

De productie van den landbouw heeft geen uitvoer toegelaten, daar dezelve niet genoegzaam gestrekt heeft voor het verbruik der plaats en derhalve nog zijn ingevoerd:

21,771 pond ruwe suiker,
12,257 gallons rhum,
6,268 „ melassie.

In 1847 bestond de uitvoer nog in:

515,453 Amsterdamsche ponden suiker,
7,808 gallons rhum,
4,161 „ melassie.

Door de bijdragen en medewerking der ingezetenen van Curaçao is de oprigting van eenen vuurtoren op Klein Curaçao tot stand gekomen, die in 1850 geheel gereed was. De lichttoestel was uit Nederland ontboden.

§ 5. *Kustvaart.*

Er bestaat geene eigenlijk gezegde kustvaart te Curaçao; slechts een paar kleine vaartuigen worden gebruikt om producten, namelijk: kalk, zout, brazilie- en brandhout, van de plantagien stadwaarts te brengen. Ten einde de aldaar te huis behoorende vaartuigen in de gelegenheid te stellen om zonder uitklaringen en met minder formaliteiten (bijv. bij het binnenkomen 's nachts), goederen van de buitenbaaijen af te halen, wordt aan dezelve de gelegenheid verschaft om zich van een pas (landlooperspas genaamd) te voorzien. Zoodanige pas is voor den tijd van drie maanden geldig en wordt tegen betaling van *f* 1 door het Bestuur uitgereikt. Andere schepen, zoowel Nederlandsche als vreemde, naar de buitenbaaijen bestemd om daar te laden of te lossen, hetzij om onmiddellijk naar elders te vertrekken of naar de haven terug te keeren, worden van een permissiebiljet voorzien, dat voor elke reis kost *f* 2.50.

Aan het Nederlandsche gedeelte van St. Martin behooren geene schepen, tot de kustvaart gebezigd wordende, en er bestaan daaromtrent ook geene plaatselijke bepalingen.

St. Eustatius en Saba hebben mede geene schepen tot dat einde.

§ 6. *Vischvangst.*

Deze geschiedt alleen voor de plaatselijke consumtie. Van tijd tot tijd begeven zich visschers van Curaçao of Bonaire ter schildpadvangst, doch dat bedrijf is in den laatsten tijd merkelijk verminderd. De visscherij geschiedt in kano's, waar-

omtrent eene publicatie bestaat, die hoofdzakelijk ten doel heeft het ontvlugten van slaven te voorkomen. De kano's worden voorzien van visscherspassen, welke driemaandelijks, tegen betaling van 33 cents per pas, verleend en bij het uitgaan om te visschen aan de hoofdwacht vertoond worden.

De vischvangst op de overige eilanden is zeer beperkt; wordende slechts weinige vaartuigen daartoe gebezigd.

§ 7. *Scheepsbouw.*

De scheepsbouw op Curaçao bepaalt zich tot schoeners en kleinere vaartuigen, en neemt, ofschoon langzaam, toe. De krommers en inhouten worden van Maracaïbo ingevoerd, terwijl masten, balken, ribben en planken van Noord-Amerika worden aangebragt. Het touwwerk wordt deels uit de Vereenigde Staten en deels, benevens het zeildoek, uit Nederland ingevoerd, terwijl het ijzerwerk veel uit Engeland wordt getrokken. Zoowel in constructie, hechtheid en snelzeilendheid is de vooruitgang zeer merkbaar.

In 1850 zijn van stapel geloopen vijf vaartuigen, gezamenlijk metende 163 ton.

Te Saba worden ook vaartuigen gebouwd eene tonnemaat van 50 nimmer te boven gaande, daar de localiteit der plaats het bouwen van grootere vaartuigen niet toelaat. Ook worden er opene booten gebouwd, zoo tot eigen gebruik als voor den uitvoer bestemd. In 1850 zijn evenwel geene vaartuigen te Saba gebouwd.

Op Eustatius en St. Martin bestaat geen scheepsbouw.

L. Slavenbevolking.

De verordening van 2 Januarij 1850 (*Publicatieblad* n°. 1) waarbij de manumissie van slaven van alle kosten ontheven is geworden, heeft daarop zeer gunstig gewerkt, zoodat in de registers als gemanumitteerd in 1850 is ingeschreven het volgende belangrijke getal personen:

te Curaçao	270
„ Bonaire	9
„ Aruba	15
„ St. Martin	50
„ St. Eustatius	12
te zamen aldus	356

terwijl in 1848 op de drie eerste eilanden waren vrijgegeven 61 en in 1849 slechts 39 slaven.

De toestand der slaven was voldoende.

In het verslag over 1849 is eene opgave gedaan der geboorte en sterfte onder de slavenbevolking in de kolonie Curaçao over de jaren 1840—1849, in verband met derzelver verhouding tot die bevolking.

Ter voortzetting daarvan, en om tevens een overzigt te dier zake betrekkelijk

de onderhoorige eilanden over hetzelfde tijdvak te geven, wordt het hieronder volgende nog medegedeeld:

JAARTAL.	Aanwezig getal op 1 Januarij van elk jaar.	Geboorte per jaar.	Verhouding der geboorte tot het aanwezig getal.	Sterfte per jaar.	Verhouding der sterfte tot het aanwezig getal.
			Curaçao.		
1850	5638	283	100 : 5	139	100 : 2,47
			Bonaire.		
1840	606	28	100 : 4,62	1	100 : 0,16
1841	625	20	100 : 3,2	12	100 : 1,92
1842	633	17	100 : 2,68	11	100 : 1,74
1843	634	18	100 : 2,84	3	100 : 0,47
1844	656	15	100 : 2,29	6	100 : 0,91
1845	647	33	100 : 5,1	10	100 : 1,54
1846	665	17	100 : 2,55	6	100 : 0,9
1847	678	32	100 : 4,72	8	100 : 1,18
1848	696	27	100 : 3,88	3	100 : 0,43
1849	721	40	100 : 5,55	12	100 : 1,66
1850	731	25	100 : 4,79	9	100 : 1,23
			Aruba.		
1840	486	29	100 : 5,97	9	100 : 1,85
1841	485	24	100 : 4,95	9	100 : 1,85
1842	480	22	100 : 4,58	7	100 : 1,46
1843	498	26	100 : 5,22	5	100 : 1,
1844	514	27	100 : 5,25	2	100 : 0,39
1845	530	19	100 : 3,58	6	100 : 1,13
1846	545	21	100 : 3,85	5	100 : 0,92
1847	556	20	100 : 3,6	9	100 : 1,62
1848	529	19	106 : 3,59	7	100 : 1,32
1849	591	24	100 : 4,06	1	100 : 0,17
1850	596	22	100 : 3,7	5	100 : 0,84

JAARTAL.	Aanwezig getal op 1 Januarij van elk jaar.	Geboorte per jaar.	Verhouding der geboorte tot het aanwezig getal.	Sterfte per jaar.	Verhouding der sterfte tot het aanwezig getal.
			St. Eustatius.		
1840	1129	34	100 : 3,01	20	100 : 1,77
1841	1128	39	100 : 3,54	27	100 : 2,48
1842	1128	33	100 : 2,92	28	100 : 2,48
1843	1108	37	100 : 3,34	15	100 : 1,35
1844	1131	41	100 : 3,62	23	100 : 2,03
1845	1110	38	100 : 3,42	37	100 : 3,33
1846	1109	43	100 : 3,88	12	100 : 1,17
1847	1122	34	100 : 3,03	38	100 : 3,38
1848	1104	50	100 : 4,53	22	100 : 2,
1849	1124	47	100 : 4,18	33	100 : 2,94
1850	1133	38	100 : 3,35	36	100 : 3,17
			St. Martin.		
1840	1794	41	100 : 2,28	43	100 : 2,40
1841	1766	37	100 : 2,09	31	100 : 1,75
1842	1730	41	100 : 2,37	46	100 : 2,66
1843	1746	42	100 : 2,4	19	100 : 1,09
1844	1734	35	100 : 2,02	21	100 : 1,21
1845	1605	42	100 : 2,62	16	100 : 1,
1846	1646	30	100 : 1,82	24	100 : 1,46
1847	1654	50	100 : 3,02	44	100 : 2,66
1848	1657	56	100 : 3,38	42	100 : 2,53
1849	1649	51	100 : 3,09	39	100 : 2,36
1850	1668	70	100 : 4,19	25	100 : 1,5

Het komt niet ondienstig voor om bovenstaande opgave te doen vergezeld gaan van eenen

TABELLARISCHEN STAAT der sterfte onder de slavenbevolking op verschillenden ouderdom, berekend over een tijdvak van 10 jaren, te weten van en met 1841 tot en met 1850.

OUDERDOM.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	TOTAAL.
Curaçao.			
Van 0 tot 3 jaren.	190	191	381
„ 3 „ 9 „	36	53	89
„ 9 „ 15 „	18	23	41
„ 15 „ 23 „	30	30	60
„ 23 „ 30 „	27	35	62
„ 30 „ 35 „	24	23	47
„ 35 „ 45 „	36	40	76
„ 45 „ 60 en daarboven.	288	271	559
Bonaire.			
Van 0 tot 3 jaren.	19	13	32
„ 3 „ 9 „	2	3	5
„ 9 „ 15 „	1	—	1
„ 15 „ 23 „	2	4	6
„ 23 „ 30 „	2	6	8
„ 30 „ 35 „	2	1	3
„ 35 „ 45 „	2	3	5
„ 45 „ 60 „	1	—	1
boven „ 60 „	3	16	19
Aruba.			
Van 0 tot 3 jaren.	12	11	23
„ 3 „ 9 „	5	2	7
„ 9 „ 15 „	2	1	3
„ 15 „ 23 „	1	1	2
„ 23 „ 30 „	—	3	3
„ 30 „ 35 „	2	—	2
„ 35 „ 45 „	2	—	2
„ 45 „ 60 en daarboven.	1	3	4

OUDERDOM.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	TOTAAL.
	St. Eustatius.		
Van 0 tot 3 jaren.	31	33	64
„ 3 „ 9 „	8	9	17
„ 9 „ 15 „	1	11	12
„ 15 „ 23 „	11	4	15
„ 23 „ 30 „	11	6	17
„ 30 „ 35 „	5	2	7
„ 35 „ 45 „	11	17	28
„ 45 „ 60 en daarboven.	62	49	111
	St. Martin.		
Van 0 tot 3 jaren.	30	27	57
„ 3 „ 9 „	10	13	23
„ 9 „ 15 „	9	7	16
„ 15 „ 23 „	7	13	20
„ 23 „ 30 „	10	19	29
„ 30 „ 35 „	6	6	12
„ 35 „ 45 „	21	10	31
„ 45 „ 60 en daarboven.	56	63	119

De wettelijke bepalingen, welke de slavernij op de eilanden regelen, zijn vervat:

te Curaçao, in de publicatie de dato 29/30 September 1824;

te St. Eustatius en Saba, in die de dato $\frac{\text{21 April}}{\text{1 Mei}}$ 1826, alsmede in die van het bestuur van Curaçao en onderhoorigheden de dato 24 December 1849, n°. 17, houdende authentieke interpretatie op de Vde afdeeling der zoo even vermelde.

Van die stukken worden afschriften bij dit verslag gevoegd, sub litt. K, L en M.

De Minister van Kolonien,

Chs. F. PAHUD.

BIJLAGE A.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE EILANDEN

CURAÇAO, BONAIRE EN ARUBA,

OVER

1850,

vergeleken met de raming van dat jaar.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD	WERKELIJK
	BEDRAG.	
Belasting op grondeigendommen, hypotheken en slaven .	*f* 39,500.00	*f* 39,411.22^{5}
Idem op het personeel en mobilair.	6,500.00	6,333.75
Zegelregt.	7,500.00	6,892.57^{5}
Accijns op ingevoerde goederen	10,000.00	11,640.29
Patenten	4,586.00	4,489.75
Venduregten.	3,900.00	3,757.65
Belasting op de erfopvolging of collaterale successie . .	300.00	2,609.85
„ „ den verkoop en de aliënatie van slaven. .	600.00	1,644.80
„ „ „ uitvoer van slaven	40.00	13.33^{5}
„ „ huisbedienden.	500.00	303.00
Huur van 's lands slaven	120.00	72.00
Belastingen op het slagten van vreemd horenvee . . .	300.00	603.00
Inkomsten van de vleeschhal	2,800.00	3,582.56
Haven- en veiligheidsregt	5,000.00	4,212.74
Leges, meetloon van vaartuigen, boeten, briefporten en verkoop van havenreglementen	700.00	1,070.11^{5}
De 50ste penning.	2,300.00	5,934.94
De 40ste penning.	1,900.00	3,605.00
Contributie tot instandhouding der schutterij	5,500.00	5,300.00
Agio's van verkochte wissels	2,400.00	4,070.60
Belasting op loterijen . . . . :	200.00	500.00
Opbrengst van vergunde zoutpannen.	100.06	„
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	6,500.00	9,781.15
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig West-Indisch Pensioenfonds	„	5,472.23
Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan 's Rijks schepen te leveren medicamenten	2,000.00	4,846.18^{5}
Diverse inkomsten.	90.00	91.70
Netto opbrengst der producten	16,090.00	5,447.59
Inkomsten van het eiland Bonaire	82,510.00	56,367.90
Idem „ „ „ Aruba.	10,755.00	10,890.44^{5}
	f 212,691.00	*f* 198,944.38

OMSCHRIJVING.	GERAAMD	WERKELIJK
	BEDRAG.	
Kosten van algemeen bestuur.	*f* 18,340.00	*f* 25,207.96
Departement van politie eu justitie.	21,053.00	21,558.77^5
Departement van finantien.	32,517.00	34,648.01^5
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs . . .	24,077.76	23,724.51
Plaatselijke en huishoudelijke kosten	20,750,00	17,928.13
Kosten van 's Landsgebouwen en eigendommen. . . .	14,545.00	6,160.94
Kosten van de geneeskundige dienst	12,596.00	17,474.43
Militaire kosten	155,429.62	150,671.49^5
Kosten der genie, fortificatien en middelen van defensie	9,050.00	16,395.83
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures .	13,649.50	10,408.07
Uitgave van het eiland Bonaire.	49,526.88	51,113.68^5
„ „ „ „ Aruba.	16,936.25	15,267.29
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden. .	10,000.00	8,076.26^5
	f 398,471.01	*f* 398,635.39^5

BIJLAGE B.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

ST. MARTIN,

OVER

1850,

vergeleken met de raming van dat jaar.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD. BEDRAG.		WERKELIJK. BEDRAG.	
Inkomende regten	*f*	5,450.00	*f*	7.697.46[5]
Uitgaande regten en vlaggegelden		9,050.00		12,998.74
Uitvoer van zout		10,000.00		10,563.25
Zegelregt		620.00		520.00
Belasting op den verkoop van slaven		»		23.00
De 50ste penning		170.00		128.75
Leges op vrijbrieven		110.00		»
Leges van diverse kantoren		85.00		»
Admissie-ceelen tot den verkoop van sterke dranken		125.00		225.26
Venduregten		185.00		235.17
1 per cent op hypotheken ten voordeele van vreemden en non-residenten		15.00		194.64
Successie-regten		100.00		100.34
Lastgelden op vaartuigen		»		16,79
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen		2,170.00		2,317.40[5]
Diverse ontvangsten		»		222.71
	f	28,080.00	*f*	35,243.52

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.	WERKELIJK.
	BEDRAG.	
Kosten van het algemeen bestuur	*f* 5,860.00	*f* 5,809.33
Kosten van politie en justitie	5,400.00	8,325.10
Departement van finantien.	10,360.00	9,380.11
Militaire kosten	13,376.14^{5}	10,394.18^{5}
Landsgebouwen en eigendommen	1,255.00	608.26
Kosten van de eeredienst en het schoolwezen	1,240.00	1,990.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden. .	1,500.00	3,786.25^{5}
	f 38,991.14^{5}	*f* 40,293.24

BIJLAGE C.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

St. EUSTATIUS,

OVER

1850,

vergeleken met de raming van dat jaar.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.	WERKELIJK.
	BEDRAG.	
Belasting op producten van suikerplantagien	*f* 900.00	*f* 296.43
„ „ het vee.	100.00	187.12[5]
„ „ de huishuren, ...	340.00	458.36
„ „ hypotheken en notariele obligatien . . .	1,000.00	1,631.64
„ „ den verkoop van slaven	30.00	„
Contributie voor de schutterij	480.00	405.75
Grondregten	630.00	961.71
Patentregten	880.00	510.53
Zegelregt.	490.00	386.78[5]
Venduregten	260.00	20.41
De 50ste penning.	30.00	„
De 40ste penning.	10.00	40.00
Regt op collaterale successien	100.00	„
Zeebrieven	3.00	4.35
Leges	180.00	119.00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren.	1,075.00	1,299.14
	f 6,508.00	*f* 6,321.23

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.	WERKELIJK.
	BEDRAG.	
Kosten van het algemeen bestuur	*f* 6,744.00	*f* 6,587.17
Kosten van politie, civiele en criminele justitie. . . .	3,712.00	3,356.72
Departement van finantien	10,397.73	8,916.55
's Lands gebouwen en eigendommen	500.00	38.75
Kosten der schutterij	700.00	390.00
Militaire kosten	12,087.14^{5}	7,711.76
Buitengewone uitgaven.	800.00	1,146.72
	f 34,931.87^{5}	*f* 28,147.67

BIJLAGE D.

OPGAVE der Gouvernements-cultures op het eiland *Curaçao*, over het jaar 1850.

NAMEN der ETABLISSEMENTEN.	Getal bunders.	Soort van product.	Hoeveelheid producten geleverd gedurende 1850	Geldswaardig bedrag der producten.	*Aanmerkingen.*
Plantersrust . .	»	»	»	»	Aloë.
De Hoop . . .	16	Cochenille,	1519¼ N. pd.	*f* 3,683.63^{5}	
Fortuin. . . .	12	idem.	733 » »	1,763.95^{5}	
			TOTAAL	*f* 5,447.59	

BIJLAGE E.

OPGAVE der Gouvernements-cultures op het eiland *Bonaire* over het jaar 1850.

NAMEN der ETABLISSEMENTEN.	Getal bunders.	Soort van product.	Hoeveelheid producten geleverd gedurende 1850	Geldswaardig bedrag der producten.	*Aanmerkingen.*
Guatemala . . .	20	Cochenille ,	2,579$^{3}/_{4}$ pond.	*f* 6,220.88^{5}	
Mexico	22	id.	619$^{3}/_{4}$ id.	1,509.76^{5}	
Fontein. . . .	18	id.	1,305$^{1}/_{2}$ id.	3,179.09	
Amboina . . .	„	id.	109 id.	262.69	
			TOTAAL	*f* 11.172,43	

BIJLAGE F.

OPGAVE der Gouvernements-cultures op het eiland *Aruba* over het jaar 1850.

NAMEN der ETABLISSEMENTEN.	Getal bunders.	Soort van product.	Hoeveelheid producten geleverd gedurende 1850.	Geldswaardig bedrag der producten.	*Aanmerkingen.*
Canachito . . .	26	Cochenille,	3,166 pond.	*f* 7,717.39^{5}	
Socotora . . .	$11\frac{1}{2}$	„	„	„	Aloë.
			TOTAAL	*f* 7,717.39^{5}	

BIJLAGE G.

GENERALE STAAT

VAN

UITGAVEN EN OPBRENGSTEN

DER ONDERSCHEIDENE ETABLISSEMENTEN VAN CULTUUR

OP DE EILANDEN

CURAÇAO, BONAIRE EN ARUBA,

OVER HET DIENSTJAAR

1850.

EILAND.	NAMEN DER ETABLISSEMENTEN.	Inspectie- en directie-kosten, zoomede tractementen der opzigters.	Arbeidsloon en verdere uitgaven.	TOTAAL.	Generaal totaal van elk eiland.
Curaçao.	De Hoop.	*f* 1,900.00	*f* 4,105.80	*f* 6,005.80	
	Fortuin.	1,900.00	2,383.42	4,283.42	
		f 3,800.00	*f* 6,489.22	*f* 10,289.22	*f* 10,289.22
Bonaire.	Guatemala. Mexico. Fontein. Amboina.	*f* 5,800.00	*f* 1,289.61^{5}	*f* 7,089.61^{5}	7,089.61^{5}
Aruba.	Canachito.	*f* 2,200.00	*f* 5,649.99	*f* 7,849.99	7,849.99
	Gezamenlijk bedrag der Uitgaven voor de drie eilanden . .				*f* 25,228.82^{5}

NB. Onder het arbeidsloon enz. voor de etablissementen te Bonaire is niet begrepen het bedrag der voeding en kleeding van de landsslaven, welke tot het werk aan de cultuur zijn gebezigd geworden.

HOEVEELHEID PRODUCTEN.				GELDSWAARDIG BEDRAG.	TOTAAL van elk eiland.
De Hoop	1519¼	pond cochenille	. . . .	ƒ 3,683.63^{5}	
Fortuin	733	„	id.	1,763.95^{5}	
	2252¼	pond	. . . .	. . . .	ƒ 5,447.59
Guatemala	2579¾	pond cochenille	. . . .	ƒ 6,220.88^{5}	
Mexico	619¾	„	id.	1,509.76^{5}	
Fontein	1305½	„	id.	3,179.09	
Amboina	109	„	id.	262.69	
	4614	pond	. . . .		11,172.43
Canachito	3166	pond cochenille	. . . .		7,717.39^{5}
	Gezamenlijk bedrag der Opbrengsten van de drie cilanden, voor 10,032¼ pond cochenille				ƒ 24,337.41^{5}

RECAPITULATIE.

	UITGAVEN.	OPBRENGSTEN.	MEERDERE UITGAVEN.	MEERDERE OPBRENGSTEN.
Curaçao	ƒ 10,289.22	ƒ 5,447.59	ƒ 4,841.62	„
Bonaire.	7,089.61^{5}	11,172.43	„	ƒ 4,082.81^{5}
Aruba	7,849.99	7,717.39^{5}	132.59^{5}	„
	ƒ 25,228.82^{5}	ƒ 24,337.41^{5}	ƒ 4.974 22^{5}	ƒ 4,082.81^{5}

BIJLAGE H.

STAAT

VAN DEN

INVOER OP CURAÇAO,

OVER HET JAAR

1850.

Ossenhuiden.	Pakken à 50 geitenvellen.	Vaten en zakken koffij.	Zakken cacao.	Ceroenen indigo.	Okshoofden, pakken, vaten en vaatjes tabak.	Okshoofden, vaten, pakken en kisten suiker.	Okshoofden, pijpen en vaten rhum.	Tonnen verwhout.	Kisten, balen, pakken, vaten enz. stukgoederen.	Kisten, balen, pakken, vaten, stukken enz. koopmanschappen.	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. provisien.	Okshoofden, vaten, pijpen en kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.	Okshoofden, pijpen, vaten, kisten wijn in soorten.	Blokken en stukken, mahoni- en ander haudhout.
41,236	3.191	1.450	117	1	601	4.620	240	1,355	566	273,368	40,589	3,169	1,040	9,74

NB. Onder de hierna te noemen rubrieken worde

Onder provisien.

Aardappelen.
Appelen.
Azijn.
Boter.
Hammen.
Yams.
Kaarsen.
Amandelen.
Beschuit.
Boonen.
Erwten.

Gort en gepelde gort.
Krenten.
Mosterd.
Olie. (Raap-, lijn en olijf-)
Reuzel.
Rolpens.
Rozijnen.
Spek.
Cassave-koeken.
Rijst.
Specerijen.

Stijfsel.
Thee.
Tongen.
Uijen.
Vleesch.
Visch.
Vruchten (ingelegd en gepekeld
Worst. (Pekel- en rook-)
Zeep.
Vermicelli.
Zaden.

Balen, vaten, pakken enz., inhoud onbekend.	M. v. timmerhout.	Stuks scheepstimmerhout.	Stuks scheepsrondhout.	Stuks sparren.	Vaten pek, teer, harpuis en smeer.	Schepels maïs.	Okshoofden, vaten meel in soorten.	Kisten, kistjes en stukken kaas.	Pond staaf-, band- en bladijzer.	Pond staaf-, band- en bladkoper.	Pakken hoedenstroo.	Vaatjes buskruid.	Vaten, balen en zakken katoen.	Vaten, balen en zakken wol.	Vaten Zout.	Tonnen watapana-peul.	Kisten en kistjes sigaren.
61,442	580	1,101	83	148	70	22,962	739	3,059	28,400	3,377	992	1,250	17	165	590	22	70

begrepen de artikelen respectivelijk onder elk staande, als:

Onder koopmanschappen.

Aarde-, porselein- en glaswerk.
Borstelwerk.
Dakpannen.
Duigen.
Garens.
Hoeden.
Hoepels (houten).
Kanapé's.
Kolen. (Smids-)
Klinkers.
Kurken.
Leder.
Lijm.
Lakmoes.
Matten. (Vloer-)
Meubelen.
Medicijnen.
Papier.
Pomade.
Reukwater.
Salsaparille.
Schilderijen.
Schoenen en laarzen
Slijpsteenen.
Spiegels.
Stoelen.
Touwwerk.
IJzerwaren.

Onder stukgoederen.

Lakens en andere wollen stoffen.
Lijnwaden (katoenen).
Linnens (van allerlei soorten).
Zeildoek.
Zijden stoffen.

BIJLAGE I.

STAAT

VAN DEN

DOORVOER OP CURAÇAO,

OVER HET JAAR

1850.

Vaten en zakken koffij.	Okshoofden, pakken en vaatjes tabak.	Okshoofden, pakken, vaten en kisten suiker.	Tonnen verwhout.	Kisten, balen, pakken, vaten en stukgoederen.	Kisten, balen, pakken, vaten enz. koopmansgoederen.	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. provisien.	Okshoofden, pijpen, vaten, kelders jenever, brandewijn, en andere soorten van sterke dranken.
486	25	120	65	26	22,080	475	250

NB. Onder de hierna te noemen rubrieken worden

Onder provisien

Aardappelen.	Krenten.	Tongen.
Appelen.	Mosterd.	Uijen.
Azijn.	Olie (raap-, lijn- en olijf-).	Vleesch.
Boter.	Reuzel.	Visch.
Hammen.	Rolpens.	Vruchten (ingelegde en gepekelde).
Yams.	Rozijnen.	Worst. (Pekel- en rook-)
Kaarsen.	Spek.	Zeep.
Amandelen.	Gort en gepelde gort.	Stijfsel.
Beschuit.	Cassave-koeken.	Thee.
Boonen.	Rijst.	Vermicelli.
Erwten.	Specerijen.	Zaden.

Okshoofden, pijpen, vaten, kisten wijn in soorten.	Balen, vaten, pakken enz., inhoud onbekend.	M. v. timmerhout.	Stuks sparren.	Schepels maïs.	Okshoofden en vaten meel, in soorten.	Vaten zout.	Kisten en kistjes sigaren.
384	1934	2	8	15,180	100	150	5

begrepen de artikelen onder elk staande, als:

Onder koopmanschappen.

Aarde-, porselein- en glaswerk.
Borstelwerk.
Dakpannen.
Duigen.
Garens.
Hoeden.
Hoepels (houten).
Kanapés.
Klinkers.
Kolen. (Smids-)
Kurken.
Leder.
Lijm.
Matten. (Vloer-)
Meubelen.
Medicijnen.
Papier.
Pommade.
IJzerwaren.
Reukwater.
Salsaparille.
Schilderijen.
Schoenen en laarzen.
Slijpsteenen.
Spiegels.
Stoelen.
Touwwerk.
Verwwaren.

Onder stukgoederen

Lakens en wollen stoffen.
Lijnwaden (katoenen).
Linnens. (Alle soorten van)
Zeildoek.
Zijden stoffen.

BIJLAGE J.

STAAT,

aantoonende het getal Vaartuigen en derzelver Tonnemaat, welke gedurende het jaar 1850 in de haven van Curaçao zijn binnengevallen.

OPGEMAAKT NAAR DE STATEN VAN IN- EN DOORVOER.

Onder welke vlag.	UIT EUROPESCHE HAVENS.						UIT NOORD-AMERIKAANSCHE HAVENS.								UIT HAVENS VAN ZUID-AMERIKAANSCHE											
															UIT VENEZUELASCHE HAVENS.											
	Van Amsterdam.		Van Rotterdam.		Van Liverpool.		Van Boston.		Van Nieuw-York.		Van Wilmington.		Van Bath.		Van Laguayra.		Van Pte. Cavello.		Van Coro.		Van Barcelona.		Van Maracaïbo.		Van andere.	
Amerikaansche	1	140	..	”	”	”	11	1587	20	2934	4	776	1	165	1	165	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Dominicaansche	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Deensche . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	78	”	”	”	”
Engelsche . .	”	”	”	”	3	753	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Fransche . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	45	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Hamburger. .	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Kniphuizer . .	2	220	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Nederlandsche.	3	304	1	178	”	”	”	”	1	76	”	”	”	”	8	267	33	1014	”	”	2	53	35	1399	6	115
Nieuw Grenadasche . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	1	40	”	”	”	”	”	”	”	”
Pruissische . .	”	”	”	”	1	182	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
Spaansche . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	2	114	1	69	”	”	”	”	”	”	”	”
Venezuelasche.	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	15	668	20	751	49	2421	10	642	5	416	21	505
Zweedsche . .	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
TOTAAL .	6	664	1	178	4	935	11	1587	21	3010	4	776	1	165	27	1259	55	1874	49	2421	13	773	40	1815	27	620

RECAPUTILATIE.	11 Vaartuigen. 1777 Tonnen.	37 Vaartuigen. 5538 Tonnen.	211 vaartuigen. 8762 Tonnen. 300 Vaartuigen. 12367 Tonnen.

ATEN.						UIT WEST-INDISCHE KOLONIALE HAVENS.																					
						UIT NEDERLANDSCHE.																					
Van Nieuw Grenada.		van Haïti.		Van Dominica.		Van Suriname.		Van St. Eustatius en St. Martin.		Van Aruba.		Van Bonaire.		Van Klein Curaçao.		Van Spaansche.		Van Engelsche.		Van Fransche.		Van Deensche en Zweedsche.		Binnengevallen met averij.		TOTAAL.	
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	249	6	895	4	923	3	513	„	„	52	8347
„	„	„	„	6	292	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	6	292
„	„	„	„	1	59	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	25	„	„	3	162
„	„	2	54	4	118	„	„	1	23	„	„	„	„	„	„	„	„	3	244	„	„	2	59	„	„	15	1251
„	„	„	„	1	29	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	74
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	136	„	„	„	„	„	„	1	136
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2	220
12	583	13	585	23	771	5	282	1	33	17	371	98	617	„	„	1	52	3	346	1	33	33	1682	1	40	297	8801
20	866	„	„	1	24	„	„	„	„	1	24	1	53	„	„	„	„	1	40	„	„	„	„	„	„	25	1047
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	182
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	13	1307	„	„	„	„	1	108	„	„	17	1598
2	113	1	21	2	66	„	„	„	„	3	84	18	539	1	107	„	„	10	966	1	33	2	182	3	71	163	7585
1	24	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	24	„	„	2	48
35	1586	16	660	38	1359	5	282	2	56	21	479	117	1209	1	107	15	1608	24	2627	6	989	43	2593				
						146 Vaartuigen. 2133 Tonnen.																					
						238 Vaartuigen.																					
						10061 Tonnen.																		4	111	586	29743
Komt bij vaartuigen welke voor doorvoer hebben ingeklaard . . .																										19	1408
TOTAAL 1850. . .																										605	31151
TOTAAL 1849. . .																										621	35596
MEER IN 1849 DAN IN 1850 . . .																										16	4445

BIJLAGE M.

PUBLICATIE.

De Schout-bij-nacht, Gouverneur en Raden van Politie van Curaçao en onderhoorige eilanden,

Allen dengenen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

dat bij herziening der publicatien van den 3den Junij 1761, den 2 November 1789 en 23 Februarij 1791, omtrent het wegloopen van slaven als anderzins, en van den 8sten December 1812, wegens de behandeling, voeding en kleeding van dezelven, noodig en raadzaam geoordeeld is, niet alleen veranderingen daarin te maken, maar ook alle daarin gewijzigde en blijvende bepalingen met de nieuwe daar te stellen verordeningen te vereenigen, en alzoo, met intrekking en te-nietdoening van de hiervoren gemelde en alle andere publicatien, die met deze strijdig zijn, en welke dienvolgens hierbij worden ingetrokken en te niet gedaan, bij deze op nieuw vast te stellen:

1°. dat een ieder verpligt zal zijn bij het wegloopen van eenige zijner of harer slaaf of slaven, niet alleen aan het officie-fiscaal maar, planter zijnde, alsdan ook aan den districtsmeester van zijn district, daarvan kennis te geven, en zulks door de bewoners van het stadsdistrict binnen twee maal vier en twintig uren, door die van de Oost- en middel-divisie binnen drie maal vier en twintig uren, en door die van de West-divisie binnen vier maal vier en twintig uren na de ontdekking der ontvlugting, met opgave van den naam en het signalement en wat meerder nog tot herkenning zal kunnen dienen, en binnen gelijken tijd na de terugkomst of opvatting mede het officie-fiscaal en den districtsmeester daarvan te verwittigen, alles en in beide gevallen op verbeurte eener boete van een honderd pezos van achten voor iederen slaaf;

2°. dat elk districtsmeester, na verkregene kennis van het wegloopen van eenige slaaf of slaven, door middel van postiljons bekendmaking daarvan in zijn onderhoorig district zal hebben te doen;

3°. dat alle planters op dit eiland gehouden zullen zijn om, ten minste eens in de maand, op ongezette tijden, hunne plantagien en negerhuizen op dezelze te onderzoeken ter ontdekking van weggeloopen slaven, snaphanen of andere schietgeweren, kruid of lood, welke aldaar of daarin zouden kunnen verborgen wezen; zullende de ontdekte wegloopers moeten gearresteerd en in verzekerde bewaring gehouden worden, om hunne meesters of meesteressen, zoo spoedig mogelijk, immers binnen vier dagen bijaldien de afstand wijd en ver mogt wezen, daarvan te verwittigen, ten einde door hunne of hare meesters te worden afgehaald tegen betaling der bepaalde som van tien pezos van achten voor vanggeld;

4°. dat de meesters of meesteressen van ontvlugte en teruggekomen of opgevatte slaven gehouden zullen zijn om, wanneer het officie-fiscaal zulks noodig mogt oordeelen en begeeren, dusdanige slaven aan hetzelve, binnen den tijd in de eerste afdeeling dezer tot de daarbij vermelde aangiften bepaald, te doen brengen om, ter discretie van den Raad-fiscaal, met touwslagen of anderzins te worden gestraft, weshalve dan de meesters of meesteressen van weggeloopen en terugverkregen slaven, waarvan kennisgeving aan het officie-fiscaal volgens de voorzeide eerste afdeeling zal zijn gedaan, niet zullen vermogen de slaven op eenigerlei manier te straffen voor dat het officie-fiscaal zulks aan henzelven zal hebben overgelaten, en veel minder nadat dezelve ter fiscalaat zullen zijn afgestraft, op verbeurte eener boete van vijftig pezos van achten voor iederen slaaf; zullende het opsluiten en afstraffen van de bedoelde slaven ter fiscalaat geschieden, buiten eenige kosten van de eigenaars, aan welke die slaven daarna zullen worden teruggeleverd, indien derzelver ontvlugting niet met verzwarende omstandigheden mogt zijn gepaard geweest, maar zulks wel plaats hebbende zal de schuldige, als gewoonlijk, voor de justitie worden te regt gesteld;

5°. dat degenen, die weggeloopen slaven zullen hebben opgevat, de verpligting hebben om, ingeval de meesters onbekend zijn, of dezelve bekend zijnde en kennis daarvan bekomen hebbende mogten geweigerd hebben derzelver slaven over te nemen, alsdan dusdanige slaven ter fiscalaat op te zenden, om aldaar gestraft en opgesloten te worden, op kosten van de eigenaars, welke kosten des noods zullen verhaald worden uit de provenuen dier slaven, dewelke na verloop van zes weken sedert derzelver opzending ter fiscalaat, bij publieke opveiling zullen worden verkocht, en zullen de saldo's in de reservekas der kolonie worden gedeponeerd,

6°. dat, bijaldien de eigenaars der ter fiscalaat opgebragte weggeloopene slaven onbekend mogten wezen, dezelve bij omroeping en door middel van de Curaçaosche Courant zullen worden gewaarschuwd om hunne slaven binnen den tijd van zes weken te komen afhalen, tegen betaling der kosten van opvatting en voeding derzelven, na welken tijd de Raad-fiscaal die slaven bij publieke opveiling zal doen verkoopen en het zuiver bedrag van denzelven in de reserve-kas als depositum zal worden gebragt;

7°. dat niemand zal vermogen eenige opzoeking van weggeloopen slaven op zijne of hare plantagie in de negerhuizen op dezelve te weigeren of verhinderen, of wel weigerachtig te zijn om adsistentie te geven tot het opsporen van dezelven op zijne of hare plantagie, wanneer zulks, hetzij door de eigenaars met behulp van den districtsmeester des districts of van de beambten van politie, of door dezen zelven, op verbeurte eener boete van een honderd pezos van achten;

8°. dat niemand zal vermogen eens anders slaaf te straffen, maar dat elk ingezeten of vrij persoon die door een slaaf beleedigd wordt, slechts eenen handrotting-, touw- of bullepeesslag aan denzelve zal vermogen toe te brengen, om zich voor de beleediging te dekken, bijaldien hij zich niet door aanhoudende brutaliteit van den slaaf in de verpligting mogt bevinden tot eigene veiligheid dien slag te herhalen; op verbeurte eener boete van vijf en twintig pezos van achten;

9°. dat bij het ontdekken van eenig lijk, hetwelk blijken draagt van onnatuurlijken dood, degene die hetzelve ontdekt heeft, terstond daarvan aan het officie-fiscaal, ten fine van schouwing, op kosten van den lande, zal moeten kennis geven, op verbeurte eener boete van vijf en twintig pezos van achten; zullende het echter in geval van verdrinking, verhanging of verwurging, aan den vinder, wiens menschelijk gevoel hiertoe wordt ingeroepen, geoorloofd zijn, den drenkeling uit het water te halen of doen halen, of anderen den strop los te snijden of maken, en voorts alle mogelijke hulp toe te brengen, om, wanneer er nog leven in mogt wezen, hetzelve op te wekken, zonder daartoe naar iets hoegenaamds te wachten; mitsgaders nog om, in eenige der buitendistricten, wanneer er verrotting of bederf

reeds zigtbaar ware, en er geene blijken of vermoeden bestonden, dat de gevondene persoon door een ander verwond of om het leven gebragt is, het lijk alsdan te begraven, met voorkennis en toestemming van den districtsmeester, in wiens district het zal gevonden zijn, dewelke terstond aan het officie-fiscaal daarvan zal moeten kennis geven;

10°. dat niemand zal vermogen om zijne slaven, met uitzondering nogtans van veehoeders, tuinwachters en huisbedienden, welker diensten niet kunnen ontbeerd worden, op zon- en andere algemeen erkende Christelijke feestdagen eenig werk te doen verrigten of zulks van hen te vorderen;

11°. dat de werkuren voor de tuinslaven, geene veehoeders of wachters zijnde, en voor ambachtslieden, zullen zijn als volgt: van zons-opgang tot twaalf ure 's middags, en van twee ure na den middag tot zons-ondergang; zullende het aan niemand geoorloofd zijn om vóór of nà die tijden, of op den rusttijd van twaalf tot twee ure, eenig werk aan zijn tuin- of ambachtsslaven op te leggen, of hetzelve van hen te vorderen, ten ware hetzij tot het brengen van de voortbrengselen der plantagien stadwaarts en het transporteren van goederen, waartoe men niet in staat is zich tot de voormelde werkuren te bepalen, of wel tot het doen van boodschappen of verrigten van dringende bezigheden of werkzaamheden die geen uitstel kunnen lijden, in welke gevallen men van de dienst zijner hiervoren bedoelde slaven zelfs in den nacht zal vermogen gebruik te maken, mits aan dezelven daarentegen over dag vergunnende eenen rusttijd, geëvenredigd aan dien, welken zij in den nacht aan de dienst hunner meesters hebben doorgebragt;

12°. dat het wekelijksch rantsoen van maïs voor slaven niet minder zal mogen zijn, dan zes kannen voor iederen man en vijf kannen voor elke vrouw, te beginnen den 1sten October en eindigen met ultimo Maart, en van primo April tot ultimo September vijf kannen voor elken man en vier kannen voor iedere vrouw; zullende het rantsoen voor kinderen, zoo jongens als meisjes, naar gelang van hunnen ouderdom, geëvenredigd zijn aan dat voor mannen en vrouwen bepaald;

13°. dat het rantsoen aan slaven wekelijks, op den dag door den meester of de meesteres daartoe gekozen, zal moeten worden uitgedeeld; behoudens nogtans de bevoegdheid aan de meesters, om in meer dan één keer het rantsoen uit te deelen, mits in acht nemende dat telkens een aan dien tusschentijd geëvenredigd gedeelte des rantsoens zal moeten worden gegeven, opdat de slaven dan niet eens te meer en dan wederom te weinig voedsel tot gebruik hebben;

14°. dat eigenaren van slaven niet zullen vermogen aan hunne slaven dagen te geven of hen uit te zenden om hun eigen kost op te zoeken, en op eenigerlei manier of om eenige hoegenaamde reden hun rantsoen, hetzij geheel of ten deele, in te houden, of hetzelve te verminderen, maar zullen zij gehouden wezen om ten allen tijde het rantsoen in de twaalfde afdeeling bepaald ten volle te verstrekken;

15°. dat eigenaren van slaven gehouden zijn, kleeding aan hunne slaven te geven, tot behoorlijke dekking hunner naaktheid;

16°. dat er op plantagien geene winkels of dergelijke zullen mogen gehouden of toegelaten worden, ter verkoop, verruiling van rhum of andere dranken, tabak, suiker en dergelijke of andere behoeften met de slaven voor hun rantsoen, waardoor dezelve daarvan, hetzij ten volle of ten deele, ontstoken blijven en dus honger lijden of uit gebrek van voedsel tot dieverijen genoopt worden, weshalve dan het verkoopen of verruilen van goederen hoe ook genaamd met slaven voor hun rantsoen of eenig gedeelte daarvan voor ongeoorloofd verklaard wordt; met verbod aan alle meesters en meesteressen het rantsoen van hunne of hare slaven, geheel of ten deele, in te houden of te laten inhouden in voldoening of betaling van goederen hoe ook genaamd door dezelven op crediet gekocht of genomen;

17°. dat het aan eigenaren van slaven niet zal geoorloofd zijn, hunne slaven op eene onredelijke manier te straffen, aangezien de straf in evenredigheid met het vergrijp moet worden opgelegd, alwaarom van alle grove misdaden of vergrijpingen met verzwarende omstandigheden gepaard, welke de schuldigen aan meer dan huishoudelijke kastijdingen onderhevig maken, in het stads-district regtstreeks aan het officie-fiscaal, en in de buiten-districten aan de respectieve districtsmeesters zal moeten worden kennis gegeven, en zullen de districtsmeesters het officie-fiscaal daarmede moeten bekend maken;

18°. dat de schuldige slaaf of slaven alleen, doch niet anderen troepsgewijze voor het vergrijp van een of meer zullen mogen worden gestraft;

19°. dat schietgeweren en andere wapenen alsmede kruid en lood, tot de dienst van de plantagien benoodigd, eeniglijk bij de eigenaren, of wel bij den opziener of de factoors, geene slaven zijnde, mogen in bewaring gehouden worden;

20°. dat de overtreder der bepalingen van de 3de, 5de, 10de, 11de, 12de, 13de, 14de, 15de, 16de, 17de, 18de en 19de afdeeling dezer telkens eene boete van vijftig pezos van achten zal verbeuren;

21°. dat de hierin bepaalde boeten en alle wettige kosten, voor zoover dezelve betreffen de meesters van weggeloopene slaven, bij executie op de ligchamen der zoodanige slaven, welke in handen van het officie-fiscaal mogten wezen, zullen worden verhaald, en in andere gevallen overeenkomstig de bestaande manier van procederen worden ingevorderd;

22°. dat de hierin vermelde boeten gelijkelijk zullen verdeeld worden tusschen de koloniale kas, het officie-fiscaal, de respectieve districtsmeesters, wanneer zij in betrekking staan tot de gevallen waarin dezelve verbeurd zijn doch anders niet, en den aanbrenger.

Aldus gearresteerd in des Raads vergadering gehouden op het gouvernementshuis binnen het Fort Amsterdam op Curaçao, den 29sten September 1824, het elfde jaar van Zijner Majesteits regering.

De Gouverneur en Raden voornoemd,

(*w. g.*) CANTZLAAR.

Ter ordonnantie van dezelven.

(*w. g.*) W. PRINCE, *Secretaris.*

Gepubliceerd binnen het Fort Amsterdam en in de Willemstad, den 30sten der gemelde maand.

(*w. g.*) W. PRINCE, *Secretaris.*

Voor kopij conform.

De Koloniale Secretaris,

J. SCHOTBORGH Jz.

BIJLAGE L.

PUBLICATIE.

Wij Wilhelm August van Spengler, Kolonel en Kapitein ter zee in dienst van Zijne Majesteit den Koning der Nederlanden, Gouverneur der eilanden St. Eustatius, St. Martin en Saba, Opperbevelhebber van Zijner Majesteits Land- en Zeemagt aldaar, enz. enz. enz., en Raden van Politie van het eerstgemelde eiland,

Aan alle degenen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo wij in overweging hebben genomen dat de onderscheidene plaatselijke wetten aangaande de slaven-bevolking in de eilanden grootendeels gebrekkig zijn en in vele opzigten tot nog toe alleen op oude gewoonten hebben berust;

Zoo is het, dat wij noodig hebben geoordeeld de hierbij gevoegde keuren daar te stellen en te bevestigen, en te statueren, zoo als gestatueerd wordt bij deze, dat deze bevestigde keuren op de behandeling van het slaven-volk voor de eilanden St. Eustatius, St. Martin en Saba, van den dag der afkondiging dezer, kracht van wet zullen hebben;

En voorts dat de poenaliteiten op de overtredingen van dien, in dit eiland en Saba, zullen zijn als volgt, en worden geappliceerd als naar stijle:

1°. voor de overtreding van een der artikelen in de eerste en tweede afdeeling van gezegde bevestigde keuren, eene geldboete van dertig pezos van achten;

2°. voor de overtreding van een artikel in de derde afdeeling, eene geldboete van vijf en veertig pezos van achten;

3°. voor de overtreding van de vierde afdeeling, eene geldboete van zes pezos van achten voor iederen slaaf of slaven, welke niet binnen den behoorlijken tijd met de daarbij voorgeschrevene kleeding zal zijn voorzien;

4°. voor de overtreding van eenig gedeelte der vijfde afdeeling, eene geldboete van honderd en vijftig pezos van achten voor het eerste vergrijp;

van drie honderd stukken van achten voor een vergrijp voor de tweede maal en ten derden male, zoowel als in alle gevallen waarin eenige wreedheid zal kunnen worden bewezen, eene verhoogde geldboete of arbitraire straffe, zoo als zulks door den Raad van civiele en criminele justitie op eene fiscaals-actie zal worden aangewezen;

5°. voor de overtreding van het tweede artikel van de zesde afdeeling, eene geldboete van vier honderd en vijftig pezos van achten, voor ieder kind aldus van de moeder afgescheiden, buiten en behalve de onmiddelijke vrij-verklaring van ieder zoodanig kind door en van wege het Gouvernement.

Zullende de hiervorenstaande geldboeten (met uitname van de overtreding tegen het derde artikel der vijfde afdeeling of gepleegde wreedheid, welke voor het volle Hof zullen moeten worden gebragt) kunnen worden ingevorderd op de uitspraak van twee commissarissen uit den Raad van civiele en criminele justitie, geadsisteerd door den secretaris van dien, welke de plano en zonder onkosten zal moeten plaats hebben, doch ingeval de belanghebbende partijen zich door zulke uitspraak gegriefd zouden rekenen, zal ieder afzonderlijk het regt hebben zoodanige uitspraak voor het volle Hof te brengen, voor hetwelk het geval alsdan volgens de gewone manier van procederen zal moeten worden behandeld.

En bijaldien iemand, zich aan eenige overtreding van meergemelde bevestigde keuren hebbende schuldig gemaakt, wordt bevonden onvermogend te zijn de opgelegde geldboeten te voldoen, zal hij in plaats van dien, ter discretie van den Raad van Justitie, met gevangenis worden gestraft, welke niet korter dan drie dagen en niet langer dan drie maanden, naar gelang der omstandigheden zijn zal.

En is al verder gestatueerd, zoo als gestatueerd wordt bij deze, dat in al zulke gevallen waarin de onmogelijkheid zal worden betoogd, om voedsel of kleeding (zoo als zulks bij de bevestigde keuren uitdrukkelijk is voorgeschreven) te kunnen bekomen, eene evenredigheid in anderer voege tusschen den fiscaal of wien daarvan de bediening uitoefent en partij zal worden beraamd en vastgesteld (zonder echter dat ooit het zoogenaamde geven van een dag of dagen in de week aan den slaaf of slaven om voor zich zelven zooveel te verdienen, als eene evenredigheid zal mogen worden beschouwd, zijnde het geven van zulke vrije dagen, met zulk een inzigt, hierbij expresselijk verboden), en in geval van verschil tusschen het officie-fiscaal en partij, de beslissing aan dezen Raad worden overgelaten.

En opdat niemand hiervan eenige ignorantie zou kunnen pretenderen, zal deze worden gepubliceerd en geaffigeerd, ter plaatse waar zulks gebruikelijk is.

Aldus gearresteerd in onze raadsvergadering, gehouden op St. Eustatius, den 21sten April 1826, en gepubliceerd den 1sten Mei daaraanvolgende.

(Onder stond)

(Get.) W. A. VAN SPENGLER.

Ter ordonnantie van denzelve.

(Get.) T. G. Groebe, *Secretaris.*

BEVESTIGDE KEUREN op de behandeling van het Slavenvolk, voor de eilanden St. Eustatius, St. Martin (Nederlandsch gedeelte) en Saba.

EERSTE AFDEELING.

Art. 1.

Alle slaven, tot suiker- of andere plantagien behoorende, zullen in het vervolg hun werk in het veld niet eerder beginnen, dan met het dagschot, en voortarbeiden tot half tien, wanneer hun een half uur zal worden toegestaan om te ontbijten. Ten tien ure kunnen zij wederom aan het werk worden gesteld en daaraan worden gehouden tot twaalf uur, wanneer hun twee uren zullen worden vergund voor hunnen middag- of etenstijd. Ten twee ure zullen zij weder in het veld zijn om te arbeiden tot zons-ondergang, doch niet langer.

Deze bepaling zal geen inbreuk maken op het grashalen, hetwelk desniettegenstaande zal moeten plaats grijpen, en uiterlijk een uur na zons-ondergang zal moeten zijn volbragt.

Art. 2.

Gedurende den oogst zal het vrijstaan, de slaven te verpligten een uur na zonsondergang door te werken en één uur van hunnen middag- of etenstijd in te korten, of wanneer men hun hunnen vollen middag- of etenstijd laat genieten, hen twee uren na zonsondergang aan het werk te houden; doch zal ieder slaaf, zoodanig gebezigd, voor zulken buitengewonen arbeid beregtigd zijn tot een vierde deel verhooging van deszelfs gewoon rantsoen, zoo als zulks van stuk tot stuk bij deze keuren is bepaald.

Van vorenstaande regelen zijn uitgesloten de molengasten, suikerkokers en vuurstokers, welke men mag bezig houden naar gelang van de hoeveelheid suikerriet dat gekapt is, of andere vereischten, onder voorwaarde echter dat deze buitengewone arbeid niet langer voortdure dan tot tien ure in den avond, tenzij zulks tot het potten der reeds gemaakte suikers vereischt worde; doch des Zaturdags-avonds zal men hen mogen verpligten tot middernacht aan het werk te blijven, mits aan alle slaven zoodanig gebezigd dubbel rantsoen worde versterkt.

Art. 3.

Het zal aan geenen eigenaar, directeur, factoor of iemand anders op eenige plantagie veroorloofd zijn, eenigen slaaf tot arbeid te dwingen na de bepaalde werkuren van Zaturdag-avond tot Maandag-morgen, zonder aan zulken slaaf eene voldoende belooning daarvoor uit te reiken, met uitname echter van het grashalen, hetwelk voor acht uur des Zondag-morgens moet geëindigd zijn, en het oppassen van het vee in de weiden door de veehoeders.

TWEEDE AFDEELING.

Het wekelijksch rantsoen voor iederen slaaf of slaven tot eene plantagie behoorende en boven de zes jaren oud, zal zijn als volgt:

twintig pond yams en drie haringen, of eene evenredigheid van eenigen anderen zoutevisch bij gebrek van haring; indien geen soort van visch verkrijgbaar is, alsdan vijf en twintig pond yams;

of wel één galon maïsmeel of maïs en drie haringen, en ingeval men geen visch kan bekomen, alsdan een en één vierde maïsmeel of maïs, hetwelk wekelijks of twee malen 's weeks, naar verkiezing van den eigenaar, directeur of factoor, zoo als zich zulks bevinden moge, zal moeten worden uitgedeeld.

Kinderen, zes jaren oud of daaronder, zullen de helft van vorenstaand rantsoen genieten.

En zal dit rantsoen niet worden beschouwd als eenige gemeenzaamheid te hebben met eenig gedeelte der voortbrengselen van de landerijen, gewoonlijk aan slaven ter hunner eigene bebouwing toegestaan en algemeen bekend onder den naam van negergronden.

DERDE AFDEELING.

Op iedere plantagie zal er een behoorlijk gebouw tot de ontvangst van zieke slaven worden klaar gehouden en eene geschikte zieken-moeder worden aangesteld om dezelve op te passen en te verzorgen; het zal echter aan iederen eigenaar vrij staan, hen in het dorp te doen brengen, doch ook aldaar verpligt zijn zorg te dragen dat zij behoorlijk worden behandeld.

VIERDE AFDEELING.

Ieder slaaf zal jaarlijks van kleederen worden voorzien als volgt:

twee lange broeken en een hemd van Osnaburgsch of ander grof linnen, voor het mannelijk geslacht:

twee rokken en een jak van Osnaburgsch of ander grof linnen, als reeds voormeld, voor het vrouwelijk geslacht;

en bovendien, in de maand November, een wollen of ander warm buis voor iederen volwassen man of jongen, en een jak van dezelfde stof voor iedere volwassen vrouw of meisje, benevens eene wollen muts of eenen hoed voor iederen slaaf zonder onderscheid.

VIJFDE AFDEELING.

Het zal voortaan aan geen eigenaar, directeur, factoor of anderen, het toevoorzigt of het beheer over slaven hebbende, veroorloofd zijn aan eenigen slaaf of slaven grootere lijfstraf uit te oefenen dan hierna is vermeld, en zulks in wijze en voege als daarbij omschreven:

1°. slaven boven de veertien jaren oud, niet meer dan vijf en twintig slagen met de zweep, kat, bullepees, garden of roeden, hetzij nederliggende of overeind staande:

2°. slavinnen boven de veertien jaren oud, niet meer dan achttien slagen met eene kat, bullepees, garde of tamarinde-roede, doch alleen op den rug en nooit anders als overeind staande;

3°. slaven van den ouderdom van tien tot veertien jaren, mogen niet meer dan met twee derden van het getal der slaven, voor die van het geslacht waartoe zij behooren, boven de veertien jaren oud bepaald, worden gekastijd, zijnde het gebruik der zweep voor alle jonge slaven uitdrukkelijk verboden;

4°. aan kinderen van zes tot tien jaren zal men niet meer dan de helft der slagen voor die van het geslacht waartoe zij behooren, boven de veertien jaren oud bepaald, mogen geven, en slaven onder de zes jaren, zullen nimmer meer dan zes slagen mogen ontvangen;

5°. gevallen, welke gestrengere straffen vereischen, zullen aan de uitspraak van den fiscaal of wien daarvan de bediening uitoefent, worden overgelaten, welke alsdan het noodige en zonder onkosten voor den eigenaar zal verordenen;

6°. geene straffen zullen in het veld mogen worden uitgeoefend, uitgenomen kleine vermaningen voor ongehoorzaamheid aan bevelen of pligtverzuim, in welke gevallen aan iederen slaaf en zelfs ook aan iedere slavin, tot zes slagen toe met de zweep, doch staande, zal mogen worden gegeven;

Eindelijk zal geen slaaf twee malen voor hetzelfde vergrijp, zonder uitdrukkelijke goedkeuring van den fiscaal of zijnen vertegenwoordiger, worden gestraft; en zoude het komen te gebeuren, dat een slaaf, aldus voor een vergrijp afgestraft, zich binnen eenige uren daarna aan een ander kwame schuldig te maken, dan zullen er ten minste vier en twintig uren moeten verloopen, alvorens hij of zij op nieuw worden gekastijd.

ZESDE AFDEELING.

Art. 1.

Huisslaven of dienstboden zullen beregtigd zijn tot dezelfde kleeding, dezelfde voeding, en gelijke verzorging gedurende ziekten, en zullen op dezelfde wijze worden gestraft als de veldnegers.

Ten opzigte der rantsoenen voor deze klasse, zullen echter diegenen, welke dagelijks van de tafelen hunner meesters worden gespijzigd, worden uitgezonderd.

Art. 2.

Geen slavenkind onder den vollen ouderdom van zes jaren, zal van zijne of hare moeder door verkoop, overdragt of andere beschikking mogen worden afgescheiden, dan alleen wanneer het met vrijgeving gepaard gaat.

Aldus geëxtraheerd uit het Publicatieboek n°. 2.

De Commies-griffier,
(*get.*) M. DE VEER.

Voor kopij conform.
De Koloniale Secretaris,
J. SCHOTBORGH Jz.

BIJLAGE M.

PUBLICATIE, houdende authentieke interpretatie op de 5de afdeeling der Publicatie van den Gouverneur der eilanden St. Eustatius, St. Martin en Saba, dd. 21 April/1 Mei 1826.

IN NAAM DES KONINGS!

De Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden,

Allen, die deze zullen zien, of hooren lezen, salut! doet te weten:

In aanmerking genomen hebbende, dat omtrent de uitlegging van de bevestigde keuren op de behandeling van het slavenvolk voor de eilanden St. Eustatius, St. Martin (Nederlandsch gedeelte) en Saba, met de daarmede in verband staande publicatie van den Gouverneur der eilanden dd. $\frac{\text{21 April}}{\text{1 Mei}}$ 1826, uiteenloopende gevoelens bestaan, en het noodig oordeelende, door eene authentieke interpretatie, allen twijfel te dezen aanzien uit den weg te ruimen;

Overwegende dat bij art. 117 van het Reglement op het beleid der regering van de Nederlandsche West-Indische bezittingen, gearresteerd bij besluit van Zijne Excellentie den Commissaris-generaal van Zijne Majesteit, dd. 21 Julij 1828, n°. 222, de verhouding van den meester tot den slaaf wordt bepaald te zijn als die van den curator of voogd tot den onmondige, en aan den eigenaar slechts het regt is toegekend om eene vaderlijke tucht over den slaaf uit te oefenen;

dat bij de volgende reglementen op het beleid van de regeringen van dit beginsel niet is afgegaan;

dat de 5de afdeeling van de bevestigde keuren op de behandeling van het slavenvolk voor de eilanden St. Eustatius, St. Martin en Saba omschrijft, welke lijfstraffen een eigenaar, directeur, factoor of anderen, het toevoorzigt of het beheer over slaven hebbende, op eigen gezag, aan eenigen slaaf zal mogen uitoefenen en aldus de grenzen van de tucht bepaalt, geheel in overeenstemming met den geest der regerings-reglementen,

Den Kolonialen Raad gehoord:

Heeft goedgevonden en verstaan: met intrekking van de notificatie van den gezaghebber van St. Eustatius dd. 1 Augustus 1849, voorloopig daargesteld, bij wijze van interpretatie op de 5de afdeeling der publicatie van den Gouverneur der eilanden St. Eustatius, St. Martin en Saba dd. $\frac{\text{21 April}}{\text{1 Mei}}$ 1826, voorloopig en onder nadere goedkeuring des Konings, te bepalen:

Art. 1.

De eigenaar, directeur, factoor of anderen, het toevoorzigt of beheer over slaven

hebbende, zal op eigen gezag aan den slaaf geene zwaardere straf mogen opleggen, dan die der slagen omschreven en bepaald in de vier eerste artikelen dier afdeeling.

Art. 2.

Wanneer het vergrijp van den slaaf van dien aard is, dat bij den onmondige deszelfs bestraffing onder de vaderlijke tucht valt, maar desniettemin tot deszelfs beteugeling gestrengere straf gevorderd wordt, dan in de aangehaalde artikelen is bepaald, zal de beoordeeling daarvan worden overgelaten aan den ambtenaar van het publiek ministerie, die naar bevind van zaken meerdere slagen kan bevelen, doch zal dit zonder onkosten voor den eigenaar behooren te geschieden.

Art. 3.

Alle andere vergrijpen door eenen slaaf gepleegd, behooren tot de kennisneming van den gewonen regter.

Art. 4.

De eigenaar of zijn lasthebber is bevoegd tegenover den slaaf maatregelen van verzekering te nemen; deze zullen echter nimmer in straf of wreedheid mogen ontaarden.

Aldus gearresteerd op Curaçao den 24sten December 1849.

(*Get.*) I. J. RAMMELMAN ELSEVIER Jr.

De Koloniale Secretaris a. i,

(*Get.*) J. SCHOTBORGH Jz.

VERSLAG van het beheer van de Kust van Guinea en Onderhoorigheden en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1850.

NEDERLANDSCHE ETABLISSEMENTEN TER KUSTE VAN GUINEA.

Ten aanzien der mededeelenswaardige bijzonderheden omtrent de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea heeft men gemeend, de verdeeling in hoofdstukken en verdere onderdeelen te moeten weglaten, uit hoofde van de weinige uitgebreidheid, welke daaraan uit den aard der zaak kan worden gegeven, na het algemeen overzigt, daaromtrent in het verslag over 1849 opgenomen. Hetgeen over 1850 valt mede te deelen, bepaalt zich tot het volgende.

Vrede en eensgezindheid heerschten over het algemeen onder de inboorlingen in gemelde bezittingen. Alleen in het Hantasche landschap ontstond een geschil tusschen de bevolking van de landschappen Akatinkjo en Ghimmekroen. Vijftien personen verloren in een daarop gevolgd gevecht het leven en negen werden gewond. Het bestuur trad tusschenbeide en na onderzoek der zaak werd aan die landschappen eene boete opgelegd van vijftig oncen stofgoud, benevens de verpligting tot daarstelling van eenen berijdbaren weg ter lengte van ruim vier duizend en ter breedte van tien Nederlandsche ellen, van af Elmina tot aan de Zoete rivier, zijnde de grensscheiding tusschen Cape Coast en het Nederlandsch gebied.

Ook te Elmina hadden eenige geschillen plaats, welke echter van geene groote beteekenis waren en meestal met eene vermaning of boete door het Bestuur werden beëindigd.

De militaire magt ter Kuste bestond in 1850 uit eenen officier van gezondheid der 1ste klasse, eenen tweeden luitenant, waarnemend militair kommandant, en 105 onder-officieren en manschappen.

Sterfgevallen hadden onder de Europeanen niet plaats. Onder de inboorlingen was de gezondheidstoestand insgelijks zeer voldoende.

Een staat van de ontvangsten en uitgaven voor de Kust van Guinea over 1850 gaat hiernevens.

De tabaks-cultuur te Simbo werd met ijver door den adsistent *C. Meeuwsen* voortgezet. In September 1850 stonden 5000 planten in het veld en zoude weldra eene behoorlijke hoeveelheid wel uitgegroeide tabak tot monster naar Nederland worden gezonden.

De kleurling *Hansjorie* houdt zich in den omtrek van Elmina nog steeds onledig met de koffijteelt. De Gouverneur heeft berigt, dat de laatste proeven, welke hij van die kleine onderneming ontving, hem voorkwamen, in hoedanigheid veel verbeterd te zijn.

Gedurende het jaar 1850 zijn ter reede van Elmina geankerd geweest 81 schepen, als:

3	Nederlandsche,
22	Engelsche,
20	Amerikaansche,
13	Fransche,
17	Sardinische,
1	Portugeesch,
4	Hamburgsche,
1	Zweedsch.
81	

Hieronder zijn evenwel begrepen 5 oorlogschepen, terwijl verder als zonder invloed op de inkomsten moeten worden afgetrokken twee Nederlandsche koopvaardijschepen en twintig vreemde, welke òf reeds in 1849 ankergeld hadden betaald, òf uit gebrek aan handel de reede binnen de vier en twintig uren weder verlieten.

De Minister van Kolonien,

CHS. F. PAHUD.

BIJLAGE.

STAAT

VAN DE

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VOOR DE

NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

TER

KUSTE VAN GUINEA,

OVER

1850,

vergeleken met de raming van dat jaar.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.	WERKELIJK.
	BEDRAG.	
Ankergelden	*f* 1,200.00	*f* 1,620.00
Boeten	1,000.00	1,421.67
Boeigelden	100.00	232.50
Diverse ontvangsten	200.00	139.80
Transporteren	*f* 2,500.00	*f* 3,413.97

OMSCHRIJVING.	GERAAMD. BEDRAG.	WERKELIJK. BEDRAG.
UITGAVEN TER KUSTE.		
Personeel der civiele ambtenaren.		
Tractement van den Gouverneur	*f* 5,000.00	*f* 5,000.00
„ „ „ boekhouder en officier van justitie, tevens belast met de functien van secretaris en griffier.	2,400.00	2,400.00
„ „ drie residenten, ieder à *f* 1200 's jaars.	3,600.00	2,964.39
„ „ zes adsistenten „ 900 „ .	5,400.00	4,950.00
„ „ den fabriek en magazijnmeester, tevens belast met de functien van opzigter over den trein	1,200.00	934.52
„ „ een schoolonderwijzer.	900.00	900.00
„ „ „ tolk voor de Fantijnsche taal . .	500.00	500.00
Tafelgeld van den Gouverneur	640.00	640.00
Reis en verblijfkosten der ambtenaren	800.00	3,301.87
Militaire tractementen en soldijen.		
Een officier van gezondheid der 1ste klasse, tevens belast met de administratie der apotheek.	2,100,00	2,100.00
Een officier van gezondheid der 2de klasse.	1,000.00	1,000.00
„ 1ste luitenant, kommandant der bezetting . . .	1,600.00	„
„ 2de luitenant bij dezelve	1,000.00	1,000.00
Toelage aan idem.	„	300.00
Een adjudant-onderofficier	„	700.00
Zes sergeants à *f* 13 's maands.	936.00	10,625.18[5]
Twaalf korporaals „ 11 „	1,584.00	
Vijf horenblazers „ 8 „	480.00	
Twee tamboers „ 8 „	192.00	
24 Tapoeijer-soldaten 8 „	2,304.00	
78 Neger-soldaten 7 „	6,522.00	
Transporteren . .	*f* 38,188.00	*f* 37,315.96[5]

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.		WERKELIJK.	
	BEDRAG.			
Per transport . .	*f*	2,500.00	*f*	3,413.97
Transporteren . .	*f*	2,500.00	*f*	3,413.97

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.	WERKELIJK.
	BEDRAG.	
Per transport . .	*f* 38,188.00	*f* 37,315.96[5]
Pensioenen, gagementen en onderstandgelden.		
Pensioen aan den gewezen adsistent Chr. Rühle . . .	500.00	500.00
„ „ „ „ „ Cl. Rühle . . .	420.00	420.00
„ „ „ „ fabriek en magazijnmeester H. Varlet	„	353.23
Gagementen aan gewezen militairen der bezetting en pensioenen aan lands-werklieden.	410.00	364.56[5]
Gagement van op Java gediend hebbende Afrikanen .	3,600.00	4,264.00
Gratificatien aan gepasporteerden	400.00	64.00
„ bij de uitreiking van medailles.	36.00	48.00
Onderstand aan het Negerhoofd van Elmina en de Negerhoofden der acht kwartieren	925.00	915,12
Onderstand aan den Vorst van Ashanty	775.00	838.75
Uitgaven van verschillenden aard.		
Arbeidsloon aan gouvernements-werklieden	3,400.00	3,915.98
Idem voor de houtzagerij	1,455.00	
Kanoloonen.	700.00	670.62
Onderhoud der gevangenen	200.00	191,50
Negerfeesten, Zondags- en yamscostumen	300.00	265,75
Onderhoud der forten en gebouwen	1,500.00	1,910.25
Aankoop van kano's.	80.00	62,50
„ „ meubelen en tafelgereedschap.	400.00	257.50
„ „ palm-olie ter verlichting der forten . . .	400.00	358.32[5]
Toelagen aan schrijvers.	400.00	380.00
een opzigter bij den trein.	240.00	251.25
„ ziekenvader	96.00	95.98
„ hulponderwijzer	100.00	100.00
„ bode bij de regtbank	180.00	170.00
Transporteren . .	*f* 54,705.00	*f* 53,713.28[5]

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.	WERKELIJK.
	BEDRAG.	
Per transport . .	*f* 2,500.00	*f* 3,413.97
Transporteren . .	*f* 2,500.00	*f* 3,413.97

OMSCHRIJVING.	GERAAMD. BEDRAG.	WERKELIJK. BEDRAG.
Per transport . .	*f* 54,705.00	*f* 53,713.28[5]
Vertalingskosten	75.00	„
Schrijf- en kantoorbehoeften, boeken, vracht- en draagloonen, ordonnancen en aanbrenggelden van recruten, enz.	720.00	527.47[5]
Diverse huishoudelijke uitgaven	455.00	459.93
Onvoorziene uitgaven	1,250.00	437.22
Uitgaven voor de goudmijnen.		
Tractement van een hoofd-ingenieur	5,000.00	„
„ „ drie ingenieurs à *f* 2800.	8,400.00	„
„ „ een werkmeester	1,800.00	„
„ „ negen Europesche mijnwerkers en ambachtslieden à *f* 880	7,920.00	366.68
„ „ een translateur voor de Fantijnsche taal	240.00	101.25
„ „ twee opzigters of comba's à *f* 10 's maands	240.00	„
„ „ een zagersbaas	95.58	„
Werklieden aan 6 timmerlieden à *f* 90.00 's jaars . .	540.00	„
3 metselaars „ 90.00 „ . .	270.00	„
3 smids „ 90.00 „ . .	270.00	„
3 houtzagers „ 84.38 „ . .	253.14	„
1 schilder „ 84.38 „ . .	84.38	„
240 werklieden „ 4.22 's maands .	12,168.00	671.24[5]
20 rumadoors op de Boutry-rivier tot het zuiveren derzelve van boomstammen	625.00	216.50
Toelagen aan militairen, dienende als opzigters bij de onderscheidene werkploegen	505.00	82.74[5]
Kostgeld aan zeven Ahantasche landvoogden	374.40	93.60
Verstrekking van rhum aan werklieden en dragers . .	6,240.00	849.69[5]
Aankoop van materialen	1,200.00	„
„ „ kano's.	120.00	„
Transporteren . .	*f* 102,550.50	*f* 57,019.62[5]

OMSCHRIJVING.	GERAAMD.		WERKELIJK.	
	BEDRAG.			
Per transport . .	*f*	2,500.00	*f*	3,413.97
Totaal . .	*f*	2,500.00	*f*	3,413.97

OMSCHRIJVING.	GERAAMD. BEDRAG.	WERKELIJK. BEDRAG.
Per transport . . .	f 102,550.50	f 57,019.62[5]
Kano-, draag- en boodschappersloon	1,200.00	53.42[5]
Reiskosten der beambten	1,800.00	343.02
Diverse kleine uitgaven	1,200.00	44.19
Onvoorziene uitgaven	400.00	»
Uitgaven in Nederland.		
Pensioen aan den gewezen gouverneur H. Bosch . . .	1,200.00	1,200.00
» » » resident N. B. Groen	651.00	651.00
» » de weduwe Pignari, geb. Grossi	400.00	400.00
» » de dochter van wijlen den generaal-majoor Verveer	1,800.00	1,800.00
» » den gewezen kapitein D. Stander . . .	800.00	800.00
Verlofstractement aan den gewezen boekhouder en officier van justitie W. G. T. Derx	»	600.00
Verlofstractement aan den resident H. S. Pel	»	50.00
Wachtgeld aan den gewezen secretaris der missie naar Coomassie, onder wijlen den generaal-majoor Verveer.	1,095.00	1,095.00
Opvoedingskosten van den Ashantijnschen jongeling Akwassie Boachie	3,000.00	419.00
Uitzending van personeel	8,275.00	800.00
Benoodigdheden voor de dienst ter Kuste	18,128.50	10,668.24[5]
Diverse uitgaven	»	1,247.00
Totaal . . .	f 143,500.00	f 77,190.50[5]

